

T.C.
VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
TÜRKİYE CUMHURİYETİ TARİHİ BİLİM DALI

CUMHURİYET DÖNEMİ
DEVLET ÜRETME ÇİFTLİKLERİ VE FAALİYETLERİ (1950-1985)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
İLHAN KARAHAN

TEZ DANIŞMANI
DOÇ. DR. ABDULAZİZ KARDAŞ

VAN- 2019

KABUL VE ONAY SAYFASI

<p>İlhan KARAHAN tarafından hazırlanan "CUMHURİYET DÖNEMİ DEVLET ÜRETME ÇİFTLİKLERİ VE FAALİYETLERİ (1950-1985)" adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ / OY ÇOKLUĞU ile Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Tarih Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.</p>	
<p>Danışman: Doç. Dr. Abdulaziz KARDAŞ Tarih Anabilim Dalı, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum</p>	<p><i>AKA</i></p>
<p>Başkan: Prof. Dr. M. Salih MERCAN Tarih Anabilim Dalı, Bitlis Eren Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum</p>	<p><i>M. Salih Mercan</i></p>
<p>Üye: Prof. Dr. Metin AYIŞIĞI Tarih Anabilim Dalı, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum</p>	<p><i>M. Ayışığı</i></p>
<p>Yedek Üye: Anabilim Dalı, Üniversite Adı Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum</p>	<p>.....</p>
<p>Yedek Üye: Anabilim Dalı, Üniversite Adı Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum</p>	<p>.....</p>
<p>Tez Savunma Tarihi:</p>	<p><i>26.11.2019</i></p>
<p>Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini ve imzaların sahiplerine ait olduğunu onaylıyorum.</p>	
<p><i>16/08/2019</i> Doç. Dr. Bekir KOÇLAR Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü</p>	

ETİK BEYAN

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü **Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;**

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu

Bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

.....

İlhan KARAHAN

(26/06/2019)

Yüksek Lisans Tezi
İlhan KARAHAN
VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Haziran- 2019

CUMHURİYET DÖNEMİ
DEVLET ÜRETME ÇİFTLİKLERİ VE FAALİYETLERİ (1950-1985)

ÖZET

Tarihin başlangıcından beri birçok medeniyet ve imparatorluğa ev sahipliği yapan Anadolu topraklarında tarım her gelen medeniyet ve her kurulan imparatorluk için vaz geçilmez bir unsur olmuştur. Bu topraklarda kurulan her devlet kendi dönemlerine uygun tarımsal politikalar gütmüş ve toprak mülkiyetini kendine göre şekillendirmiştir. Selçuklulardan devir aldığı Anadolu topraklarını kendi sistematiğinde yoğuran Osmanlı Devleti tarımsal alanı ordu ihtiyaçlarına göre şekillendirerek Tımar sistemi denilen ve özünde hem toprak vergisini toplamak hem de ordu ihtiyacı olan askeri kuvvetin karşılanması amaçlanmıştır. Tımar sistemi üretici kesimde sermaye birikimini engellediği gibi pazar oluşumunu ortadan kaldırmış ve zamanla yerini iltizam usulüne bırakmıştır. Toprak gelirini satın alan mültezimler kendilerine çalışan şahıslar vasıtasıyla tamamıyla bir rant oluşumuna dönüşmüş ve üretici konumundaki çiftçi daha çok ezilmiştir. 1858 Arazi Kanunnamesiyle özel mülkiyet fikri ortaya çıkmış ise arkasından Birinci Dünya Savaşı ve hemen onun arkasından gelen 1929 Dünya Ekonomik Buhranı zaten mevcut sistemden kaynaklı olarak kötü durumda olan ziraat kesimini daha da kötü senaryolara sevk etmiştir. Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti yetkilileri ilk iş olarak devlet gelirlerinin %25'ine yakın bölümünü oluşturan Aşar vergisini kaldırması ziraat kesimini bir nebze rahatlatmıştır. Yetkililer özellikle devlet ekonomisinin ana lokomotifinin tarım olduğunu ve bu alana yapılacak doğru yatırımlar ile ülkenin ihya olacağını fark etmiş ve 12 Şubat 1937 tarih ve 3130 sayılı kanunla ziraat aletleri ziraat makineleri ve vasıtaları ile zirai ilaç satın alınarak önderlik yapmak, çiftçinin zirai faaliyetlerine yardım yapmakla görev ifasına

başlayan ve 1940 yılında boş hazine arazisi üzerine devlet çiftlikleri meydana getirerek zirai üretimi arttırmak ve memleketin ürün ihtiyacını karşılamak amacıyla Zirai Kombinalar İdaresi'ni kurmuşlardır.

Zirai Kombinalar 1930-1940 yılına kadarki devrede tamamen çiftçilerin hizmetine yönelmiş ve dış ülkelerden getirilen çok sayıda ve modern makinalarla hububat üretiminin, tarımsal mekanizasyon ve teknik tarım metotlarının memleket geneline yayılmasına gayret etmiştir. İkinci Dünya Savaşı nedeniyle Türkiye'de yiyecek maddeleri temininde hissedilir derecede zorluklarla karşılanması sonucunda Zirai Kombinalar ikinci dönemine 1940 yılında başlamış ve hazineye ait işlenmemiş boş araziler üzerinde devlet çiftlikleri kurarak ülkenin yiyecek ihtiyacını karşılamak vazifesini üzerine almıştır. Kısa bir süre içerisinde kurulan bu çiftlikler asırlardan beri işlenmemiş ve boş kalmış çorak step manzaralı ve çöl karakterli verimsiz toprakları işleyerek verimli durma sokmuştur.

Atatürk'ün çiftliklerini hazineye bağışlanmasından sonra bu yerlerin diğer çiftliklerle birlikte kuruluşuna uygun bir şekilde yönetilmesi ve sürekli bir gelişme yolunda örnek işletmeler halinde ilerlemelerinin sağlanması amacıyla tarımsal bir devlet teşekkülünün kurulması gerekli ve yararlı görülmüş 13 Ocak 1938'de yürürlüğe giren 3308 sayılı Kanunla 'Devlet Ziraat İşletmeleri' faaliyete geçirilmiştir. Devlet Ziraat İşletmeleri ve Zirai Kombinalar aslında benzer amaçlar uğruna kurulmuş ve faaliyetlerini 1950' ye kadar yürütmüş iki kurumdur.

Zirai kalkınma yolunda daha geniş ve çeşitli hamlelere girişmek için aynı gaye ve konularda çalışan bu iki kuruluşun bütün varlıklarını bir araya toplayıp daha güçlü ve daha dinamik bir kuruluşun oluşturulup çiftçilerin yanında yer almak, devlet çalışmalarını tek elde toplamak maksadıyla yukarıda adı geçen Zirai Kombinalar İdaresi ve başlangıcı Atatürk'ten gelen Devlet Ziraat İşletmeleri Kurumunun 1 Mart 1950'de yürürlüğe giren 5433 sayılı kanun ile birleştirilmesiyle Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğü meydana getirilmiştir. Genel Müdürlük kısa sürede biri Merkez Atölyesi olmak üzere ülke genelinde 21 adet çiftlik meydana getirmiştir. Kurulan Devlet Üretim Çiftlikleri yurt çiftçisinin ihtiyacı olan tohumluk, damızlık hayvan, fidan, fide gibi ihtiyaçlarını karşılamak, çevre köylerde bulunan

çiftçileri eğitcilik ve öğreticilik yapmak amacıyla faaliyetlerini 1983'lere kadar başarılı bir şekilde devam ettirmiştir.

1950 yılında kurulan Devlet Üretme Çiftlikleri Genel Müdürlüğü ile Cumhuriyet döneminden önce 1300'lü yıllarda Osmanlı Sarayı'nın binek at, et, süt, yapağı ve benzeri ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulmuş olan hara ve inekhanelerin benzer hizmetleri görmelerinden dolayı ve ülkemiz tarımını bir çatı altında daha güçlü ve etkili hizmet vermeleri düşünülerek 20 Mayıs 1983 günü 60 sayılı kanun hükmünde kararname ile birleştirilmesi suretiyle Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Daha sonra 233 sayılı kanun hükmünde kararname ile yeniden düzenlenen Genel Müdürlük, tarım ve tarıma dayalı sanayinin ihtiyacı olan temel mal ve hizmetleri üretmek ile görevlendirilmiştir. Bu çalışma Devlet Üretme Çiftlikleri'nin kurulmasına zemin hazırlayan tarihi süreci ve çiftliklerin kurulması ve 1985 yılına kadar olan faaliyetleri ile siyasi yansımalarını incelemek üzere hazırlanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Tımar, Ziraat, Zirai Kombinalar, Devlet Ziraat İşletmeleri, Üretme, Devlet Üretme Çiftlikleri, Tarım İşletmeleri, 1950-1985

Sayfa Sayısı : 189

Tez Danışmanı : Doç. Dr. Abdulaziz KARDAŞ

Master Thesis
İlhan KARAHAN
VAN YÜZÜNCÜ YIL UNIVERSITY
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
June 2019

**REPUBLIC OF TURKEY STATE
PRODUCTION FARMS AND ACTIVITIES (1950-1985)**

ABSTRACT

Since the beginning of history, agriculture has been an indispensable element for every civilization and every empire in Anatolia, which has been cradle to many civilizations and empires. Each state established in these lands pursued agricultural policies appropriate to their own time and shaped land ownership according to its own circumstances. By shaping the agricultural land of the Ottoman Empire, which utilized the Anatolian lands that it took over from the Seljuks in its own land system, according to the needs of the army, it was aimed to collect the land tax and to meet the military needs. The Grooming System not only prevented the accumulation of capital in the producer sector but also eliminated the formation of the market and in time it was replaced by the iltizam procedure. The multazims, who bought the land income, turned into a form of rent completely by the people who worked for them and the farmer in the position of producer was crushed more. If the idea of private property emerged with the 1858 Land Code, the First World War followed by the World Economic Depression of 1929 immediately led the agricultural sector, which was already in a bad state, to worse scenarios. The newly established Republic of Turkey State officials firstly abolished Aşar Tax which constitutes nearly 25% of a state income, and this relieved the agricultural sector a bit. In particular, the authorities realized that the main driver of the state economy was agriculture and that the right investments to be made in this area would be revived. And in 1940, by establishing state farms on empty treasury land, they established the Agricultural

Combine Administration which was intended to increase agricultural production and to meet the product needs of the country.

After the donation of Atatürk's farms to the treasury, it was deemed necessary and beneficial to establish an agricultural state enterprise in order to manage these places together with other farms in accordance with its establishment and to ensure that they proceed as an exemplary enterprise in the way of continuous development. Agricultural Enterprises' was put into practice. State Agricultural Enterprises and Agricultural Combinations were actually two institutions established for similar purposes and carried out their activities until 1950.

Agri-Combinators Administration and its beginning to gather all the assets of these two organizations working together in the same goals and subjects in order to make wider and various moves in the way of agricultural development, to form a stronger and more dynamic organization, to stand by farmers and to collect the state works in one hand State Agricultural Enterprises Institution from Atatürk 01.03.1938. The General Directorate of State Farm Farms was formed by merging with the law numbered 5433, which came into force in 1950.

In a short period of time, the General Directorate has established 21 farms, one of which is the Central Workshop. Established State Production Farms successfully continued its activities until 1983 in order to meet the needs of dorm farmers, such as seeds, breeding animals, saplings, seedlings, and to educate and teach farmers living in neighbourhood villages. The General Directorate of State Farm Farms established in 1950 and the Hara and Cow households, established before the Republican period in 1300s to meet the horses, meat, milk, wool and similar needs of the Ottoman Palace were able to provide similar services to our country the General Directorate of Agricultural Enterprises was established on 20 may 1983 by merging it with the decree numbered 60. Later, the General Directorate, which was reorganized with the law numbered 233, was assigned to produce the basic goods and services needed by the agricultural and agro-based industries. This study has been prepared to examine the historical process that laid the groundwork

for the establishment of State Production Farms and the establishment of farms and their activities until 1985 and their political reflections.

Key Words: Grooming, agriculture, Agricultural Combinations, State Agricultural Enterprises, production, State Production Farms, Agricultural Enterprises, 1950-1985

Quantity of Page :189

Scientific Director : Assoc. Prof. Dr. Abdulaziz KARDAŞ

TEŞEKKÜR

Tez araştırmamın ve yazımının gerçekleşmesinde büyük katkıları bulunan maddi, manevi desteklerini esirgemeyen Danışmanım Sayın Doç. Dr. Abdulaziz KARDAŞ'a, süreç boyunca desteklerini esirgemeyen Eskişehir Emniyet Müdürlüğü Narkotik Suçlarla Mücadele Şube Müdürlüğü ve Van Toplum Destekli Polislik Şube Müdürlüğü çalışanlarına, yine bu süreçte her zaman yanımda olan, desteklerini esirgemeyen ve beni sürekli cesaretlendiren biricik eşim Fatma Güven KARAHAN'a yine süreç boyunca ihmal ettiğim biricik oğlum Doğu Han KARAHAN'a ve sevdiklerime teşekkür ederim.

İlhan KARAHAN

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	I
ABSTRACT	IV
TEŞEKKÜR	VII
İÇİNDEKİLER	VIII
SİMGE VE KISALTMALAR.....	XI
ÖNSÖZ.....	XIII
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	12
1. 1923-1950 YILLARI ARASINDA KURULAN ZİRAİ İŞLETMELERİN TÜRKİYE TARIMINA ETKİLERİ	12
1.1 UYGULANAN TARIM POLİTİKALARI	12
1.2. 1929 BUHRANI VE TÜRKİYE TARIMINA ETKİLERİ.....	13
1.3 KURULAN ZİRAİ İŞLETMELER	15
1.3.1 Zirai Kombinalar İdaresi'nin Kuruluşu	15
1.3.2 Atatürk Orman Çiftliği ve Atatürk'e Ait Diğer Çiftliklerin Hazineye Devri	18
1.3.3 Atatürk'ün Çiftliklerinin Hazineye Devredilmesi İle İlgili Talimatları ve Bu Çiftliklerin Listesi.....	20
1.3.4 Devlet Ziraat İşletmeleri	22
1.4 İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NIN TÜRK TARIMINA YANSIMALARI.....	25
1.4.1 Savaş Ekonomisi ve Alman Tedbirler	25
1.5 MİLLİ KORUNMA KANUNU VE BU KANUNA DAYANILARAK KURULAN BAZI KURUMLAR.....	27
1.5.1 Milli Korunma Kanunu	27
1.5.2 Petrol Ofisi	29
1.5.3 Ticaret Ofisi	29
1.5.4 Toprak Mahsulleri Ofisi	29
1.5.5 Türkiye Zirai Donatım Kurumu	31
1.6. ÇİFTÇİYİ TOPRAKLANDIRMA KANUNU VE DEMOKRAT PARTİ'NİN DOĞUŞU	32

1.6.1 Topraklandırma Kanununu Gerektiren Süreç	32
1.6.2 Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu.....	34
1.6.3 Demokrat Partinin Kurulması	36
İKİNCİ BÖLÜM	38
2. DEVLET ÜRETME ÇİFTLİKLERİ'NİN KURULUŞU	38
2.1 DEVLET ÖRNEK VE ÜRETİM ÇİFTLİKLERİ KANUNU TASARISI ...	38
2.1.1 Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğü Kanununun Önemli Bazı Maddeleri	43
2.1.2 Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğü Kanunu'nun Kabulü ve Çiftliklerin Faaliyete Geçmesi	45
2.2. DEVLET ÜRETME ÇİFTLİKLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ'NÜN GÖREVLERİ	47
2.2.1 Sosyal Çalışmalar	48
2.2.2 Ekonomik Çalışmalar	49
2.2.3 Teknik Çalışmalar	50
2.2.4 Sözleşmeli Tohumculuk	55
2.2.5 Sözleşmeli Hayvancılık.....	57
2.2.6 Hasat Bayramı	58
2.2.7 Devlet Üretim Çiftliklerinin Sendikal Faaliyetleri ve Grevler.....	58
2.3 1950'DEN SONRA KURULAN DEVLET ÜRETME ÇİFTLİKLERİ	61
2.3.1 Polath Devlet Üretim Çiftliği (Ankara)	62
2.3.2 Tahirova Devlet Üretim Çiftliği (Balıkesir)	65
2.3.3 Yalova Devlet Üretim Çiftliği (İstanbul)	69
2.3.4 Altınova Devlet Üretim Çiftliği (Konya).....	70
2.3.5 Konuklar Devlet Üretim Çiftliği (Konya).....	73
2.3.6 Gözlü Devlet Üretim Çiftliği (Konya)	74
2.3.7 Türkgeldi Devlet Üretim Çiftliği (Kırklareli)	76
2.3.8 Dalaman Devlet Üretim Çiftliği (Muğla)	78
2.3.9 Turunçgiller İşletmesi (Hatay Dörtyol).....	79
2.3.10 Hatay Devlet Üretim Çiftliği (Hatay).....	81
2.3.11 Çiçekdağı Devlet Üretim Çiftliği (Kırşehir)	83
2.3.12 Malya Devlet Üretim Çiftliği (Kırşehir)	84

2.3.13 Alparslan Devlet Üretim Çiftliği (Muş)	85
2.3.14 Koçuş Devlet Üretim Çiftliği (Niğde)	87
2.3.15 Acıpayam Devlet Üretim Çiftliği (Denizli)	89
2.3.16 İğdır Devlet Üretim Çiftliği (Kars).....	90
2.3.17 Gelemen Devlet Üretim Çiftliği (Samsun)	92
2.3.18 Ceylanpınar Devlet Üretim Çiftliği (Şanlıurfa)	93
2.3.19 Gökçeada Devlet Üretim Çiftliği (Çanakkale).....	97
2.3.20 Bala Devlet Üretim Çiftliği (Ankara).....	100
2.3.21 Gökühük Devlet Üretim Çiftliği (Amasya).....	101
2.3.22 Ulaş Devlet Üretim Çiftliği (Sivas)	103
2.4 ANKARA MERKEZ ATÖLYESİ MÜDÜRLÜĞÜ	104
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	107
3.DEVLET ÜRETME ÇİFTLİKLERİNİN FAALİYETLERİ VE MECLİSTEKİ YANSIMALARI (1950-1985).....	107
3.1. 1950-1960 DÖNEMİ	109
3.2. 1960-1970 DÖNEMİ	128
3.3. 1970-1985 DÖNEMİ	139
3.4. DEVLET ÜRETME ÇİFTLİKLERİ İLE İLGİLİ YENİ DÜZENLEMELER.....	149
3.4.1. Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü'nün Kuruluşu (TİGEM)	149
TARTIŞMA	151
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	152
KAYNAKLAR	155
TABLolar DİZİNİ	163
EKLER.....	166
ÖZGEÇMİŞ.....	
LİSANSÜSTÜ TEZ ORJİNALLİK RAPORU.....	

SİMGE VE KISALTMALAR

a.g.e	Adı geçen eser
a.g.m	Adı geçen makale
a.g.t	Adı geçen tez
A.Ş	Anonim Şirketi
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
B	Birleşim
C	Cilt
CCA	Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
CKMP	Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi
CS	Cumhuriyet Senatosu
D	Dönem
DM	Danışma Meclisi
Dek.	Dekar
DP	Demokrat Parti
DSİ	Devlet Su İşleri
DÜÇ	Devlet Üretme Çiftlikleri
DÜÇGM	Devlet Üretme Çiftlikleri Genel Müdürlüğü
DZİK	Devlet Ziraat İşletmeleri Kurumu
Ed.	Editör
F.A.O	Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü
IMF	Uluslararası Para Fonu
İ	İctima
KD	Kanunlar Dergisi
Kg	Kilogram
KİT	Kamu İktisadi Teşebbüsleri
Km	Kilometre
Kr	Kuruş
MM	Millet Meclisi

OECD	Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TD	Tutanak Dergisi
TİGEM	Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü
TL	Türk Lirası
TMMOB	Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği
TMO	Toprak Mahsulleri Ofisi
vb	Ve benzeri
Y	Yıl

ÖNSÖZ

Osmanlı Devleti'nin büyük bir devlet haline gelmesinde hakim olduğu geniş coğrafyada uyguladığı siyasi ve idari yapılanmanın yanısıra toplum dinamiklerine uygun olarak hayata geçirdiği toprak yönetim sisteminin de payı çok büyüktür. Devlet, kuruluşun başlayarak sonlara doğru fazla bir harcama yapmadan tımar sistemi sayesinde hatırı sayılır güçlü bir ordunun sahibi olmuştur. Tımar sisteminin devletin sonlarına doğru bozulmasıyla yönetim kadrosu farklı arayışlara girmiştir. Bundan dolayı araştırmanın giriş bölümünde tımar sistemi ve bozulması akabinde uygulanan yeni toprak sistemleri ve zirai kalkınma için atılan adımlar incelenmiştir.

Birinci Dünya savaşının başlamasıyla bozulan tımar sistemi ve yerine getirilen iltizam sistemi zirai alanda çiftçilerin daha da üretkenlikten düşüp kendi temel ihtiyaçları olan besin maddelerine bile ulaşamamasına yol açmış, hatta çiftçi elindeki hububatı, çift hayvanını da orduya vererek Milli Mücadeleye katkı sağlamış ve yeni devletin temelini ordu ile birlikte atmıştır. İzmir İktisat Kongresi'nde aşar meselesine de değinilmiştir. Aşar vergisinin kaldırılması her ne kadar tarım kesimini rahatlatmışsa da yeni kurulan Cumhuriyet zirai alanına ilk iş olarak tohum ıslah istasyonları ve buna benzer kurumlar kurarak özellikle çiftçinin ihtiyacı ve ülkenin temel besin maddesi olan buğday üretiminin artırılması çalışmalarına büyük önem vermiştir. Bu bağlamda yeni müesseseler kurmaya gayret etmişse de 1929'da dünya genelinde patlak veren ekonomik buhran bu adımlara sekte vurmuştur.

Tezin ilk bölümünde 1929 buhranı ve akabinde tarım kesimini refah seviyesine kavuşturmak, tarımsal üretimi artırmaya, çağdaş tarım teknik ve yöntemlerini köylüye tanıtmaya çalışan Zirai Kombinalar İdaresi ve kuruluşun devamı niteliğinde olan özellikle Mustafa Kemal Atatürk'ün çiftliklerini hazineye devretmesiyle kurulan Devlet Ziraat İşletmeleri Kurumu'na, İkinci Dünya Savaşı ve savaş ekonomisinden doğan Milli Koruma Kanunu ve bu kanuna dayanılarak kurulan bazı zirai müesseselere değinildikten sonra Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu ve beraberinde gelen siyasi faaliyetlere yer verilmiştir.

Tezin ikinci bölümünde özellikle tarım kesimini yakından ilgilendiren bu adımlardan bahsedilmiştir. Bu bölümde Cumhuriyetin kuruluşundan beri zirai alanda kurulan özellikle Zirai Kombinalar İdaresi ile Devlet Ziraat İşletmeleri'nin birleştirilmesi ile meydana getirilen ve tezimin ana konusu olan Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğü'nün kuruluşu, kuruluş kanunu ve bu yeni kuruluşun faaliyetleri ile yurdun çeşitli coğrafyaların da kurulan Devlet Üretim Çiftlikleri ve bu çiftliklerin faaliyetlerine yer verilmiştir.

Tezin üçüncü bölümünde Devlet Üretim Çiftliklerinin 1950 yılından 1985 yılına kadar faaliyetleri ile söz konusu faaliyetlerin Meclise yansımaları, yaşanan siyasi tartışmalar ve Devlet Üretim Çiftlikleri'nin Tarım İşletmeleri'ne çevrilme süreci ele alınmıştır.

Konu ile ilgili olarak başta Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi, TBMM Zabıt Cerideleri ve Meclis Tutanaklarından faydalanılmıştır. Cumhuriyet Arşivi'nde daha çok kurum ile ilgili atama ve kararnameler yer alırken Devlet Üretim Çiftliklerinin faaliyetlerine ulaşamadık. Çiftliklerin faaliyetlerini araştırmak için Milli Kütüphane gazete arşivi, Anadolu Üniversitesi Kütüphanesi gazete arşivi ile Tarım Bakanlığına ait dergilerden faydalanılmıştır. Çalışmamın ana hatlarını oluşturan Devlet Üretim Çiftlikleri ve faaliyetleri ile ilgili yaşanan kaynak sıkıntısı araştırma sürecini bir miktar uzatmıştır.

Çalışmamızın başında danışman hocamın da tavsiyesiyle hazırlanan ve elde edilen veriler teker teker kategorilere ayrılarak tasnif edildikten sonra yazım aşamasına geçilmiştir. Çalışmanın her aşamasında tecrübeleri ve bilgisiyle beni destekleyen, bu uzun araştırma sürecinde bana daima sabırlı davranan ve bu sabrı ile yol gösteren danışmanım Sayın Doç. Dr. Abdulaziz KARDAŞ hocama teşekkürü bir borç bilirim.

İlhan KARAHAN

Van - 2019

GİRİŞ

Osmanlı Devleti'nin kurulduğu Anadolu topraklardan en iyi şekilde yararlanmak ve üretimde sürekliliği sağlamak amacıyla düzenlemeye gidilmiştir. Devletin kuruluş aşamasında yapılan bu düzenlemeler küçük bir alanla sınırlı iken fetihlerle beraber sınırların genişlemesi toprak alanında geniş reformlara ihtiyaç duyulmasına neden olmuştur.

Balkanlarda yapılan fetihlerle toprakların genişlemesi ve gayrimüslim nüfusun Osmanlı hâkimiyetine girmesiyle toprak sisteminde Türk İslâm sentezinin de etkisiyle yeni düzenlemelere gidilmiştir. Bu düzenlemelerin başında İslâmiyet'e uygun olarak Arazi-i Öşriye, Arazi-i Hariciye ve Arazi-i Miriye sistemleri gelmektedir. Bunların dışında tarım arazilerinin yaklaşık olarak 2/3'sini oluşturan ve miri arazi denilen arazi ise kendi bünyesinde tımar, zeamet ve has olmak üzere üçe ayrı kategoriye ayrılıyordu

Bu arazilerden senelik 1000 ile 20.000 akçe arasında gelir elde edilen araziye tımar, senelik 20 bin ile 100 bin akçe arasında gelir elde edilen araziye zeamet ve yıllık geliri 100.000 den fazla olan ve genelde üst kademe devlet adamlarına verilen araziyede has denilirdi. Sahibül Dirlik adı verilen bu kimseler, tımar zeamet ve has ellerinde bulunan toprakları üzerindeki aşar toplama hakkına devlet namına sahip olan kimselerdi.

Osmanlı tarım arazilerinin geriye kalan kısmı “evkaf” ve “ocaklık” gibi kısımlara ayrılmış olup bu kısımlardan evkaf denilen arazisinin bir miktarının padişah veyahut onun müsaadesiyle vezir vb. üst kademe yöneticiler tarafından kervansaray, hastahane, cami vb. halkın ihtiyaçlarını gideren kamusal kurumların kurulmasına ayrılmıştı. Bu alanlar vakıf konumunda olduğu için Vakıf arazisinde denilmekteydi.

“Ocaklık” veyahut “yurtluk” olarak adlandırılan kısım ise bu arazilerin belli miktardaki kısmının tespit edilen şahıslara ömürleri süresince gelirlerinin verilmesini oluşturuyordu. Bu şekildeki tahsisler miras yoluyla intikal ederse, buna “ocaklık”,

miras yoluyla intikal etmez de, geliri sadece tahsis edilen kişiye ait olursa buna da “yurtluk” denilirdi.¹

Osmanlı toprak düzenini bu şekilde oturtturarak büyük toprak sahipliğinden kaynaklanacak derebeylik sistemini bir nevi kaldırmış ve yerine getirmiş olduğu tımar sistemi devlet ile kiracı münasebetine benzer bir ilişki içinde yürütmüştür. Toprakların bir kısmı halka bırakılırken, bir kısmını akabesini hazine için alıkoymuş ve sadece tasarruf hakkını halka bırakmıştır.²

Yaklaşık 600 yıl hüküm sürmüş Osmanlı Devleti ekonomisinin ana lokomotifini tarım sektörü oluşturmaktaydı. Osmanlı sınırları içerisinde bulunan halkın çoğunluğu ki yaklaşık olarak bu oran yüzde 90 civarındadır tarım ve hayvancılıkla uğraşırđı. Uğraşılan tarım sektörünün en önemli ürünü ise hububat ürünleri oluşturmaktaydı. Ayrıca pirinç, pamuk, kendir, kenevir, tütün, bağcılık, sebze ve meyve üretimi ile koyunculuk da önemli tarımsal faaliyetler arasında yer almıştır.³

Osmanlı ordusunun temelini dayandığı bu toprak sistemi işlevselliğini koruduğı müddetçe Osmanlı Devleti’de hem ekonomik hem de askeri güç olarak güçlü kalabilmiştir. Ne zamanki tımar sistemi bozulmaya başlamışsa Osmanlı Devleti’de hem ekonomik ve hem de askeri güç anlamında zayıflamaya başlamıştır.

Osman Bey ve Orhan Bey dönemlerinde tam olarak oturtulamayan tımar sistemi Birinci Murat döneminden itibaren teşkilatlı bir şekilde uygulanmaya başlanmış ve Kanuni Sultan Süleyman döneminde ise gelişiminin en üst seviyesine ulaşmıştır.

Kanuni’nin ölümüyle yavaş yavaş bozulmaya başlayan tımarlık arazilerin iltizam denilen yeni bir yapılanmayla dağıtılması ve bunun sonucu olarakta mültezim denilen şahısların sırf fazla kazanç sağlamak için köylüyü ezmesi bozulmanın başlamasına neden olmuş ve bu bozulma süreci hızlı bir şekilde yayılmıştır.

¹ Coşkun Can Aktan, “Osmanlı Tımar Sisteminin Mali Yönü”, *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, Sayı 52, Şubat 1988., 69-78.

² Muhammed Faruk, “Toprak İdaresi” <http://www.enfal.de/otarih32.htm> Erişim Tarihi: 20.08.2018

³ Zeki Doğan, Seçkin Arslan, Ayberk Nuri Berkman, “Türkiye’de Tarım Sektörünün İktisadi Gelişimi ve Sorunları” *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt-Sayı: 8, Niğde, Ocak 2015, 33

Üçüncü Murat döneminde tımar sistemindeki bozulma işaretleri daha belirgin bir hal almıştır. İltizam usulünün doğması, tımarların akraba, eş dosta dağıtılması, sisteme rüşvetin girmesi, tımar sahiplerinin askere gitmesi gereken zamanda askere gitmemesi ile başlayan bozulmalar büyük sorunlara neden olmuştur. Sefer esnasında tımar sahibinin yoklama yapmaması, yapılan yoklamaların ise iyi muhafaza edilmemesi sonucu sefer sonrasında bazı tımar arazileri boş kalınca bu arazilerin ehil insalara verilmesi yerine hile yoluyla buraları ticarethane olarak gören kimselere verilmesi bu kimselerinde sefere gitmek yerine yine hile yoluna başvurarak sefer zamanı bu tımarları devretmek suretiyle seferden kaçmaları sistemi iyiden iyiye bozmuştur.

Tımar sisteminin Girit adasından başlanarak Osmanlı topraklarında kaldırılmasıyla bu sistemin yerini İltizam sistemi almaya başlamıştır. İltizamın kelime anlamı “özel bir şahsın devlete ait herhangi bir vergi gelirini toplamayı belirli bir yıllık bedel karşılığında üzerine alması” anlamındadır. Bu işi yapan kişiye mültezim denirdi.⁴ İltizam sistemi özünde devletin almakla yükümlü olduğu vergiyi toplamak için kendisine en yüksek fiyatı veren kişilere bu vergi toplama işini bırakması olarak da anlamlandırılabilir. Devlet mültezime verdiği vergi toplama yetkisi ile ilgili yapılan anlaşma gereğince mültezimde bu iş için anlaşılan fiyatın bir kısmını peşin aldığı gibi bir kısmını taksitler şeklinde de ileri tarihlerde tahsil yoluna gitmiştir.

İltizam verilecek bölge veya arazi için ihale usulü gibi bir sistem uygulanmış ve açık artırma şeklinde yapılan bu ihalelerde teklifi en yüksek tutan şahıs veyahut şahıslara ait şirketler ihaleyi kazanır ve iltizama verilen bölgenin vergisini toplardı. Mültezimin veyahut ihaleyi kazanan şirketlerin bu sistemdeki kazancı toplanan vergi ile devlete ödedikleri iltizam bedeli arasında ki farktan meydana gelirdi. İşte bu farkı büyütmek isteyen her mültezim, bunu gerçekleştirmek için halk üzerinde baskı ve şiddet uygulamıştır.⁵ Ayrıca mültezimlik ile Galata’da oturan sani ve para muamelatı dışında sırf hazineye verdikleri borçların faiziyle yaşayan bir bankerler korporasyonu oluşturulmuştur. Bunlar umumiyetle Rum ve Ermeni idiler.⁶ Böylece Mültezimlik ihalelerine usulsüzlüklerin karışması kaçınılmaz olmuştur. İltizam ihalelerine katılan

⁴ Mehmet Genç, “İltizam” İslam Ansiklopedisi, E-Ansiklopedi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/iltizam--vergi>, Erişim Tarihi 21.09.2018

⁵ Ömer Çeleğin, *Sosyal Ve Ekonomik Bir Enstürman Olarak Osmanlı Devleti'nin Toprak Sistemi*, (Turgut Özal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2014, 100

⁶ Tahsin Ünal, *Tarım Kentleri*, Milli Ülkü Yayınevi, Konya 1977, 37

kamu görevlileri de vergi toplama işine girmişler ve bazı sermayedarlarla ortaklık ve kefillik ilişkisi kurmuşlardır.⁷

Tımar sistemi ve beraberinde gelen iltizam sisteminin bozulmasıyla iyice karmaşık bir hal alan Osmanlı Toprak sistemine yeni bir düzenleme getirme çalışmaları Tanzimat ile hız kazanmış 1858'de Arazi Kanunnamesi yayınlanmıştır. Bu kanunname ile temelde tımar sisteminin kaldırılmasından sonra ortaya çıkan boşluğun ortadan kaldırılması ve tekrar merkezî sistemin kuvvetlendirilmek istenilmesi amaçlanmıştır.

Arazi Kanunnamesi ile eski toprak sistemi olan tımar sistemine son verildiği gibi dirliklere sahip olan şahıslara verilen vergiyi artık devletin toplanması amaçlanıyordu. Zaten yasanın temelinde de toprağın vergilendirilmesi vardı. Bunun için de toprak çeşitli sınıflara ayrılıyordu. Bu kanunname ile toprak beş sınıfa ayrılmaktaydı, Bunlar; Alınıp satılabilene Mülk Arazi, Evkaf Nezareti'nin kontrolünde olana Arazi-i mevkufe, Pazar yeri, mera, yaylak vb. yerlerin mülkiyeti özünde devlete ait olmakla beraber, buraların kullanım hakkı oralarda oturan insanlara bırakılan toprağa Arazi-i metruke, Kıraç, taşlık vb. yerleri ihtiva eden toprağa Arazi-i mevad yani ölü arazi, Mülkiyeti yine devlete ait olmasının yanı sıra işletilmek üzere köylüye süresiz, beli bir fiyat karşılığında verilen toprağa Arazi-i miriye denilmiştir.

Arazi Kanunnamesi, devlete vergi kaynağı oluşturacak küçük işletme sahibi bir köylü gurubunu oluşturmaya yönelik olmakla birlikte özel mülkiyet kavramına tam girmese de köylüye verilen toprak bu topraklar üzerinde özel mülkiyetin kurulması aşamasında oldukça önemli bir yasadır. Kanunname ile dağıtılacak arazi için ilk defa tapu senedi dağıtılması planlanmış ayrıca ortak kullanım alanları olan arazilerin gelişimi güzel kullanılmasının önüne geçilmiştir.

Yasanın, miri toprakların işletenin borcu karşılığı satılmasını ve yabancıların tasarrufuna bırakılmasını yasaklayan hükümlerinin kaldırılması oldukça olumsuz sonuçlar⁸ yaratmıştır. Bununla beraber gelen yabancılara taşınmaz mal edinme hakkı verilmesi ve yabancı vatandaşların yerli vatandaşlar da olan şartlara tabi olmaları

⁷ Çeleğen, a.g. t., 104

⁸ <http://www.nkfu.com/arazi-kanunnamesi-nedir/> Erişim Tarihi: 28.08.2018

sağlanmıştır. Ancak bu durum bazı istisnalara tabi olacaktır. Hicaz bölgesine yabancıların girmesi engellenmek istenmiştir.⁹

Toprak sisteminde yaşanan bu olumsuz gidişin yanı sıra Osmanlı tarımsal ekonomisini canlandırmaya yönelik bir takım faaliyetlerden de söz edilebilir. Bunlar tarımsal sahaya yönelik tarımın da modern metotlarla yapılmasını amaçlayan Ziraat Mektepleri, çiftçinin kredi ve nakdi para ihtiyacını karşılamak üzere oluşturulan Memleket Sandıkları ve en son olarak da kredi ihtiyacın tamamen sistemsel ve daha örgütsel hale getiren Ziraat Bankasını kurulmasında bahsetmekte fayda vardır.

İkinci Mahmud ile Osmanlı'da başlayan modernleşme çabaları Tanzimat ile beraber ivme kazanmış İkinci Abdülhamid döneminde bir üst kademeye geçerek Cumhuriyete intikal etmiştir. Özellikle Tanzimat ile başlayan eğitim alanında batılılaşma çabaları tarım sektöründe doğrudan etkilemiş halkın çoğunluğu tarım ve hayvancılıkla uğraşan Osmanlı Devleti'nin modern tarım okullarının açılmasına yönelik çalışmalara başlanılmıştır.

1847 yılında İstanbul Ayamama Çiftliği'nde Ziraat Mektebi açılmış okul öğrencileri ve okulda çalışacak işçiler yavaş yavaş temin edilerek hem teorik hem de uygulamalı eğitim vermeye başlanmıştır.¹⁰ “Grignon Yüksek Ziraat Mektebi” örnek alınan okulda matematik, geometri vb. derslerin yanı sıra özellikle tarım alanında ipekçilik, zooteknik vb. birçok ders okutulmuştur. Modern tarım derslerinin okutulduğu okul öğrencileri arasında çıkan sorunlardan dolayı üç yıl gibi kısa bir süre sonra okul kapatılmıştır.

1884 yılında Halkalı'da Ziraat Mektebi kurulmuş ve eğitim hayatına başlamıştır. İlk öğrencileri baytar mektebi öğrencileri olan Halkalı Ziraat Mektebi için Fransa'nın Oksar Baytar Mektebinde eğitim almaları için talebe gönderilmiştir.¹¹ Okulda damızlık hayvan ıslahı konusunda yerli ırklar yabancı damızlık ırklar çiftleştirmek suretiyle yerli

⁹ Belkıs Konan, *Osmanlı Devletinde Yabancıların Kapitülasyonlar Kapsamında Hukuki Durumu* (Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara 2006, 105

¹⁰ Muammer Demirel, Fatma Kaya Doğanay, *Osmanlı'da Ziraat Eğitimi: Halkalı Ziraat Mektebi*, (Uludağ Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Y ıl: 12, Sayı: 21, Bursa, 2011, 185

¹¹ Özgür Yıldız, “Halkalı Ziraat Mektebi'nin Tarihçesi ”, *The Journal of Academic Social Science Studies, Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi Cilt 5 Sayı 4*, Ağustos 2012, 293-306,

ırkların ıslahı yoluna gidilmiştir.¹² Halkalı Ziraat Mektebi'nin eğitim ve öğretime başlamasından sonra birçok şehirde bu okula benzer okullar açılmış olup Adana, Bursa, Amasya, Edirne, Konya, Gümüşhane, Erzurum, Kastamonu, Trabzon, Muş, Kosova-Manastır, Halep ve Selanik'te, Trablusgarp'ta, Bağdat ve Beyrut'ta ziraat mektepleri açılmış ve çeşitli düzeylerde uygulamalı eğitimler verilmiştir.

Tanzimat ile hız kazanmaya başlayan batılılaşma çabaları Osmanlı'da ticaret ve finansmanda alanında da kendini göstermeye başlamış bankacılık alanında batı eksenli politikaların benimsenmesiyle yabancı bankalar Osmanlı toprakları içinde boy göstermeye başlamıştır.

İlk zamanlar özellikle sermaye yetersizliği ve ulusal banka bilincinin az olmasından dolayı milli bir bankadan söz etmenin imkânı yoktur. Milli bir bankanın olmaması ziraat ile uğraşan çiftçi kesimi etkilenmiştir.

Midhat Paşa'nın Tuna Valiliği sırasında bölgede bulunan çiftçilerin kredi ihtiyacını karşılamak için 1864 yılında Rusçuk'ta bir sandık açması ve bu sandığın büyük rağbet görmesiyle önce Tuna sonra Rumeli ve Anadolu'da Memleket Sandıkları adı ile çiftçiye ödünç para veren müesseseler açılmıştır.¹³ Memleket sandıklarından kredi çekebilmek için çiftçi olmak şart idi ve verilen kredi faiz oranı yüzde 12 olmasına rağmen kredi talepleri çok yoğun bir şekilde gelmiş ve zamanla ülkenin birçok yerinde bu sandıklar teşekkülle gelmiştir. Ancak toplanan sermayenin yetersiz oluşu sandıkların faaliyet sahalarını genişletmesine engel olmuş ve başka sermaye arayışlarına gidilmiştir. 1883 yılında memleket sandıklarına sermaye olması için aşar vergisi yüzde 1 oranında artırılmış ve ilaveye artık 'menafi hissesi' denilmiş zamanla memleket sandıklarının adı Menafi Sandıkları olarak zikredilmiştir. Artan sermaye artışıyla beraber sandıkların faaliyet alanı genişlemiş ise de verilen kredilerin zamanında toparlanamaması yüzünden sandıklar mali yönden büyük sıkıntılar çekmeye başlamıştır. Bu yüzden ki hem sandıklar üzerinde ıslahat yapmak hem de çekilen mali sorunu ortadan kaldırmak için merkezden yönetilen bir kurumun kurulması amaçlanmıştır.

¹² Demirel, Doğanay, a.g.m., 198

¹³ Serpil Teoman, *Osmanlıdan Günümüze Türk Finans Tarihi*, İstanbul 1999, 271-275

Menafi Sandıklar ile ilgili yaşanan sorunlar ve bu yaşanan sorunlara çözüm bulma çabaları 15 Ağustos 1888'de modern bankacılık alanında Ziraat Bankası'nın kurulmasına vesile olmuştur. Bu zamana kadar kredi ihtiyacını gideren sandıklar banka şubelerine, menafi hisseleri de banka bünyesine dâhil edilerek Ziraat Bankası faaliyete başlamıştır. Böylece tarımsal kredi alanında yeni bir sayfa açılmıştır.

Ziraat Bankası'nın ilk kuruluşundaki görevleri ise; Satılması mümkün olan gayrimenkul rehini ve kuvvetli kefalet karşılığında çiftçiye kredi kullandırmak, faiz karşılığında tevdiat kabul etmek, Ziraat'e ilişkin sarraflık ve aracılık işleri yapmak olarak belirlenmiştir.¹⁴ 23 Mart 1916'da Ziraat Bankası için yeni bir yasa çıkarıldı. Yasanın 1. maddesinde ziraat Bankası çiftçilere kolaylık sağlamak ve tarımın gelişmesine yardımcı olmak için kurulmuştur denilmektedir. Ziraat Bankası bu amaçla tahvil çıkartabilecek, tarım işletmelerine ortak olabilecek, tohumluk, hayvan, tarım aletleri ve benzeri malzemeleri temin edip peşin ya da kredili olarak çiftçilere verebilecek, gereğinde satın aldığı toprakları çiftçilere dağıtabilecekti.¹⁵ Banka ayrıca 1950'lerde kurulacak Üretim Çiftlerinde üretilen tohumluk ve damızlıkların çiftçilere dağıtımında çiftçilere kredi kolaylığı sağlaması bakımında oldukça önemlidir.

Birinci Dünya Savaşı başında Osmanlı ekonomisi bir iki küçük sanayi işletmesi dışında tamamıyla tarıma dayanıyordu. Bu dönemdeki ülke nüfusunun yarısı tarım sektöründe üretim pozisyonundayken diğer yarısı çocuklar, yaşlılar, asker memur ve küçük esnaflardan oluşan tüketimdekiler vardı. Başka bir tabir ile ülke nüfusunun yarısı hem kendini hem de tüketici durumundaki öteki yarısını doyuran bir konumda idi.

Birinci Dünya Savaşının Osmanlı tarım ve hayvancılığın en olumsuz etkisi ülke ekonomisinde üretim kısmını elinde bulunduran tarım sektöründe çalışan nüfusun yarısı üzerindeki etkileridir. Şöyle ki savaşın başlamasıyla silahaltına alınanlar nüfusun çalışma gücünü elinde bulunduran kitle idi. 1914 - 1918 yılları arasında 2.850.000 kişinin silahaltında bulunduğu göz önünde tutulursa savaşın doğurduğu işgücü açığı daha kolay değerlendirilebilir. Bu arada cepheye gitmeyen ve dağlarda eşkıyalık yapan yaklaşık 300 bin asker kaçağı hem asayiş olaylarına neden oluyor hem de üretime

¹⁴ <http://www.ziraatliyiz.biz/t-c-ziraat-bankasi-a-s-tarihcesi/> Erişim Tarihi 03.10.2018

¹⁵ İsmail Baysal, Devlet Ligi, <https://www.yenialanya.com/devlet-ligi-makale,13528.html> Erişim Tarihi: 18 Ocak 2019

katılmayarak sürekli tüketim pozisyonunda bulunuyordu. Bir yandan askere alınanlar, öte yandan da askerden kaçanlar tarım işgücünde büyük boşluklar yaratmış, üretimde hızlı düşüşler başlamıştı. 1919 Mayıs'ında üretim en düşük düzeyine ulaşmış bulunuyordu.¹⁶ Savaş hali hazırda sadece tarım da üretimde rol oynayan iş gücü açığı oluşturmakla da kalmamış tarımsal üretiminde yararlanılan at, eşek, deve, katır vb. hayvanların ordunun emrine verilmesiyle oluşan iş gücü açığına dahası eklenmiştir. Devam eden savaş ülke topraklarının daha çok tarım üretiminde kullanılan kısmında gerçekleşecek özellikle Ege ve Akdeniz kıyılarının işgal edilmesiyle buralarda üretilen ve daha çok ihracatta kullanılan üzüm, incir, zeytinyağı vb. ürünlerin üretimini zorlaştıracak ve Kurtuluş Savaşı finansman desteğinde bu tarımsal sahanın kullanılmadığı anlaşılmıştır. Tersine, Ege Bölgesi ürünleri Yunanlılara mali kaynak olacaktır. Yunanlılar işgal ettikleri zengin toprakları genişletmek amacıyla 1920 yılı Haziran'ında genel bir taarruza kalkışacak ve Bursa'ya kadar ilerleyeceklerdir. Anadolu; Ege, Marmara ve Akdeniz Bölgeleri gibi en zengin topraklarından yoksun olarak Kurtuluş Savaşı yürütölmek zorunda kalınmıştır.¹⁷

Dünya Savaşı ve akabinde gerçekleşen Kurtuluş Savaşı ile Anadolu topraklarında yeni bir devletin temelleri atılmaya başlanmıştır. Kurtuluş savaşından yeni çıkan yurt insanını kalkındırmak için yeni devletin ekonomik sorunlarını çözmek için Atatürk'ünde önerisi ile 1135 delegenin katılımıyla İzmir ilinde bulunan Banka- Han binasında İzmir İktisat Kongresi toplanmıştır.

Mustafa Kemal Paşa, memleketin kalkınmasının ancak iyi bir tarım politikası ile mümkün olacağını görmüş bunu gerek meclisin açılış konuşmasında gerek İzmir İktisat Kongresi'nin açılış konuşmasında gerekse birçok yerde dile getirmiştir. Paşa, yaptığı konuşmasında toprak dağılımını gündeme getirerek, şu şekilde devam etmiştir; “Bir defa memlekette topraksız çiftçi bırakılmamalıdır. Bundan daha önemli olan ise bir çiftçi ailesini geçindirebilen toprağın hiçbir sebep ve suretle bölünemez bir mahiyette olması, büyük çiftçi ve çiftlik sahiplerinin işletebilecekleri arazi genişliği ve arazinin bulunduğu memleket bölgelerinin nüfus kesafetine ve toprak verim derecesine göre

¹⁶ Alptekin Müderrisoğlu, *Kurtuluş Savaşı Mali Kaynakları*, Maliye Bakanlığı Ellinci Yıl Yayınları, Ankara 1973, 74

¹⁷ Müderrisoğlu, a.g.e., 75

sınırlamak lazımdır”.¹⁸ Paşa, ayrıca tarımın önemini belirtmiş ve verimi artırmak için de; çiftçilerin kullanmış oldukları tarım araç ve gereçlerinin sayısının artırılması, ülkenin iklim, su ve toprak verimi üzerinden çeşitli kısımlara ayrılması, bu kısımlarda köylülerin görebilecekleri ve verimi artırıcı çalışmaların yapılmasını istemiştir. Kongrede tarım ve köylüyü ile ilgili aşarın kaldırılması, tütün ekimine düzenleme getirilmesi, tarım kredileri sorunu, Reji idaresine son verilmesi, pratik tarım derslerininmekteplerde okutulması vb. birçok konuda karar alınmıştır. Reji ve Aşar’ın kaldırılması alınan en önemli kararlardandır.

Aşar vergisinin kaldırılması konusu çeşitli zamanlarda gündeme gelmiş ancak devlet gelirlerinin yüzde 25'ine yakın bölümünü oluşturan bu vergiyi kaldırmak kolay olmamıştır. Bu verginin köylü ve tarım kesimi üzerinde yarattığı tüm sorunlar yeni Türkiye Cumhuriyeti'ne tüm aksaklıklarıyla birlikte devrolmuştur. Ziya Gökalp şu dörtlükleri köylü ve tarım kesimi düştüğü durumu gözler önüne sermektedir.

“ Lakin ey Türk, bu mesut köy bitiyor,
Mültezimin, faizcinin, tüccarın,
Pençesinde Diyor: Beni kurtarın
Bu üç işi senden çabuk istiyor
Kaldır aşar usulünü, aç banka,
Yap her semtte bir zirai sendika.”¹⁹

Cumhuriyetin ilanını takiben gelir dağılımı üzerinde yapılan en önemli iktisat politikası kararı şüphesiz ki 17 Şubat 1925 Salı günü Meclisin 58. Oturumunda aşarın kaldırılması oy birliği ile karara bağlanmıştır.²⁰

Özellikle Cumhuriyetin ilk 10 yılında kurulan Ankara, Eskişehir, Adapazarı ve Yeşilköy Tohum Islah İstasyonları ile Eskişehir Drayfarming Deneme İstasyonu ve Çifteler Tohum Üretme Çiftliğine ilaveten Antalya’da bir Sıcak iklim Nebatlan Islah İstasyonu, Kayseri’de bir Yonca Deneme ve Yonca Tohumu Temizleme İstasyonu, Erzurum’da Tohum Islah ve Deneme İstasyonu, Lüleburgaz’da bir Devlet Örnek ve Üretme Çiftliği, Ordu, Konya ve Çorum’da Deneme Tarlalarının tesis edilmesiyle

¹⁸ <http://www.kultur.gov.tr/TR-96475/ziraat.html> Erişim Tarihi 02.01.2019

¹⁹ İbrahim Sarı, *Ziya Gökalp Makaleleri*, Nokta E-BookPublishing, Antalya 2017, 231

²⁰ Temuçin Faik Ertan, *Başlangıcından Günümüze Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, Ankara 2012, 204

beraber kaliteli hububat tohumu üretimi noktasında çalışmalara hız verilmiş ve üretilen kaliteli tohumluklar bu dönemden itibaren çiftçilere dağıtmaya başlanılmıştır.²¹

Bu amaçla kurulan Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğü ziraat alanında faaliyet gösteren kurumların tek çatı altına alınmasıyla kurulmuş ve kısa sürede birçok yerde örnek üretim çiftlikleri kurarak, çiftçiye hem örneklik etmiş, hem de doğrudan üretime yönelmiştir. Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğü 1955 yılına gelindiğinde modern ziraat usulleri tatbik ederek verim ve rasyonel faaliyetlerini genişletmiş, step arazilerde bulunan müesseselerinde artezyen kuyuları açarak 70-90 metre derinlikten su çıkartma faaliyetleri yapılmış, Ayrıca hayvancılık çalışmada rasyonelleştirmek üretimi artırmak için hayvancılık için çok müsait olan Doğu Anadolu'da Iğdır ve Muş işletmelerinde geniş ölçüde hayvancılık faaliyeti başlatılmıştır. Bundan başka ekinlerin haşereden korumak için havadan ilaçlama usulleri uygulanmış ve iyi neticeler elde edilmiş Genel Müdürlük tohum ıslah çalışmaları üzerinde yoğunlaşmış elde edilen iyi cins tavuklar bedeli karşılığında köylülere dağıtılmıştır.²²

1950 yılında kurulan ve 1985 yıllarına kadar faaliyetlerini Devlet Üretim Çiftlikleri adı altında faaliyet gösteren Devlet Çiftlikleri özellikle 1960'lı yıllardan sonra sendikal tabanlı hareketlerin başlamasıyla gündeme gelmiştir. Devlet Üretim Çiftlikleri'nde binlerce işçi çalışmış ve birçok işçi sendikası bu işçileri bünyelerine katarak faaliyetlerini yürütmüşlerdir. Özellikle 1963 tarihinde yürürlüğe giren 275 sayılı Toplu İş sözleşmesi Grev ve Lokavt Kanunu ile işçiler grev hakkını elde etmesiyle Devlet Üretim Çiftlikleri olumsuz etkilenirken buralarda çalışan işçiler ise kendileri ve aileleri için birçok olumlu sonuç ortaya çıkmıştır. Devlet Üretim Çiftlikleri'nde ki grev ve sendikal hareketler çoğu zaman üretimi durdurma seviyesine ve ekili hasada zarar verecek seviyeye kadar çıkmıştır.

Devlet Üretim Çiftlikleri kuruluşundan 1970'li yıllara gelindiğinde bünyesinde binlerce işçi çalıştıran bir teşekkül haline gelmiştir. Söz konusu işçiler belli bir sendikaya bağlı işçilerdir. Bazı dönemlerden işçilerin greve gittiği görülmüştür. Örneğin; Türkiye Toprak Su Tarım İşçileri Sendikası tarafından DÜÇGM'ne bağlı işyerlerinden Ceylanpınar Devlet Üretim Çiftliği, Gözlu Devlet Üretim Çiftliği Bala,

²¹ Cumhuriyet Halk Partisi, *On beşinci Yıl Kitabı*, İstanbul 1938, 442

²² Cumhuriyet 26.09.1955, 3

Hatay Devlet Üretim Çiftlikleri, Adana Tohum Üretim ve Gazi Merkez Atölyesi Müdürlüklerinde başlayan grev ile ilgili 31 Mart 1972 tarihinde yayınlanan Bakanlar Kurulu kararınca söz konusu yerlerde yapılan grevlerin başladığı tarihten itibaren milli güvenliği bozucu niteliği bakımından 30 gün süreyle ertelenmesi Tarım Bakanlığın talebi de göz önünde bulundurarak Bakanlar Kurulu'nca kararlaştırılmıştır.²³

1977 yılında Bülent Ecevit hükümet programına açıklarken konu ziraatle ilgili kısma geldiğinde Ecevit programda Devlet Üretim Çiftliklerinin, araştırma merkezleri ve Devlet Haralarının daha verimli çiftlik ve hayvancılık yöntemlerini ve yeni teknolojileri çevrelerine yayacaklarını, bütün yurttan modern hayvancılık ve tesislerin hızla geliştirileceğini, hayvan başına üretimin çağdaş ölçülere uygun düzeye yükselmesi için her türlü çabanın gösterileceğini, hayvansal besin tüketiminin yaygınlaşıp artırılmasının özendirileceğini ifade ederek Devlet Üretim Çiftliklerinin üzerinde önemle durulacağını belirtmiştir.²⁴ Faaliyetlerini 1983'lü yıllara kadar devam ettiren Devlet Üretim Çiftlikleri 28 Ekim 1983 tarihinde 95 sayılı kararname ile kuruluşları Osmanlı Devleti'nin kuruluş yıllarına dayanan İnekhaneler ve Haraların DÜÇGM ile birleştirilmesiyle Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü kurulmuştur.

²³ CCA, 30-18-1-2-280-26-8, 31.03.1972

²⁴ Cumhuriyet 29.06.1977, s7

BİRİNCİ BÖLÜM

1. 1923-1950 YILLARI ARASINDA KURULAN ZİRAİ İŞLETMELERİN TÜRKİYE TARIMINA ETKİLERİ

Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren Atatürk'ün de büyük desteğiyle tarım da birçok yenilik yapılmaya çalışılmıştır. Fakat gerek tarımda plansız üretim, üreticinin kendi haline bırakılması, arz-talep dengesinin sağlanmaması, kaliteli tohum ve damızlık ihtiyacı, tarımda gübre temini sorunu ve en önemlisi tarımda makineleşme sorunu yapılan yenilikleri başarısız kılmıştır. Yapılan yenilikler günlük ya da kısa süreli müdahaleler ile sınırlı kalmıştır. Kalıcı çözüm yaratmamıştır. Orta ve uzun vadeli tarım politikalarına ve reformlara Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren ihtiyaç duyulmuştur. Osmanlı Devletinin son dönemlerinden 1950'li yıllara kadar verimli Anadolu toprakların da randımanlı ürün ve hayvan üretimi sağlamak için birçok politika uygulanmış, birçok yeni işletme faaliyete geçirilmiştir.

1.1 UYGULANAN TARIM POLİTİKALARI

Tarım sektörünün en önemli üretimlerinden olan buğdayın 1925 yılında hektar alanda 344 kg. verim alınırken 1927 de bu oranın 546 kg. ve 1931 yılında ise 1.031 kg. kadar çıktığı yine arpa, mısır ve diğer hububat ve baklagillerde de benzer üretim artışlarının olduğu istatistiki verilerden anlaşılmaktadır.²⁵ Bu üretim artışları Devletin uyguladığı tarım politikaları ile artışı ayrıca kısmen de olsa tarımda makine kullanımının büyük etkisinin de oldu bir gerçektir. Numune çiftliklerinde yeni tarım makinelerinin kullanılması ve bunların özendirilmesi, bu alet ve makinaları satın almak ve kullanmak isteyen çiftçilere kolaylıklar sağlanması, ithal edilen zirai aletlerin Ziraat Bankası kredileri ile çiftçiye taksitler ile satılması, bu alet ve makinalara hatta yedek parçalarına gümrük muafiyeti tanınması ve tarım makinalarında kullanılan yakıtın vergiden muaf tutulması ve tarım makinist okullarının açılması ilk zamanlar için tarım sektörünün canlandırılması bakımından oldukça önemli adımlar olmuştur.²⁶

²⁵ Türkiye İstatistik Kurumu, *İstatistik Göstergeler 1923-2005*, Yayın No 3047, Ankara, 2006, 174-177

²⁶ Doğan Avcıolu, *Türkiye'nin Düzeni*, Birinci Cilt, İstanbul, 1974, 477-478

1.2. 1929 BUHRANI VE TÜRKİYE TARIMINA ETKİLERİ

Birinci Dünya Savaşının devam ettiği ve bitiminden sonra 1920'li yıllara kadar bilimsel ve teknolojik alanda gerçekleşen gelişmelerin bir sonucu olarak üretim alanında modern tekniklerin doğması ile tarımda ve sanayi üretim sürekli artmış, bu sürekli artışlar 1929 Dünya Ekonomik Buhranı'nın hazırlayıcıları olmuştur. 1929'da tarım ürünlerinde yaşanan fiyat azalmaları sanayi ürünlerinde de dalgalanmaya neden olmuş fiyat hareketlenmelerinde dolayı tarım sektöründe çalışan kesim talep anlamında sanayi sektöründen daha az faydalanmıştır. Böylece sanayi ürünlerinin fiyatlarında da düşüşler gerçekleşmiştir.²⁷

Mustafa Kemal Paşa, yaşanan olumsuz durum ile ilgili TBMM'inde 1930 yılında yaptığı konuşma ile krizin etkilerinde bahsetmiş ve ülkeyi nasıl etkilediğini gözler önüne sermiştir. Paşa, şu şekilde konuşmuştur; “Bilhassa ziraai memleketlerde hisolunan cihanşümul bir iktisadi buhran vardır. Bu buhran tabiatıyla bizim memleketimize de temas etmiş ve ağırlığını hissettirmiştir. Bu sıkıntı karşısında emsalsiz tahribattan dar ve kurak senelerden sonra... Senelerden beri alınan tedbirlere, önümüzdeki sene daha geniş mikyasta ihtiyaç vardır. Gayet tasarrufkarane bir idare tarzı, resmi ve hususi bütün muamelatımıza hakim olmak lazımdır.”²⁸

Tüm dünyada büyük bir işsiz ordusu oluşmasına neden olan buhran Türkiye'de sadece tarımsal sektörde fiyat hareketlerini etkilememiş çoğunlukla sanayi ürünleri bakımından dışarıya bağımlı olan ülkeyi oldukça etkilemiş ve büyük bir dış ticaret açığının oluşmasına neden olmuştur. Krizi döneminde Türk tarımı sektörünün üretimleri ile dışardan alınan sanayi sektörü üretimleri arasında ki fiyat farkları oldukça yükselmiş, tarım ürünlerinde %70'le varan fiyat azalmalarına karşın alınan sanayi ürünlerinde yaklaşık %10 ile %20 arasında bir fiyat azalması yaşanmıştır. İthal edilen sanayi ürünlerinde çok fazlaca bir fiyat azalmasının olmaması bu karşın doğrudan ihracat gelirini etkileyen tarım ürünlerindeki fiyat azalmaları Türkiye'nin krizden çıkma ve üretimi artırma çabalarına sekte vurmuştur. Bu durum tarım sektörüne yapılacak yatırım

²⁷ Avni Zarakoğlu, *1929 Dünya Ekonomik Krizi Karşısında Türk Ekonomisi ve Alınan Mücadele Tedbirleri, Atatürk Dönemi Türkiye Ekonomi Politikası ve Türkiye'nin Ekonomik Gelişmesi Semineri*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Basın ve Yayın Yüksek Basımevi, Ankara 1982, 89

²⁸ Mustafa Yahya Metintaş, Mehmet Kayıran “1929 Dünya Ekonomik Krizinin Türk Tarımına Etkileri Ve 1931 Birinci Türkiye Ziraat Kongresi”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Yıl: 2016/1, Sayı:23*, 38

hamlelerine engel olmuş ve üretimin düşmesi sonucunu doğurmuştur. Bu arada en büyük darbeyi Cumhuriyet hükümetlerinin 1923'den beri gerçekleştirmeye çalıştıkları tarımda makine kullanımının yaygınlaştırılması çabası almıştır.²⁹

Krizin en çok etkilediği ekonomilerin başında gelen Türkiye ve Türk tarımı krizin başlaması ve bitimine kadar krizden kurtulma çareleri ve Meclis'in ana gündem konusunu oluşturmuş, krizin etkileri bitene kadar da gündemde kalmıştır. Kriz döneminde Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti'nin topladığı Birinci Ziraat Kongresi, tarım sektöründe yaşanan sorunları, üretimlerde yaşanan azalmaları vb. konuları ele alması ve yaşanan krize çareler bulmaya çaba gösterilmesi bakımından oldukça önemli olup ilk defa hükümetçe de desteklenen ve Türkiye'nin tarımsal sahasına yapısal çözümler getirmesi ve bu konuda hükümete de öneriler sunulması bakımından oldukça önemli bir adımdır.

1929 buhranı esasında Türkiye'nin yerli malı kullanım fikrinin uygulanmasını dahada önemli hale getirmiş yetkililer yerli malı özendirmek için yılın belli bir zamanını 'Yerli Malı Haftası' olarak kutlamayı kararlaştırmış ve sene sonunun son haftalarında kullanılan bu günlerin ekonomik anlamda hükümetin 1930'dan başlayarak saptadığı iktisat politikası çizgisini yerleştirmek³⁰ olarak ifade edilebilir. Buhranın etkilerini azaltma ve ülke nüfusunun büyük bir kesimini geçim kaynağı olan tarım ve hayvancılığı ileri seviyelere çıkartmayı hedef seçen hükümet yetkilileri bu alanda da birçok yeni düzenleme getirmiştir. Hatta İktisat Vekili Celâl Bayar, şark seyahati çerçevesinde Muş'a gitmiş ve burada hayvancılığın geliştirilmesi için çalışmalar yapılacağını söylemiştir. Bu dönemde tarım ve hayvancılık alanında çiftçilere örnek teşkil eden en önemli kurumlar Atatürk'ün, ülkenin farklı bölgelerinde kurdurduğu numune çiftlikleri idi. Bunlardan başka Hükümet, 1937'de hayvancılığı yaymak amacıyla muhtelif bölgelerde modern aygır depoları ve inekhaneler açmıştır.³¹

²⁹ İlhan Tekeli, Selim İlkin, *1929 Dünya Buhranında Türkiye'nin İktisadi Politika Arayışları*, Cilt: 1, İstanbul 2009, 85

³⁰ Doğan Duman, Özgür Şahap Varnalı; "1930'larda Çocuk Piyaselerinde Yerli Malı Kullanma ve Ulusal Ekonomi Bilincini Oluşturma", https://arastirmax.com/en/system/files/dergiler/79201/makaleler/6/2/arastirmx_79201_6_pp_1529-1547.pdf, Erişim Tarihi: 26.12.2018, 1530

³¹ Abdulaziz Kardaş, Cumhuriyet Dönemi'nde Van Gölü Havzası'nda (Van-Bitlis-Muş) Yapılan Kamu Harcamaları ve Yatırımlar (1923-1950), Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Basılmış Doktora Tezi, Erzurum 2012, 239

1.3 KURULAN ZİRAİ İŞLETMELER

1.3.1 Zirai Kombinalar İdaresi'nin Kuruluşu

Ziraat alanında modern alet ve makina kullanımı konusu Türkiye'de Cumhuriyetin ilanı hatta daha ötesine varan bir sorun olmuştur. Karasaban ile yapılan üretim ziraat aletleri ile yapılan üretimin oldukça altında gerçekleşmiş ve ziraat alanda özellikle makine kullanımını teşvik ve doğrudan makine yardımı konusu ile topraklandırma mevzusu yetkililerin öncelikli olarak önemle üzerinde durdukları bir konu olmuştur.

Bu amaçla ilk başta ziraat alanında vazgeçilmez bir unsur olan traktör ve diğer ziraat alet ve edevatları ithalat yoluyla getirilerek dağıtımı sağlanmış ve ülkedeki traktör sayısı 1927 yılında yaklaşık 2 bin civarına ulaşmıştır. Tarımda makineleşme konusu 1929 buhranı ile sekteye uğramış, bu dönemde yaşanan tarım ürünlerinde fiyat azalması ve buna bağlı olarak sanayi ürünlerinde ithalat sıkıntısı ile ihraç ürünlerinin azalması ziraat makinelerinin ithalatının önünü kesmiş buda doğrudan bu alana yapılan yatırımların azalmasına neden olmuştur.

1929 dünya ekonomik buhranının ortaya çıkardığı özellikle tarımsal ürünlerin ihracat fiyatlarının düşüşü ile birlikte dünya geneleinde olduğu gibi Türkiye'de de ziraat alanında çalışanların gelirlerinin azalmasına neden olmuş, Çiftçiler artık üretim yapamaz durumuna gelmişlerdir. Bundan dolayı Hükümet yetkilileri gerek çiftçiyi korumak ve gerekse üretimi artırmak amacıyla bazı tedbirlere başvurmuşlardır. Ayrıca sanayi alanında da bazı önlemler alınmıştır. Bu önlemler özellikle hammadde bakımından ziraat alanına dayanan sanayi faaliyetlerine ağırlık verilmiştir. Ayrıca yerli malı kullanımı ve tüketimine ağırlık verildiği gibi hayvan sayım vergisi düşürülmüş, Çiftçinin borçlarının Ziraat Bankası'na peşin para ile değil ürün olarak verilmesi ile bazı borçluların ödemelerinin tamamen af edilmesi veyahut bu ödemelerin taksitlere bağlanacak şekilde toplanılması başlıca alınan tedbirler arasında gelmektedir. Bu arada hem zirai sahayı yeniden canlandırmak hem de özellikle Osmanlı'dan bu yana çiftçinin bir numaralı sorunları arasında yer alan modern ziraat usulleri ve zirai üretimde makine

kullanımını sağlamak için yeni bir kurumun kurulması düşünülmüş ve 12 Şubat 1937’de 3130 sayılı kanun ile Zirai Kombinalar Kurumu kurulmuştur.

Tarım Bakanlığı’na bağlı olarak kurulan Zirai Kombina Teşkilatı sayesinde ziraatte kullanılan traktör vb. diğer alet makinalar yurdun çeşitli bölgelerine dağıtılarak çiftçilerin kullanımına sunulmuştur. Kombinalar bunun yanı sıra modern ziraat usüllerinin tatbiki konusunda çiftçiye öğreticilik yaptığı gibi ziraatte tarlaların sürülmesi, ekilmesi ve biçilmesi konularında da çiftçiye yardımcı olarak çiftçinin tarlasından daha fazla verim alması sağlanmak istenmiştir.

Kurulan her kombina 5.000 dönümlük bir birlik esası içinde bir büyük veya iki küçük köyü içine almaktaydı. Her kombinanın başına Ziraat Mektebi mezunlarından bir “Bölgebaşı” verilmiş. Kombinalarda traktör, harman makinası, atlar ve diğer çiftçi araç-gereçlerinin bulundurarak bölgebaşının idaresinde çalışılmıştır. İşi kolaylaştırmak için Kültür ve Ziraat Vekâletleri, orduda çavuş olarak yetişmiş unsurları kısa bir kurstan geçirdikten sonra “Köybaşı” olarak görevlendirilmesini kararlaştırmışlardı. Ziraat Vekâleti, ziraat kombinalarının kısa sürede faaliyete geçmeleri için bütün imkânlarını seferber etmiş ve 1938 ilkbaharında ülkede 250 kadar kombina kurularak faaliyete geçirilmişti.

1943 yılında Kombinalar Kurumu özellikle üzerinde üretim yapılmayan hazine arazileri üzerinde devlete ait çiftlikler vucuda getirerek zirai üretim manasında yeni bir başlangıca vesile olmuş üretimi artırmaya yönelik bu çabalar ile modern tarım usülleri çiftçiye öğreticilik vasfı altında gösterilmiş ve ülkenin mevcut hububat ihtiyacı giderilmeye çalışılmıştır.

Zirai Kombinalar Kurumu’nun teşvik etmeye çalıştığı tarımda makina kullanımı ve çiftçilerin bu makinaları satın alarak üretim yapması konusu istenilen seviyede olmamış, özellikle makine yardımları konusunda büyük toprak sahipleri ve ziraat ile ilgilenen nüfuzlu çiftçilerin faydalanması diğer çiftçiler arasında sorunlara neden olmuş, Ayrıca kombinalara ait zirai makinaların gezici olması ve sürekli yer değiştirmelerinden dolayı bu makinaların kısa zaman zarfında yıpranmalarına neden olarak ömürlerini kısaltmıştır.

Türkiye ekonomisinde şüphesiz bu dönem için ziraat hakim bir rol oynamaktadır. Zira nüfusun yüzde 75'ini çiftçiler teşkil etmekte ve arazinin 2/3 si ziraate ve hayvan yetiştirilmesine elverişli bulunmaktadır. Buna rağmen modern bir teçizat, sulama tesisatı, yeterli miktarda zirai vasıtalar mevcut olmadığından ve uygun ziraat usulleri tatbik edilmediğinden ve yeteri miktarda gübre kullanılmadığından randıman düşüktü. Arazinin bir kısmı da ekilememekteydi.

Toprağın yarısından fazlası hububat ekimine tahsis edilmiştir; Buna rağmen, arpa hariç üretim memleketin ihtiyacını ancak karşılayabilmektedir. 1931'de başlayan buğday ihracatı çok azdır. Hayvan yetiştirme ve balıkçılık oldukça iyi olan tabii şartlara rağmen rasyonel işletme tarzının mevcut olmamasından dolayı çok randıman vermemektedir.

Bunun yanında TBMM'de hayvancılığın salgın hastalıklardan korunması için hastalığın etkili olduğu bölgelerde her cins sığırın ticaretinin yapılmasını yasaklayan 1/756 sayılı kanunu çıkarmıştı. Meclis ayrıca "İslahı Hayvanat Kanunu"nu çıkararak hara, inekhane, ağıllar, tecrübe istasyonları ve aygır depolarının kurulacağı yerler ve buralarda çoğaltılacak damızlık hayvanların cinsleri ve ıslah yöntemleri belirlenmeye çalışılmıştır.³²

Zirai kombinalar Teşkilatı 3130 sayılı yasanın verdiği yetkiye dayanarak ziraat makinaları, ekipman, zirai mücadele ilaçları satın alarak bunları çiftçinin hizmetine sunmak, elinde bulunan makine ve ekipmanlarla görevini yapmıştır. Bu kuruluş 1937 yılından 1942 yılına kadar çiftçinin hizmetinde çalışmıştır. Ancak çiftçilere götürülmesi düşünülüp planlanan hizmetleri istenilen şekilde sağlayamamış ve ayrıca 1939 yılında 2. Dünya Savaşı'nın yarattığı yiyecek sıkıntısı nedeniyle özellikle ordunun yiyecek ihtiyacını karşılamak üzere daha önce de belirtildiği şekilde boş hazine arazilerinin üzerinde üretime dönük hizmetlere yönelmiştir. Bu hizmetleri 13 işletme ile yapmıştır. Bunlar Ankara'nın Polatlı, Bala, Konya'nın Altınova Gözlu, Özden, Kayseri'nin Keykubat, Kırşehir'in Malya, Çiçekdağı Sivas'ın Ulaş, Amasya'nın Gökhöyük,

³² Abdulaziz Kardeş, *Cumhuriyet Dönemi'nde Van Gölü Havzası'nda Yapılan Kamu Harcamaları ve Yatırımlar (1923-1950)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2015, 149-150

Samsun'un Gelemen, Urfa'nın Ceylanpınar, Niğde'nin Koçaş ve bir Merkez Atölyesi Müdürlüğü olmak üzere 14 kuruluşla 1950 yılına kadar varlığını sürdürmüştür.³³

Zira Kombinalar her ne kadar istenilen üretim artışı sağlamosada kurulduğu ilk yıllardan itibaren zirai alanda yaptığı çalışmalar ülke tarımına büyük katkılarının da olduğu bir gerçektir. Kombinalar ile ilgili Cumhuriyet Gazetesi'nde Amerikalı Charles Enlow'nun bir Amerika dergisinde çıkan yazısı ile ilgili yazılan yazıda Amerikalı Charles Enlow 1948'de 1.674.320 dönümü ihtiva eden zirai kombinalara ait 13 çiftlikte 709.680 dönüm buğday, 67.780 dönüm arpa, 8.850 dönüm yulaf, 4.000 dönüm alanda keten tohumu olmak üzere toplam 806.520 dönümlük ekim yapıldığını alınan mahsul miktarının ise 104.561.380 kilo buğday, 13.598.010 kilo arpa, 2.365.200 kilo çavdar, 2.025.000 kilo yulaf, 178.000 kilo keten tohumu üretildiğini belirtmiş Charles Enlow söz konusu 10 çiftlikte kullanılan zirai aletlerin sayısı verdikten sonra burada kullanılan zirai aletleri ve biçerdöverlerin sadece bu çiftliklerin üretimleri için kullanılmadığını civar köylerde bulunan çiftçilerin ziraat işlerine de yardımcı olunduğunu, ayrıca çiftliklerde bulunan hayvan varlığı sayılarının veren Charles Enlow'nun hayvan varlığının gün geçtikçe arttığını söz konusu çiftliklerin birer örnek olacak şekilde yapıldığını çiftliklerde kullanılan ziraat usullerinin ülkenin tümüne yayılmasıyla şimdiye kadar elde edilen hasılatın çok daha büyük bir hasılat alınacağını³⁴ belirttiği yazısından da anlaşılacağı üzere Zirai Kombinalar hem modern ziraat müessesesi, hem birer numune çiftliği hem de boş toprakları işleyen faydalı üretken bir tesis halinde faaliyetlerini devam ettirmiştir.

1.3.2 Atatürk Orman Çiftliği ve Atatürk'e Ait Diğer Çiftliklerin Hazineye Devri

Kurutuluş Savaşı'nın kazanılmasından sonra askeri alanda alınan bu başarıdan sonra siyasi alanda da başarılar elde edilmiş ve daha sonrada bu başarıların perçinlenmesi için özellikle ekonomik alanda da başarı hedefine çalışılmıştır. Ülke ekonomisinin dayandığı tarım ve hayvancılık alanlarına birçok yatırımlar yapıldığı gibi birçok yeni kanuni düzenlemeler yapılmış ve yeni kurumlar oluşturulmuştur. Aşar vergisinin kaldırılması, Reji idaresine son verilmesi, zirai alet ve makinalarının teşvik

³³ Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Devlet Üretme Çiftlikleri Genel Müdürlüğü, *Devlet Üretme Çiftlikleri*, Ankara 1977, 11

³⁴ Cumhuriyet, 05.03.1949, 2

edilmesi ve dağıtılması, Zirai Kombinalar Kurumu'nun kurularak çiftçiye örneklik ve öğreticilik yapılmaya çalışılması bu alanda atılan adımlara örnek olması bakımından önemlidir.

Bu alanda atılan bir diğer adım da Atatürk Orman Çiftliği'nin kurulmasıdır. Atatürk Orman Çiftliği Projesi' de Türkiye Cumhuriyeti'nin kalkınma politikasının hem mekânsal hem de hukuki bir görünümüdür. Atatürk Orman Çiftliği, kır ve kent yaşamının bir birinin içine girmesine ve harmanlaşmasına bir örnek olması açısından tasarlanmıştır.³⁵ Atatürk, yaptığı büyük inkıplara bir de ziraat inkılabını katmak ve Türk milletinin asıl bünyesini teşkil eden geri kalmış köylü ve çiftçi tabakasını çağımızdaki yenilik yollarında yürütmek ve refaha kavuşturmak için bizzat çiftçilik yaparak onlara rehber olmak istemiş, bu sebeple Ankara şehri civarında örnek bir çiftlik kurmak tasavvurundaydı.³⁶

Ankara ve çevresini ağaçlandırmak, yeşillendirmek, modern tarım ve işletmecilik tekniklerini uygulayarak çiftçilere önderlik etmesi amacıyla bizzat Mustafa Kemal Atatürk tarafından kendi adına 20 bin dekar civarında bir arazinin satın alınmasıyla Gazi Orman Çiftliği adıyla bir çiftlik kurulmuş, aynı yıl içinde çevreden alınan arazilerle birlikte toplam arazi büyüklüğü 102 bin dekara ulaşan çiftlik 1925 yılından başlanarak 1930 yılına kadar çeşitli zamanlarda yapılan satın alımlarla 80.000 dönüm olmuştur.³⁷

Atatürk Orman Çiftliğine benzer tesisler memleketin çeşitli yerlerinde kurulmuştur. Bunların başlıcaları Yalova'da Millet ve Baltacı çiftlikleri, Silifke'de Tekir ve Şövalye çiftlikleri, Dört Yol'da portakal bahçesi ve Karabasmak Çiftliği, Tarsus'ta Piloğlu çiftliğidir.³⁸

³⁵ <http://www.mimarlarodasiankara.org/index.php?Did=2652>) Erişim Tarihi: 28.01.2019

³⁶ Fazıl Dalay, "Atatürk, Ankara Orman Çiftliği'ni Nasıl ve Niçin Kurdu", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt 4 Mart 1988 Sayı 11,

³⁷ İzzet Öztoprak, *Atatürk Orman Çiftliği'nin Tarihi*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2006, 11

³⁸ İsmail Cem, *Türkiyede Geri Kalmışlığın Tarihi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2007, 233-238

1.3.3 Atatürk'ün Çiftliklerinin Hazineye Devredilmesi İle İlgili Talimatları ve Bu Çiftliklerin Listesi

Atatürk 11 Haziran 1937'de Trabzon'dan Başbakanlığ'a yazdığı tezkere ile çiftliklerini millete hediye ettiğini bildirmiştir.³⁹ Atatürk talimatını "Mâlum olduğu üzere, ziraat ve ziraî iktisat sahasında fennî ve amelî tecrübeler yapmak maksadıyla muhtelif zamanlarda memleketin muhtelif mıntıklarında müteaddit çiftlikler tesis etmişim" diye başlayan mektup;

Tecrübelerini müsbet iş sahasından alan bu müesseselerin ziraat usullerini düzeltme, istihsalatı arttırma ve köyleri kalkındırma yolunda devletçe alınan ve alınacak olan tedbirlerin hüsnü intihab ve inkişafına çok müsait birer amil mesnet olacaklarına kani bulunuyorum ve bu kanatla, tasarrufum altındaki bu çiftlikleri bütün tesisat, hayvanat ve demirbaşları ile beraber hazineye hediye ediyorum. Çiftliklerin arazisi ile tesisat ve demirbaşını mücmel olarak gösteren bir liste ilişiktedir. Gerekli kanuni muamelenin yapılmasını dilerim.⁴⁰

İfadeleri ile bitiyordu. Atatürk'ün sahip olduğu çiftlikleri devlete hediye ettiğini Trabzon'da duyurması ve Dâhiliye Vekili Şükrü Kaya konuyu bir telgraf ile İsmet İnönü'ye iletmiştir.⁴¹

Atatürk'ün çiftliklerini hazineye bırakması ile ilgili İsmet İnönü Atatürk'e bir telgraf göndermiş ve gönderdiği bu telgrafta İnönü;

Atatürk'ün Yüce huzuruna 15 seneden beri sebatlı ve bilgili çalışmalarınızın eseri olan ve her biri kıymetli bir mamure olan çiftliklerinizi hazineye hediye buyurduğunuzu Cumhuriyet hükümeti tazim hisler ile karşılamıştır. Bu suretle da hükümete gösterdiğiniz yüksek müzaherete şükranlarımızı sunarım. Kıymetli eserleriniz sizin daima refahını düşündüğünüz köylümüze numune ve mektep olarak çok faydalı ve hayırlı olacaklarına imanımız vardır. B. M. Meclisi âlicenap teberrüzünüzü heyecan ile telâkki etti. Milletın hayırını ve varlığı içinde

³⁹ Atatürk Araştırma Merkezi, *Atatürk'ün Tamim Telgraf ve Beyannameleri*, Ankara 2006, 677

⁴⁰ CCA, 30-10-0-0 / 2 - 12 - 5, 13.06.193; Yaşar Semiz, a.g.m., 168

⁴¹ CCA, 30-10-0-0 / 2 - 12 - 8, 12.06.1937

kaynamış olan yüce varlığını hükümetin ve bütün milletin en aziz varlığı sayıldığını en geniş tazim hislerimle arz ederim.⁴²

Diyerek Atatürk'ün çiftliklerini hazineye hediye etmesinden dolayı hükümet adına ve kendisi adına duyduğu memnuniyeti ifade ettikten sonra bu çiftliklerin Türk köylüsüne birer nümune ve okul vazifesi göreceğini dile getirmiştir.

İsmet İnönü'nün telgrafına cevaben; Atatürk cevap olarak;

Başvekil İsmet İnönü'ne, Hatırlarsınız, Türk köylüsü Türkün efendisi olduğunu söylediğim zamanı. Ben o efendinin arzu ve iradesi altında senelerden beri çalışmış olan bir hadimim. Şimdi beni çok heyecana getiren hadise, Türk köylüsüne naçizane olsa da ufak bir vazife yapmış olduğumdur. Milletin yüksek mümessiller heyeti bunu iyi görmüş ve kabul etmişler ise benim için en unutulmaz bir saadet hatırasını bana vermişlerdir. Bundan dolayı çok yüksek zevkle millet, memleket ve Cumhuriyet hükümetine yapmağa mecbur olduğum vazifelerden en başta, karşısında gösterilmiş olan teveccühten, takdirden ne kadar mütehassis olduğumu ifadeye muktedir değilim. Mevzuu bahsolan hediye yüksek Türk milletine benim asıl vermeği düşündüğüm hediye karşısında hiç bir kıymeti haiz değildir. Ben icap ettiği zaman en büyük hediyem olmak üzere Türk milletine canımı vereceğim.⁴³

Şeklinde bir cevap vererek Türk köylüsüne ve çiftçisine ne kadar büyük önem verdiğini ve gerekirse canını bile verebileceğini ifade etmiştir.

Atatürk, Türk köylüsüne, çiftçisine ve ziraate verdiği bu önemden dolayı hemen Tapu İdaresi'ne çiftliklerinin hazineye devri için lazım olan belgelerin hazırlanması için talimat vermiş ve hazırlanan belgeleri 11 Mayıs günü imzalamıştır. Yukarıdaki beyanatına istinaden Atatürk'e ait bütün çiftlik ve tesisler, hayvan varlığı ve demirbaşları ile başta hazineye geçmiştir. Atatürk'ün hazineye bağışladığı örnek çiftliklerin büyüklüğü, toplam olarak 154.720 dönümü bulmaktadır. Bunların içinde tesisler ve araziler şu şekildedir;⁴⁴

⁴² Akşam, 14.06.1937, 4

⁴³ CCA, 30-10-0-0- 2- 12- 10, 13.06.1937.

⁴⁴ CCA, 30-10-0-0- 2- 12- 5, 13.06.1937.

İçerisinde çeşitli meyve bahçeleri, fidan, Amerikan asma fidanlığı, bağ çubuğu, sebze meyve bahçesi, zeytinlik, portakallık, kuşkonmazlık, park, bahçe, çayır, yoncalık, ormanlık, ziraate elverişli arazi ve meraların olduğu yaklaşık 6.882 dönüm alan, 45 adet bina ve ev, 7 adet ağıl, Aydos ve Toros yaylalarında 6 adet mandıra, 8 adet at ve sığır ahır, 7 adet ambar, 4 adet hangar ve sundurma, 4 adet lokanta, gazino ve eğlence yeri, 2 adet çeşitli imalatlar yapan fırın, 2 adet çiçek ve süsleme bitkisi yetiştirmeye yarayan yer, tüm varlıkları ile beraber bir bira fabrikası, bir malt fabrikası, bir buz fabrikası, bir soda ve gazoz fabrikası, bir deri fabrikası, bir ziraat aletleri ve demir fabrikası, bir şarap imalathanesi, Ankara ve Yalova'da birer süt fabrikası, yoğurt imalathanesi ve tavuk çiftliği, İki taşlı elektrikle işler bir değirmen, İstanbul'da bulunan bir çelik fabrikasının yüzde kırk hissesi, Orman Çiftliği ve Tekir Çiftliklerinde birer beyazpeynir ve yağ yapmaya elverişli iki imalathane, Yalova, Silifke Tekir, Orman Çiftlikleri'nde iki özel iskele, liman tesisatı, sulama tesisatı, kanalizasyon, telefon tesisatı, elektrik tesisatı, küçük beton köprüler, özel yollar, içme su dağıtım şebekesi, özel su tesisatı, telefon, elektrik tesisatı, küçük beton köprüler, çiftlik müzesi ve hayvanat bahçesi tesisatı ile bunların işletme levazımı ve bütün demirbaşları, 3'ü Ankara'da ve 2'si İstanbul'da 5 satış mağazasının bütün tesisat ve demirbaşları, Legorn, Rodayland ve yerli ırklardan oluşan 2.450 adet tavuk, Kıvırcık, Merinos, Karagül, Karaman ırkları ve melezleri ile 13.000 baş koyun, Simental, Hollanda, Kırım, Jersey, Gören-sey, Halep yerli ırkları ve melezleri ile yeni üretilen Orman ve Tekir cinslerinden oluşan 443 baş sığır. İngiliz, Arap, Macar, yerli ve bunların melezlerinden oluşan 69 baş at, koşum ve binek takımları ile beraber, 58 çoban merkebi, 16 adet traktör, 13 adet harman ve biçerdöver makinesi 35 tonluk bir adet deniz motoru, 5 adet kamyon ve kamyonet, 2 adet binek otomobil, 19 adet binek ve yük arabası.⁴⁵

1.3.4 Devlet Ziraat İşletmeleri

Atatürk'ün Devlet hazinesine bıraktığı işletmelerinin kıymeti 4 milyon 800 bin liralık bir varlıktır. Bu müesseselerin senelik vergileri 150 bin liradır. Senelik ciroları ise yaklaşık 8 milyon liraya yakındır. Sanayi Ziraat ve Ticaret Cephesi'nde bu çiftliklerde toplamda 26 şube vardır.⁴⁶ Atatürk'ün yukarıda bahsi geçen bina, tesisat,

⁴⁵ Akşam, 13.06.1937, 1-7.

⁴⁶ Cumhuriyet, 10.01.1938, s3

arazi, bağ, bahçe, fidanlık, fabrika, imalathane, çiftlik vb. tüm işletmeleri ve içerisinde bulunan tüm alet edevatlarını hazineye bağışlanmasından sonra bu sayılan yerlerin ve daha öncelerde kurulan diğer çiftliklerle beraber kurulma amaçlarına uygun bir şekilde yönetilmesi ve devamlılık ilkesi içinde bir gelişme rneği gösterilerek örnek işletmeler halinde ilerlemelerinin sağlanması amacıyla tarımsal bir devlet kurumunun oluşturulması lzm görülmüş 13 Ocak 1938 senesinde yürürlüğe giren 3308 sayılı Kanunla ‘Devlet Ziraat işletmeleri’ kurumu faaliyete geçirilmiştir.

Böylelikle Atatürk’ten aktarılan bu miras devlet eliyle devletin tarımsal ekonomisine yön verecek ve ön ayak olacaktır. 3308 sayılı kanunun görüşmelerinde söz alan Manisa Milletvekili Yaşar zey ‘‘şimdi iftiharla görülüyor ki, bu müesseseler bugün ziraatimizde atılacak yeni adımlarda önderlik vazifesini görüyorlar.’’ şeklindeki konuşmasıyla Devlet Ziraat işletmeleri’ nin bir tarımsal üretim de bir lokomotif görevi üstlendiğini ve diğer çiftçilere önderlik edeceğini bildirmektedir.

Kurum 1938 Nisan’ında 4 senelik bir ziraat ve ziraat sanatları programı hazırlamış, memlekette bira üretim artması ve dünyanın en iyi bira arpasını yetiştiren memleketimizde arpa üretim yükseltilmesi için mühim kararlar almış ve bu kararları tatbik etmeye başlamış, arpa üretim arttırılması bakımından faydalı tedbirler almış, özellikle Ankara Eskişehir Afyon ve Uşak İllerinde arpa ekiminin arttırılmasını teşvik etmeyi planlamıştır.⁴⁷ Aynı yıl ilk işlerden biri olarak faaliyetlerinin daha düzgün ve halkın menfaatlerine daha uygun olarak yürütülmesini temin için Devlet Ziraat işletmeleri Kurumu İstanbul’un et piyasasına dâhil olmuştur. Kurum tarafından İstanbul’a getirilen kasaplık hayvanlar mezbahalarda kesilerek kasaplara satılmaya başlanmıştır.⁴⁸

1940 yılında Zirai Kombinalar Kurumu’na 3780 sayılı Milli Korunma Kanunu’nun sağladığı imknlerden yararlanarak verilen 10 milyon liralık bir kredi ile makine tedarikine gidilerek, üretimde yeni bir dönem başlatılmıştır. Başlangıçta Ankara’nın Polatlı ve Bal; Konya’nın Altınova (Başkuyu), Gözlü, zden; Kırşehir’in Malya ve ekdağı; Sivas’ın Ulaş; Amasya’nın Gkhyk; Samsun’un Gelemen; Urfa’nın Ceylanpınar; Niğe’nin Koçaş Kayseri’nin Keykubat mevkilerinde kurulan 13

⁴⁷ Cumhuriyet, 21.04.1938, 3

⁴⁸ Cumhuriyet, 14.12.1938, 2

açık devlet işletmesi 1.674.150 dönüm genişliğindeki araziyi işletmiştir. İşlenen arazide bilhassa buğday üretiminin önem arz ettiği bilinmektedir.⁴⁹ 14 Temmuz 1938 tarih ve 2/9257 sayılı Bakanlar Kurulu Kararnamesiyle Eskişehir’de bulunan Çifteler ve Kırıklairelin’de bulunan Türkgeldi Çiftliklerinin de Devlet Ziraat İşletmeleri Kurumu’na devredilmesi kararı alınmıştır.⁵⁰

Böylece Devlet Ziraat İşletmeleri 1 Ocak 1938 tarihinde 3308 sayılı kanunla Atatürk tarafından kurulan Gazi Orman, Baltacı, Tekir, Piloğlu, Karabasamak Çiftlikleri ile Ankara Bira Fabrikası ve bunlara sonradan eklenen Yerköy Midilliçoğlu, Kırıklaireli Türkgeldi, Muğla Dalaman, Hatay ve Dört Yol Turunçgiller Bahçesi, Rize Çay Fabrikası, Pazar Elma Kurutma Fabrikası ve Nevşehir Şarap Fabrikası olmak üzere 14 adet kurumun birleştirilmesi varlık sayısını oldukça artırmıştır.

Kanunla kuruma bağlanan müessesede fabrikaları en iyi şekilde işletmek, bulunduğu bölgelere göre çiftçilere ziraat çeşitlerini usullerini ve ziraat sanatlarını göstermek, icap ettiği takdirde kendi çalışma konularına giren kuruluşlara iştirak etmek⁵¹ gibi görevleri üstlenen Özel yasa hükümlerine göre yönetilen ve hükmi şahsiyeti olan Devlet Ziraat İşletmeleri 1942 yılında çiftliklerinde ekim için 100.000 dekarlık arazi hazırlanmış ve ekim işlemlerine başlanmıştır. Hali hazırda 231 traktör ile çalışmalarının yapan Kurum eldeki ekim alanlarından en çok verimi alabilmek için aynı yıl gece çalışma ekipleri teşkil etmiş ve faaliyetlerinden doğan üretimi artırmaya gayret etmiştir.⁵²

1949 yılı itibariyle Zirai Kombinalar Kurumu’na bağlı 10 devlet çiftliği ile 3 grup amirliği yer almıştır. Devlet çiftliklerinin ve grup amirliklerinin başına birer müdür ile yardımcısı, ihtiyaç ölçüsünde de memur ve işçi kadrosu tahsis edilmiştir. İşletmelerde daimi kadroda bulunmayan ve mevsimlik işlerde çalışan ayrıca yüzlerce işçi görev almıştır. Faaliyet döneminin sona erdiği 1950 yılı başlarına kadar 68.339.481 lira sermayesi, 1.897.621 dekar işlenmiş arazisi, 10.836 baş koyunu, 875 baş sığırı ve

⁴⁹ Nadir Yurtoğlu, “ II. Dünya Savaşı Dönemi ve Sonrasında Zirai Kombinalar Tarihi ” *History Studies*, C:10,S. 4, 01.06.2018, 224-225

⁵⁰ CCA, 30-18-1-2/84-65-16, 14.07.1938

⁵¹ Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı a.g.e, 11

⁵² Cumhuriyet, 24.09.1942, 3

sayısız bağ, bahçe, fidan, süs ve orman ağaçlarıyla Zirai Kombinalar Kurumu, Devlet Üretme Çiftlikleri Umum Müdürlüğü'ne katılmıştır.⁵³

1.4 İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NIN TÜRK TARIMINA YANSIMALARI

1.4.1 Savaş Ekonomisi ve Alınan Tedbirler

1929 dünya ekonomik buhranı dünya geneline yayılmış ve bir çok ülkede derinde etkilerini göstermiştir. Bu olumsuz ekonomik atmosferden etkilenerek hemen sonra başlayan İkinci Dünya Savaşı zaten halihazırda yaşanan ekonomik krizi daha da katlanmaz bir hale getirmiştir.

Türkiye 1929 buhranı ve İkinci Dünya Savaşının etkilerini savaşa katılmamasına rağmen en çok hissedilen ülkelerin başında yer almaktaydı. Türkiye'nin savaş stratejisi tarafsız kalmak üzere şekillenmişse de erkek nüfusunun büyük bir bölümünün silahlı altına alınarak teyakuzda beklenilmesi ekonomisi tarıma dayanan ülkenin üretimini doğrudan etkilemiş, yaşanan olumsuzluklardan toplumun büyük çoğunluğu kötü yönden etkilenirken bir kesimi de bunu fırsat bilip yeni bir toplumsal sınıf olarak ortaya çıkmışlardır.

Türkiye tarafsızlık politikasını başarılı bir şekilde yürütmüş İkinci Dünya Savaşı'nın dışında kalmasını başarmış fakat savaş ekonomisinin getirdiği olumsuz havadan kurtulamamış, ülkeyi etkisi altına alan bu olumsuz hava, yoksul ve belli bir geliri olan kesimlerin hayatını altüst etmiş hayat pahalılığı, temel gıda maddeleri sorunları, açlık ve yoksullukla beraber gelen bir çok problem Hükümeti yeni tedbirlere sevk etmiştir. Hükümet tekelciliği engellemek için fiyatlara müdahale edilmeyi sağlayan narh sistemini, gıda maddelerinin ve diğer eşyaların fiyat tespitlerini ve kâr oranlarını belirlemek üzere ülke genelinde Fiyat Murakabe Komisyonları kurmuş, vurgunculukla mücadele edilmiş, İaşe Umum Müdürlükleri ve Halk Dağıtma Birlikleri kurularak karneye bağlanmış olan maddelerin kartlarını ve bu maddelerin doğrudan tüketiciye ulaştırılması sağlanmaya çalışılmıştır.

⁵³ Yurtoğlu, a.g.m., 234

Hükümet aldığı bu ve buna benzer tedbirlerle savaş ekonomisiyle gelen olumsuz havayı dağıtmaya çalışmışsada devlet teşkilatlanmasındaki ekonomik yetersizlik ve altyapı sorunları yukarıda alınan tedbirlerin başarılı bir şekilde uygulanmasını engellemiştir. Karaborsaya düşen maddelerle vurguncu bir sınıf ortaya çıkmış çoğu kentte temel gıda maddelerinin temininde büyük sorunlar yaşanmış, yaşanan açlık ve yoksulluk halk arasında verem, tifo vb. Hastalıkların yayılmasına neden olmuş, insanlar buğday oranı az arpa buğday çavdar saman karışımı ekmek tüketmeye başlamıştır.

Özellikle savaş boyunca erkeklerin büyük bir çoğunluğunun silah altına alınarak ve asker sayısının milyonla ifade edilmesi bu silah altına alınan askerlerden oluşturulan ordunun beslenmesinin sağlanması hem erkek nüfusunu üretim sahasında çekilmesi hemde bu ordunun beslenmesi ekonomiyi olumsuz etkilemiş üretim işi çocuk ve kadınların emeklerine bağlı olamaya başlamış ve özellikle buğday üretiminde büyük düşüşler yaşanmıştır. Türkiye’de 1940 yılında 4.067.950 ton olan buğday üretimi 1945 yılında 2.189.318 tona düşmüştür.⁵⁴ Buğday üretiminde ve diğer hububat maddelerinde yaşanan üretim düşüşünün sebebi erkek nüfusunun askere alınmasının yanı sıra tarımda kullanılan hayvanların bir bölümüne devletin el koyması da doğrudan etkili olmuştur.

CHP Hükümetlerinin savaş ekonomisinden kaynaklanan uygulamaları ve aldıkları sert tedbirlere rağmen yaşanan olumsuzluklara çözüm olamaması halkın genelinde hükümetler aleyhine bir tepkinin oluşmasına neden olmuş ve savaşın bitimine yakın CHP Hükümeti artık eski gücünü yitirmeye başlamıştır.

Türkiye İkinci Dünya Savaşının getirmiş olduğu ekonomik olumsuzluklara belli bir hazırlığı olmadan yakalanmış, kalkınma ve sanayi alanında atılacak adımlar savaş yüzünden durma noktasına gelmiştir. Savaş yılları ekonomik anlamda gerileme dönemi olmuştur. 1940-1945 dönemi iktisadi gelişme sürecinin durması anlamında bir kesinti olarak nitelendirilir.⁵⁵

CHP’nin iki hükümeti İkinci Dünya Savaşı süresince ülkeyi ve süreç boyunca alınan kararlar hükümetleri etkilemiştir. Çeşitli kanunlar çıkartılarak savaşın getirdiği olumsuz etkiler azzaltılmaya çalışılmıştır. Çıkartılan bu kanunlardan özellikler Milli

⁵⁴ Türkiye İstatistik Kurumu, a.g.e, 167

⁵⁵ Şevket Süreyya Aydemir, *İkinci Adam(1938-1950)*, Cilt 2, , Remzi Kitabevi, İstanbul 1993, 203-206

Korunma Kanunu bu dönemde çıkartılan en önemli kanun olma özelliğini korumaktadır. Hükümet yetkilileri savaşla gelen karaborsa, yüksek fiyat artışları vb. Ekonomik sorunları önleye bilmek için Milli Korunma Kanunu çıkartmış⁵⁶ böylece hükümet genel hatları ile karaborsa, tefeci, istifçilerle mücadelede yeni bir yol izlemiştir. Kanunun hükümete verdiği yetkiler ve alınan kararnameler ile hem ekonomik anlamda hemde zirai anlamda yeni bir düzenin kurulmasına çalışılmıştır.

1.5 MİLLİ KORUNMA KANUNU VE BU KANUNA DAYANILARAK KURULAN BAZI KURUMLAR

1.5.1 Milli Korunma Kanunu

Türkiye İkinci Dünya Savaşı'nın ilk yılında hububat rezervlerinin iyi durumda olmasından dolayı her hangi bir kaygı duymamaktaydı. Buna rağmen tedbiri de elden bırakmamaya çalışmış ve temel gıda maddelerinin özellikle buğday, arpa v.b hububatların ihracatını yasaklamış, stokçular ve ihtikarcılarla mücadelede var olan yasaların verdiği yetkiler kullanılmıştır. Hükümet yetkilileri soz konusu var olan yasaların bu isle mücadelede yeterli olmadığı durumlarda yeni kanuni düzenlemelerin yapılacağını ve ihtikarcılık yapan insanların cezalandırılacağını belirtmişlerdir. Özellikle fazla fiyat yükselmeleri ve karaborsacılık konusunda bu işler ile uğraşanların nerde olduklarına bakılmaksızın, ihtikârcıların ticarethanelerine, fabrikalarına, depolarına ve evlerine el koymakta Hükümetin tereddüt etmiyeceği⁵⁷ kamu oyuna duyurulmuştur. Özellikle yerli malı ürünlerin kullanılması gerektiği vurgusu yapılmış içinde bulunan durumun Birinci Dünya Savaşı'ndaki durumdan farklı olduğu, Birinci Dünya Savaşında, savaştan önce ve savaştan sonra bir kaç sene boyunca özellikle büyük şehirlerde yabancılara ait unların tüketildiğini son zamanlarda ise başta buğday olmak üzere başka gıda maddeleri de ihraç eden bir memleket haline geldiğini her türlü koşulda halkın iaşesinin karşılanacağı ve bunun için hükümetin tedbirlen aldığı ve almaya devam edeceği belirtilmiştir.

⁵⁶ Ali Rıza Gökbunar, Hamza Kahrıman, *Karneli Yıllar Bir Savaş Maliyesi Uygulaması*, Nobel Yayınları, Ankara 2014, 61

⁵⁷ Resmi Gazete, 8 Eylül 1939, (2/11869 sayılı Beynelmilel Siyasî Vaziyetin Aldığı Son Şekil Üzerine Memleket ve Harp İktisadiyatı İcablarına Göre İhraç Maddelerimiz Hakkında Kararname), 12578

Tedbir olarak da Milli Koruma Kanunu denilen bir kanunun hazırlanması ve meclis gündemine getirilmesi düşünülmüş ve 1940 senesinde 70 başlık altında bir kanun tasarısı hazırlanmıştır. Bu tasarı yasallaşmadan birçok eleştiri almıştır. Özellikle tasarınının Hükümete işletme kurma, arazi ve mülk edinme vb. birçok yetki tanınması bu tasarının özünde anayasaya aykırı bir yasa olacağı şeklinde değerlendirilmiştir.

Tüm eleştirilere rağmen kanun tasarısı 1940 yılının ocak ayında kabul edilerek yasallaşmıştır. Tasarının yasallaşmasından sonra Başbakan Refik Saydam 18 Ocak 1940 tarihli konuşmasında “Vatandaşın mümkün olduğu kadar normal hayatını örselemeyecek şekilde olmasına dikkat etmek bizim için bir vazifedir. Ve yine iş sahibi vatandaşların normal sâylerini ve kazançlarını mümkün olduğu kadar tehdit etmeyecek şekilde olmasına hükümetiniz gayret edecektir” şeklinde konuşarak Milli Korunma Kanunu’nun aslında savaşın getirdiği olumsuzluklarla mücadele için çıkartılacağını kanunun verdiği yetkileri kullanırken hayatın normal akışına müdahale etmeyeceklerini ve normal bir şekilde ekonomik kazanç elde edenlere her hangibir tehdit ve baskının olmayacağını ifade etmiştir.

Hükümet Milli Korunma Kanunu’na dayanarak çıkardığı bir çok kararname ile ekonomiyi yeniden dizayn etmiştir. Bu kanun savaş ekonomisinde çıkartılan ve ülekenin tarım ve hayvancılık, üretim, tüketim iâşe ve daha bir sürü kalemi doğrudan etkileyen en önemli kanundur. Kanunu en önemli maddelerinden biride Hükümete zirai üretim ile ilgili geniş yetkiler vermesiydi. Bu yetkiler ışığında Hükümet bir çok kurum vucuda getirmiştir. Kurulan Petrol ofisi, Ticaret Ofislerinin yanın sıra hükümetin özel teşebbüse ait üretim araçlarına el konulması, devletin üretim tüketim dağıtım ve stoklama ile ilgili yetkisi, karne uygulamaları, gayrimenkul kiralalarının arttırılmaması gibi yetkiler oldukça önemliydi.⁵⁸ Zirat alanında ise yine bu kanunun yasallaşmasında sonra Bakanlar Kurulu zirai üretimi arttırmak memleketin iâşe durumu sağlamak maksadıyla Milli Koruma Kanunu 39. Maddesine istinaden Zirai Vekaletin devlet çiftlikleri kurmasına karar vermiştir.⁵⁹

⁵⁸ Cemil Koçak, *Türkiyede Milli Şef Dönemi (1938-1945)*, İletişim Yayınları, İstanbul 2007, C: II, 373-378

⁵⁹ CCA, 30-18-1-2 / 103 - 77 - 3, 19.10.1943

1.5.2 Petrol Ofisi

Milli Korunma Kanunu'na dayanılarak oluşturulan ve asıl amacı dağıtım alanında faaliyet gösteren Petrol Ofisi. Ticaret Vekaleti'ne bağlı olarak kurulmuştur. Petrol Ofisi, Milli Korunma Kanunu'na dayanarak halkın ve milli savunmanın gereksinmesini karşılamak için yetkilerle donatılmıştır. Her türlü petrol ve petrol ürünlerini satın almak, satmak, petrol ve petrol ürünlerinin fiyatlarını saptamak, dağıtımını yapmak, stok edilmesini önermek, bu ürünleri sevk etmek Petrol Ofisi'nin önemli görevleri arasındaydı.

1.5.3 Ticaret Ofisi

Kurulan iâşe dağıtım, halk dağıtım, ve iâşe müşteriîrlîği kurumların dışında kurulan bir diğer kurum ise doğrudan devletini şekillendiren Ticaret Ofisleri'nin kurulmasıdır. Ticaret Ofisleri lüzüm gördüğün de gerek halk gerekse milli savunma anlamda ihtiyaç olan iâşe ürünlerini almak, satmak ihracat ve ithalatını yapmak, malların karaborsaya düşmesin veya yüksek fiyat uygulamalarını önlemek için bunların fiyatlarının belirlemek, hatta gerek duyulduğunda söz konusu lüzüm görülen maddeleri stoklamak Ticaret Ofislerinin başlıca görevleri arasında yer almaktaydı.

1.5.4 Toprak Mahsulleri Ofisi

Ticaret Ofisleri ve İâşe Dağıtım hizmetlerinin dışında doğrudan bu işler ile ilgilenen ve varlığını günümüze kadar devam ettiren bir diğer kurum ise Toprak Mahsulleri Ofisi'dir. Toprak Mahsulleri Ofisi özellikle hububat ekseriyetle buğday alım-satım ve depolanması konusunda tarım alanında teşkilatlandırmış ve Tarım Bakanlığın sayılı kurumları arasında yer almaktadır.

Ofis hububat işleri ile ilgilenen kimselere fazla zarar vermeden, onların kendi çalışma alanlarında kalarak üretim ve ticari ilişkilerini devam ettirmelerini de sağlayarak doğrudan hububat vb. Diğer maddelerin üretim, tüketim, stoklama, tohumluk gibi faaliyetlerde bulunmuştur.⁶⁰

⁶⁰ Koçak, a.ge., 395

Türkiye’de savaş ekonomisinde baş gösteren hububat sıkıntısı özellikle metropol şehirlerde yaşanan temel gıda maddelerinden olan buğday, un, çay vb. Maddelerin karaborsaya düşmesi ve yüksek fiyat artışları hükümeti bu işle ilgili doğrudan müdahalesini gerektirecek, hem ülkenin ileriki yıllarında yaşanabilecek hububat sıkıntısını azaltmak hemde geresinim duyulan yukarıda bahsi geçen temel gıda maddelerini ihtiyaca göre dağıtımını sağlamak üzere Ofis gibi bir kuruluşun var olmasını zorunlu kılmıştır. Ofis stokladığı hububat vb. maddeleri türlerine göre uzun süre muhafaza edilecek şekilde depolamayı başarmış ve ülkenin hububat sorununa büyük bir çözüm olmuştur.

Ofis kurulduktan hemen sonra özellikle hububat alımı ve stoklanması faaliyetlerine hemen başlamış ülkenin değişik bölgelerinde uygulamaya koyduğu hububat alım fiyatları ile hububat fiyatlarının ülkenin genelinde dengelemeye çalışmıştır. İlk yıllarda buğday ve arpa stoklanması konusunda bazı sorunlar yaşanmışsa da savaş bitiminden sonra özellikle yurt dışından satın alınan ve silo yapımından kullanılan çelik malzemelerin ithal edilmesiyle bu sorunun da önüne geçilmiştir. Ofis barış dönemi de ise normal grevlerine dönerek hububat ekonomisinin gerektirdiği silo altyapısını geliştirmek için bir program hazırlamış ve uygulamaya girişmiştir.⁶¹

Süre gelen zamanda devlet yetkilileri ülkenin ihtiyacı olan hububatı temin etmek için 1940 yılının aralık ayında yayınlanan kararname ile buğday, çavdar, arpa ve yulaf mahsullerine Millî Korunma Kanununun 14.üncü maddesi hükümlerine istinaden, lüzumuna göre, İcra Vekilleri Heyeti kararı ile değer fiatı mukabilinde el konularak Ofise devredilme kararı alınmıştır.⁶² Söz konusu 14714 sayılı kanun hükmünde kararname ile şahıs ve kurumların dışında ve belli bir stoğun altında elinde hububat bulunduranların devlete bunu bildirmesi zorunluğu getirilmiştir. Yapılan bildirimden sonra şahıs, kurum veya işletmelerin elinde bulunan hububatı ofis fiyatı mükabilinde satın alma yoluna giderek stok miktarını artırmıştır. Ayrıca bu kararname ile devlete bildirim zorunluluğuyla birlikte bedelini ödemek kaydıyla ürünlere el koyabilme yetkisi

⁶¹ İlhan Tekeli, Selim İlkin, *Savaşın İçinden Geleceğine Yönelen İkinci Dünya Savaşı Türkiye’si*, C. III, İletişim Yayınları, İstanbul 2014, 142-144

⁶² Resmi Gazete, (Toprak Mahsulleri Ofisi Tarafından Memleket İhtiyatı Olarak Buğday, Çavdar, Arpa ve Yulaf Mahsullerinden Stok Yapılması Hakkındaki İlişik Kararın Mer’iyete Konulmasına Dair Karar), 05.12.1940, 3

de tanınmıştır.⁶³ 1941 yılında başlayan hububata el koyma işlemi 1942 yılında daha da genişletilerek tüm yurt genelinde uygulanmaya geçilmiştir.⁶⁴

İkinci Dünya Savaşı'nın devam ettiği bu süreçte ofis 1944'e 375.000 tonluk bir hububat stoğu ile girmiş, 1944 Eylül'ünden sonra Ofis'in eline bir milyon tonu aşan bir hububat stoğu geçmiştir.⁶⁵

Yapılan hububat stoğu, alınan karaborsa önlemleri ve uygulamaya konulan cezai yaptırımlara rağmen bu konularda hükümetlerin tam anlamıyla başarılı olduğundan söz etmek pek mümkün olmasada büyük metropollerin gıda sorunu büyük ölçüde çözülmüştür. Alınan önlemler ve uygulanan kararnameler halkı genel manada CHP ve hükümetlerine karşı altan alta büyüyen bir tepkinin oluşmasına neden olmuştur.⁶⁶

Milli Korunma Kanunu'nun hükümete tanıdığı yetkilerle hükümet tarım sektöründede bir çok uygulama yoluna gitmiş, devlet çiftliklerinin kurulmaya başlanması, Toprak Mahsulleri Ofisi'nin kurulması, Zirai Donatım Kurumu'nun kurulması ve çiftçilere kredi imkanı, zirai ilaçlama, gübre, tohumluk konularında destek olunması bunlardan başlıca uygulamalar arasında yer almaktadır.

1.5.5 Türkiye Zirai Donatım Kurumu

Ülkenin zirai kalkınması ve modern tarım ilkelerinin tam anlamıyla yurt çifçisininde ve diğer devlet işletmelerinin de uygulaması için uygulama konulan politikanın eseri olarak vucuda getirilen bir diğer kurum ise Zirai Donatım Kurumu'nun kurulmasıdır. Bu dönemde tarım ağırlıklı olarak ilkel tarım metodları ile uygulanmış, modern ziraat aletleri yaygın olmadığından dolayı daha çok saban ile ziraat yapılmış yapılan ilaç, gübre ve zirai alet yardımlarına ramen çiftçiler bunları bilinçsice kullanmış ve gerekli randımanı alamamışlardır. Bu noktada Devletin üretim ve dağıtımını yapacağı zirai alet ve edevatların çiftçi ve üretici kesim tarafından bilinçlice kullanımı ve kullaanımın ülke geneline yayılmasının sağlanarak hem birim hektarda üretilen ürün

⁶³ Ceren Utkugün, *İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Türkiye'de Ekonomik Sıkıntıların Sosyal Hayata Etkileri (1939-1945)*, (Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi), Afyonkarahisar 2016, 99

⁶⁴ Ceren Utkugün, a.g.t., 99

⁶⁵ Akşam, 30.01.1945, 2

⁶⁶ Osman Akandere, a.g.e., 188-192

miktarını artırmak hemde insan gücüne dayanan zirai üretime modern tarım teknik ve aletleri ile üretimi sağlamak amacıyla Milli Koruma Kanununun hükümete verdiği yetkilere dayanılarak 1943/2/19373 sayılı kararname ile sermayesi 10 milyon Türk lirası olan Türkiye Zirai Donatım Kurumu kurularak faaliyete başlamıştır.⁶⁷

Kurum ziraat anlamında her türlü alet, makine, gübre, ilaç, yedek parça vb. konularda ithalat, ihracat, imalathane kurmak ve üretimleri peşin veya taksit yoluna satmak üzere görevlendirildiği gibi çiftçinin ihtiyacı olan tohumlukları üretme ve dağıtma görevi de üstlenmiştir. Kurum 1940 yılında 167.000 adet yedek parça ile 8.000 tona yaklaşan zirai alet ve malzemesini dağıtmayı başarmıştır.⁶⁸

1944'te sermayesi artırılan kurumun arazi başta olmak üzere emlak alanında da istimlak yetkisi verilerek kurumun alacağı araç ve malzemeler vergiden muaf tutulmuştur. Milli Koruma Kanununa dayanılarak Zirai Kombina Kurumunun devlet çiftliklerini kurmasıyla Zirai Donatım Kurumunun envanterinde yer alan modern tarım alet ve teçhizatların kurulan devlet çiftliklerine dağıtımını yoluna gidilmiştir.⁶⁹

1.6. ÇİFTÇİYİ TOPRAKLANDIRMA KANUNU VE DEMOKRAT PARTİ'NİN DOĞUŞU

1.6.1 Topraklandırma Kanununu Gerektiren Süreç

Uzun yıllar ülke gündemini meşgul eden tarım ve toprak reform konusu her ne kadar yeni işletmelerle revize edilmeye çalışılmış isede ciddi anlamda bir başarı elde edilememiştir. 1930'lu yıllardan itibaren tartışılmaya başlanan Toprak Reformu ve toprağı olmayan çiftçilerin topraklandırılması konusu 1945 yılında bir yasa tasarısı şeklinde ilk defa kanuni olarak meclis gündemine gelmiştir. Meclis gündemine gelen Toprak Reformu konusu sadece köylünün toprak sahibi edilmesiyle gündemde ve tartışmada kalmamış özellikle İkinci Dünya Savaşının da etkisiyle uygulanan ekonomik

⁶⁷ Nadir Yurtoğlu, "Cumhuriyet Dönemi Ziraatte Makineleşme Sürecinde Türkiye Zirai Donatım Kurumunun (TZDK) Yeri Ve Önemi (1943-1960)" E-Dergi, *Tarih Okulu Dergisi*, Mart 2017, Yıl 10, Sayı XXIX, 282

⁶⁸ Tekeli, İlkin, a.g.e., 145-146

⁶⁹ Ceren Utkugün, a.g.t, 114

uygulamaların sonucu olarak halkın tek parti iktidarına tepkisinin de doğan yeni siyasi oluşumlarında habercisi olmuştur.

Atatürk, 1 Kasım 1928 tarihinde TBMM'yi açış konuşmasında;

Yeni faaliyet devrimizde, gerek bu havalide, gerek memleketin diğer kısımlarında toprağı olmıyan çiftçilere toprak tedarik etmek meselesiyle ehemmiyetli olarak işigal buyuracaksınız. Hükûmetin şimdiye kadar bu yolda devam eden gayretine yeni tedbirlerimizle daha ziyade vüsat vermeğe muvaffakiyetinizi temenni ederim."

Sözleri ile ilk kez bir toprak dağıtımından söz etmişti.⁷⁰

Atatürk, bir yıl sonra, 1 Kasım 1929 tarihli TBMM'yi açış konuşmasında da, yine aynı konuya temas edecektir: “Çiftçiye arazi vermek de hükûmetin mütemadiyen takip etmesi lâzım gelen bir keyfiyettir. Çalışan Türk köylüsüne işliyebileceği kadar toprak temin etmek memleketin istihsalâtını zenginleştirecek başlıca çarelerdendir”⁷¹ şeklinde konuşarak ve son olarakta 1929 yılında yaptığı konuşmanın ardından tam sekiz yıl geçtikten sonra Atatürk, 1 Kasım 1936 tarihinde, TBMM'yi açış konuşmasında, toprak kanununun artık bir neticeye bağlanması gerektiğini her Türk çiftçisinin artık toprak sahibi olmasının lüzümlü olduğunu ülkenin sağlam temellere oturması için bunun zorunlu olduğunu üretim artışının modern tarım aletlerinin kullanılmasıyla ancak artabileceğinin ve bunun teşvik edilmesi gerektiğini ifade etmiş böylece çiftçiyi topraklandırma meselesini tekrar gündeme getirecektir.

Çiftçiyi topraklandırma konusu farklı zamanlarda farklı kişilercede gündeme getirildiyse somut adımlar atılamamıştır. Konu CHP hükümetlerinin programlarında yer edinmesine rağmen yine somut adımlar atılamamıştır.1937 yılında Hükümet programında Celal Bayar, “Topraksız çiftçi bırakmamak prensibi Parti programımızın 34’ncü maddesine dayanır. Her Türk çiftçi ailesinin çalışarak geçinebileceği bir toprağa malik olmasınıvatan için sağlam bir temel ve imar esası saymaktayız.”⁷² Diyecek, son

⁷⁰ Cemil Koçak, *İkinci Parti Türkiye’de İki Partili Siyasi Sistemin Kuruluş Yılları (1945-1950)*, Cilt 1, İletişim Yayınları, İstanbul 2010, 175; Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı, *Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri 1*, Divan Yayıncılık Ltd. Şti, Ankara 2006, 201

⁷¹ Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı, a.g.e., 203

⁷² Sadun Aren, *100 Soruda Ekonomi El Kitabı*, Gerçek Yayınevi, 7 Baskı, İstanbul, 1980,172

olarakta 1944 yılı 1 Kasımı'nda İsmet İnönü tarafından TBMM'nin açılış beyanatında bir kez daha yine aynı konuya dikkat çekecektir. İnönü "Eğer kuvvetle ümit ettiğim gibi, bu sene toprak kanununu çıkarırsak, ziraat bakımından büyük neticeler verecek ve içtimai bünyemizin esas bir meselesi olan davayı temel bir tedbire bağlamış olacağız."⁷³ Diyerek konu tekrar gündeme getirmiştir.

1.6.2 Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu

1945 yılına girildiğinde toprak reformu tasarısı ile ilgili haberler çeşitli basın organlarında görülmeye başlamıştı. Tasarı, topraksız ya da yeterli toprağı olmayan köylülere, kendilerine yetecek ölçüde toprak dağıtılmasını öngörüyordu. Bu suretle, geçimini çiftçiliğe bağlayanların ve bağlayacak olanların toprak sahibi olmaları, bu topraklar üzerinde işletme kurarak kökleşmeleri ve ülkede müstakil çiftçi ailelerinin artması amaçlanmıştı.⁷⁴

Ocak ayından beri meclise getirilmiş olan ve nihayet 14 Mayıs'ta, görüşülmesine başlanan Toprak Kanunu tasarısı, muhalefetin diğer bir gösterisine yol açmıştır. Bu sefer konu hayatidir. Hükümetin getirdiği reform tasarısı, 5.000 dönümlük oldukça geniş bir üst mülkiyet sınırı tanımakla beraber, toprağın yetmediği yerlerde, topraksız ve az topraklılara dağıtılmak üzere 50 dönüme kadar arazinin kamulaştırılabileceğini öngörmekteydi. Bu kanun tasarısının 17. Maddesiydi. Ayrıca, kamulaştırmalar gerçek bedel üzerinden değil, arazi vergisine matrah olan değere orantılı olarak yapılacaktı. Buda 21. Madde idi. Tasarının tümüne karşı çıkmak mümkün olmadığı için, toprak sahiplerinin sözcüleri, meselenin ruhunu teşkil eden bu iki maddeyi kaldırmaya, hiç olmazsa yumuşatmaya çalışmışlardır. Özellikle 17.Maddeye saldıranların başında Adnan Menderes, 21. Madde saldıranların başında ise Refik Koraltan vardı. Muhalefettekiler sorun oluşturan bu iki maddeyi kaldırmaya, hiç olmazsa yumuşatmaya çalışmışlardır.⁷⁵

Kanun tasarısına en sert eleştirileri yapanlardan biride Adnan Menderes idi. Menderes hazırlanan bu yasa tasarısını Almanya'da Hitler'in Nasyonal rejiminin iskân kanunu olan 'Erbhoff'a benzediğini, Kanunun amacının, kırsal kalkınmadan ziyade

⁷³ TBMM Zabıt Ceridesi, Cilt 14, Dönem 7, Yasama Yılı 3, 01.11.1944, 3

⁷⁴ Cemil Koçak, a.g.e., 185

⁷⁵ Cem Eroğul, *Demokrat Parti Tarihi Ve İdeolojisi*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara 1990, 9-10

daha çok şehirlerde yaşayan elit sınıf insanların rahatsız olmamasını sağlamak ve köyde yaşayan insanların bu şehirlere gelmesini engellemek olarak görmüştür.

Tasarının 17. Maddesine gelen eleştiriler üzerine CHP Hükümet yetkilileri İsmet İnönü'den konu hakkında yardım yoluna gitmiş. İsmet İnönü yardım çağrılarını boş çevirmemiş doğrudan olaya müdahale ederek yasayı istemeyenlerin partisine tabi kimseler olamayacağını⁷⁶ Meclise ileterek tasarının kanunlaşmasının sağlanmasında baş rol oynamıştır. İnönü'nün bu müdahalesi halkın iradesine müdahale olarak yorumlanmış ve eleştirilere konu olmuştur. İsmet İnönü bunun farkında olacak ki kanunu kabulünden sonra kanuna açıkça muhalefette bulunan ve ve toprak ağası olarak bilinen Cavit Oral'ı Tarım Bakanlığı'na getirmesiyle telafi etmeye çalışmıştır.

Neticede sert eleştirilere rağmen kanun tasarısı TBMM'den geçerek yasallaşmıştır. Bunun yasallaşmasından sonra bazı milletvekilleri yasama gücünün önemine binaen TBMM Başkanlığına sunulan resmi müracaat ile bu yılın belli bir zamanında 'Toprak Bayramı' adıyla⁷⁷ resmi olarak kutlama yapılması talep edilmiş. Kanun Tasarısının kabul günü olan 11 Hazirandan sonra gelecek ilk Pazar gününün her yıl bütün ülkede 'Toprak Bayramı' olarak kutlanması kararlaştırılmıştır.⁷⁸

1948-1950'li yıllardaki hızlı makineleşme ve yapısal değişiklik sonucu, eskiden büyük mülklerde ortakçı ve kiracı olarak çalışanların, bu topraklardan kovulmaları ve işsiz kalmaları nedeniyle, Devlet 1950 yılından sonra hızla kıraç hazine topraklarını dağıtmıştır. Bu durum toprak reformu amacıyla değil, açıkta kalan ortakçı ve kiracıların kentlere göçünü önlemek ve bir kısım işgücünü yine bu kesimde tutma amacıyla yapılmıştır. Toprak reform ile her ne kadar köylü kesiminin sorunlarının çözüleceği ön görülsede yasa tam olarak uygulanmamış, iktidara gelen hükümetle yasa hükümlerine göre hareket etmeye çalışmışsada uygulama safhasında başarılı olamamış daha çok devletin elinde bulunan özellikle 1950'den sonar kurulan Devlet Üretim Çiftlikleri'nin arazilerinin dağıtılmaya çalışılması bu işletmeleri de olumsuz etkilemiştir. Bu bakımdan

⁷⁶ Erdal İnce, "Köylüyü Topraklandırma Kanununun Türk Siyasal Yapısının Oluşumu Üzerindeki Etkileri", *Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi Cilt 5, Sayı 13*, İzmir 2006, 59-78

⁷⁷ TBMM ZC, D:7, C:18, B:72, (11.06.1945), 231

⁷⁸ Mehmet Korkud Aydın, "Chp'de Parti İçi Muhalefetin İlk Örneği: Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu ve TBMM'de Yaşanan Tartışmalar." *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S: 41*, Van 2018, 378-379.

yasanın ideal bir toprak reformundan beklenen ekonomik, sosyal ve siyasal sonuçları doğurduğu da söylenemez.⁷⁹ Toprak dağıtma sorunu ne 1950-1960 döneminde ne de sonraki dönemlerde çözülebilmüş bir sorun değildir. 1980’li yıllara kadar konu ara ara gündeme gelmiş somut ve ciddi adımlar bir türlü atılamamıştır. Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu tüm bunlara rağmen Türkiye’de yeni siyasi oluşumları ve muhalefet olgusunu oluşturması bakımından oldukça önemlidir.

1.6.3 Demokrat Partinin Kurulması

Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu tasarısı ile ilk defa bu denli sert muhalefet ile başlayan siyasi hareketlenmeler özellikle kanun tasarısı görüşmelerinde oluşacak muhalefetin lider kadrosu belirlemiştir. Daha önce varlığı daha fazla hissedilmeyen Adnan Menderes, bu görüşmeler ile kendini gösterme olanağı bulmuş siyasal oluşumda Celal Bayar, Fuat Köprülü ve Refik Koraltan ile birlikte en etkili isimlerden biri olmuştur.⁸⁰

Celâl Bayar, Refik Koraltan, Fuad Köprülü ve Adnan Menderes’in verdiği dörtlü önergeden sonra Celal Bayar dışındaki üç isim CHP’den ihraç edilmişlerdir. Ardından Celâl Bayar da kendi isteğiyle partiden istifa ederek artan muhalefet desteğini de arkalarına alarak yeni parti kurma çalışmalarına zaman kaybetmeden başlamıştır.

Milli Kalkınma Partisinin resmen faaliyete başlamasıyla Tek partili sistem 1945 tarihi itibarıyla yerini çok partili sisteme bırakmış fakat Milli Kalkınma Partisi tam anlamıyla bir muhalefet partisi görünümünde değildi.

İsmet İnönü’de 1 Kasım 1945 tarihinde Meclis’te yaptığı konuşmada CHP içindeki muhalefetin farklı bir parti adıyla organize edilmesi ve muhalefete ve kurulacak partilere ılımlı yaklaşmasından sonra muhalefet saflarında kıpırdanmalar oluşmuştur. Akşam Gazetesi “Celal Bayar ve arkadaşları siyasi bir parti kuracaklar” şeklinde attığı başlıkla yeni bir parti kurulacağını kamu oyuna haber vermiş, ayrıca yeni kurulacak partinin Celal Bayar önderliğinde oluşacağını kamuoyuna duyurdu. Partinin Celal

⁷⁹ Arzu Güvenç, Murat Saygın, *Türkiye’de Tarım Politikaları Ve Ülke Ekonomisine Katkıları, Uluslararası Sempozyumu Özet Kitapçığı*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2019, 225-226

⁸⁰ Erdal İnce, a.g.m., 59-78

Bayar, Fuat Köprülü, Adnan Menderes ve Refik Koraltan tarafından kurulacağını bildirdi. Ancak henüz resmi bir müracatın olmadığını, parti programının hazırlandığını, ve temsilcilerinin daha faal muhalefete geçerek özellikle bütçe görüşmelerinde büyük bir tenkide hazırlandıklarını belirtmişti.⁸¹ Daha sonra Celal Bayar'ın basına verdiği beyanatta Adnan Menderes, Refik Koraltan, Fuat Köprülü ile beraber yeni bir parti vucuda getireceklerini ve isminin de Demokrat Parti (DP) olacağını söylemiş, 7 Ocak 1945'te DP'nin kurulması için ilk resmi başvuruyuda yapmışlardır.

Kurulan Demokrat Parti kısa süre içinde halk kitleleri içinde büyük bir destek görmüş ve meclis kürsülerinde iktidara sert eleştirilerde bulunmuş akabinde savunulan ekonomik politikalar ve geniş kitlelerin CHP'ne uygulanan politikalardan tepkili olmasından da dolayı bu kitlelerinde desteğini alarak iktidara gelmiştir. Demokrat Parti iktidarın da özellikle liberal politikalar uygulanmaya çalışılmış, tarım ve hayvancılık sektörüne ehemiyet verilmiş, ziraatte makinalaşma konusunda büyük adımlar atılmış, zirai eğitim alanında büyük yatırımların da yapıldığı bir dönem olmuştur.

Menderes'in yönlendirmeisyle Türk tarihinde ilk kez çiftçinin çıkarlarına öncelik verilmiş ve bu dönem sonuna kadar sürdürülmüştür. Siyasetin temel amacı çiftçiye ucuz kredi sağlanması ve tarım ürünleri fiyatlarının TMO sayesinde suni olarak yüksek tutulmasıydı. İlk yıllardaki ilerleme büyük çaptaki Amerikan yardımları ile de desteklendiği için etkileyeci idi.⁸² Türkiye 1957 yılında tarımda kullanılan traktör sayısı 44.144 adete, biçerdöver sayısı 6.523 adete çıkmış, aynı yıl 8 milyon 300 bin buğday 3 milyon 650 bin ton arpa üretimi yapılmış olup bu üretimler Cumhuriyetin kuruluşundan beri 1957 yılına kadar görülen en büyük rakamlardır.⁸³

⁸¹ Akşam, 01.12.1945, 1-2

⁸² Erik Jan Zürcheri, *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, İletişim Yayınları, (Çev. Yasemin Saner) 33.Baskı, İstanbul,2016, 327

⁸³ Türkiye İstatistik Kurumu, a.g.e. 166-177

İKİNCİ BÖLÜM

2. DEVLET ÜRETME ÇİFTLİKLERİ'NİN KURULUŞU

2.1 DEVLET ÖRNEK VE ÜRETİM ÇİFTLİKLERİ KANUNU TASARISI

Başbakan Hasan Saka, 13 Ekim 1947'de kendisi tarafından kurulan 16. Hükümetin programını meclis kürsüsünde okurken yaptığı konuşmada devletin işlettiği çiftliklerini üretim kurumu olmaktan çıkarıp onları buldukları bölgelerde üreticilere modern tarım tekniklerini öğretecek bir okul görevi üstlendirmek ve çiftçilerin ihtiyaç duydukları tohumlukları sağlayacak örneklik edecek duruma getirmek zorunda olduklarını, daha önce başlatılan çiftiği topraklandırma konusunda adalet çerçevesi içerisinde devam edileceğini ve ilk başta Devlete ait olan arazinin dağıtılmasını göz önünde tutulacaklarını, ziraatın temeli olan sulama konusuna gerekli önemi verdiklerini beyan etmiştir.⁸⁴ Başbakan Hasan Saka'nın bu beyanatları ileride meclis gündemine gelecek olan Devlet Üretim Çiftlikleri'nin kurulması ile ilgili kanun tasarısı ile ilgili bize ön bilgi vermesi bakımından oldukça önemlidir.

Hasan Saka tarafından okunan parti programından sonra muhalefetten söz alan Adnan Menderes hükümet programına sert eleştirilerde bulunmuş ve okunan hükümet programını programsızlık örneği olarak gördüğünü ifade etmiştir.⁸⁵

Devlet Üretim Çiftliklerinin ortaya çıkış fikri aslında İkinci Dünya savaşı öncesi ve sonrasında alınan önlemler, vergilendirmeler, yurt genelinde azalan üretim, buğday ve damızlığın artık ülke ihtiyacını karşılayamaması ve milli koruma kanunu ve akabinde yasallaşan çiftiği topraklandırma kanunu getirdiği ihtiyaçlardan ötürü ortaya çıkmış özellikle kaliteli buğday ve kaliteli damızlık ihtiyacı sorunu konu hakkında bir çalışmayı zorunlu kılmıştır. Diğer ülkelerdeki benzer çalışmalardan etkilenip etkilenilmediği bilinmemekle beraber benzer çiftliklerin Sovyet Rusya'da 1922'den beri faaliyette olduğu bilinen bir gerçektir.

⁸⁴ TBMM ZC, D:8. C:6. B:85, (13.10.1947), 670-676

⁸⁵ TBMM ZC, D:8. C:6. B:85, (13.10.1947), 676-680

Gerek Zirai kombinalar İdaresi ile Devlet Ziraat İşletmeleri Kurumu kurulmasında ve bu iki devlet kurumunun birleştirilip Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğü olarak kuruluşunda ve geliştirilmesinde birçok katkıları bulunan Profesör Doktor Şevket Raşit Hatipoğlu ve Şevket Arı⁸⁶ gibi ziraat kökenli insanların çabasıyla yapılan çalışmalar meyve vermiş ve Devlet Üretim Çiftliklerinin kuruluşuna dair kanun tasarısı gündeme gelmiştir. 31 Temmuz 1948'de başbakan Hasan Saka imzalı hazırlanan 249 No'lu Komisyon Raporunda Devlet Örnek ve Üretim Çiftlikleri Kanunu tasarısı ve Tarım ve Bütçe Komisyonları başlıklı komisyon raporunda; Ziraatın ülke ekonomisinde önemli bir yer edindiği ülke nüfusunun yaklaşık %80 inden fazlasının tarım ile uğraştığı tarım sektöründen elde edilen gelirin ülke gelirinin yarısından fazla olduğu belirtilmiş, buna rağmen tarım sektörünün istenilen seviyede olmadığı, hatta çok çok aşağılarda olduğu, çiftçilerin başta tohumluk ihtiyacı olma üzere birçok eksiğinin olduğu, özellikle tohum ihtiyacı meselesin önemli olduğu, İkinci Dünya savaşı sırasında özellikle çiftçinin tohumluğunu kaybettiği veya hali hazırda bulunan tohumlarında soysuzlaşmış tohumlar olduğu, çiftçiye ıslah edilmiş kaliteli tohumlar verilmesi gerektiği ve hatta bu tohum verme işinin beş yılda bir tekrarlanması gerektiği, yapılacak bu kaliteli tohumluk dağıtımıyla da zirai üretimin var olan üretimden kat ve kat fazla artacağı belirtilmiştir.⁸⁷

Damızlık hayvan konusunda da durumun pek farklı olmadığı her ne kadar hara, inekhane, merinos çiftliği gibi kurumlarda konu hakkında birçok çaba sarf edilse de yapılan çalışmaların istenilen seviyede olmadığı şu anda daha çok hayvan ıslahı ve elit damızlık yetiştirmenin zaruretinden bahisle yine fidan üretiminde damızlık ve tohum durumuyla aynı olduğu vurgulanmış, çiftçi için gerekli olan tohumluk ve damızlık hayvan ihtiyacını sağlayacak ve gerekirse fidan üretimi gibi buna benzer çeşitli ziraat işleriyle de uğraşacak ve bütün bunlarla beraber aynı zamanda çiftçiye örnek teşkil edecek ve kılavuzluk edecek, kâr amacı gütmeyen güçlü ve tam manasıyla donanımlı bir teşekkülün var olmasının zaruri olduğu belirtilmiştir.

Hali hazırda bu işler ile ilgilenen iki kurumun olduğu bunların Devlet Ziraat İşletmeleri Kurumu ile Zirai Kombinalar Dairesi olduğu, bu iki kurumunda çiftçiye kılavuzluk edecek durumda olmadığını, her iki kuruma da yeni bir kimlik

⁸⁶ Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, a.g.e, 4

⁸⁷ Devlet Örnek ve Üretim Çiftlikleri Kanun Tassarısı Tarım ve Bütçe Komisyonları Raporları (1/483), 31.12.1948, 1-23

kazandırılması gerektiği, bu iki kurumun birleştirilmesinin çiftçiye örneklik ve kılavuzluk etmesi konusunda daha faydalı olacağı, bu birleşmenin hem kurum masraflarının azalmasına hem de iş sahalarının benzer olmasına rağmen bölündüğünü bu şekilde bir bütünlük arz edeceği vurgulanmıştır.

Tarım Bakanı Cavit Oral (Seyhan) 3 Haziran 1949'da Meclis oturumunda “Efendim, bugünkü gündemde Devlet örnek çiftlikleri diye bir tasarı vardır. Tohumluğu alâkadar eden bir tasarı olduğu için bunun öne alınarak müzakere edilmesini bilhassa istirham ediyorum. Çünkü sonbaharda bize çok lâzım olacak bir kanundur,”⁸⁸ diyerek meclis gündemine gelen Devlet Üretim Çiftlikleri ile ilgili kanun tasarısı için konunun ehemmiyetinden bahisle bir an önce müzakere edilmesini istemiş ve muhalefet vekillerinin tasarı üzerinde inceleme yapmak istemesi için zaman istemesi ve tasarının bir sonraki gün ele alınması taleplerine karşın tasarı geçer oy birliği ile aynı gün saat 17.15 te meclis gündemine gelmiştir.

Gelir Vergisi Kanununun tasarısından sonra ele alınan Devlet Örnek ve Üretim Çiftlikleri Kanun tasarısı Tarım Bakanlığında Tahsin Çoşkan tarafından hazırlattırılmış ve Cavid Oral tarafından Hükümete sunulmuş katma bütçeli bir devlet teşekkül olarak kurulması istenilmiş ise de hükümetten İktisadi Devlet Teşekkülü olarak çıkmış ve bu şekilde Meclis Tarım Komisyonuna sevk edilmiş Tarım Komisyonu, Devlet Örnek ve Üretim Çiftlikleri olarak kurulması istenen bu yeni devlet teşekkülünün amaç edindiği gayesi göz önünde bulundurularak hem Tarım hem de Maliye Bakanlarını ve temsilcilerinin de görüşünü alarak katma bütçeli bir devlet teşekkülü olarak yani özel gelirleri olan ve genel bütçe dışında kalan bütçe kurulması konusunda ortak fikre varılmış ve meclis gündemine gelmiştir. Tasarı üzerine söz alan Denizli Milletvekili Cemil Çalgüner, ‘Sayın arkadaşlarım, görüşülmekte olan Kanun tasarısı bütün Türk çiftçisini yakından ilgilendirmektedir. İstihdaf ettiği gaye, Türk çiftçisinin muhtaç olduğu tohumluk ve damızlığı üreterek köylünün eline geçmesini sağlamaktır. Memleket ölçüsünde önem taşıyan bu tasarımı huzuruza getirdiğinden ötürü, Hükümete teşekkür etmeyi bir borç bilirim’⁸⁹ şeklinde konuşarak tasarının önemi vurguladıktan sonra tasarı metnini meclise gelmeden nasıl hazırlandığı ve hangi

⁸⁸ TBMM ZC, D:8, C:20, (03.06.1949), 159

⁸⁹ TBMM ZC, D:8, C:20, (06.06.1949), 232-233

süreçlerden geçtiğine dair bilgiler vermiştir. Tarım Bakanı Cavit Oral tekrardan söz almış Oral;

Devlet örnek ve Üretme çiftlikten gerçekten memleketimizin ziraat hayatında istihsalin artışında ve ekonomik gelişmemizde hayırlı ve faydalı bir rol oynayacağına hiç şüphe yoktur. Memleket ziraatını kül halinde göz önüne getirecek olursak bugünkü durumu teknik ve ileri ziraat memleketleriyle mukayese etmeye imkân yoktur. Memleket zîraatini ilerletmek için zaman faktörünün büyük bir rol oynadığı göz önünde tutulurken diğer taraftan da Devletin bu sahada yardımcı ve koruyucu rol oynaması kadar tabîî bir şey tasavvur edilemez, iş te bu düşünce ve bu maksatlardır ki, Hükümetiniz, dejenere olmuş tohumlukların ıslahını/damızlığın artışını memleketin mıntıka hususiyetlerini göz önüne getirerek fidanlık kurulmasını nazarı dikkate almış ve bugün mevcut olan Devlet Ziraat işletmeleri ile Zirai Kombinaları birleştirmek suretiyle ortaya koymak istediğimiz ve kurmak istediğimiz bu yeni müessesenin tasarısını Yüksek Huzurunuzda sunmuştur.⁹⁰

Sözleri ile kanun tasarısının ehemmiyetinde bahisle Devlet Ziraat işletmeleri ile Zirai Kombinaların birleştirilmesiyle oluşturulacak bu yeni devlet teşekkülü sayesinde tohumlukların ıslahının sağlanacağını ve damızlık artışının sağlanacağını savunmuş Cavit Oral devam eden konuşmasında

Arkadaşlarım, memleketimizin her yıl 1.300 000 ton tohumluğa ihtiyaç vardır, Bilaistisna, açıkça huzurunuzda; söylemek mecburiyetindeyim ki memleketimizde iyi evsafa ve iyi kalitede bir tohumluk kalmamıştır. Tohumlarımız tamimiyle soysuzlaşmıştır. Şu halde bu memlekette istihsalı artırmak için her şeyden evvel tohumluk meselesini esaslı bir dâva olarak ele almak lâzımdır.⁹¹

Diyerek ülkede bir yıl içinde yıllık tohum ihtiyacından bahsetmiş ve ülke genelinde kaliteli tohumun olmadığı üretimi artırmak için öncelikli olarak tohum ihtiyacının karşılanması ve bunun kaliteli tohum ile yapılması gerektiği kurulacak bu yeni devlet teşekkülünün üreteceği yaklaşık 80 ile 100 bin ton kaliteli tohumluk ile yaklaşık 10 sene zarfında ülke genelinde tohumluk meselesinin baştan aşağı değişeceğini ve Devlet

⁹⁰ TBMM ZC, D:8, C:20, (03.06.1949), 234

⁹¹ TBMM ZC, D:8, C:20, (03.06.1949), 234-235

Ziraat işletmeleri ile Zirai Kombinaların birleştirmesiyle oluşturulacak bu yeni devlet teşekkülünün üreteceği tohumlukları Toprak Mahsulleri Ofisi'ne kâr amacı güderek satmayacağını, aksine kâr amacı gütmeyen kapalı torbalarda yine Toprak Mahsulleri Ofis ve Ziraat Bankası vasıtasıyla çiftçiye ulaştıracağını belirterek tasarıya destek verilmesini istemiştir. Çiftliklerin kurulup faaliyete geçmesiyle gerçekten de TMO ve Ziraat Bankası'nın Devlet Üretim Çiftlikleri ile müştereken çalışarak özellikle 1952-1955 döneminde tohumluk ve damızlık sorununun neredeyse bitirdiği anlaşılacaktır.

Devlet Örnek ve Üretim Çiftlikleri'nin kurulmasında amaç başta hububat üretimi ve ıslahı olmak üzere damızlık üretimi ve ıslahı, bağ ve bahçecilik sahasında da fidan, ihtiyacının sağlanması için bunların yetiştirilmesi ve ıslah edilmesi ve bu şekilde çiftçiye ulaştırılması, çiftçilerin eğitilmesi ve örnek olunması temel amaç edinilmişti buna rağmen kanun tasarısı üzerine eleştirilerde yok değildi özellikle kanun tasarısı üzerine mecliste yapılan oturumda konuşmacı milletvekilleri ve bakanların ortak üzerinde durduğu nokta bu oluşturulacak yeni devlet teşekkülünün hangi bütçe ile yönetilmesi gerektiği konusu olmuştur.

Tarım Bakanı Cavid Oral söz alarak bütçe konusunda şu sözleri söylemiştir; Kıymetli arkadaşlarımın leh ve aleyhte konuşmalarından çok istifade ettim. Fakat samimiyetle ve açık olarak içimde hâsıl olan şu üzüntüyü, bilhassa, açıklamaktan kendimi alamadım. Arkadaşlarım; acaba katma bütçe her hangi bir müessesenin muvaffakiyetini temin eden bir garanti midir? Biz yeni bir müessese kurarken ve bu müessesenin yaşamasını isterken bu müessesenin doğuşu ile muhakkak zarar edeceğini şimdiden kestirir ve bunu göz önüne alırsak bu işin içinde çalışan insanların ne gibi bir haleti ruhiye içinde çalışacaklarını tasavvur buyurun. Bir müessese ki, daima zarar etse de Devlet bütçesinden bu zararının kapatılacağı emin bulunursa bu işte çalışanlar hangi tesir altında çalışacaklardır. Bir kere Muhterem Heyetinize şu noktanın ehemmiyetle nazarı dikkate almanızı rica ederim ki, bu yeni kurmakta olduğumuz müessesenin maksadı ve gayesi 5254 sayılı, geçen sene çıkmış olan Muhtaç Çiftçilere Tohumluk Dağıtma Kanunu ile karıştırmamak lâzımdır⁹²

⁹² TBMM ZC, D:8, C:20, (03.06.1949), 247

Cavit Oral esasında kurulacak bu yeni teşekkülün İktisadi Devlet Teşekkülü olarak kurulmasının faydalı olacağını ve kendi fikrinin bu olduğunu izah etmiştir. Cavit Oral'ın bu düşüncede olmasının sebebi sonuç itibariyle iklim şartlarına göre bu işletmelerinin zarar etme ihtimalinin de bulunabileceği zaten kuruluş esasının kâr eden ve para kazanan bir müesseseden ziyade örnek olacak öğretecek bir müessese olmasından dolayı oluşacak zarar dönemlerinde de bu zararı devletin karşılamasının daha doğru olacağı düşüncesidir. Cavit Oral mecliste bazı milletvekillerini katma bütçe ile bu yeni kurumun yönetilmesi konusunda katma bütçe fikrinin doğru olmadığı vurgulayarak bu konuda ısrarlı olmamalarını istemiş ve katma bütçe ile işlenen kurumların eski devirlerin kurumları olduğunu ifade etmiştir.

Kanun tasarısı maddeleri ile ilgili meclis 4 Haziran 1949'da toplanmış Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanvekili Raif Karadeniz “Dün Devlet örnek ve Üretim Çiftlikleri kanun tasarısı heyeti umumiyesi üzerinde konuşulmuş ve neticede Tarım Komisyonunun hazırladığı metnin konuşulmasına karar verilmiş ve maddelere geçilmişti. Şimdi birinci maddeyi okutuyorum.” Diyerek Devlet Örnek ve Üretim Çiftlikleri kanun tasarısı maddelerini mecliste okumaya başlamıştır. Raif Karadeniz'in okuduğu Kanun Maddelerinin başlıcaları şunlardır;⁹³

2.1.1 Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğü Kanununun Önemli Bazı Maddeleri

Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğü Kanununun 1. Maddesi Genel Müdürlüğün Tarım Bakanlığına bağlı bir şekilde katma bütçeli ve tüzelkişiliğe haiz asıl amacı ziraat alanında verimi artırmak, üretimi artırmak, elde edilen ürünün kalitesini yüksek tutmak, kaliteli tohumluk, damızlık fidan ve fide yetiştirmek olan DÜÇGM'nün kurulduğunu ifade etmektedir.

Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğü Kanununun 2. Maddesi kurumun görevlerini neler olduğunu ifade etmektedir. Buna göre Genel Müdürlüğün, ülkenin ihtiyacı olan kaliteli damızlık, tohumluk, fidan, fide vb. alanlarda kaliteli üretim veyahut ithal ve diğer yollarla bunları yurdun çeşitli bölgelerinde kurulacak olan çiftliklerde geliştirme ve üretim faaliyetinde bulunmasını, bu işleri yürütmeye tek başına hareket

⁹³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem:8, Cilt: 20, Toplantı: 3, (04.06.1949), 270

etmenin dışında aynı işle ilgilenen kurum ve ülke çiftçileriyle ortaklaşa hareket edilmesi gerektiği, işletmelerinde elde edeceği kaliteli tohumluk, damızlık vb. hububat ve hayvanları fiyatı karşılığında Türk çiftçisine intikalini sağlamak, yapacağı tüm faaliyetlerde çiftçiye örnek olmak, Yurt çiftçinin zirai alanda eğitimi için ülke genelinde çeşitli kurslar açmak, gerek duyulduğunda hatta çiftçinin zirai alet ve makinelerini tamir etmek ve buna benzer birçok görev yürütmesi istenilmiştir.⁹⁴

Kanunun 3. Maddesi Genel Müdürlüğün idari yapılanmasını ifade ederken, 4.Maddesi Devlet Üretim Çiftliği Genel Müdürü başkanlığı altında oluşturulacak Yönetim Komisyonunun kimlerden oluşturulacağını ve bu komisyonun işletmeler kurması, bütçe, belli bir meblağdan yukarı olan alım satım vb. işleri nasıl yürüteceğini ifade etmektedir.

Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğünün 11. Maddesi Genel Müdürlüğün faaliyetlerinde kullanılmak üzere verilen 120 milyon liralık döner sermayesi ile ilgilidir. Madde döner sermayenin nerelerde nasıl ve ne şekilde kullanılacağını ifade etmektedir.

Kanun çiftliklerin üreteceği tohumluk, damızlık ve fidanların taksitle satılmasından ve bu taksitlendirmelerin nasıl ne şekilde olmasından bahisle çiftliklerin üretim faaliyetlerinin dışında çalışacak personelin barına, iaşe hatta çocuklarının okullarına kadar ne gerekiyorsa ön görülecek şekilde hazırlanmıştır. Ayrıca Geçici 5. Madde ile Ankara'da ki Gazi Orman Çiftliği geçici olarak Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğüne bağlanmış burası ile ilgili daha sonra ayrıca bir kanun çıkarılması düşünülmüştür.

Meclis'ten geçen kanun ile kurulun Devlet Üretim Çiftlikleri aslında hali hazırda var olan iki kurumun birleştirilmesiyle vücuda bürünmüştür. Bu kurumlar kuruluşundan 1950 yılına kadar üretim örneklik ve öğretici yönünden halka hizmet veren Zirai Kombinaları ve Ziraat İşletmeleri Kurumlarıdır. Bu iki kurumun çalışmalarını iyi bir şekilde koordine etmek ve çiftçiye götürülen hizmetlerin daha verimli olmasını sağlamak amacıyla bu kurumlar 1 Mart 1950 tarihinde yürürlüğe giren 5433 sayılı kanun ile tek çatı altına alınarak Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğü meydana getirilmiştir. Daha önce de değindiğimiz gibi diğer ülkelerdeki benzer çiftlik

⁹⁴ Resmi Gazete 13 Haziran 1949 Pazartesi, sayı 7231, 16329-16331; TBMM ZC, D:8, C:20, 247 -252

yapılanmalarına rastlanılmaktadır. Özellikle Sovyetler Birliği'ndeki Sovhozlar (Devlet Çiftlikleri) ile bizdeki Üretim Çiftliklerini çok benzediği anlaşılmaktadır. Sovyetler birliğindeki Sovhozlarda bulunan tüm üretim araçları, aynı suretle canlı-cansız envanter ve elde edilen tüm mahsul tıpkı bizdeki kanun maddesinde geçtiği gibi devlete aittir. Sovhoz memur ve işçileri emeklerin karşılığını bizde kurulmuş olan çiftliklerde olduğu gibi devletten almaktadırlar.⁹⁵

2.1.2 Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğü Kanunu'nun Kabulü ve Çiftliklerin Faaliyete Geçmesi

Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğü kuruluşuna temel olan Devlet Ziraat İşletmeleri Kurumundan yaklaşık 12 milyon, Ziraî Kombinalar Kurumundan ise yaklaşık 74 milyon TL değerinde miras devredilmiştir. Ayrıca Ziraî Kombinalar Kurumundan devir alınan yaklaşık 529 bin nakit ile Genel Müdürlüğün toplamda bu devirlerden elde ettiği sermaye 87 milyon TL'yi geçmiştir. Bu miktarın 34.986.000 lirasını sabit kıymetler, 22.145.181 lirasını kasa ve bankalardaki mevduat, 30.047.538 lirasını da stok, hazırlık ve ekimde bulunan meblağlar oluşturmuştur.⁹⁶ Ayrıca bu kurumlarda gelen sermayelerin yanı sıra kurum borçları devredilen nakit miktarını azaltmıştır.

Şemsettin Günaltay, kurduğu 18. Cumhuriyet Hükümeti'nin 07.06.1949 da Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğü 1950 yılı bütçe kanunu görüşmelerinde yeni kurulan bu kuruma 1950 yılı bütçe yılı giderleri için, 4.086.225 lira ödenek verilmiştir.⁹⁷ Yine aynı bütçe kanunu görüşmelerinde bütçe kanununun 7. Maddesine göre 07 Haziran 1949 tarihli DÜÇGM'nün 5433 sayılı Kanununun geçici 5. maddesine göre Gazi Orman Çiftliği ile Devlet Ziraat İşletmeleri Kurumu Ticari İşletmeler Müessesesinin durum ve idare şekilleri ayrı kanunla belirtilinceye kadar bu çiftlik ve müessese, Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğü tarafından ve Genel Müdürlük kadrolarına dâhil memur ve hizmetlilerle idare olunması, yönetim giderleri Genel Müdürlük Bütçesinin ilgili tertiplerinden ödenmesi, Bunların işletmesiyle ilgili her türlü giderler Genel Müdürlük

⁹⁵ S.Kabış, 'Kırk Yılda Sovhozlar', *Dergi, Yıl 4, No 13*, Sovyetler Birliğini Öğrenme Enstitüsü Yayınları, Almanya Münih 1958, 60-74

⁹⁶ Nadir Yurtoğlu, 'Türkiye'de Kırsal Kesimin Kalkınmasında Önemli Bir Model: Devlet Üretim Çiftlikleri (1949-1960)' *E- Dergi Tarih Okulu Dergisi, Haziran 2018*, 591

⁹⁷ TBMM TD, C:24, B:55, (24.02.1950), 1170

döner sermayesiyle yürütmesi şeklinde hükme bağlanmıştır.⁹⁸ Genel Müdürlüğün bu ilk bütçe kanunu tasarısına 7 ret ve 281 kabul olmak üzere 288 oy verilmiştir. Tasarının Kanunluğu 281 oyla kabul edilmiştir.⁹⁹

5433 sayılı Kanunla oluşan Devlet Üretme Çiftlikleri Genel Müdürlüğü kadrolarına atamalar yapılmaya başlanılmış, Genel Müdür yardımcılıklarına Remzi Ayözger ve Rahmi Yıldızoğlu, Genel Müdürlük Baş Müşavirliğine Yekta Aytan, Genel Müdürlük Uzman Müşavirliğine Eskişehir Teknik Ziraat ve Drayfarming İstasyonu Müdürü Numan Kırac atanmış Numan Kırac dört ay sonra Genel Müdürlüğe vekâleten atanacaktır.

Yapılan atamalar ile beraber Bakanlar Kurulu tarafından bazı arazi tasfiyeleri yapılmış tasfiyesi yapılan arazinin büyük çoğunluğu toprağı olmayan veyahut az topraklı çiftçilere dağıtımı esas alınmıştır. Yapılan tasfiyeler şu şekildedir; 1950 yılında Devlet Üretme Çiftlikleri Genel Müdürlüğü'nce, kapatılmış Devlet Ziraat İşletmeleri Kurumundan devralınan, Tarsus Devlet Üretme Çiftliği'nin tamamen tasfiyesi, Ziraat İşletmeleri Kurumu'ndan devralınmış olan Yalova'daki Millet ve Baltacı çiftliklerinden 3.500 dekarlık arazinin topraksız çiftçilere dağıtılmak üzere tavsiyesine ve yine aynı kurumdan devri alınan Silifke'deki Tekir Çiftliği ile Turunçgiller bahçesi hariç olmak üzere Dört Yol'daki Karabasamak Çiftliği'nin tasfiyesini yapılmasına Bakanlar Kurulu karar vermiştir.¹⁰⁰

Aynı yıl Malya Devlet Üretme Çiftliğinin civar köylere yakın kısımlarından 25.000 dekarlık sahanın topraksız veya az topraklı çiftçilere dağıtılmak üzere tasfiyesine, Ziraat İşletmeleri kurumdan devralmış olan Kars'ın Arpaçay ilçesine bağlı Bulanık mevkiindeki 26.540 lira kıymetinde 2 bina ve müstemlatıyla, 154 dekarlık çayırılığın tasfiyesine, Devlet Üretme Çiftlikleri Genel Müdürlüğüne ait Nevşehir Şarap Fabrikası ile Niğde Doldurma yerinin ve tesislerinin satılmak suretiyle tasfiyesine, 1951 da ise Devlet Üretme Çiftlikleri Genel Müdürlüğü'nce kapatılan Devlet Ziraat İşleri Kurumu'ndan devralınan Rize-Pazar Elma Kurutma Fabrikası ve tesislerinin tasfiyesi

⁹⁸ TBMM TD, C:24, B:55, (24.02.1950), 1172

⁹⁹ TBMM TD, C:24, B:55, (24.02.1950), 1189

¹⁰⁰ CCA, 30-18-1-2/123-71- 6, 14.09.1950; CCA, 30-18-1-2/123-58-14, 09.07.1950

Bakanlar Kurulu kararı alınmış ve uygulanmaya konulmuştur.¹⁰¹ 09 Ağustos 1951 tarihinde de Baltacı Çiftliğinin tamamen tasfiyesine karar verilmiştir.¹⁰²

Yapılan bu tasfiye ve arazi dağıtımlarından sonra Devlet Üretme Çiftlikleri ellerinde kalan araziler ve tesisler ile faaliyete başlamıştır. Kısaca izah etmek gerekirse Devlet Üretme Çiftlikleri Genel Müdürlüğü 1937 yılında kurulan zirai Kombinalar Teşkilatı ile 1938 yılında kurulan Devlet Ziraat İşletmeleri Kurumu birleştirilmesinden ve bu iki kuruma ait tüm varlıkların devri ile meydana gelmiş tüzel kişiliği olan katma ve döner sermayeli bir kuruluş haline gelerek vücut 1950 yılı itibariyle tam olarak faaliyetlerine başlamıştır.

2.2. DEVLET ÜRETME ÇİFTLİKLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ'NÜN GÖREVLERİ

Yeni kurulan bu kurumun amacı kısaca kuruluş kanununda da belirtildiği gibi yurt çiftçisinin tohumluk, damızlık hayvan, fidan ve fide ihtiyacını karşılamak için aldığı kaliteli tohum, damızlık ve fidan ve fideleri kendisine bağlı çiftliklerde ve işletmelerde üreterek halka intikal ettirmek, üretme ve yetiştirme konusunda Tarım Hayvancılık Bakanlığınca belirlenecek esaslar dâhilinde bu işi başaracak kurum ve çiftçiler ile işbirliği yapmaktır.¹⁰³

Yüksek kalitede tohumluk, damızlık ve fidan dağıtım işini bedeli mukabilinde yapmak, çevre çiftçilere tarım alanında örneklik ve öğreticilik yapmak, mevcut atölye ve tamirhanelerinde imkânları nispetinde çevre çiftçilerinin ziraat alet ve makineleri tamir etmek vb. faaliyetlerdir. Devlet Üretme Çiftlikleri Genel Müdürlüğü kuruluşundan 1985 yıllara kadar çalışmalarını üç ana konu üzerinde yürütmüştür; Bunlar sırasıyla Sosyal Çalışmalar, Ekonomik Çalışmalar ve Teknik Çalışmalardır.

¹⁰¹ CCA, 30-18-1-2/122- 44-11, 12.05.1950; CCA, 30-18-1-2/123- 74-7, 19.09.1950; CCA, 30-18-1-2/123- 66-9, 09.08.1950; CCA, 30-18-1-2/123- 77- 2, 20.09.1950; CCA, 30-18-1-2 /126- 73- 17, 10.10.1951

¹⁰² CCA, 30-18-1-2 / 126 - 62 - 9, 09.08.1951

¹⁰³ Gıda ,Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, a.g.e., 11

2.2.1 Sosyal Çalışmalar

Çiftlik ve işletmelerin kurulmuş olduğu bölgeler genellikle sosyal ve ekonomik yönden az gelişmiş bölgelerdir. Bu nedenle birçok medeni ihtiyaçlardan yoksun olmuşlardır. İşletmeler kurulurken kendi ihtiyaçları için yaptıkları lokal, sinema, revir, haberleşme tesisleri, ilk ve ortaokullarda çevre köy ve kasaba halkının imkân nispetinde istifade etmelerini sağlamak suretiyle çevreye dönük sosyal hizmetler yapmışlardır. Yerleşim merkezlerinden uzak olan işletmelerin hemen hepsinde çalışanlara yönelik memur ve işçi lojmanları oluşturulmuş. 1977 yılına kadar 860 adet memur ve işçi lojmanı yapılmıştır. Bunun dışında sağlık hizmetlerini yürütmek için her türlü şartlara sahip revir, işçi yatakhaneleri, çiftlik personel yetecek kapasitede sinema, cami, kantin gibi sosyal tesisleri öncelik sırası verilmiş ve bu tesisler birçok çiftlikte kurulmuştur. Ayrıca İşletmeleri ziyaret eden çiftçi ve görevlilerin barınmalarını sağlamak amacıyla küçük kapasiteli misafirhanelerde de hizmet konmuştur. Mahrumiyet bölgesinde oturan aileler ile işçilerin toplu çarşı pazar ihtiyaçlarını karşılamak üzere haftanın belli günlerinde bağlı buldukları büyük yerleşim merkezlerine otobüs seferleri düzenlenmiştir.

Tüm çiftliklerde kantin ve satış yerleri olmasına dikkat edilmiş, Genel Müdürlük ve çiftlik personelin yaz aylarında dinlemelerini sağlamak için dinlenme kampları tesis edilmiştir. Büyük yerleşim merkezinde uzak bulunan işletme mensuplarının okul çağına gelmiş çocukların okuması için Genel Müdürlükçe 'Okuma Derneği' kurulmuş, Dernek bu maksada hizmet etmek üzere Merkez Atölyesinde yaptırılan Eğitim Merkezi tesislerinde mensuplarının okuyan çocuklarını barındırmıştır. Ayrıca Genel Müdürlük ve İşletme personeli için 'Sosyal Yardımlaşma Derneği' kurularak çalışmalarını yürütmüştür.

Çiftlikler buldukları yerler ile yakın yerleşim merkezlerine tren istasyonlarına ve yakın işletmelere olan bağlantı yollarını kendi işçi ve makineleri ile yapmıştır. Bugün bu yollar Karayolları standartlarına ulaştırmış ve karayollarına devredilmiştir. İşletmelere en yakın posta merkezlerine telefon irtibatları sağlanmakla beraber bütün işletmeler ve genel müdürlük arası telsiz şebekesi tesis edilerek haberleşmede sürat ve

kolaylık sağlanmıştır.¹⁰⁴ Çiftlikler sadece üretim ve dağıtım vazifesi görmemiş buldukları coğrafyalarda uyum içinde sadece civarda bulunan köylü çiftçilerle değil o coğrafyalarda yaşanan hayvanlar ile uyum içinde faaliyetler yürütmüş ve zor zamanlarda kırsalda yaşayan hayvanlara da yardımcı olmuşlardır. Örneğin 1973 yılında Urfa ve çevresinde meydana gelen kuraklık yüzünden bölgede yaşayan ceylanlar olumsuz etkilenmiş bu nedenle Ceylanpınar Devlet Üretme Çiftliği yöneticileri ceylanların su içtikleri derelere tankerlerle su boşaltarak ceylanların bu kuraklıktan olumsuz yönden etkilenmelerinin azaltmaya çalışmıştır.¹⁰⁵

2.2.2 Ekonomik Çalışmalar

Devlet Üretme Çiftlikleri Genel Müdürlüğü kurulmasına vesile olan 5433 sayılı kanun ile verilen kamu hizmetlerini yürütürken ekonomik çalışmayı devamlı olarak ön planda tutmaya çalışmış, yasa gereği yıllık bütçenin %90'nı döner sermaye, %10'luk kısmı katma bütçeden oluşmaktaydı. Katma bütçe ödeneği döner sermayeden karşılanmaktaydı. Böylece Devlet Üretme Çiftlikleri Genel Müdürlüğü bütçesinin tamamı kendi ürettiği mahsullerin değerlendirilmesinden sağlanmaktaydı.

Devlet Üretme Çiftlikleri Genel Müdürlüğü her yıl genel bilançosunu bazı dönemler hariç genel itibariyle kârlı olarak kapatmıştır. 1950 yılından 1975 yılı sonuna kadar kâr miktarı şu şekildedir;¹⁰⁶

Tablo 1. Devlet Üretme Çiftlikleri Genel Müdürlüğü'nün 1950 yılından 1975 yılı sonuna kadar kâr miktarı

Seneler	Kâr /Tl.	Seneler	Kâr /Tl.
1950	3.430.437	1963	52.567.980
1951	4.726.142	1964	36.022.454
1952	9.080.287	1965	43.242.260
1953	12.923.348	1966	43.596.365
1954	3.057.868	1967	63.792.652

¹⁰⁴ Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı a.g.e., 12

¹⁰⁵ Milliyet, 04.04.1973, 9

¹⁰⁶ Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, a.g.e.,13

1955	5.256.372	1968	42.165.321
1956	3.970.316	1969	36.976.860
1957	19.662.870	1970	2.533.240
1958	11.490.366	1971	43.675.456
1959	8.317.817	1972	36.483.577
1960	3.312.642	1973	34.723.807
1961	23.878.415	1974	113.901.563
1962	38.335.081	1975	211.846.336

Kaynak: Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğü, Devlet Üretim Çiftlikleri, Ankara 1977, 13

2.2.3 Teknik Çalışmalar

Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğünün teknik çalışmalarında yaptığı faaliyetlerin en önemlisi tarla ziraatı çalışmalarıdır. Devlet Üretim Çiftlikleri çalışmaların önemli bir üretim dalının teşkil eden tarla ziraatı çalışmalarında ekilen mahsul çeşitleri buğday, arpa, yulaf, çavdar, ayçiçeği, pamuk, mısır, susam, şeker pancarı, hayvan yemlerinde yonca, korunga, çayır ve mera çeşitlidir. Bitkisel üretimde başlıca amaç çiftçiye dağıtımı yapılacak olan üstün nitelikte tohumun yetiştirilmesi, 1 yıllık ortalama olarak yılda 100.000 ton hububat, 1.000 ton ayçiçeği, 1.500 ton pamuk, 400 ton mısır tohumu dağıtımını gerçekleştirmektedir. Tarla ziraatı çalışmalarının temelini kuru ziraat sistemi oluşturmakla beraber ilerleyen yıllarda çiftliklerde yerüstü ve yeraltı su kaynaklarından faydalanılarak sulu tarıma geçilmiştir. 22 işletmede 1976 yılı itibariyle işlenen tarla arazisi 1.987.827 dekadır. Tarla ziraatı genelde kuru şartlarda yapılmakta olup nadas ekimi tatbik edilmektedir.¹⁰⁷ Mevcut arazisinin %50 si ekilmektedir. Tüm çiftliklerdeki arazi miktarı şu şekildedir;

Tablo 2. Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğü'nün 1976 yılı itibariyle tüm çiftliklerindeki arazi miktarı

TOPRAK TÜRLERİ	DEKAR
İŞLENEN TOPRAKLAR	1.997.827

¹⁰⁷ Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğü, Üretim, Yıl 9, sayı 73, Şark Matbaası A.Ş. Ankara Ekim-Aralık-Eylül 1976, 3

ÇAYIR VE MERA ARAZİSİ	815.247
BAHÇE KÜLTÜRLERİ, AĞAÇLIK	46.143
ÜRÜN GETİRMEYEN(KAYALIK, GÖL, BATAKLIK)	701.976
TOPLAM	3.561.193

Kaynak: Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğü, Üretim, Yıl 9, sayı 73, Şark Matbaası A.Ş. Ankara Ekim-Aralık-Eylül 1976, 3

Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğü'nün kuruluşundan 1975 yılı sonuna kadar halka intikal ettirdiği çeşitli tohumluk miktarları toplu olarak 1.633.547 ton buğday, 197.931 ton arpa, 13.346 ton pamuk, 7.066 ton ayçiçeği ve 4.411 ton mısır tohumu olarak gerçekleştirilmiştir. Dağıtılan tohumluk miktarları yıllar itibariyle şu şekildedir;¹⁰⁸

Tablo 3. Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğü'nce 1950-1975 yılları arasında dağıtılan tohumluk miktarları

Seneler	Buğday	Arpa	Pamuk	Ayçiçeği	Mısır
1950	52.433	1.324	-	-	-
1951	40.502	4.238	250	-	-
1952	65.621	6.486	124	-	-
1953	92.483	3.790	65	-	-
1954	41.442	1.154	251	-	-
1955	58.191	9.432	60	-	-
1956	59.519	7.542	122	-	337
1957	56.779	13.668	122	13	386
1958	44.545	14.998	193	193	47
1959	28.539	7.008	188	-	251
1960	21.178	4.616	289	-	87
1961	37.763	10.926	70	-	184
1962	50.926	5.682	242	-	145
1963	58.364	6.122	232	308	53
1964	69.370	6.764	811	614	103
1965	68.861	8.742	619	732	423
1966	84.848	13.493	822	660	429
1967	109.367	16.006	651	881	308
1968	91.617	9.738	959	477	476
1969	78.692	9.547	1.314	461	125
1970	74.118	7.133	1.335	667	228
1971	47.385	3.883	1.627	753	389

¹⁰⁸ Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, a.g.e., 14

1972	58.773	10.880	1.500	850	328
1973	96.318	6.523	-	-	-
1974	75.000	-	-	-	-
1975	70.914	8.216	1.500	457	112

Kaynak: Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğü, Devlet Üretim Çiftlikleri, Ankara 1977, 14

Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğü'nün teknik alanda yaptığı çalışmalardan bir diğeri de hayvancılık alanında yapılan çalışmalardır. Çiftliklerin en önemli görevlerinden birisi de iyi vasıflı ve yüksek verimli damızlık hayvan yetiştirerek çiftçiye dağıtmaktır. Bu görevini yerine getirmek üzere çiftliklerde sığırcılık, koyunculuk ve küçük evcil hayvan yetiştiriciliği konularında çalışmalar kuruluşundan bu yana devam etmektedir. 1950 yıllarında özellikle kuruluş yılları sırasında hayvancılık çalışmalarını daha çok köylülerin elinde bulunan hayvanların satın alınarak üretime başlanılmış satın alınan bu hayvanlar melezleme metoduyla nispeten daha iyi vasıflı yerli ırk sığır, koyun ve kümes hayvanlarına dönüştürülerek üretim artırılmış. İlerleyen zamanlarda özellikle sulu ziraat ve hayvan yemi üretimin artması ile beraber yurtdışından ithal yoluyla yüksek verimli saf ırk sığırlar ithal edilerek hayvan varlığı artarılmaya çalışılmıştır.¹⁰⁹

Çiftliklerin kuruluşlarından bu yana sığırcılıkta Esmer, Siyah, Alaca, Cersei, Sarı, Kırmızı, Doğu Anadolu Kırmızısı, Simental ve Herenford ırkları, koyunculukta İvesi, Merinos, Akkaraman, Dağlıç, Morkaraman, Kıvırcık, Malya Koyunu ile Saanen Kilis Melezi Süt Keçisi, Küçük evcil Hayvanlarda ise yumurtacı ve etçi tip tavuk hindi tavşan ve arı yetiştirilmiştir. Çiftliklerin kuruluş dönemlerinde az olmakla beraber ilerleyen yıllarda özellikle sulu tarımın genişlemesiyle yem bitkilerinin üretiminde hissedilir derecede bir artış olmuştur. Buna paralel olarak hayvan yetiştiriciliği gelişmiş ve damızlık hayvan ihtiyacı artmıştır. Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğü artan bu ihtiyacı karşılamak için çeşitli çareler aramıştır.

Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğü kuruluş tarihi olan 1950 yılında çalışmalarına 2.377 baş sığır 11.664 baş koyun 3.772 adet küçük evcil hayvan ile başlamış 1977 yılında ise bu sayı 10.057 baş damızlık sığır, 115.668 baş damızlık

¹⁰⁹ Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğü, Devlet Üretim Çiftlikleri 1950-1976 Yılları Hayvan Varlıkları-Hayvansal Üretim ve Dağıtım Cetvelleri, Ankara 1978, 3

koyun, 41.135 adet küçük evcil hayvan varlığına ulaşmıştır.¹¹⁰ Bu durumun çiftliklerin kuruluş yıllarında az olan hayvancılık çalışmalarının arttığını ve her yıl ilerlediğini göstermektedir. 1960 yılından 1976 yılına kadar 10.118 baş çeşitli ırk damızlık sığır, 82.615 baş çeşitli ırk damızlık koyun 3.604.943 adet damızlık civciv, 44.614.926 adet damızlık yumurta dağıtımı yapılmıştır. Hatta 1976 yılında Suudi Arabistan'a 1.040 baş, Kıbrıs'a 1.200 baş olmak üzere toplamda 2.240 İvesi koyunu ihracı gerçekleştirilmiştir.¹¹¹

Devlet üretme çiftliklerinde üretilen hububat tohumluğu miktar bakımından çoğu zaman Tarım Bakanlığın ihtiyacını karşılamaktadır. Bu bakımından 1965 yılından itibaren çiftliklerin bulunduğu yöreler başlangıçta esas alınmak suretiyle 'sözleşmeli tohumluk yetiştiriciliği' adı altında yeni bir sistem geliştirilmiştir.

Teknik alanda yapılan çalışmalardan bir diğeri ise bahçe kültürleri çalışmaları ve makine alanında yapılan çalışmalardır. Devlet Üretme Çiftlikleri Genel Müdürlüğü bahçe kültürleri çalışmaları ile yurt ve bölge çiftliklerini iyi vasıflı fidan, fide, çiçek ve sebze tohumu yetiştirerek dağıtmak görevini yüklenmiştir. Ayrıca yerleşim merkezlerinden uzak olan çiftlik ve personelinin ihtiyaçlarını karşılamak üzere bir miktar sebze ve meyve yetiştiriciliği yapılmış, bu maksatlara hizmet etmek üzere işletmelerde buldukları bölge özellikleri dikkate alınmış bahçe ve fidanlıklar kuruluşundan 1977 yılına kadar 25.571 dekar anaç kademesinde çeşitli bahçe, 1.395 dekar fidanlık, ekimi yapılmış, kuruluşundan 1977 yılına kadar çiftçilere ve yetiştiricilere 5.304.092 adet aşılı fidan, 121.702.175 adet aşısız fidan, 27.278.854 adet çeşitli sebze fidesi, 46.057 kg kaliteli sebze tohumu dağıtımını yapmıştır.¹¹²

Makine çalışmaları alanında tarımda makineleşme konusu çiftliklerin kuruluşundan bu yana önemle üzerinde durulan konulardan bir olmuştur. Özellikle tarım makinalarındaki gelişme ve yenilikler devamlı takip edilmiş, Çiftlikler özellikle 1970 yıllardan sonra tarımda kullandığı ziraat alet ve ekipmanların çoğunu kendi atölyelerinde imal etmeye başlamıştır. Çiftlikler ziraat aletlerini arazide başarılı bir şekilde kullanmış ve bu şekilde çevre çiftçilerine örneklik ve öğreticilik yönünden de

¹¹⁰ Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, *Devlet Üretme Çiftlikleri...*, 15

¹¹¹ Devlet Üretme Çiftlikleri Genel Müdürlüğü, *Üretme*, Yıl 10, Sayı 74, Şark Matbaası A.Ş., Ankara Ekim-Mart 1977, 11

¹¹² Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, *Devlet Üretme Çiftlikleri...*,13-16

birçok faydaları olmuştur. 1976'lı yıllara kadar çiftliklerin genelinde arazi varlığından fazla değişiklik olmamasına rağmen makine ve alet varlığında hissedilir derecede artma olmuştur. 1976 yılı sonu itibariyle 779 traktör, 305 biçerdöver, 548 adet oto kamyon, 158 arazi ıslah makinesi varlığına ulaşmıştır.

Devlet Üretme Çiftlikleri Genel Müdürlüğü bu görevlerin dışında Devlet Üretme Çiftlikleri'nde çalışan personeller bilgi ve görevlerini arttırmak, gelişen tarım tekniklerini uygulandığı ülkede görüp yerinde incelemek üzere uzun ve kısa süreli olarak yurtdışına gönderilmiş, uluslararası teknik kuruluşlar ile teknik yardım anlaşmaları çerçevesinde sağlanan uzun süreli kurslarla her yıl 3 ile 5 personel yurtdışında eğitilmiş, Yine her yıl 5 ile 40 personele kısa süreli inceleme gezisi toplantı ve konferanslara iştirak etmesi sağlanmıştır. Bunun yanında Devlet üretim çiftlikleri genel müdürlüğünce ayda bir defa 2.000 adet olmak üzere 'Üretme'¹¹³ adı altında bir haber bülteni yayınlanmış, her yayından kamu kuruluşlarına ve civar çiftçilere ulaştırılmış ayrıca işletmelere yeteri kadar gönderilmiştir. Ayrıca her isteyene de ücretsiz olarak verilmesine gayret edilen dergi 1986 da TİGEM adı altında yayınlara devam edecektir.

Tablo 4. Devlet Üretme Çiftliklerinde 1971-1976 yılları arasında açılan kurs ve seminerlerde eğitilen çiftçi sayısı

Yıllar	Kurs – Seminer	Eğitilen Çiftçi Sayısı-Adet
1971	4	380
1972	4	350
1973	3	130
1974	4	100
1975	3	85
1976	4	120

Kaynak: Tarım Gıda ve Hayvancılık Bakanlığı, Devlet Üretme Çiftlikleri, Ankara 1977, 70

¹¹³ İlk zamanlar Haber Bülteni ismiyle yayınlanan dergi daha sonra Üretme ve son olarak TİGEM adıyla yayın yapmıştır.

2.2.4 Sözleşmeli Tohumculuk

Devlet Üretme Çiftleri yurt genelinde ihtiyaç duyulan tohumluk ihtiyacını karşılamayınca çeşitli çareler aranış bunların başlıcaları yeni çiftliklerin kurulması, tohum ıslah merkezlerinin sayısının artırılması, zirai makinelerin artırılması ve eskilerinin yenilenmesi gibi çalışmalar yapılmıştır. Türkiye'nin 1960 ile 1970 yıllarında buğday ekim alanlarında kullanılan tohumluk miktarı ortalama 1.500.000 ton civarındadır. Buğday tohumunun 5 yılda bir değiştirilmesi gerektiğinden Türkiye'de yılda ortalama 300.000 tohumluğa ihtiyacı olmuştur. Devlet Üretme Çiftlikleri kendi tarım arazilerinde yılda ortalama 120 ile 140.000 ton civarında değişen buğday tohumluğu üretmekteydi. Geri kalan kısım ise diğer üreticilerden sözleşmeli tohumluk şeklinde karşılanmıştır. Sözleşmeli tohumluk üretiminde amaç özellikle ülkenin tohumluk ihtiyacını sağlamak, çiftçisinin birim alanda aldığı ürün miktarını arttırmak, yetiştirmek, tekniği yüksek vasıflı tohum, gübre, alet ve makine, ilaç gibi girdilerin çiftçiye götürülerek rasyonel şekilde kullanmalarını sağlamak bu suretle ülkenin hububat piyasasını düzenleyen Toprak Mahsulleri Ofisinin alım gücünü arttırarak stok seviyesinin yeterli düzeye çıkarmaktır.

Sözleşmeli tohumculuk faaliyetine 1966-1967 Ekim yılından itibaren başlanılmış 1973-1974 yılına kadar devam etmiştir. 1969 yılında Adana ve Manisa illerinde Sözleşmeli Tohum Üretme Müdürlükleri adı altında iki işletme faaliyete geçirilerek Amerika Meksika İtalya'dan ithal edilen yüksek verimli buğday çeşitleri bu işletmelerde ve çevre çiftçi arazilerinde ekilmeğe başlanılmıştır.¹¹⁴ Birkaç yıl aradan sonra geçmiş senelere oranla daha yaygın bir şekilde sözleşmeli çiftçiliğe tekrar başlanılmıştır.

Sözleşmeli tohumculuk faaliyetlerinde dönemin gazete haberlerine göre çiftçilerin ilk başta bu olaya pek sıcak bakmadıkları mırın kırım ettikleri görülmüş ancak devlet olanaklarıyla kendi tarlalarında ilaçlandığını ve verimin hızla arttığını görünce sözleşme yapmak için adeta yarışmaya başladıkları şeklindedir. Gazete haberlerine göre

¹¹⁴ Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, *Devlet Üretme Çiftlikleri...*, 53

1969 yılı itibariyle Sovyet ve Amerikan buğdayları da sözleşmeli çiftçilere dağıtılarak üretimine geçeceği planlanmıştır.¹¹⁵

Sözleşmeli çiftçilikte Türk tarımına birçok yenilikler getirilmek suretiyle tarımda kullanılan en son teknik bilgilerin çiftçilere aktarılması sağlamakla beraber bakanlıkça ihtiyaç duyulan tohumluk miktarının büyük bir bölümü de karşılanmıştır. 1975 ten sonra tohumluk finansmanını Toprak Mahsulleri Ofisi tarafından karşılanmak üzere Sözleşmeli Hububat ve Tohumluk Projesi uygulanmaya başlanılmış 1975-1976 döneminde çeşitli bölgelerde 1.200.000 dekar ve 1976-77 döneminde 4.300.000 dekar sahada sözleşmeli hububat üretimi gerçekleştirilmiştir. Bu sistem yurdun kaliteli hububat tohumlu ihtiyacının karşılanması ve Toprak Mahsulleri Ofisinin hububat rezervinin geniş ölçüde artırılmasına yardımcı olmuştur.¹¹⁶ Özellikle Manisa bulunan Sözleşmeli Tohum Üretim Müdürlüğü 1971 yılında sözleşmeli çiftçilerden ürettiği 7.821.060 kg hububat tohumluğunu, 1974 yılında yine kendi ürettiği 579.668 kg hububat tohumluğunun dağıtımını yaparak ülke tohumluğuna büyük katlarda bulunmuştur. 1975-1976 yıllarında 1.237.448 dekar sahada 7.415 çiftçi ile yürütülen sözleşmeli tohumluk üretimi projesinde 20.931.775 kg çeşitli tohumluk kullanılmıştır. 1976-1977 yılında ise 24 il, 102 ilçe, 1.418 köyde 25. 491 çiftçi ile 4.295.000 dekar sahada sözleşme yapılmış ve çiftçilere 67.785.237 kilogram tohumluk buğday verilmiştir. 1978-1979 yılında ise 21 il, 101 ilçe ve 686 köyde 12.791 çiftçi ailesiyle 1.757.032 dekar alanda sözleşme yapılmış ve çiftçilere 73.674.844 kilogram buğday ve arpa tohumluğu verilmiştir.¹¹⁷ 1977-1978 ekim yılında ise 4.300.000 dönüm arazi üzerinde 1346 köyde 31.000 çiftçi ailesi ile sözleşme yapılarak bunlara 67.000 ton tohumluk buğday dağıtımı yapılmıştır.¹¹⁸

1978 yılında Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanı Mehmet Yüceler, sözleşmeli tohumluk projesinin ülke çapında yaygınlaştırılması için çalışmalar yapıldığını belirterek bu yıl 24 il 94 ilçe ve 1300 köyde üreticilere toplam 50.000 tonun üzerinde tohumluk buğday ve arpa dağıtılacağını, 24 ilde Devlet Üretim Çiftlikleri'nce

¹¹⁵ Milliyet, 07.07.1968, 7

¹¹⁶ Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, *Devlet Üretim Çiftlikleri...*, 14-15

¹¹⁷ Tahir Türkay 'Sözleşmeli Tohumluk Üretimi' Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğü, Üretim, Yıl 11, Sayı 85, DSİ Basım ve Foto Film İşleri Müdürlüğü Matbaası, Ankara Haziran 1979, 23

¹¹⁸ Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğü, Üretim, Yıl 10, sayı 74, Şark Matbaası A.Ş. Ankara Ekim-Mart 1977, 10

3.000.000 dekar arazi üzerinde hububat üretimi için sözleşme imzalandığını, kuruluş amaçlarına uygun olarak hububat üretimi ve temini görevi verilmiş olan Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğü'nün kendi arazi varlığı olanaklarıyla yılda ancak 120-140 bin ton civarında buğday tohumluğu üretebildiğini, ihtiyacın geri kalan kısmı ise çiftliklerin çevresinde bulunan çiftçilerle yapılan sözleşmeler ile sağlandığını¹¹⁹ ifade etmesi aslında uygulanmakta olan Sözleşmeli Çiftçilik faaliyetinin ne denli önem arz ettiğini gözler önüne sermektedir.

2.2.5 Sözleşmeli Hayvancılık

Devlet Üretim Çiftliklerinde sözleşmeli tohumculuk çalışmalarında olduğu gibi hayvancılıkta da bu tarz bir proje uygulamaya konulmuş özellikle sulu tarımın yaygınlaşmasıyla artan damızlık hayvan ihtiyacına çiftliklerin üretimleri yetmemiş, Genel Müdürlük çare olarak tohumculuk alanında olduğu gibi hayvancılık alanında da sözleşmeli çiftçilerle bu ihtiyacı gidermeye çalışmıştır. Başlatılan sözleşmeli hayvancılık çalışmalarında çiftlikler bölgelerinde seçtikleri damızlık düveleri çiftçilere vererek çiftlik teknik elemanlarının kontrolünde yetiştiricilik yapmış. Böylece damızlık alan çiftçiler yetiştirdikleri hayvanları çiftliğin kontrolde tekrar ihtiyaç sahiplerine satışını sağlayarak damızlık üretimine katkıda bulunmuştur.

1976 yılında Koçaş, Yalova, Türkgeldi ve Ceylanpınar Devlet Üretim Çiftliklerinde sözleşmeli hayvancılık çalışmaları başlamış. Damızlık düve çiftçi sayısı Koçaş'ta 5 Yalova'da 5, Türkgeldi 5, Ceylanpınar'da 3 olmak üzere 1976 yılında 18 çiftçidir. Her çiftçiye 5 baş dişi hayvan verilmiştir. 1977 yılından itibaren ise bütün Devlet Üretim Çiftlikleri'nde sözleşmeli hayvancılık başlamış, 20 çiftlikte toplam 104 damızlık, 355 esmer, 145 siyah Alaca ve 25 baş Jessi dişi sığır verilerek çalışmalar sürdürülmüştür.¹²⁰

¹¹⁹ Milliyet, 27.09.1978, 9

¹²⁰ Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, *Devlet Üretim Çiftlikleri...*, 43

2.2.6 Hasat Bayramı

Devlet Üretme Çiftliklerinde kullanılan modern tarım araç ve makinalarının uygulanması, tarımda ortaya çıkan yeni gelişmeler ve yeni teknikler ile sağlanan başarılı zirai çalışmaların sonuçlarını Çiftçilere göstermek ve tanıtmak amacıyla her işletmede işletmenin hasat zamanına göre 'tarla günleri' adı altında organizasyonlar düzenlenmiş, bunun yanında her yıl bir işletmede 'Hasat Bayramı' düzenlenerek çiftçilere ve kamu kuruluşlarında gelen ilgililere çalışmalar ve uygulanan yeni ve bilimsel yöntemlerle alınan zirai sonuçlar gösterilmiş ve anlatılmıştır. Çok sayıda çiftçinin katıldığı hasat bayramları işletmede gördükleri ile kendi yaptığını ve her ikisinden alınan sonuçları kıyaslaması bakımından çiftçiler için çok yararlı bir tanıtım gösterisi olmuştur.¹²¹ Hasat Bayramlarına çoğu zaman bakanlık seviyesin katılımın olduğu anlaşılmış, hasada başlamadan önce kurbanlar kesilir, folklor şenlikleri düzenlenir, tarım alet ve makinaları ile hayvancılık sergileri düzenlenerek yapılan çalışmalar TRT ve radyolar aracılığıyla tüm kamuoyuna duyurulurdu.¹²²

2.2.7 Devlet Üretme Çiftliklerin Sendikal Faaliyetleri ve Grevler

İşçi sınıflarının işverenler ile olan mücadelelerinden doğan sendikaların ilki ülkemizde 1924 yılında kurulan Amele Teali Cemiyeti'dir 1925'te Cemiyet tarafından işçilerin mesai saatleri ile ilgili hazırladığı yasa tasarısı Meclis'e sunulmak istenmiş ise de 1925 yılında ortaya çıkan Şeyh Sait İsyanı ve hemen akabinde çıkartılan Takrir-i Sükûn Kanunu tüm demokratik hakları rafa kaldırırken sendikalar faaliyetlerini 1947 yılına kadar yasal olmayan bir düzende yürütmüşlerdir.

20 Şubat 1947 de yasallaşan 5018 sayılı İşçi ve İşveren Sendikaları ve Sendika Birlikleri Hakkında Kanun ile sendikalar daha önceden varlıkları olmasına rağmen bu kanun ile tamamen yasal hale gelmiş ve yasal olarak kurularak faaliyetlerini yürütmüşlerdir. 1947'de işçilere sendikal hak tanınmasına rağmen grev ve toplu sözleşme hakkı tanınmamıştı. Grev ve toplu sözleşme hakkı 1960 askeri darbesinden sonra her ne kadar tanındıysa da yasal olarak düzenleme yapılmamıştır. 200 bin işçinin katıldığı 1961'de yapılan Saraçhane Mitingi'nden sonra yapılan Kavel Kablo

¹²¹ Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, *Devlet Üretme Çiftlikleri...*, 72

¹²² Devlet Üretme Çiftlikleri, *Haber Bülteni*, Y:4, S:40, Ayyıldız Matbaası A.Ş. Ankara, Temmuz 1971, 1

Fabrikası'ndaki işçi direnişi ve akabinde başlatılan direniş ve iş bırakma eylemlerinden sonra 15 Temmuz 1963 tarihinde yürürlüğe giren 275 sayılı Toplu İş sözleşmesi Grev ve Lokavt Kanunu ile işçiler grev hakkını resmen elde etmişlerdir.

Devlet Üretim Çiftliklerinde ilk büyük grevlere 1968 yılında rastlamaktayız 24.03.1968 yılında Tarım İş Sendikası tarafından 22 devlet üretim çiftliğinde grev kararı alınmış¹²³, aynı yıl Keban Barajı yapımı dolayısıyla toprakları su altında kalan köylerin Ceylanpınar Devlet Üretim Çiftliği ve Alparslan Devlet Üretim çiftliğinde birtakım arazilerin verilmesi konusu gündeme geldiğinde özellikle devlet üretim çiftliklerinde faaliyet gösteren Tarım İş sendikası ile Türk İş Sendikası yetkilileri Devlet Üretim Çiftlikleri toprakların dağıtılması halinde greve gidileceğini belirtmiş¹²⁴ hatta Hükümet yetkililerinin bu düşünceden vaz geçmelerini bile sağlamışlardır.

1972 yılı başında Ceylanpınar Devlet Üretim Çiftliği'nde greve giden 2.202 işçiden 835 işçi 01 Nisan 1972 tarihinde işbaşı yapmış geri kalan işçiler ise grevlerini devam ettirmişlerdir.¹²⁵ 1974 yılında ise Devlet Üretim Çiftliklerinde çalışan bazı işçilerin bağlı olduğu Tarım İş Sendikası 16 Mayıs'ta greve gitmiş 27 Mayıs'ta bu grevden dolayı bazı asayiş olayları yaşanmış, ilk olay Altınova Devlet Üretim Çiftliği'nde meydana gelmiş, Altınova Devlet Üretim Çiftliği'nde yaklaşık 300 işçi gözaltına alınmış Tarım - İş Sendikası durumu birer telgrafla Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk, Başbakan Bülent Ecevit ve diğer yetkililere bildirmiştir.¹²⁶

1974 yılı başlarında Devlet Üretim Çiftlikleri'nde başlayan grevler 29 Mayıs'ta 16 çiftlikte ortaya çıkmış, Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürü Recep Meriç yaşanan grev olaylarının Tarım - İş Sendikası ile TİS sendikaları arasındaki rekabetten kaynaklandığını ifade etmiş Tarım İş Sendikası grev uygulanan Devlet Üretim Çiftlikleri sayısının 16 çıktığını, greve katılan işçi sayısının ise 8.250'ye yükseldiğini 28 Mayıs'tan itibaren de Ankara Devlet Üretim Çiftliği Merkez Atölyesi, Genel Müdürlük İş Yeri, Kırşehir Çiçekdağı, Amasya Gökhöyük İstanbul-Yalova, Denizli Acıpayam Devlet Üretim Çiftlikleri'nin de greve gittiğini açıklamış, sendika ayrıca grev dolayısıyla Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğü'nün 50 milyon lira zarara

¹²³ Milliyet, 24.03.1968, 7

¹²⁴ Milliyet, 25.11.1968, 1

¹²⁵ Milliyet 02.04.1972, 1

¹²⁶ Cumhuriyet, 28.05.1974, 1- 7

uğradığını öne sürmüştür. Genel Müdürü Recep Meriç gazetelere verdiği demeçte sendikalar arasında 62 maddelik bir sözleşme yapıldığını bu sözleşmenin 56 maddesinin kabul edildiğini 8 maddede anlaşmazlığın devam ettiğini¹²⁷ ifade etmiş devam eden grevlere haziran ayında 160 işçisi olan Yalova Devlet Üretme Çiftliği'nin de katılımıyla greve giden işçi sayısı daha da artmış hatta Yalova Devlet Üretme Çiftliği işçileri 3 ton sütü toprağa dökerek grevi eylemsel hale getirmiştir. Çiftlikte ayrıca mevsimden dolayı başlatılan meyve ağaçlarının ilaçlanmasının da henüz yapılmamış olması üretime doğrudan etki yapılmıştır.¹²⁸

1974 yılında yaşanan ve artık eylemsel hale dönüşen Devlet Üretme Çiftlikleri'nde ki işçi grevlerine Başbakan Bülent Ecevit'in müdahalesiyle anlaşmazlık giderilmiş Devlet Üretme Çiftliklerinde bu şekilde grev sona ermiştir. İşçi sendikaları ile imzalanan Toplu Sözleşme ile işçilere 2 yılda toplam 800 lira zam verilmesi ve kıdem tazminatlarının da 25 günden 30 güne çıkartılması sağlanmıştır. Ayrıca işçi çocuklarının yılda 600 lira eğitim ücreti verilmesi de kabul edilmiştir.¹²⁹

1978 yılında yılda ortalama 120.000 ton buğday elde edilen Ceylanpınar Devlet Üretme Çiftliği'nde toplu iş sözleşmesi görüşmelerinin sonuca bağlanmaması nedeniyle işçiler önce pasif direnişe geçmiş, yapılan bu pasif direniş ile buğday hasadı tehlikeye düşüren işçilerin iş akitlerinin fesh edileceği yolundaki yetkililerin çağrısına rağmen direniş devam etmiş ve greve dönüştürmüştür. 1978 yılında çiftlikte 375.000 dönüm arazide ekili buğday ürününün hasadını tehlikeye düşüren işçilerin grevi nedeniyle DİSK'e bağlı TİS ve Tarım İş Sendika Şube Başkanları gözaltına alınmış, Viranşehir Asliye Ceza Mahkemesine çıkarılan TİS Şube Başkanı Gazi TAŞ ve Tarım İş şube Başkanı Cuma Avcı tutuklanmış, Türk-İş'e bağlı Tarım İş Sendikası şube başkanı Seyyid Gündüzalp hakkında ise gıyabi tutuklama kararı çıkarılmıştır.¹³⁰ Ceylanpınar Devlet Üretme Çiftliği'nde 1978 yılında meydana gelen ve 3.400 işçini katıldığı grev İçişleri Bakanı İrfan Özyayınlı, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanı Mehmet Yüceler ve Çalışma Bakanı Bahir Ersoy'un girişimleriyle son bulmuş ve işçi sendikaları ile anlaşma sağlanmıştır. İşçiler 03 Temmuz 1978 tarihinde işbaşı yaparak hâlihazırda hasadı

¹²⁷ Cumhuriyet, 29.05.1974, 7

¹²⁸ Milliyet, 03.06.1974, 1

¹²⁹ Milliyet, 06.06.1974, 1

¹³⁰ Milliyet, 01.07.1978, 14

yapılmayan arazilerde çalışmaya başlamıştır. İşçilerin bu grevi ile ilgili gazetecilere bilgi veren Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanı Mehmet Yüceler, Ceylanpınar'daki iş bırakma eyleminin sendikalar arası rekabetten meydana geldiğini ifade etmiştir.¹³¹

Gerek sendikal sorunlar, gerek işçi işveren arasında yaşanan hak ihlalleri ve gerekse ekonomik koşullardan kaynaklanan bu tür direniş ve grev eylemleri Devlet Üretim Çiftliklerini üretim ve ekim faaliyetlerini doğrudan etkilemiş ve çiftliklerin üretimlerinin düşmesine hatta zarar etmesine ne olmuştur.

2.3 1950'DEN SONRA KURULAN DEVLET ÜRETME ÇİFTLİKLERİ

Devlet Üretim Çiftlikleri yakınında buldukları kentlerde buldukları bölgelerde halk ile iyi ilişkiler geliştirmişler. Genel Müdürlük kurulduğu ilk yıldan itibaren hızlı bir gelişme örneği göstermiş zamanında kullanılamaz halde olan bataklık ve çorak verimsiz alanları ıslah ederek bu toprakları yılda dekar başına en fazla ürün elde edilen topraklara dönüştürmüştür. Çiftliklere kuruldukları bölgelerde sadece üretim ve dağıtım konusuyla ilgilenmemiş oluşturdukları alanlarda modern ziraat yöntemlerini, modern zirai aletleri kullanmış ve bu faaliyetlerini civar üretici ve köylülere doğrudan eğitim faaliyetleri veyahut doğrudan göstererek yapma faaliyetiyle birer örnek model olmuşlardır.

Çiftlikler bir nevi birer eğitim kampüsü, birer tamir atölyesi ve birer sosyal faaliyet alanına dönüşmüştür. Çiftçi gerektiğinde bozulan zirai aletin çiftlik atölyesinde tamir etmiş, gerektiğinde doğrudan üretim çiftliği ile beraber doğrudan üretime katılmıştır. Çiftliklerin üretim, dağıtım, sosyal, kültürel anlamda verebileceğimiz en iyi örnek Ceylanpınar Devlet Üretim Çiftliği örneğidir. Çiftlikler zaman içinde ana üretim işlevinin yanısıra bu işlevlerle insanları biraraya getiren dinlenme ve eğlence işlevlerinin yaratıldığı birer mekana dönüşmüştür. 1950 den sonra kurulan başlıca Devlet Üretim Çiftlikleri ve yaptıkları başlıca faaliyetler;

¹³¹ Milliyet, 04.07. 1978, 14

2.3.1 Polatlı Devlet Üretim Çiftliği (Ankara)

Polatlı Devlet Üretim Çiftliği Ankara'nın Polatlı ilçesine 55 km, Ankara iline 129 km. mesafede olup, çiftliğin arazi varlığı ilk kuruluş yıllarında 194.227 dekarı tarla arazisi, 12.600 dekarı mera sahası, 500 dekarı orman ve meyvelik alan, 3.193 dekarı da taşlık araziden meydana gelmiştir. ¹³² Çiftliğin 1967 yılı itibariyle toplam arazi varlığı 251.080 dekadır. Orta Anadolu iklim karakterine sahip olan çiftlik dryfarming¹³³ sistemi tarım yapılmış. 1956 yılında çiftliğin hayvan varlığı 1.000 baş koyun 200 adet tavuk şeklindeydi.¹³⁴

1945 - 1954 yılları arasında 100.895 ton buğday, 9.302 ton arpa elde edilmiş. 1950 yılından itibaren üretimde ortalama 35 traktör, 45 biçer-döğür, 40 motorlu nakil vasıtası ve 200 muhtelif ziraat aleti kullanılmıştır.¹³⁵

Polatlı Devlet Üretim Çiftliği 1962 yılında 21 devlet üretim çiftliği arasında büyüklüğü itibariyle 5. sırada yer almıştır. Çiftlikte 1962 yılında 7160 ton buğday 4227 ton arpa 268 ton yulaf ve 14000 dekarlık sahadan da hayvan yemi üretimi elde edilmiş, çiftlikte üretilen buğday dekar başına 110 kilo olmuştur. Dekar başına elde edilen bu üretim bölgede bulunan diğer üreticiler de 50-60 kilo arasındadır. Çiftlik 1962 yılında elde ettiği bu üretimde 33 traktör, 40 biçerdöver, 29 kamyon çalıştırmış Çiftlik kuruluş tarihi olan 1952 yılından beri ilk defa 3,5 milyon lira kâr sağlamıştır.¹³⁶

1967 yılında 75.000 dekar buğday, 19.000 dekar arpa, 1.450 dekar yulaf 2.000 dekar hayvan yemi ekimi, ayrıca 68.570 dekar, 16.570 dekar arpa, 1.420 dekar yulaf, 2.000 dekar hayvan yemi hasadı yapılmıştır.

Polatlı Devlet Üretim Çiftliği'nin 1967 yılında makine ve hayvan varlığı şu şekildedir; 22 adet biçerdöğür, 53 adet traktör, 29 adet oto kamyon, 4 adet elektrojen gr, 7 adet derin su kuyusu, 1 adet arazi ıslah makinesi, 3750 baş ana merinos koyunu, 150 baş koç, 4000 baş kuzu, 43 baş ana sığır montofon, 5 baş boğa, 43 baş buzağı şeklindedir. Polatlı Devlet Üretim Çiftliğinde hububat üretimi 1965 yılında 1 dekar

¹³² Nadir Yurtoğlu,a.g.m., ,615

¹³³ Kuru tarım sistemi, tarla bir yıl ekilir, ertesi yıl nadasa bırakılır.

¹³⁴ Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, *Devlet Üretim Çiftlikleri...*, 34

¹³⁵ Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, *Devlet Üretim Çiftlikleri...*, 35-36

¹³⁶ Cumhuriyet, 08.08.1962 s5

başına 194 kilo buğday, 287 kilo arpa, 67 kilo yulaf, 1966 yılında 1 dekar başına 180 kilo buğday, 222 kilo arpa, 55 kilo yulaf, 1967 yılında 1 dekar başına 263 kilo buğday, 295 kilo arpa, 167 kilo yulaf şeklindedir. Dekar başına düşen bu oranlar ziraat alanında gelişmiş olan ülkelerin oranlarına çok yakın verilerdir. Çiftlik diğer çiftliklerde olduğu gibi döner sermaye ve katma bütçe ile idare edilmiştir. 1967 yılı döner sermaye bütçesi 14.274.161 TL. Cari harcama 911.900 TL. Yatırım harcaması olarak toplam 15.186.061 TL. Olarak belirlenmiştir.¹³⁷

Çiftliğin işletme merkezinde kuruluş yıllarında ortalama toplamda 40 aile ikamet etmiş ayrıca yıllık ortalamasına göre günde 300 işçi çalışmıştır. Çiftliklerin sosyal hizmetleri arasında doktor, veteriner, sağlık memuru, revir, sinema, çeşitli geziler, yüzme havuzu, futbol ve voleybol çalışmaları, sahne çalışmaları ve konferanslar olmak üzere birçok faaliyet bulunmuştur. Polatlı Devlet Üretim Çiftliğinde örnek köy çalışmaları, sözleşmeli çiftlik faaliyetleri, köylü ziraat aletlerinin tamirleri, köylülere teknik bilgi ulaştırılmasında çiftlik personellerinin görevlendirilmesi gibi birçok faaliyet yapılmıştır. Özellikle Sözleşmeli Çiftçilik faaliyetiyle köylü ile işletme ilişkileri daha da yoğunlaşmış, bu şekildeki temaslar işletmeyi yetiştiriciye sevdirmeye ve tanıtmaya hizmet etmiştir. Çiftçi yetiştirdiği hububatını bu temaslar sayesinde daha kaliteli bir şekilde üreticiye baş alım fiyatı üzerinden satmayı başarmış hem çiftçi kesimi hem de çiftlik bu sayede ülke hububat üretimine katkıda bulunmuştur. Çiftçilerin 1967 yılı itibarıyla kilo bazında 10 kr. Fazla fiyatla işletmeye satmayı başardığı bu mahsul sayesinde ekonomiye de çok büyük katkıda bulunmuştur.

Polatlı Devlet Üretim Çiftliği çevre şartlarına ve iklim özelliklerine en uygun hububat çeşidini ekmiş ve köylüye de bunları intikal ettirmeye çalışmıştır. Bu arada diğer meyve türlerini de aynı şekilde yetiştirerek meyve halinde veya fidan ve fide şeklinde üreticiye intikal ettirmektedir. 1967 yılında Polatlı Devlet Üretim Çiftliğinin müdürü İlhami Koca yapmıştır. 1967 yılında Polatlı Devlet Üretim Çiftliğinin bahçe kültürleri çalışmalarının ağırlık noktası ağaçlandırmadır. Kıraç ağaçlandırma ve meyveli meyvesiz ağaçlar park, bahçe ve bağ 2.887 dekar sahayı kaplamaktaydı.

¹³⁷ Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğü, Haber Bülteni, Yıl 1, Sayı 1, Baylan Basım ve Cilt Evi, Ankara, Kasım 1967, 2

Tablo 5. Polatlı Devlet Üretim Çiftliği'nin 1963 ile 1968 yılları arasında yaptığı buğday üretimi ve dekar başına düşen verim miktarı

Yıllar	Alan-Dekar	Üretim-Ton	Verim-Dekar-Kg
1963	64.645	11.006	170
1964	66.322	8.432	125
1965	66.702	12.907	193
1966	69.322	12.368	179
1967	68.750	17.964	263
1968	77.857	13.980	179

Kaynak: Devlet Üretim Çiftlikleri Haber Bülteni, Yıl 1, sayı 14, Baylan Basım ve Cilt Evi Ankara Aralık 1968, 6

Çiftlik 1970 yılı güz ekimleri için Keşanlı çiftçilere 330 ton Bezostia cinsi tohumluk buğday dağıtımını yapmış Polatlı Devlet üretim çiftliği bu dağıtımı Şeker Şirketi Lüleburgaz Sarımsaklı Çiftliği ile ortaklaşa gerçekleştirmiş ve buğdayın fiyatını 121 kuruştan satmıştır.¹³⁸

Devlet Üretim Çiftlikleri arasında büyüklük bakımında 4. Sırada yer alan çiftlik 1964-1974 yılları arasında yaptığı buğday ekimlerinde en yüksek verimi 1967 yılında almış bu yılda dekar başına 263 kg. verim almıştır. Yine en düşük verimi ise 1973 yılında dekar başına 111 kg. almıştır. Çiftliğin bahsi geçen yıllar arasında buğday verim ortalaması dekar başına 174 kg'dır. 1972-1973 yılları arasında özellikle bölgede yağın yağışın normallerin çok altında olması çiftlik verimini de doğrudan etkilemiştir. Çiftlik 1974 yılına kadar ortalama 10.000 ton ile 30.000 ton arasında kaliteli tohumluk dağıtımını yapmıştır.¹³⁹ 1982 yılında Tarım Bakanlığı ve TÜBİTAK'ın işbirliği ile gerçekleştirilen "Uzal Bek" adını taşıyan uydu fotoğraflama projesi çiftlikte pilot bölge olarak uygulanmıştır.¹⁴⁰

¹³⁸ Milliyet 16.09.1970, 7

¹³⁹ Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğü, Haber Bülteni, Yıl 7, Sayı 64, Şark Matbaası A.Ş., Ankara Temmuz-Eylül 1974, 3-4

¹⁴⁰ Milliyet, 01.03.1982, 9

2.3.2 Tahirova Devlet Üretim Çiftliği (Balıkesir)

Tahirova Devlet Üretim Çiftliği, Tahirova Türk Alman Örnek ve Tatbikat Çiftliği olarak geçmekte olup, Balıkesir ilinin Günen kasabasında yer almaktadır. Günen kasabasının 23 km. uzaklıkta olan çiftlik 23 Kasım 1956 tarihli 5/4/8320 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla 16.500 dekarlık arazi üzerinde kurulmuştur.¹⁴¹ 1957 yılında 4/9627 sayılı kararname ile de çiftliğin tasfiyesi yapılmıştır.¹⁴² Aynı yıl 6963 Sayılı kanun ile Türk Alman Örnek ve Tatbikat Çiftlikleri İşletmesi olarak 20 yıl süre için 1280,4 hektar arazi üzerine yeniden kurulmuştur.¹⁴³ Çiftliğin kuruluşunda Türkiye’de ziraat alanında birçok çalışma yapan Prof. Fritz Baade’nin de büyük katkıları olmuştur.¹⁴⁴ Çiftliğin kuruluşu için Alman Ziraat vekili ülkemize gelmiş, Alman ziraat tekniğine göre ekilip biçilecek olan bu çiftlikte elde edilecek mahsulün Almanya’ya bedeli mukabili satılması kararlaştırılmıştır. Alman ziraat vekilinin 1957 yılında Milliyet’e verdiği beyanatta ‘ziyaretinin 6 gün süreceğini ve kısa süreli olacağını bu ziyaretin sebebinin Türkiye ziraatı hakkında bir fikir edinmek Ziraat Kombinaları, Üretim Çiftlikleri ve Türk-Alman Numune Çiftliği’nin kurulacağı yerleri görmeye çalışmak olduğunu, ayrıca Ankara Üniversitesi Ziraat ve Veteriner Fakülteleri ile Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesini ziyaret edeceğini devlet ve hükümet yetkilileriyle görüşeceğini beyan etmiştir.¹⁴⁵

Çiftliğin Almanya’dan ithal edeceği her türlü malzeme, canlı varlık ve makine ile ilgili 1957 yılında gümrük ve akabinde de her türlü vergiden muaf tutulması kararlaştırılmış, Çiftlik 1973 yılına kadar Almanya’dan yaptığı ithalatlarında her türlü vergiden muaf tutulmuştur.¹⁴⁶ Çiftlikte 4 adet lojman, 1 adet bekâr personel yatakhane, 1 adet misafirhane, 1 adet işçi lokali ve yatakhane bulunmaktaydı.¹⁴⁷

¹⁴¹ CCA, 30-18-1-2 / 144 - 94 - 8, 23.11.1956

¹⁴² CCA, 30-18-1-2 / 147 - 55 - 9, 24.10.1957

¹⁴³ Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, *Devlet Üretim Çiftlikleri...*, 203

¹⁴⁴ <https://portreler.fisek.org.tr/prof-fritz-baade/> Erişim Tarihi: 21.02.2019; Cumhuriyet, 11.09.1958, 5

¹⁴⁵ Milliyet, 17.06.1957, 5

¹⁴⁶ CCA, 30-18-1-2/147-56-8, 26.10.1957; CCA, 30-18-1-2/170-33-7, 15.06.1963; CCA, 30-18-1-2/298-38-17, 17.05.1973

¹⁴⁷ Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, *Devlet Üretim Çiftlikleri...*, 204-209

Çiftlik Federal Almanya ile Türkiye arasında mevcut dostluk kültürel ve sosyal münasebetleri ilerletmek Türkiye'de tarımsal üretimin gelişmesinde yardım etmek amacıyla Türkiye Cumhuriyeti'nin arazisinde ve doğrudan doğruya Alman örneklerine göre tatbikat çiftlikleri kurulması amacıyla Alman bilim, teknik, işletmecilik metodlarının Türkiye'de zirai sahaya intikalini sağlamak gayesiyle Federal Almanya Hükümeti'nin 'Gelişme Yardımı' fonundan ayırdığı 14 milyon markı geçen bir yatırımla kurulmuştur. 1967 yılına kadar idarecileri ve teknik elemanları Almanlardan kurulu olan çiftlik çalışmalarına daha çok sosyal tesislerini kurmakla, ayrıca bazı ıslah çalışmaları ile meşgul olmuştur. 1969 yılından itibaren yapılan ıslah çalışmaları neticesinde çiftlik üretime başlamış yine bu yıl da 4.000 bin dönümlük araziye sulayabilen yağmurlama sistemi kurulmuştur. 1969 yılından itibaren çiftlik müdürü Türk, teknik elemanlar ise Türk ve Almanlardan oluşturularak faaliyetlerini sürdürmüştür. 18.11.1977 yılında çiftlikte yapılan bir törenle çiftlik tamamen Türkiye'ye devredilmiştir.¹⁴⁸

Ayrıca bünyesinde Tarım Meslek Lisesi ve Personel Eğitim Merkezi açılmış, 1974 yılından itibaren 'zirai yayım projesi' uygulanmıştır. Bu proje ile ilk etapta 8 köyde demonstrasyon¹⁴⁹ faaliyeti yürütülerek afiş, broşür ve her köy için ayrı ayrı tarla gezileri düzenlenerek verim çalışmaları artırılmaya çalışılmıştır. Çiftlik 1974 yılında 694,3 hektar arazi üzerinde tarla ziraatı, 16,0 hektar üzerinde bağ bahçe ve sebze ziraatı yapılmakla beraber çiftliğin bu yıldaki toplam arazi miktarı 1.280,4 hektardır.

Çiftlik 1971 yılında hayvan varlığı 9.909 baş koyun kuzu, 3.231 sığır, 1975 yılında ise 6.895 koyun kuzu, 3.981 sığır şeklindedir. 1976 yılında çiftlikte 20 traktör, 12 kamyon ve hizmet vasıtası, 11 motosiklet, 81 toprak işleme makinesi, 24 biçme ve balya makinesi, 19 ekim makinesi, 13 hasat makinesi, 36 tane motorsuz nakil vasıtası, 9 jeneratör ve motorlar, 33 ambar makinesi, 10 süt soğutma makinesi mevcut idi. 1971 yılında 13,3 hektar arazi üzerine meyvecilik faaliyeti yapılmış bu oran 1976 yılında 13,8 hektara çıkartılmıştır. 1971 yılında 221,8 hektar alanda buğday, 109,8 hektar alanda arpa, 62,1 hektar alanda yulaf, 38,0 hektar alanda dane mısır, ekimi yapılmıştır.

¹⁴⁸ Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğü, Üretim, Y:10, S:82, Şark Matbaası A.Ş., Ankara Kasım 1977, 1

¹⁴⁹ Göstererek Öğretme

Tablo 6. Tahirova Devlet Üretim Çiftliğinin 1971-1976 yılları arasında yaptığı hububat üretimleri

Hububat-Ton	1971	1972	1973	1974	1975	1976
Buğday	584	806	607	1.133	620	1.290
Arpa	453	401	237	420	201	193
Yulaf	186	139	101	146	165	107
Karışık	28	-	-	-	-	23

Kaynak: Tarım Gıda ve Hayvancılık Bakanlığı, Devlet Üretim Çiftlikleri, Ankara 1977, 206

Tablo 7. Tahirova Devlet Üretim Çiftliğinin 1971-1976 yılları arasında yaptığı hayvansal üretim

Üretim Türü	1971	1972	1973	1974	1975	1976
İnek Sütü-Ton	390	415	436	394	305	139
Yapağı-Kg.	2.432	2.506	2.433	2.353	1.689	1.661
Yumurta-Adet	-	-	322.708	185.883	317.072	476.105

Kaynak: Tarım Gıda ve Hayvancılık Bakanlığı, Devlet Üretim Çiftlikleri, Ankara 1977, 207

Tablo 8. Tahirova Devlet Üretim Çiftliğinin 1957 yılından 1976 yılına kadar üretimden kaynaklı dağıtımları

Hububat Tohumluğu	
Buğday-Ton	5.000
Arpa-Ton	1.000
Damızlık Hayvan	
Sığır-Adet	600
Koyun-Adet	3.000

Kaynak: Tarım Gıda ve Hayvancılık Bakanlığı, Devlet Üretim Çiftlikleri, Ankara 1977, 207

Tablo 9. Tahirova Devlet Üretme Çiftliğinin kuruluş yılından 1976 yılına kadar kar-zarar durumu

ÇALIŞANLAR	YILLAR	(+)Kar-Zarar(-)
İdari ve teknik yönetimin çoğunlukla Almanların insiyatifinde bulunduğu kuruluş yılları	1958	-238.000 TL
	1959	-352.000 TL
	1960	-607.000 TL
	1961	-487.000 TL
	1962	-706.000 TL
	1963	-1.057.000 TL
	1964	-848.000 TL
	1965	-1.028.000 TL
	1966	-1.088.000 TL
	1967	-1.041.000 TL
Alman ve Türklerin karma çalıştıkları ilerleme yılları	1968	-135.000 TL
	1969	-185.000 TL
	1970	+16.000 TL
	1971	+383.000 TL
İdari ve teknik yönetimin çoğunlukla Türklerin insiyatifinde bulunduğu son yıllar	1972	+792.000 TL
	1973	+1.216.000 TL
	1974	+4.466.000 TL
	1975	+2.310.000 TL
	1976	+4.575.000 TL

Kaynak: Devlet Üretme Çiftlikleri Genel Müdürlüğü, Üretme, Yıl 10, sayı 82, Şark Matbaası A.Ş. Ankara Kasım 1977, 20

Çiftlik ile ilgili alman yetkilileri sık sık ülkemize gelerek ziyaretlerde bulunmuş ve çiftlik faaliyetlerini yerinde incelemişlerdir. Son olarak 1975 yılında Federal Almanya Tarım Bakanı Ertl özel uçağı ile Ankara'ya gelmiş Esenboğa havalimanında iki ülke Gıda ve Tarım bakanlıkları çeşitli açıklamalar yapmış özellikle Türk tarımını Alman işbirliği ile kalkındırmanın yollarının aranacağını bunun dışında Türk gıda sanayinin bazı yenilikler yapılması için Alman hükümetinin yardımlar yapması planlanış Alman bakan son olarak incelemelerde bulunmak üzere Tahirova Devlet Üretme Çiftliğini ziyaret edeceği etmiştir.¹⁵⁰

¹⁵⁰ Cumhuriyet, 29.06.1975, s10

2.3.3 Yalova Devlet Üretim Çiftliği (İstanbul)

Yalova Devlet Üretim Çiftliği Yalova ilçe merkezine 2 km. İstanbul il merkezine 160 km. mesafede olup deniz yolu ile İstanbul il merkezine 26 mil mesafededir. Marmara Bölgesine yakın olduğu için Marmara Bölgesi sahil iklimi hâkim olan çiftlikte yıllık yağış miktarı 500 ile 800 mm. arasındadır. Burada yağışlar genelde yağmur şeklindedir. İşletme damızlık hayvan, civciv, tavuk, yumurta üretimi ile her türlü meyve fidanı, repikajlı sebze fide ve tohumu, süs bitkileri üretimi ve dağıtım işleri daha çok uğraşmıştır.

Çiftlik 1928 yılında Atatürk tarafından çiftlik arazisinin satın alınmasıyla faaliyete başlamış 1929 yılında çiftlik olarak kurulmuştur. Çiftlik Millet Çiftliği ve Baltacı Çiftliği diye iki bölümden ibarettir. Atatürk'ün çiftliklerini devlete bağışlamasından sonra Yalova Devlet Üretim Çiftliği adı altında 1938 yılından itibaren Devlet Ziraat İşletmeleri Kurumu bünyesinde çalışmaya başlamış, 1950 yılında kurulan Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğü'ne bağlanmıştır.

1951 yılında Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürü ile birlikte Yalova'ya gelen Ziraat Bakanı Nedim Ökmen Yalova Devlet Üretim Çiftliği arazisinden civarda bulunan köylülere yeniden 3.500 dönüm arazi dağıtılmasının planlandığını ve bunu Bakanlar Kurulu'ndan talep edeceğini bildirmiş¹⁵¹ hemen ertesi yılda çiftlik Ziraat İşleri Genel Müdürlüğü'ne verilmiş ise de 02.10.1956 tarih ve 4/8072 sayılı kararname ile tekrar Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğü'ne bağlanmış 12 Nisan 1957 tarihli ve 4/8955 sayılı kararname ile de çiftliğe ait 22.550.000 metrekare arazi tasfiye edilerek hazineye devredilmiştir.¹⁵²

Çiftliğin 1977 itibarı makine varlığı 1 adet tenteli jeep, 4 adet pikap, 1 taksi, 1 adet damperli kamyon, 1 adet kamyon, 2 adet otobüs, 8 adet traktör, 3 adet arazi ıslah makinesi, 3 adet elektrojen grubu, 3 adet pulvarizatör, 2 adet balya makinesi, 1 adet silaj makinesi, 2 adet çayır makinesi, 1 adet sağır makinesi, 1 adet yağmurlama

¹⁵¹ Cumhuriyet, 02.08.1951, 4

¹⁵² CCA, 30-18-1-2 / 146 - 22 - 5, 12.04.1957

makinesi, 4 adet elektro moto pomp, 12 adet muhtelif pulluk, 1 adet trayler ve 1 mibzer şeklindeydi.¹⁵³

Çiftlik aynı yılda 500 dekar alanı ekili arazi, 200 dekar alanı sünni çayır-mera, 140 dekar alanda yonca, 8 dekar alanı da tabii mera olarak değerlendirmiş, yine 10 dekar alanda meyvecilik, 290 dekar alanda bağ, 10 dekar alanda zeytin, 10 dekar alanda sebzeçilik, 20 dekar alanda meyve fidanlığı, 8 dekar alanda çiçekçilik ve 152 dekar alanda çiftliğin parklandırılması yapılmıştır. Çiftliğin toplam kullanılmayan alanı 493 dekarıdır. Hayvan varlığı 1971 yılında 126 büyükbaş, 6.957 küçük evcil hayvan şeklindedir. 1973 yılında 162 büyükbaş, 8.639 küçük evcil hayvan, 150 tavşan şeklinde, 1975 yılında ise 185 büyükbaş, 7.824 küçük evcil hayvan şeklindedir. 1971 yılında çiftlik damızlık hayvan olarak 40 baş sığır 37.333 kümes hayvanı 124.625 adet fidan dağıtımını yapmış, 1973 yılında damızlık hayvan sayısı 69, kümes hayvanı sayısı 29.596, fidan sayısı da 5.437 adettir. 1975 yılında bu oranlar 93 baş damızlık hayvan, 11.792 kümes hayvanı, 25.296 fidan şeklindedir. Çiftlikte idare binası, ambar binası, 24 ailelik 8 adet lojman, işçi koğuşu, yemekhane, mutfak, eğitim sitesinde 50 lojman ve bir gazinosu bulunmaktaydı. Çiftlikte 1977 itibarıyla 3 teknik eleman, 7 idari eleman, 10 adet emekli sandığına tabi, 20 adet daimi sendikalı işçi mevcuttu, ayrıca mevsimlik işçi ihtiyacı nispetinde geçici işçi istihdamı yapılmaktaydı.¹⁵⁴

2.3.4 Altınova Devlet Üretme Çiftliği (Konya)

Altınova Devlet Üretme Çiftliği Konya ili Kadıhan ilçesi sınırları içinde bulunmaktadır. Çiftlik 323.319 dekar arazi üzerine kurulmuştur. 1942 yılında Gözölü Ziraat İşletmesine balı olarak açık işletme şeklinde hizmete giren Altınova ilk başlarda bedeli karşılığında çiftçiye arazi sürdürmekle faaliyete başlamış 1950 yılından itibaren Devlet Üretme Çiftlikleri Genel Müdürlüğü'ne bağlanarak Üretme Çiftliği olarak faaliyete başlamıştır.¹⁵⁵

Altınova Devlet Üretme Çiftliği arazi bakımından Ceylanpınar Devlet Üretme Çiftliğinden sonra ikinci sırada yer almaktadır. Çiftlik Konya iline 115 kilometre

¹⁵³ Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, *Devlet Üretme Çiftlikleri...*, 223

¹⁵⁴ Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, *Devlet Üretme Çiftlikleri...*, 223-227

¹⁵⁵ Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, *Devlet Üretme Çiftlikleri...*, 94

Kadıhan ilçesine 60 kilometre uzaklıktadır. Orta Anadolu'da bulunan Çiftlikte iklim şartlarından dolayı kuru ziraat yani dryfarming tarım yapılmaktadır. 1968 yılında çiftlikte 52 adet traktör, 42 adet biçerdöver, 209 adet çeşitli ziraat aleti, 5 adet derin su kuyusu, 6 adet tohum temizleme tesisi bulunmaktaydı. Yine bu yılda 72 baş sığır, 6.455 baş koyun, 1.200 adet tavuk, 105 adet arı kovanı bulunmaktaydı. Bahsi geçen yılda çiftlikte yapılan buğday ve arpa üretimlerinden toplamda 30.908.050 Kg. buğday, 7.214.550 Kg. arpa dağıtımı yapılmıştır. Bu dağıtımlar çoğunluğu Ziraat Bankası Kredili, 5254 sayılı kanuna göre, peşin bedelli, sözleşmeli çiftçi ve diğer çiftlikleri verilen buğday ve arpalar olmuştur. Altınova devlet üretme çiftliğinde toplam 375 adet sözleşmeli çiftçi ile yürütülen ekim faaliyetlerinde 231.656 dekarlık sahadan 10.415.422 Kg. tohum elde edilmiştir. Çiftlikte 1968 yılına kadar Burt U.S.A, Berkman, Brevor olmak üzere 8 çeşit buğday ekimi yapılmıştır. Hayvancılık alanında 1967 yılında 164.000 kg koyun sütü, 87.026 kg. inek sütü, 62.212 kg. koyun peyniri, 4.593 Kg. İnek peyniri, 11.400 Kg. Yapağı merinos, 127.144 adet yumurta, 822 Kg bal üretimi yapılmıştır. Ayrıca damızlık olarak 14 baş sığır, 16 inek, 1428 baş koyun, 325 adet tavuk ve horoz dağıtımı yapılmıştır.¹⁵⁶ Altınova Devlet Üretim Çiftliğinin 1968 yılı başlarında meyveli meyvesiz ağaçlandırma sahası 2.725 dekadır.¹⁵⁷

Altınova Devlet Üretim Çiftliği'nin bir diğer özelliği de DÜÇG'ne bağlı 14 işletmenin ürettiği tohumluklar için çuval imalatı burada yapılmaktaydı. 1967 yılından beri 50 Kg. alacak şekilde 2.573.571 adet çuval imal edilmiştir.¹⁵⁸ Çiftlikte farklı zamanlarda tarla günleri düzenlenerek çevre çiftçilerle ve diğer katılımcılarla bir araya gelmiş, 1968 yılında Çiftliğin 300 kişilik işçi yatakhane ve yemekhanesi olduğu gibi toplam 156 Kişi sürekli işçi 41 daimi yevmiyeli işçi, 350 geçici işçi istihdamı vardır. Çiftlikte bir doktor bir hasta bakıcı olmak üzere gerek çiftlik çalışanlarına gerekse civar köylü vatandaşlara revirde hizmet verilmekteydi. Ayrıca çiftlikte sinema, lokal, kantin ve cami gibi sosyal tesislerde yer almaktaydı.¹⁵⁹

¹⁵⁶ Devlet Üretim Çiftlikleri Haber Bülteni, Yıl 1, sayı 4, Baylan Basım ve Cilt Evi, Ankara Şubat 1968, 2

¹⁵⁷ Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, *Devlet Üretim Çiftlikleri...*, 94-96

¹⁵⁸ Devlet Üretim Çiftlikleri Haber Bülteni, Yıl 1, sayı 4, Baylan Basım ve Cilt Evi, Ankara Şubat 1968, 3

¹⁵⁹ Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, *Devlet Üretim Çiftlikleri...*, 96-99

1971'de Çiftlikte düzenlenen Hasat Bayramı programına katılan Tarım Bakanı Orhan Dikmen yurdun elverişli bölgelerinde yeni devlet üretme çiftlikleri açılması için hazırlıklar yapıldığını beyan etmiş, Dikmen devam eden beyanatın da Ceylanpınar Devlet Üretme Çiftliği'nin adeta küçük bir vilayet büyüklüğünde olduğunu ve yaklaşık 1.700.000 dönümlük yüzölçümü ile Türkiye'nin en geniş çiftliği olduğunu ifade ederek¹⁶⁰ Devletin, Üretme Çiftliklerine önem verdiğini yerinde inceleyerek basın mensuplarına açıklamalarda bulunmuştur.

Tablo 10. Altınova Devlet Üretme Çiftliği'nde 10 yıllık buğday ve arpa üretimi ve bu üretimlerin verimleri ile bu üretimlerden elde edilen kâr miktarı

Yıllar	Dekar	Üretim/Ton	Dekar Verim/Kg	10 Yıllık Kâr Durumu
1958	136.360	26.491	194	5.401.514 TL.
1959	129.641	18.008	139	6.078.741 TL.
1960	129.360	22.462	173	5.141.960 TL.
1961	132.120	16.466	124	7.002.984 TL.
1962	128.625	17.793	138	7.780.364 TL.
1963	133.200	20.260	152	8.017.048 TL.
1964	131.400	22.500	171	8.982.995 TL.
1965	136.275	26.594	195	12.812.068 TL.
1966	138.800	23.922	172	10.455.921 TL.
1967	167.395	34.084.964	203.620	-

Kaynak: Devlet Üretme Çiftlikleri Haber Bülteni, Yıl 1, sayı 4, Baylan Basım ve Cilt Evi Ankara Şubat 1968, 3

Çiftlikte 1970-1971 ekim yılından 601 çiftçi ile 191.493 dekar sahada sözleşmeli çiftçilik kapsamında sözleşme imzalanmış ve üretim çalışmaları sürdürülmüştür.¹⁶¹ Sözleşmeli Çiftçilik çalışmalarının 1971 de 601 çiftçi ile 191.493 dekar alanda yapılırken bu oranın ilerleyen yıllarda hızla düştüğü ve 1975 yılında 182 çiftçi ile 23.065 dekarlık alanda bu faaliyetin yürütüldüğü görülmektedir. Çiftlik 1971 de 6.907 ton hububat tohumluğu üretimi yapmış bu oran 1972 de 13.178 ton 1973 te 20.696 ton 1974 17.576 ton ve 1975 te 12.678 ton olarak devam etmiştir.¹⁶² İşlemede genelde kuru

¹⁶⁰ Milliyet, 05.07.1971, 9

¹⁶¹ Devlet Üretme Çiftlikleri Haber Bülteni, Y:4, S:40, Ayyıldız Matbaası A.Ş., Ankara Temmuz 1971, 5

¹⁶² Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, *Devlet Üretme Çiftlikleri...*, 97

ziraat usulü uygulanmasına rağmen yapımına 1974 te başlanan Topkaya Sulama Tesisleri 1977 yılında itibaren faaliyete geçerek 5.000 dekarlık alanda sulu tarım faaliyeti yürütülmüştür. Çiftlik zirai mücadele alanında uçaklardan faydalanmış zirai uçaklar ile çiftlik arazileri ilaçlanmıştır. Hatta 1982 yılında Çiftlik arazisinin ilaçlanması sırasında motor arızasından dolayı bir zirai mücadele uçağı düşmüş ve pilotu da ölmüştür.¹⁶³ Aynı yıl Tarım Bakanlığı ve TÜBİTAK'ın işbirliği ile gerçekleştirilen "Uzal Bek" adını taşıyan uydu fotoğraflama projesi çiftlikte pilot bölge olarak uygulanmıştır.¹⁶⁴

2.3.5 Konuklar Devlet Üretim Çiftliği (Konya)

Konuklar Devlet Üretim Çiftliği İç Anadolu Bölgesinde Konya ili sınırları içerisinde 1066 metre rakımda yer almaktadır. Çiftlik Konya iline 58 kilometre Sarayönü ilçesine de 7 kilometre mesafededir. İklim koşullarından dolayı kuru tarım sistemi uygulanmaktadır. Çiftlikte ayrıca 1955 yılında kurulan bir meteoroloji istasyonunun da bulunmaktaydı. Çiftlik kayıtlarına göre Çiftlik sahipleri Konyalı Karahafız Zedeler'dir. 1 Dünya Savaşı'ndan sonra Berfua isimli bir Fransız tarafından satılan çiftlik 1938 senesine kadar işletilmiştir.¹⁶⁵ Bu tarihten sonra da ilk önce Ziraat İşletmeleri Kurumu'na, 1940 senesinde ise Zirai Kombineler Kurumu'na devredilmiş ve 1950 yılında son olarak Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğü'ne bağlanmıştır. Çiftlik bünyesine 1943 yılında Teknik Ziraat Okulu, 1951 yılında Makinist Okulu açılmıştır. Özellikle Teknik Ziraat Okulu'nun yönetimi çevre sakinlerini kurumun doktorlarından faydalanması yönünde yardımda bulunmaları yanında çevre köylerden bir tanesini her yıl örnek köy olarak ele alıp ekonomik sosyal ve kültürel bakımdan geliştirmişlerdir.¹⁶⁶ 1967 yılında ortaokul seviyesinde eğitim veren Ziraat Meslek Yüksekokulu açılmış olan Çiftliğin 1968 yılında toplam tarla arazisi 34.368 dekadır. Toplam bahçe arazisi ise 935 dakikadır.

¹⁶³ Milliyet, 02.05.1982, 8

¹⁶⁴ Milliyet, 01.03.1982, 9

¹⁶⁵ Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğü, Haber Bülteni, Yıl 1, Sayı 7, Baylan Basım ve Cilt Evi, Ankara Mayıs 1968, 2

¹⁶⁶ Nadir Yurtoğlu, *Demokrat Parti Dönemi Tarım Politikaları ve Siyasi Sosyal Ekonomik Hayata Tesirleri 1950-1960*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2017, 62

Çiftlik 1971 yılında 1.053.650 kg. buğday, 155.950 kg. arpa dağıtımını yaparken bu oranların daha sonraki yıllarda azalma gösterdiği 1975 yılında 911.160 kg. buğday dağıttığı arpa dağıtımının buğdaya nazaran 1975 yılında arttığı görülmektedir. Yine 1971 yılında 69 adet damızlık dağıtılırken 1976 yılında 111 adet şekilde ki bir artışla dağıtımını yapılmıştır.¹⁶⁷

Türkiye'nin en önemli Devlet Üretim Çiftliklerinden biri olan Konuklar Devlet Üretim çiftliği 1980 yılındaki hasat çalışmaları tamamlanmış ve 35.000 ton tahıl elde edilmiştir. Bu üretimde 50 biçerdöver 60 kişilik bir ekiple hasat yapılmış ve elde edilen ürünler depolara stok edilmiştir. Çiftlik yetkililerinin gazetecilere verdiği bilgiye göre elde edilen ürün miktarının son 10 yılın üründen fazla olduğunu, üretimde rekor düzeye ulaşıldığını ifade edilmiştir.¹⁶⁸ Ayrıca Çiftlikte 1982 yılında ise Tarım Bakanlığı ve TÜBİTAK'ın işbirliği ile gerçekleştirilen "Uzal Bek" adını taşıyan uydu fotoğraflama projesi çiftlikte pilot bölge olarak uygulanmıştır.¹⁶⁹

2.3.6 Gözlü Devlet Üretim Çiftliği (Konya)

Gözlü Devlet Üretim Çiftliği Konya ili sınırları içerisinde Sarayönü ilçesine bağlı Zengen, Gözlü, Kolukısa, Başkuyu, Karabıyık ve Çeşmelisebil köyleri arasında 290.000 dekar arazi üzerinde 1940 yılında Gözlü Grup Amirliği Zirai Kombinası adı altında 3780 sayılı Milli Koruma Kanununun 43.maddesi hükümlerine göre açık ziraat işletmesi olarak kurulmuştur. 1950 yılında D.Ü.Ç.G.M' dâhil olmuştur.¹⁷⁰ Çiftlik Konya İl merkezine bağlıdır ayrıca Altınova Devlet Üretim Çiftliği ile yakın olması sebebiyle irtibat halinde faaliyetlerini yapmıştır. Çiftliğin arazilerininin 28.04.1953 günü 4/495 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile civar köylerden olan Başhöyük, Zengen ve Sarayönü köylülerininin toprak ve mera ihtiyaçlarını karşılamak üzere 30.000 dekarlık alan dağıtılmıştır.¹⁷¹

Orta Anadolu'da bulunan çiftlikte kuru ziraat ile nadas uygulanmaktadır. Çiftliğin 1968 yılında hububatı ayırdığı arazi miktarı 186.100 dekadır. Aynı yıl

¹⁶⁷ Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, *Devlet Üretim Çiftlikleri...*, 173-174

¹⁶⁸ Milliyet, 16.08.1980, 9

¹⁶⁹ Milliyet, 01.03.1982, 9

¹⁷⁰ Gıda Tarım Hayvancılık Bakanlığı, a.g.e., 143

¹⁷¹ CCA, 30-18-1-2 / 132 - 35 - 14, 28.04.1953

çiftlikteki canlı hayvan varlığına baktığımızda sığır olarak 25 baş, koyun 6.360 baş, tavuk 1.120 baş, arı kovanı 86 adet şeklindedir.¹⁷² Çiftlik 5254 sayılı kanuna¹⁷³ göre, Ziraat Bankası kredisi ile peşin bedelle, sözleşmeli çiftçiye verilmek suretiyle hububat dağıtımını yapmıştır. Ekilen hububatı da göz önüne aldığımızda toplamda buğday cinsinden 17.266.100 kg, arpa cinsinden 1.480.000 dağıtım yapılmıştır. 1967-1968 yılları arasında çiftlikte breover, burt, vanzer, bezestia, 111/33 gibi buğday cinslerinin ekimi yapılmıştır. Aynı yıllar içerisinde işletmede çalışanların sayısı; sürekli kadro 131, sürekli yevmiyeli 61 ve 250 geçici işçi olmak üzere toplamda 442 kişidir. Toplamda bu çalışanlara ödenen yıllık ücret 1.960.572. 71 TL. dir.¹⁷⁴

Tablo 11. Gözlü Devlet Üretim Çiftliği'nin 1963-1967 yıllarına ait yıllık hububat üretim miktarı ve dekar başına elde edilen verim ile kâr durumu

Yıllar	Buğday			Arpa			Yıllık kâr Durumu
	Dekar	Üretim/Ton	Dek. Verim/Kg	Dekar	Üretim/Ton	Dek. Verim/Kg	
1963	113.570	10.109,2	132,6	10.100	2.101,6	208	5.963.348.00 tl
1964	70.081	8.601,1	108	13.250	970,5	73,2	3.033.049.00 tl
1965	100.000	10.362,7	98,2	11.900	1.952,9	164,1	2.395.405.00 tl
1966	87.000	13.863,2	108,2	9.750	2.904,1	297,8	6.520.085.00 tl
1967	87.062	14.784,2	169,8	8.000	1.765	220,6	7.000.000.00 tl

Kaynak: Devlet Üretim Çiftlikleri Haber Bülteni, Yıl 1, sayı 8, Baylan Basım ve Cilt Evi Ankara Haziran 1968, 3

Tablo 12. Gözlü Devlet Üretim Çiftliği'nin 1971- 1975 yılları arasında yaptığı dağıtımlar

Üretim Alanları	1971	1972	1973	1974	1975
Buğday Kg.	945.450	5.945.813	9.587.600	378.100	7.271.960
Arpa Kg.	553.650	1.213.607	2.400.100	206.300	3.434.700

¹⁷² Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğü, Haber Bülteni, Yıl 1, Sayı 8, Baylan Basım ve Cilt Evi, Ankara Haziran 1968, 2

¹⁷³ Resmi Gazete, Sayı 6957, 14.7.1948, (5254 Sayılı Muhtaç Çiftçilere Ödünç Tohumluk Verilmesi Hakkında Kanun)

¹⁷⁴ Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğü, Haber Bülteni, Yıl 1, Sayı 8, 3-5

Koç. (Baş)	147	150	3	24	69
Koyun (Baş)	636	-	-	-	426
Dişi toklu (Baş)	688	515	708	126	1.000
Erkek toklu (Baş)	161	975	235	20	133
Dişi Kuzu (Baş)	100	-	7	-	18
Erkek Kuzu (Baş)	8	1	151	-	4
Horoz-Tavuk	378	154	31	62	39
Boğa (Baş)	17	9	14	13	22
İnek (Baş)	2	-	16	-	6
Buzağı (Baş)	15	29	10	-	-
Düğe (Baş)	11	13	11	-	8

Kaynak: Tarım Gıda ve Hayvancılık Bakanlığı, Devlet Üretim Çiftlikleri, Ankara 1977, 146

1982 yılında Tarım Bakanlığı ve Tübitak'ın işbirliği ile gerçekleştirilen "Uzal Bek" adını taşıyan uydu fotoğraflama projesi çiftlikte pilot bölge olarak uygulanmıştır.¹⁷⁵

2.3.7 Türkgeldi Devlet Üretim Çiftliği (Kırklareli)

Türkgeldi Devlet Üretim Çiftliği Kırklareli'nin Lüleburgaz ilçesi sınırlarında kurulmuş olup Lüleburgaz'a 9 km. mesafededir. Çiftliğin rakımı 44 metredir. 1938 yılına kadar Devlet Tohum Üretim Ve Örnek Çiftliği adı altında faaliyet gösteren çiftlik 14 Temmuz 1938 tarihinde Bakanlar Kurulu kararı ile Devlet Ziraat İşletmeleri Kurumuna devredilmiştir.¹⁷⁶ 1950 yılında Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğü bünyesine katılan çiftliğin 1951 de bakanlar kurulu kararı ile 343 dekarlık arazisi göçmenlere verilmek üzere tasfiyesi yapılmıştır.¹⁷⁷ Çiftlikte 1 misafirhane 1 memur lokali 1 sinema 1 işçi yatakhane, 1 de idare binası bulunmaktaydı.

Çiftlikte tarla ziraatı, bahçe kültürleri ve hayvancılık alanında faaliyet yapılmaktadır. Tarla faaliyetlerinde buğday, arpa, mısır ve ayçiçeği üzerine faaliyet yapılırken hayvancılık alanında safkan siyah beyaz Alaca ırkı Trakya koyunu Kıvırcık

¹⁷⁵ Milliyet, 01.03.1982, 9

¹⁷⁶ CCA, 30-18-1-2/ 84 - 65 - 16, 14.07.1938

¹⁷⁷ CCA, 30-18-1-2/127 - 84 - 8, 15.11.1951

üzerine faaliyetler yapılmış ayrıca Ostfriz Texel'in Kıvırcık ile melezleme çalışmaları yürütülmüş bu melezleme çalışmaları Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Zooteknik Bölümü ile beraber yürütülmüştür. Tavukçuluk alanında özellikle çevre çiftçilerden oldukça rağbet gören Broiler ırkı üzerinden üretimler yapılmıştır.¹⁷⁸

Çiftliğin hayvan varlığı 1971'den 1975'te kadar sürekli bir artış göstermiş 1975 yılında 604 sığır, 1.825 koyun 1.150 küçük evcil hayvan şeklindedir. Çiftlik 1971 yılında 573 ton buğday, 290 ton arpa, 172 ton mısır, 385 ton ayçiçeği üretimi yapmış, 1972 yılında buğday üretimini 862 tona, 1973 yılında 726 tona, 1974 yılında 808 tona, 1975 yılında ise 645 tona çıkartmıştır. Çiftlik hayvansal üretimde inek sütü, koyun sütü, yumurta ve yapağı şeklinde faaliyet yürütmüş, bu üretimler 1971 yılından 1975 yılına kadar sürekli artış göstermiştir. Çiftlikte diğer bütün üretme çiftliklerinde olduğu gibi sözleşmeli çiftçilik faaliyetleri yapılmış 1971 yılında 330 çiftçiyle 48.362 dekar arazi üzerinde tohumluk üretimi gerçekleştirilmiştir.¹⁷⁹

Tablo 13. Türkgeldi Devlet Üretim Çiftliği'nde 1971- 1975 yılları arasında yapılan dağıtımlar

Hububat Tohumluğu-Ton	1971	1972	1973	1974	1975
Buğday	485	1.011	616	651	560
Arpa	-	-	-	100	111
Ayçiçeği	223	352	249	259	104
Mısır	64	58	26	66	14
Damızlıklar					
Sığır (Baş)	57	147	123	49	131
Koyun (Baş)	225	343	342	216	151
Cıvciv (Adet)	50.670	33.000	28.272	22.000	8.956
Palaz (Adet)	14.970	12.633	24.742	18.318	7.410
Bağ-Bahçe					
Fidan(Adet)	35.798	34.646	36.316	19.988	20.058
Fide (Adet)	321.524	440.206	277.537	96.400	204.676

¹⁷⁸ Broiler özellikle eti için beslenen tavuk ırkları arasında yer almakta olup soyları 1930'lu yıllara kadar dayanmak olup hızlı gelişim gösteren bu ırk ortalama yumurtadan çıktından sonra doğru beslenme yöntemleriyle 45-50 gün içinde kesime hazır hale gelirdi. Ortalama ağırlıklar 1.8 kilo ile 2.5 kilo arasında değişmektedir.

¹⁷⁹ Tarım Gıda ve Hayvancılık Bakanlığı, Devlet Üretim Çiftlikleri..., 216

Köklü Asma Çeliği (Adet)	225.460	26.100	125.650	200.000	41.370
--------------------------	---------	--------	---------	---------	--------

Kaynak: Tarım Gıda ve Hayvancılık Bakanlığı, Devlet Üretim Çiftlikleri, Ankara 1977, 216

Hayvan yemi üretiminde de başarılı olan çiftlik 1974 yılında özellikle doğu bölgelerinde yaşanan olumsuz kış şartları nedeniyle bu bölgelere kuru ot dağıtımı yapmış doğu bölgelerinden gelen çiftçiler çiftlikten aldıkları otları vagonlarla memleketlerine götürmeye çalışmıştır.¹⁸⁰

2.3.8 Dalaman Devlet Üretim Çiftliği (Muğla)

Muğla ili Köyceğiz sınırları içerisinde Muğla-Fethiye karayolu üzerinde kurulmuş olan çiftlik Muğla'ya 100 km. Köyceğiz'de 30 km. Fethiye'ye 55 km. uzaklıktadır. Çiftliğin tarihi Osmanlı dönemine kadar dayanmak beraber 1929 yılında Türk Ticaret Bankası'na intikal etmiş banka tarafından Gors isimli bir Fransız şirketine kiraya verildikten sonra 1940 yılında DZİK'na devredilmiş daha sonra 1950 yılında DÜÇGM bünyesinde devredilmiştir.¹⁸¹ Bakanlar Kurulu kararıyla çiftliğin bir kısım arazileri tasfiye edilmiş 1951 yılında Tarım Bakanı Nedim Ökmen beraberinde Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürü Remzi Aközer ile beraber çiftliğe gelmiş, çiftlikte çeşitli incelemeler yapan Nedim Ökmen hâlihazırda ihtiyaçtan fazla bulunan Dalaman Devlet Üretim Çiftliği'nin arazilerinin bir kısmının köylüye dağıtılacağını ve işin bir an önce gerçekleşeceğini ifade etmesinden¹⁸² sonra 09 Mayıs 1952 tarihinde çiftliğe ait 130 dekarlık arazinin tasfiyesi yapılmış aynı şekilde 18 Ocak 1954 tarihinde de Topçu Burnu'ndaki narenciye bahçesi çiftlikte kalması suretiyle ilgili kararnamede kroki ile gösterilen yerlerin tasfiye edilmesi kararlaştırılmıştır.¹⁸³ Çiftliğin 1977 yılındaki toplam arazi varlığı 40.050 dekar alandır. Çiftlik üzerinde büyükbaş hayvanlardan Siyah Alaca¹⁸⁴ ve Esmer Melezi¹⁸⁵ üretimi yapılmakta olup 1971 yılında 335 baş olan Siyah Alaca ırk miktarının 1975 yılında 449 başa çıkarıldığı yine 1971 yılında 217 baş olan Esmer Melezi miktarının 1975 yılında 143 başa düştü istatistiki verilerden

¹⁸⁰ Milliyet, 23.02.1974, 1

¹⁸¹ Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, *Devlet Üretim Çiftlikleri...*, 119-120

¹⁸² Milliyet, 27.08.1951, 2

¹⁸³ CCA, 30-18-1-2/129-37-20, 09.05.1952; CCA, 30-18-1-2 / 134 - 107 - 10, 18.01.1954

¹⁸⁴ Bu ırk hem et hemde süt verimi yüksek olan bir ırk olmakla birlikte daha çok süt üretimi alanında yetiştirilen bir ırktır.

¹⁸⁵ İsviçre Montofonu olarak bilinen bu ırk hem et verimi, hem süt verimi çok yüksek olan bir ırktır doğru beslenme koşullarında ağırlıkları erkeklerde 500-550 kilo dişilerde 400-450 kiloya varmaktadır.

anlaşılmaktadır. Küçük evcil hayvan üretiminde leghorn¹⁸⁶ ve Nevhampshire¹⁸⁷ cinsi tavuk üretimine önem verilmiş, küçükbaş hayvan olarak da Saanax Kilis Melezi keçi tercih edilmiş olup süt verimi yüksek Kilis melezi keçilerinin çiftlikteki varlığı 1971 yılında 34 baş 1972 yılında 50 baş, 1973 yılında 63 baş, 1974 yılında 97 baş ve 1976 yılında 126 baş olduğu anlaşılmaktadır.

Çiftlikte 1971 yılında 4.500 dekarlık alanda buğday ekimi, 2.250 dekarlık alanda arpa, 1.380 dekarlık alanda mısır, 600 dekar alanda silaj mısır, 5.245 dekar alanda pamuk, 4000 dekar alanda ayçiçeği, 730 dekar alanda susam ekim yapılmıştır. Çiftliğin üretim miktarlarına bakıldığında 1971 yılında 950 ton buğday, 480 ton arpa, 530 ton mısır üretimi yaptığı, 1360 ton silaj mısır, 635 ton inek sütü, 50 ton peynir, 210.000 adet yumurta, 1.882 ton pamuk, 480 ton ayçiçeği, 120 ton susam üretimi yaptığı bu miktarların 1975 yılında buğdayda 750 ton, arpa da 440 ton, mısırdan 280 ton, silaj mısırdan 1.060 ton, inek sütünde 620 ton, peynir de 3 ton, yumurtada 310.000 adet, pamukta 758 ton, ayçiçeğinde 725 ton ve susamda ise 54 ton şeklinde değişiklik gösterdiği anlaşılmaktadır.¹⁸⁸ Ayrıca 1972 yılında çiftlik'te ilk kez geliştirilen Hollanda kökenli karpuz ekimine başlamış ve bu tarihte 30 kuruşa satılan bu karpuzdan 30 ton üretim yapılmış üretimde oldukça iyi sonuçlar alınmış bu karpuzun tohumunun ilerleyen zamanlarda çok rağbet göreceği planlanmıştır.¹⁸⁹

1976 yılında çiftliğin makine varlığı 37 traktör 3 biçerdöğeri 5 Elektrojen grubu, kamyon 7 binek otosu ve 6 adet arazi ıslah makinesi şeklindedir. Çiftlikte 42 adet lojman 2 misafirhane, 1 yemekhane, 2 sinema salonu olmak üzere çeşitli sosyal hizmetlerin yürütüldüğü tesislerde bulunmaktaydı.

2.3.9 Turunçgiller İşletmesi (Hatay Dört Yol)

Turunçgiller İşletmesi Hatay ilinin Dört Yol ilçesi sınırları içerisinde bulunmakta olup işletme ilçeye bir 1 kilometre mesafededir. Rakımı 54 metre olan işletme 1942-

¹⁸⁶ Menşei İtalya olan bu ırk daha çok yumurta tavuğu olarak beslenmektedir. Doğru beslenme koşullarında ortalama 220-300 adet yumurta verimi elde edilmektedir.

¹⁸⁷ ABD menşeyli olan bu ırk hem et hemde yumurta verimi oldukça yüksek olan bir ırktır. Ülkemize 1952 yılında getirilen bu ırk doğru beslenme koşullarında yılda ortalama 220-230 adet yumurta verimi alınmaktadır.

¹⁸⁸ Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, *Devlet Üretim Çiftlikleri...*, 119-126

¹⁸⁹ Milliyet, 17.08.1972, 7

1943 yıllarında işletme arazisinin bir kısmı maliyeden bir kısmı da şahıslardan bedeli karşılığında satın alınarak 1944 yılında faaliyete başlamıştır.¹⁹⁰ İşletme Doğu Akdeniz sahil iklimi etkisinde olup ocak ve şubat aylarında don olayları meydana gelmektedir. Bu don olayları narenciye ve meyve ağaçlarına zarar vermektedir. İşletme toplamda 37 parselden ibaret olup üretim ağırlıklı olarak narenciye ve meyve üretimi üzerinedir. İşletmede üretilen meyveler ihale veya götürü usulü olarak satılmakla beraber diğer işletmelerin ihtiyaçları karşılanmaktadır.

Tablo 14. Turunçgiller İşletmesi'nin 1960 -1967 yılları arasındaki üretim miktarları

Cinsi	1960 Adet	1961 Adet	1962 Adet	1963 Kilo	1964 Kg.	1965 Kg.	1966 Kg.	1967 Kg.
Portakal	862.871	2.271.500	4.489.683	741.348	1.549.136	2.695.353	3.022.966	1.539.685
Grapefruit	211.445	114.648	535.327	261.066	406.235	388.845	368.425	399.320
Mandalina	-	7.313 Kg.	5.222 Kg.	11.901	9.436	15.474	7.553	9.352

Kaynak: Devlet Üretim Çiftlikleri Haber Bülteni, Yıl 1, sayı 13, Baylan Basım ve Cilt Evi Ankara Kasım 1968, 3

İşletme ağırlık olarak narenciye üretimi yaptığından dolayı üretimin %90'nı dış ülkelere ihraç edilerek ülkeye döviz girdisi sağlamaktaydı. Ayrıca işletmede yapılan meyvecilik üretim ile ilgili çevre çiftçilere yapılan çalışmalarla ilgili seminer kurs ve eğitim faaliyetleri düzenlenerek çiftçilerin de üretimleri artırılmaya çalışılmıştır.

Tablo 15. Turunçgiller İşletmesi'nin 1960-1967 yılları arasındaki kar-zarar oranları

Yıllar	Kar-Lira	Zarar-Lira
1960	-	176.972.52
1961	102.643.03	-
1962	249.038.33	-
1963	332.734.55	-
1964	636.273.03	-
1965	1.457.669.78	-
1966	1.341.810.67	-

¹⁹⁰ Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğü, Haber Bülteni, Yıl 1, Sayı 13, Baylan Basım ve Cilt Evi, Ankara, Kasım 1968, 2

1967	596.750.89	-
------	------------	---

Kaynak: Devlet Üretim Çiftlikleri Haber Bülteni, Yıl 1, sayı 13, Baylan Basım ve Cilt Evi Ankara Kasım 1968, 3

İşletme portakal, grapefruit, mandalina üretimini her geçen yıl artırarak devam ettirmiş 1971 yılında 1.832.873 ton portakal, 520.983 ton grapefruit, 20.817 ton mandalina olarak gerçekleştirmiştir. İstatistiklere bakıldığında 1971 ile 1975 yılları arasında en fazla üretimini 1973 yılında gerçekleştirmiş bu yılda 2.257.484 ton portakal, 568.395 ton grapefruit, 15.474 ton mandalina üretimi gerçekleştirmiştir. Bu üretimlerin toplamına bakıldığında 1971 yılında 2.381.673 ton 1973 yılında 2.841.353 ton olduğu anlaşılmaktadır.¹⁹¹

2.3.10 Hatay Devlet Üretim Çiftliği (Hatay)

Hatay Devlet Üretim Çiftliği Antakya-Reyhanlı yolu üzerinde, kuzeyinde Antakya iline 30 km. Reyhanlı ilçesine 12 km. mesafede olan işletme 26 Şubat 1941 yılında Reyhanlı'nın Abdal Höyük Köyü sınırlarında 7.500 dekar arazi ile işe başlamıştır.¹⁹² Cumhurbaşkanı Celal Bayar 1953 yılında beraberindeki bir heyetle çiftliği ziyarette bulmuş ve çiftlik çalışmalarını yerinde incelemiştir.¹⁹³

İşletme kuruluşundan 1969 yılına yukarıda bahsi geçen 7.500 dekarlık arazi üzerinde faaliyet yapmış 1969 yılında yeni istimlaklarla ve 1966 yılında yürürlüğe giren Bakanlar Kurulu kararnamesiyle ayrıca bazı arazilerin kiralanması usulüyle zirai faaliyetlerini genişletmiş 1972 yılında bu kiralanmış araziler satın alınmasıyla arazi varlığını 24.700 dekara çıkartmıştır. Çiftliğin hayvan varlığı 1971 yılında 454 kümes hayvanı 100 büyükbaş iken 1976 yılında bu oran 611 kümes hayvanı 247 büyükbaş hayvan şeklindedir. Makine varlığı 1977'de 36 traktör, 8 kamyon, 9 binek otosusu, 3 adet diğer makineler şeklindedir. 1971 yılında 450 dekar alanda yonca, 300 dekar alanda tabii mera, 300 dekar alanda sünni mera, 300 dekar alanda mısır ekimi yapılmış, 1975 yılında bu oranlar 150 dekar yonca, 300 dekar tabii mera, 300 dekar sünni mera, 150

¹⁹¹ Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, *Devlet Üretim Çiftlikleri...*, 210-212

¹⁹² Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, *Devlet Üretim Çiftlikleri...*, 150

¹⁹³ Milliyet, 23.04.1953, 1

dekar alanda mısır şeklinde devam etmiştir. 1971 yılında 12.500 dekar alana hububat ekim yapılmış 1976'ya doğru bu oran 10.150 dekar şeklinde azalmıştır.¹⁹⁴

Tablo 16. Hatay Devlet Üretim Çiftliği'nin 1971-1976 yıllarında yaptığı bazı üretim miktarları

Yıllar	Buğday Kg.	Arpa Kg.
1971	3.056.564	243.455
1972	2.221.050	175.690
1973	2.216.030	-
1974	3.576.667	48.880
1975	3.283.700	24.600
1976	2.454.000	-
	Kuru ot Kg.	Kuru Yonca Kg.
1971	200.000	200.000
1972	130.000	85.000
1973	54.000	38.000
1974	40.000	60.000
1975	-	-
1976	-	-
	Süt Kg.	Peynir Kg.
1971	74.322	3.673
1972	93.922	1.772
1973	117.559	152
1974	156.486	2.080
1975	277.030	1.189
1976	100.207	-
	Pamuk Kg.	Yumurta Adet
1971	1.560.974	48.112
1972	1.925.332	39.522
1973	1.253.898	36.850

¹⁹⁴ Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, *Devlet Üretim Çiftlikleri...*, 151-155

1974	1.613.769	36.377
1975	2.126.000	67.253
1976	-	40.643

Kaynak: Tarım Gıda ve Hayvancılık Bakanlığı, Devlet Üretme Çiftlikleri, Ankara 1977, 152-153

Çiftliğin 1971-1975 yılları arasında üretimlerinden doğan dağıtımları 1971 yılında 37.200 Kg. hububat olarak gerçekleşirken bu oran sonraki yıllarda hızla artarak 1975 yılında 1.122.550 Kg. hububat olmuştur. Damızlık hayvan dağıtımı da 1971'de 7 başla başlayarak bazı senelerde azalmasına rağmen 1976 yılında 45 başa kadar çıkmıştır. Çiftlikte her yıl ortalama 97 Çiftçi ailesi ile 34.800 dekarlık sahada sözleşmeli çiftçilik faaliyeti sürdürülmüş olup çiftlikte 1 adet idare binası, 19 lojman, 1 işçi koğuşu, 1 ilkokul binası, 1 misafirhane, 1 revir, 1 cami bulunmaktaydı. Çiftlik tesisler zamanla gelişmiş 1975 yılında çiftliğe bağlı 5000 metrekarelik bir alanda büyük pamuk deposu olan ve günde ortalama 75 ton Pamuk çekme kapasitesi olan çırçır ve prese tesisi açılmış ve faaliyete girmiştir.¹⁹⁵

2.3.11 Çiçekdağı Devlet Üretme Çiftliği (Kırşehir)

Çiçekdağı Devlet Üretme Çiftliği Kırşehir'in Çiçekdağı sınırları içerisinde Kırşehir'e 74 km. Çiçekdağı'na 7 km. Yerköy ilçesine ise 4 km. uzaklıkta olup 1942-1943 yılları arasında Zirai Kombinalar Kurumu bünyesinde kurulmuştur. İlk başlarda 24.010 dekar araziye sahip iken çiftlik yakınındaki Midillioğlu İşletmesinin 1949 yılında Devlet Üretme Çiftlikleri kurulmasıyla çiftlik bünyesine 43.231 dekar arazinin dâhil olmasında sonra çiftliğin arazisi 67.241 dekarlık sahaya ulaşmış ve faaliyete başlanmıştır. 09 Ağustos 1951 tarihinde alınan 13505 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile Midilliçoğlu işletmesinin arazisinin 16.000 dekarlık kısmı göçmenlere ve civarda bulunan topraksız köylülere dağıtılınca çiftliğin arazi varlığında azalma olmuştur.¹⁹⁶

Çiftlik iklim şartlarından dolayı kuru tarım sistemi ve nadas sistemi uygulanmakta olup 157/37 cinsi Tokak Arpa ve Kıraç-66 cinsi buğday üretimi

¹⁹⁵ Milliyet, 10.05.1975, 9

¹⁹⁶ CCA, 30-18-1-2 / 126 -61 -15, 09.08.1951

yapılmıştır. 1972-1973 yıllarında Almanya'dan ithal edilen esmer sığırlar çiftliğe getirilerek çevreye adapte olmuş şekilde dağıtımı yapılmaya çalışılmıştır. Tavukçuluk alanında Leghorn ve Nevhampshire tavuk ırkları tercih edilmiştir. Çiftliğin 1971 yılında 15.175 dekar olan tarla arazisinin 1975 yılına doğru azalma eğiliminde olduğu bu miktarın 1975 yılında 14.260 hektar olduğu buna bağlı olarak 1971 yılında 1.745.470 kg. olan arpa üretiminin 1975 yılında 1.164.400 kg. ye düştüğü anlaşılmaktadır.¹⁹⁷

2.3.12 Malya Devlet Üretim Çiftliği (Kırşehir)

Malya Devlet Üretim Çiftliği Kırşehir iline 60 kilometre Yerköy İstasyonuna da 25 kilometre uzaklıkta kendi adını taşıyan 830 metre rakımlı mevkide 1942 yılında kurulmuş 209.297 dekar arazi varlığına sahip olan işletme iklim bakımından Orta Anadolu'nun bölgesinin teşkil ettiğiinden drayfarming ziraat usulü uygulanmıştır. Çiftlik yakınlarında bulunan Seyfe Gölü'nün kışın taşıp yazın sularının çekilmesi yüzünden göldeki tuzların kuraklığa sebep olduğu ve bundan dolayı 1962 yılında Malya Devlet Üretim Çiftliği'ne ait yaklaşık 10.000 dönüm arazinin bu şekilde çölleşmeye başladığı ve Seyfe Gölü'nün bu şekilde çiftlik arazisi ne zarar vermesine¹⁹⁸ rağmen Çiftlikte 1967 yılında 69.962 dekarlık alanda 16.151.400 kg buğday 10.094 dekarlık alandan 2.969.950 kg arpa 2.119 dekarlık alandan 425.000 kg. yulaf elde edilmiştir. Ayrıca peşin bedelle 20.252 kg. buğday 7.300 kg arpa satışı yapılmıştır.

Çiftlik 1966-1967 yıllarında sözleşmeli çiftçilerden toplam 226 yetiştiriciye verilen 934.300 kg buğdaydan 2.967.560 kg buğday elde edilmiştir. Çiftlik hayvanlarının yem ihtiyacı için 946.070 kg kuru yonca üretimi yapılmış, 2.500 dekar sahada mera ıslahı çalışmaları yapılmıştır. Yine bu yılda çiftçilere ve koyun yetiştiricilerine 45 baş yerli ırklardan Akkaraman 18 baş Merinos 75 Akkara 23 baş Malya Koyunu dağıtımı yapılmıştır.¹⁹⁹

1970'li yıllarda çiftliğin yetiştirdiği Amerikan hindilerinin Eskişehir'de de üretilmesi için Eskişehir valiliği ile birlikte ortaklaşa çalışmalar yapılmış büyük

¹⁹⁷ Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, *Devlet Üretim Çiftlikleri...*, 113-115

¹⁹⁸ Milliyet, 26.07.1962, 7

¹⁹⁹ Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğü, Haber Bülteni, Yıl 1, Sayı 3, Baylan Basım ve Cilt Evi, Ankara Ocak 1968, 2

randıman veren Amerikan hindisinin yumurtaları Eskişehir'de köylülere dağıtılması planlanmıştır.²⁰⁰

Çiftlik 1971 yılında 16.125.530 kg. buğday, 1.446.900 kg. arpa üretim yapmış, yaptığı bu üretimlerin 1975 yılına doğru azalma gösterdiği ve 1975 yılında 8.240.954 kg. buğday olduğu, arpa üretiminin buğdaya nazaran 1972 yılında arttığı, 1973-1974 yıllarında azalma gösterdiği yine 1975 yılında 1.737.290 kg. şeklinde arttığı görülmektedir. Çiftlik ürettiği bu hububatlar dan 1971 yılında 5.464.300 kilogram dağıtım yapmış, yaptığı dağıtımlar 1972-1973 yıllarında artarken 1974 yılında azalmıştır.²⁰¹

2.3.13 Alparslan Devlet Üretim Çiftliği (Muş)

Alparslan Devlet Üretim Çiftliği Muş ili sınırları içerisinde 73.160 dekar arazi üzerine kurulmuştur. Muş iline 7 km. mesafede bulunan çiftliğin rakımı 1.257 metredir. Çiftliğin yüksek arazileri yani ovanın yüksek yerleri tarla ziraatı ne ayrılmış iken diğer kısımları çayır ve tabii merak kısımlarına ayrılmıştır.

Çiftlik 1949 yılında Zirai Kombinalar Kurumu tarafından faaliyete geçirilmiş ilk kuruluş yıllarında herhangi bir zirai faaliyet yapılmayan çiftlikte arazileri tamamen mera durumunda bulunuyordu, zirai faaliyetler işletme kuruluşu ile başlamıştır.

Çiftlikte 29 Aralık 1962 tarihinde saat 9.30'da yedek parça ve malzeme ambarlarında çıkan yangın il merkezinde itfaiye teşkilatının olmamasından dolayı kısa zaman içinde büyümüş ve çiftlik binalarını sarmış, müdahale eden askeri birlikler yangını önleyememiş çiftliğe ait pek az malzeme kurtarılmış, zararın 3 milyon üzerinde tahmin edildiği çiftlik yangınında ihmali görülen yedek parça ve malzeme ambar memuru tutuklanmış²⁰² olması çiftlikte yaşanan bu yangın felaketine rağmen faaliyetler duraksatılmadan yürütülmüştür.

1963 yılında çiftlik arazilerin üzerine Ziraat İşleri Genel Müdürlüğü'ne bağlı Çayır-Mera Yem Bitkileri ve Zooteknik Araştırma Enstitüsü ile 180 öğrenci kapasiteli

²⁰⁰ Milliyet, 28.04.1970, 9

²⁰¹ Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, *Devlet Üretim Çiftlikleri...*, 183

²⁰² Milliyet, 29.12.1962, 3

Ziraat Meslek Lisesi açılmıştır. Ayrıca 1970 yılında Süt Endüstrisi Kurumu Genel Müdürlüğü'ne devredilen sahada süt-tereyağı ve peynir fabrikası inşa edilerek faaliyete başlanılmıştır.²⁰³

1968'de arazi durumuna baktığımızda 27.180 dönüm buğday, 1.000 dönüm arpa, 180 dönüm yulaf ekimine ayrıldığı görülmektedir. Ayrıca 3.000 dönüm yonca, 250 dönüm çayır üçgüğü, 800 dönüm mısır, 400 dönüm sorgun, 50 dönüm korunga, 70 dönüm fiğ, 100 dönüm hayvan pancarı ekimi yapılmıştır.²⁰⁴

Çiftlikte farklı birçok buğday çeşidi ekimi yapılmakla beraber yabancı çeşitlerden Druchamp ekim yapılmıştır. Ekilen bu buğdaylardan yerli olanlardan 52 Sertak cinsi buğdayın verim düşüklüğü nedeniyle ekimi terk edilerek yerine yabancı çeşitlerin ekimleri yapılmıştır. Diğer çiftliklerde olduğu gibi çiftlikte gübre kullanımı yapılmakla beraber gübre kullanılmadan önce toprak analizleri sonucu hangi toprağı hangi gübrenin kullanılacağı yapılan toprak analizlerinden sonra belirlenmekteydi.

1968 yılında 1000 dekar sahada kimyevi yollarla meyan mücadelesi yapılmıştır. İşletmenin ana faaliyeti aslında hayvancılığa dayanmaktadır. Özellikle et ve süt sığırcılığı üzerinde özellikle Esmer melezleri ve Hereford Melezleri üzerinde çalışmalar yapılmıştır. İstatistiklere bakıldığında et ve süt üretim miktarının her geçen yıl arttığı görülmektedir.

Tablo 17. Alparslan Devlet Üretme Çiftliği'nin 1968 yılında büyük baş hayvan varlığı

Esmer Melezleri		Hereford Melezleri	
Boğa	4	Boğa	5
İnek	161	İnek	54
İkili Dişi	26	İkili Dişi	24
Birli Dişi	46	Birli Dişi	12
Birli Erkek	37	Birli Erkek	10
Buzağı Dişi	40	Buzağı Dişi	41

²⁰³ Planlama Grubu Elemanları, (1967).Alparslan Devlet Üretme Çiftliği Master Planı, Ankara, a.g.e., 87

²⁰⁴ Devlet Üretme Çiftlikleri Genel Müdürlüğü, Haber Bülteni, Yıl 1, Sayı 12, Baylan Basım ve Cilt Evi,, Ankara Ekim 1968, 2-3

Buzağı Erkek	53	Buzağı Erkek	37
---------------------	----	---------------------	----

Kaynak: Devlet Üretim Çiftlikleri Haber Bülteni, Yıl 1, sayı 12, Baylan Basım ve Cilt Evi Ankara, Ekim 1968, 2

Çiftlik özellikle bulunduğu bölgede et sığırcılığı ve ve Merinos koyun ırkının yayılmasına çalışmıştır.

Tablo 18. Alparslan Devlet Üretim Çiftliği'nin 1968 yılı itibariyle küçükbaş hayvan varlığı

Koç	Anaç Koyun	Dişi Toklu	Dişi Kuzu	Erkek Kuzu
20	1750	750	787	669

Kaynak: Devlet Üretim Çiftlikleri Haber Bülteni, Yıl 1, sayı 12, Baylan Basım ve Cilt Evi Ankara Ekim 1968, 2

Çiftlikteki hayvan varlığı ilerleyen zamanlarda hızla artmış 1971 de 2.576 baş olan Merinos Melezi 1976 da 3.731 başa çıkmıştır. Hububat üretimi ise 1971 yılında 27.875 dekar olan buğday ekim alanının 1976 yılında 5.000 dekar alana düştüğü buna bağlı olarak buğday üretim miktarının 1971 yılında 5.115.276 kg olan üretim 1976 yılında 953.720 kilograma düştüğü anlaşılmıştır. Arpa üretimi de benzerlik göstermektedir. Ziraî alanda bahsi geçen yıllar arasında görülen verim ve üretim düşüklüğü hayvansal üretimde tam tersi olarak seyir göstermekte ve 1971 yılından 1976 yılına kadar sürekli bir artış söz konusudur. Ayrıca 1980 yılında Van Toprak Su 12. Bölge Müdürlüğü ve Alparslan Devlet Üretim Çiftliği'nin ortak çalışması sonucunda çiftlik arazisinde Biyogaz Tesisleri inşa edilmiş ve deneme üretimine geçirmiştir. Deneme üretimi yapılacak biyogazın Alparslan Devlet Üretim Çiftliği'ndeki bazı binalarının ısıtma ve aydınlatılması ile yemek pişirme ve sıcak su sağlanmasında yakıt olarak düşünülmüştür.²⁰⁵

2.3.14 Koçaş Devlet Üretim Çiftliği (Niğde)

Koçaş Devlet Üretim Çiftliği Niğde'ye 124 kilometre Aksaray'a 25 kilometre ve Ankara'ya 200 kilometre mesafededir. Rakımı 935 metre olan çiftlik özellikle Orta

²⁰⁵ Milliyet, 16.08.1980, 4

Anadolu'nun en sıcak bölgelerinden Tuz Gölü'ne de 30 kilometre uzaklıkta kurulmuştur. Koçaş Devlet Üretme Çiftliği 1941 yılında Zirai Kombine olarak faaliyete başlamış 1943 yılında bünyesinde Teknik Ziraat Okulu kurulması ile beraber hem zirai üretim hem de tamamı uygulamalı olan öğrenim hizmeti yapmıştır. 1958 yılı rakamlarına göre okulun 333 erkek öğrencisi mevcuttur. Okul çevre köylere hayvancılık, küçük ev hayvanları, bahçecilik, makine bilgisi, ziraat sanatları ve köy el sanatlarının muhtelif branşlarından kurslar açarak onları eğitmiştir.²⁰⁶

Ayrıca 1967 yılında çiftlik içerisinde bir Ziraat Meslek Okulu açılmıştır. Çiftliğin 1968 yılındaki arazi varlığı 26.215 dekadır. Bu arazilerin 17.430 dekarı tarla arazidir. Bahsi geçen yılda çiftliğin makine varlıkları 5 adet biçerdöver 12 adet traktör 8 adet kamyon 3 adet mibzer 17 pulluk 4 elektrojen grubu makine şeklindedir.²⁰⁷

Koçaş Devlet Üretme Çiftliği'nde kısa süreli kurslarla çevre çiftçilere ziraat makinelerinin kullanımı bakımı ve zirai faaliyetler ile ilgili eğitimler verildiği gibi ucuz bedellerle çevre çiftçilerin ziraat alet ve makinalarını onarımı yapılmış, Sözleşmeli Çiftçilik faaliyetleri ve Örnek köy çalışmaları yapılmıştır. 1967 yılında sözleşmeli çiftçilerden toplamda farklı iki cins buğdaydan 130.262 kg. buğday elde edilmiştir.²⁰⁸

Tablo 19. Koçaş Devlet Üretme Çiftliği'nin 1971 ile 1975 yılları arasındaki hububat üretimi

Hububat-Kg.	1971	1972	1973	1974	1975
Buğday	1.632.470	1.176.850	1.049.700	737.430	1.343.789
Arpa	306.550	529.080	304.275	403.320	478.591
Dane Mısır	19.290	-	5.764	-	-
Nohut	-	3.667	557	-	-
Genel Toplam	1.958.310	1.709.597	1.360.296	1.140.750	1.822.380

Kaynak: Tarım Gıda ve Hayvancılık Bakanlığı, Devlet Üretme Çiftlikleri, Ankara 1977, 165

²⁰⁶ Nadir Yurtoğlu, a.g.e.,63

²⁰⁷ Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, *Devlet Üretme Çiftlikleri...*, 162-167

²⁰⁸ Devlet Üretme Çiftlikleri Genel Müdürlüğü, Haber Bülteni, Yıl 1, Sayı 5, Baylan Basım ve Cilt Evi, Ankara Mart 1968, 2-3

Çiftlik 1971 yılında 1.066.573 kg. hububat dağıtımını yaparken bu oranın daha sonraki yıllarda düşüş gösterdiği 1975 yılında bu oranın 452.597 kg. şeklinde olduğu yine damızlık hayvan çeşidinde ve fide fidan çeşitlerinde de benzer azalmaları olduğu görülmüştür. 1978 yılında çiftlikte düzenlenen Hasat Bayramı kutlamalarına bakanlık seviyesinde katılım olmuş, kutlamalara katılan Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanı Mehmet Yüceler biçerdövere binerek ve sonrada tırpanla ilk hasadı yaparak hasad faaliyetlerini başlatmıştır. Ayrıca Mehmet Yüceler bu kutlamalarda gazetecilere verdiği beyanatta 1978 yılı için 16 milyon ton buğday üretileceğini tahmin ettiklerini ifade etmiştir.²⁰⁹

2.3.15 Acıpayam Devlet Üretim Çiftliği (Denizli)

Acıpayam Devlet Üretim Çiftliği Denizli ili sınırları içerisinde Denizli il merkezine 69 km. İzmir'e 320 km, Acıpayam ilçesine 8 km. uzaklıkta olup bir kısım arazisi göl altı arazi olan çiftlik 1958 yılında 24.822 dekar arazi üzerine kurulmuştur.²¹⁰ Çiftlik önceleri veterinerlerin hayvan yetiştirme ve ıslah çalışmasının yapıldığı bir işletme olarak faaliyete göstermekte iken daha sonra Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğüne bağlanmıştır.

Çiftliğin 1968 yılındaki sahası 25.672 dekadır. Rakımı 950 metre olan çiftlik Akdeniz iklimi görülmektedir. Çiftlikte hububat çeşitlerinden buğday, arpa, çavdar üretimi yapılmaktaydı. Ayrıca pancar, ayçiçeği, yem bitkileri üretimi de yapılmaktaydı. Çiftlik arazileri genelde kireç durumu yüksek olduğundan bu durum zira üretimi doğrudan etkilemiştir.

Tablo 20. Acıpayam Devlet Üretim Çiftliği'nin 1966-1967 yılları arasındaki hububat üretim ve dağıtım miktarı

Cins	Ekilen/Dekar	Üretilen/Kg.	Dekar/Verim/Kg.	Çiftçiye Tohumluk Kg.	Ofise Yemelik Kg.
Buğday	1.400	300.160	215	137.300	123.262

²⁰⁹ Milliyet, 03.07.1978, 1

²¹⁰ Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğü, Haber Bülteni, Yıl 1, Sayı 9, Baylan Basım ve Cilt Evi, Ankara, Temmuz 1968, 2

Arpa	1.000	160.140	160	87.850	-
Çavdar	3.600	370.100	110	-	-

Kaynak: Devlet Üretim Çiftlikleri Haber Bülteni, Yıl 1, sayı 9, Baylan Basım ve Cilt Evi Ankara, Temmuz 1968, 3

Çiftliğin 1977 yılına kadar üzerinde kurulduğu arazi varlıklarında 10.048 dekarı tarla 566 dekarı bahçe kültürü, 2.425 dekarı çayır, 6.649 dekarı mera arazisi olarak kullanılmaktaydı. 1971 yılında 778 baş olan koyun keçi sayısını 1975 yılında 1643 başa çıktığı, 124 baş olan sığır âdetinde 293 başa çıktığı anlaşılmaktadır.²¹¹ Çiftlik 1971 de 323.150 ton olan buğday tohumu üretim kapasitesi ile 1975 yılına kadar olan zaman diliminde en fazla üretimin alındığı yıl olmuştur.

2.3.16 Iğdır Devlet Üretim Çiftliği (Kars)

Iğdır Devlet Üretim Çiftliği 10 Eylül 1952 tarihli 3/15672 sayılı bakanlar kurulu kararname ile Kars ilinde hazineye ait 120 ile 150.000 dekarlık arazi üzerinde Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğü'nce bir işletme kurulması kararınca kurulmuştur. Ayrıca çiftliğin kurulacağı bu bölgenin yasak bölge kategorisinden çıkartılmasına aynı kararnamede karar verilmiştir.²¹²

Çiftlik Kars'a 250 km. Iğdır'a 65 km. uzaklıkta olup rakımı 950 metredir. Iğdır Ovası iklim şartları mikro klima özelliği gösterdiğinden dolayı yıllık yağış miktarı 140 milimetreyi geçmez. İşletme daha çok hayvancılık üzerine üretim yapmaktaydı. Ayrıca meyvecilik üzerinde de çalışmaları da kuruluşundan beri devam etmekteydi. Çiftlik arazisinin yüzde yetmişini saz ve kamış kaplamış bulunmakla beraber yer yer bataklıklar görülmekteydi. Çiftlikte bir sinema bir Tarım Meslek Yüksekokulu, bir ilkokul, bir fırın, bir merkez koğuşu, bir sığırcılık koğuşu, bir koyunculuk koğuşu, bir cami, bir misafirhane, 64 ailelik lojman ve bir idare binası bulunmaktaydı.²¹³

1956 yılında çiftliği hayvanlarının otlatılması için gerekli güvenlik tedbirleri alındıktan sonra Ağrı ve Dil yasak bölgelerine otlatılmasına izin verilmesi için Bakanlar

²¹¹ Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, *Devlet Üretim Çiftlikleri...*, 81

²¹² CCA, 30-18-1-2/130-73-2, 10.09.1952

²¹³ Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, *Devlet Üretim Çiftlikleri...*, 156-161

Kurulu kararı alınmıştır.²¹⁴ Özellikle bu alanın kullanılmaya başlanılmasında sonra çiftliğin mera imkânları oldukça artmış buna paralel olarak hayvancılık faaliyetlerinden koyunculuk günden güne hızlı bir şekilde artış göstermiştir.

Ağrı'da Dil bölgesi özellikle hayvancılık için önemli bir mera alanı olduğundan çiftliğin işletme yönü de hayvancılık üzerine olmuştur. Büyük başlardan montofon süt ırkı olarak, hereford et ırkı olarak bu bölgede iyi adapte olmuş ırklardır. Koyunculukta Merinos melezleri üzerinde çiftlik çalışmaları devam etmiş, 1971 yılında 4.671 baş olan koyun sayısı 1975 yılında 8.138 başı bulmuştur. 1971 yılında 923 olan esmer sığır sayısı 1975 yılında 1.315 başı bulmuş, yine 1971 yılında 735 baş olan hereford sığır sayısı 1975 yılında 1.516 kadar çıkmış, aynı yıllarda küçük evcil hayvan sayısı 459 adetten 1.085 âdete çıkmıştır.

Tablo 21. Iğdır Devlet Üretim Çiftliği'nin 1971-1975 yılları arasında yaptığı bazı üretimler

Üretim Türleri	1971	1972	1973	1974	1975
Hububat-Ton	420	400	200	300	200
Silaj Ot-Ton	2.400	3.000	3.600	2.100	3.000
İnek Sütü Kg.	980.936	991.359	1.086.975	916.269	964.362
Koyun Sütü Kg.	5.924	25.645	35.208	22.071	35.229
Peynir Beyaz Kg	365	2.114	3.074	4.462	17.016
Peynir Kaşar Kg.	27.869	12.734	13.051	3.707	-
Yumurta Adet	43.713	68.374	63.613	48.644	67.059
Yapağı Kg.	7.781	6.560	9.300	9.200	10.628

Kaynak: Tarım Gıda ve Hayvancılık Bakanlığı, Devlet Üretim Çiftlikleri, Ankara 1977, 158

Çiftliğin 1971 yılında 332 baş sığırı, 20 baş koyunu, 10.949 fidan, 1.792 fide dağıtımını yaparken bu oranlar 1975'e doğru bir azalma göstermiş 1974'te 46 baş sığır, 6 baş koyun, 1.500 fidan, 700 fide şeklinde seyretmiştir.

²¹⁴ CCA, 30-18-1-2/142-36-2, 21.04.1956

2.3.17 Gelemen Devlet Üretim Çiftliği (Samsun)

Gelemen Devlet Üretim Çiftliği Samsun iline 18 km. uzaklıkta 15.074 dekarlık arazi üzerinde kurulmuştur. Çiftlik ilk başta 1943 yılında 378 sayılı kanun ile Zirai Kombinalara bağlı Gelemen Çiftliği ismiyle kurulmuştur. Bu dönemde arazilerin büyük çoğunluğu bataklık kumsal ve ormanlık özelliklerini taşıyordu 1950 yılında DÜÇGM bünyesine alındıktan sonra arazi ıslah çalışmaları başlatılarak üretime başlanılmıştır.²¹⁵

Çiftlik 1968 yılına kadar her sene ortalama 300-400 ton tohumluk melez mısır, 25-30 ton soya, 200-300 ton tohumluk ayçiçeği ve 30-40 ton horoz fasulyesi dağıtımı yapıyordu. Çiftliğin yoncalık alanı 315 dekar, sünni çayır mera alanı 436 dekar, tabii Çayır alanı 382 dekar, tabii mera alanı 3.106 dekarı.²¹⁶ Bu alanlarda genelde çiftliğin hayvanları otlatılmaktaydı. Bölgenin iklim durumunu göz önüne alınarak 1958 yılında ABD'den 30 dişi ve 10 erkek Jersey sığır ithal edilerek Kara Köy harasına getirilerek 1959 yılında Çiftlik tarafından yerli sığırların melezlenmesi çalışmaları başlatılmış, 1964, 1967 ve 1968 yıllarında çiftlik bünyesine İngiltere ve Danimarka'dan Jersey ırkı düğe ve boğalar ithal edilerek üretim faaliyetleri yoğunlaştırılmıştır. Özellikle İngiltere ve Danimarka'dan yapılan ithalde bu bölgelerin iklim şartlarının Karadeniz iklimine yakın olmasından dolayı tercih konusu olmuştur.²¹⁷ Çiftlik 1974 yılına kadar üretimini yaptığı hayvanlardan yıllık ortalama 275 ton süt üretimi yapmıştır. Çiftlikte tavukçuluk alanında birçok cins tavuk üretimi sağlamaktaydı. Bunların başlıcaları Newhampshire, Leghorn, vb. Ayrıca çiftlik atölyesinde yine çiftçilere ait zirai alet ve makinalar onarım işleri yapılmış çeşitli kurslarla çevre çiftçilere eğitimler verilmiştir.

Tablo 22. Gelemen Devlet Üretim Çiftliği'nin 1971 ve 1975 yılları arasında büyükbaş hayvan varlığı

YILLAR	JERSEY	HOLSTEİN
1971	331	123
1972	344	113
1973	337	221

²¹⁵ Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, *Devlet Üretim Çiftlikleri...*, 128-132

²¹⁶ Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğü, Haber Bülteni, Yıl 1, sayı 10, Baylan Basım ve Cilt Evi, Ankara Ağustos 1968, 2

²¹⁷ Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğü, Haber Bülteni, Yıl 7, sayı 62, Şark Matbaası A.Ş., Ankara Ocak-Mart 1974, 2

1974	315	302
1975	274	233

Kaynak: Tarım Gıda ve Hayvancılık Bakanlığı, Devlet Üretim Çiftlikleri, Ankara 1977, 128

Çiftliğin 1972 yılında 40.050 kg. olan buğday üretiminin 1975 yılında 334.000 kilograma yükseldiği, arpa üretiminde de 29.650 kilogramdan 43.000 kilograma yükseldiği anlaşılmaktadır. Çiftlik ağırlık olarak zirai tarımdan ziyade hayvansal çalışmalar ve fidancılık konuları üzerine yoğunlaşmıştır. 1971 yılında 49 baş Jersey, 19 baş Holstein'nin ve 67.496 adet fidan, 196.838 adet fide ve 168 kg sebze tohumu dağıtımı yapılmış bu oranlar 1975 yılında 69 Jersey, 69 Holstein, 30.720 adet fidan, 167.790 adet fide 179.100 kg sebze tohumu şeklinde gerçekleşmiştir.²¹⁸

2.3.18 Ceylanpınar Devlet Üretim Çiftliği (Şanlıurfa)

Ceylanpınar Devlet Üretim Çiftliği Urfa ilinin Viranşehir ilçesine bağlı Ceylanpınar ilçesinde kurulmuş olan çiftlik ülkemizin her yönü ile en büyük tarım işlemesidir. Ceylanpınar Devlet Üretim Çiftliği Zirai Kombinalar zamanında Urfa gurubu adı altında açık işletme olarak 1943 yılında kurulmuş 1950 yılında da Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğüne bağlanmıştır.²¹⁹ Bakanlar Kurulu kararınca Çiftlik arazilerinin münasip yerlerinden 500.000 dekarlık alanın topraksız ve az topraklı çiftçilere dağıtılmak üzere tasfiyesine 19 Ocak 1952 tarihinde Bakanlar Kurulu kararı verilmiştir.²²⁰ Çiftliğe ait arazilerin 1952 ve 1953 yılında da sırasıyla önce 1.000 metre kare sonrasında 34.000 metrekarelik kısmı Gümrük ve Tekel Vekâleti 'ne verilmek üzere tasfiyesi kararlaştırılmıştır.²²¹

Ceylanpınar'a 2 km. mesafede bulunan çiftlik tarla ziraatı bahçe kültürleri ve hayvancılık faaliyetleri üzerine yoğunlaşmıştır. Çiftlikte 1968 yılında 288.300 dekarlık alana sert, 236.000 dekarlık alana yumuşak olmak üzere toplamda 501.820 dekar buğday, 4.850 dekar arpa, 2.000 dekar yulaf ekimi yapılmıştır. Yapılan bu ekimler

²¹⁸ Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, *Devlet Üretim Çiftlikleri...*, 132

²¹⁹ Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, *Devlet Üretim Çiftlikleri...*, 105

²²⁰ CCA, 30-18-1-2-127-103-7, 19.01.1952

²²¹ CCA, 30-18-1-2/129-52-11, 17.06.1952; CCA, 30-18-1-2 / 131 - 7 - 3, 30.01.1953

sonucunda 34.520 ton sert, 41.380 ton yumuşak buğday, 873 ton arpa, 300 ton yulaf üretimi yapılmıştır. Ayrıca 7.355 dekar alana pamuk 600 dekar alana nohut, mercimek, ayçiçeği ekim yapılmış yapılan bu ekimler sonucunda 1.839 ton kütlü pamuk, 50 ton mercimek, 50 ton nohut, 15 ton ayçiçeği üretim yapılmıştır. 800 dekarlık alana mısır ekimi yapılarak bir 600 ton mısır üretimi gerçekleştirilmiş, 840 dekar alanda yonca ekimi yapılarak 7 defa hasadı yapılmış yapılan hasattan 840 ton ot ve 12 ton dane yonca alınması planlanmıştır. Meyvecilik alanında 305 dekar meyvecilik alanından 103 dekar sebzeçilik, 6 dekar çöğürlük²²², 248 dekar verimli bağ, 1.206 dekar park ve ağaçlandırma yer verilmiştir. 63 ton Antep fıstığı ve çeşitli meyve üretimi yapılmıştır. İşçilerin işesi ve personel ihtiyaçlarını karşılamak üzere 130 dekar alandan 312 ton çeşitli sebze üretim yapılmıştır. 56 dekar çöğürlük sahasından 600.000 adet Antep fıstığı çöğürü elde edilmiş, 248 dekarlık verimli bağ alanından 80 ton üzüm üretimi yapılmıştır. 1971 yılında 453.333 dekarlık sahada ekilen buğday miktarı 1975 yılında 438.200 dekarlık alanda yapılmaya başlanılmıştır. Buna bağlı olarak 1971 de 55.917.957 kg olan buğday üretimi 1975 yılında 117.938.159 kg gibi oldukça yüksek bir orana çıkmıştır. Aynı şekilde arpa üretiminde 1971 yılında 727.730 kg iken 1975 te 1.207.090 kilograma çıktığı anlaşılmaktadır.²²³

Çiftlik hayvancılık sahasında sığır koyun ve kümes hayvanları olarak faaliyet göstermiştir. 1956 250 baş sığır 2.000 baş koyun 200 tavuk bulunan çiftlikte 1968 yılında özellikle sığırcılık alanında güney sarı kırmızı ırkından 175 başlık kadro ile çalışmış 225 ton süt ve 400 ton gübre üretimi yapılmıştır. Koyunculuk ırkı olarak İvesi ırkı tercih edilmiş 10.505 ana koyundan 10.505 kuzu, 840 ton süt 43500 kilo yün yapağı ve 900 ton gübre üretimi yapılmıştır. Küçükbaş hayvancılık olarak tavuk ve az miktarda alıcılık faaliyeti yapılmış, leghorn cinsi tavuk üretimi üzerinde daha çok durulmuş, yapılan üretimlerde 5.000 adet damızlık 200.000 adet yemeklik yumurta, 900 kilo bal, 20 adet arıoğlu²²⁴ ile 7 ton gübre üretimi yapılmıştır.²²⁵ 1969 yılında çiftlikte bulunan 25.840 baş koyuna C tipi şap aşısı yapılmıştır.²²⁶

²²² Dikenli ağaç

²²³ Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, *Devlet Üretme Çiftlikleri...*,107

²²⁴ Bir ana arıyla birlikte kovandan ayrılan, yeni yetişmiş arı topluluğu.

²²⁵ Devlet Üretme Çiftlikleri Haber Bülteni, Y:1, S:14, Baylan Basım ve Cilt Evi, Ankara Aralık 1968, 2-3

²²⁶ Devlet Üretme Çiftlikleri Haber Bülteni, Y:3, S: 28, Ayyıldız Matbaası A.Ş., Ankara Temmuz 1970 ,4

Çiftliğin ziraat aletlerine bakıldığında 1968 yılı itibatiyle 235 adet traktör ve biçerdöver, 121 adet oto kamyon, 8 adet kuvvet santrali, 27 adet Derinkuyu, 7 adet yol ve arazi ıslak makinesi vb. tarım ekipmanları olduğu görülmektedir. Ayrıca 1970 yılında Bakanlar Kurulu kararınca çiftlikte telsiz alıcı verici istasyonunun kurulup işletilmesine izin verilmesi kararlaştırılmıştır.²²⁷ Çiftlik makine varlığı bakımından da Türkiye'nin en büyük çiftliği konumundadır.

Ceylanpınar Devlet Üretme Çiftliği'nde 1971 yılında deneme amaçlı denenen Bezestaya Sovyet buğdayının dönümde ortalama 250 kilo ürün verdiği, buna karşın diğer buğdayların dönemde ortalama 100 kilo ürün verdiği çiftliğin özellikle "Bezestaya" cinsi buğday üzerine faaliyetlerinin yoğunlaştırdığı görülmektedir. Aynı yıl çiftliğin yaklaşık 70 milyon lira kâr yaptığı ve ortalama 3.000 işçi çalıştırmış olduğu, söz konusu yılda çiftliğin elinde 70.000 baş koyun olduğu özellikle Türk Silahlı Kuvvetleri'nin yağ ve peynir ihtiyacının büyük bir kısmı çiftlikten sağlanması Ceylanpınar Devlet Üretme çiftliğinin önemini gözler önüne sermektedir.²²⁸

Devlet Üretme Çiftliklerinin arazi varlıkları göz önüne alındığında Ceylanpınar Devlet Üretme Çiftliği en büyüğü olarak karşımıza çıkmaktadır. Arazi varlığının büyüklüğü ve yapılan istihdamlar ileriki yıllarda bölgenin hızla göç almasına neden olacak ve bucak merkezini ilçe haline getirecektir. Büyük araziye sahip olan Çiftliğin 1968 yılı içinde yaptığı 48.750 ton tohumluk buğday, 900 tonluk pamuk çiğdi, 60.000 adet Antep fıstığı fidanı, 30 baş damızlık sığır ve buzağı, 2.250 baş damızlık koç ve koyun, 5.000 adet damızlık yumurta dağıtımı çiftliğin ne denli büyük olduğunu gösteren kanıtlardandır. Hatta 1975 yılında Türk Petrol Anonim Ortaklığı ve Ağbo isimli Alman firması ile ortaklaşa yürütülen petrol arama çalışmaları sonucunda Ceylanpınar Devlet Üretme Çiftliğinin bu geniş arazileri içinde özellikle 'Beyaz Kule' isimli bölgede zengin petrol yataklarının olduğu en kısa zamanda burada bir sondaj çalışmasının yapılacağı yetkililerce ifade edilmiştir.²²⁹

Çiftlik sıcak iklim bölgelerine yakın olması münasebetiyle zaman zaman kuraklık tehlikeleri yaşamış 1974 yılında Türkiye'deki tohumluk buğday ihtiyacının

²²⁷ CCA, 30-18-1-2/ 255-59-2, 05.08.1970

²²⁸ Milliyet, 11.09.1971, 7

²²⁹ Milliyet, 25.07.1975, 9

yaklaşık yarısından fazlasını karşılayan Ceylanpınar Devlet Üretme Çiftliği bölgedeki kuraklıktan olumsuz bir şekilde etkilemiş Çiftlik müdürü İsmail Bütüner Anadolu Ajansı'na yaptığı açıklamada bu yıl istenilen şekilde yağışın almadığını ekilen tohumların filizlenmediğini ve çiftliğin elindeki yedek suları kullandığını, ayrıca bölgede mera yokluğundan dolayı hayvancılığın geniş ölçüde olumsuz etkilendiğini²³⁰ belirtmesi iklim koşullarının çiftlik üretimi üzerinde oldukça etkili olduğunu göstermektedir. Olumsuz hava koşullarına rağmen çiftlik faaliyetlerini her yıl artırarak devam ettirmiş 1977 yılında tahıl rekoltesinde rekor düzeye ulaşmış, verimin bire 16,4 olarak saptandığı²³¹ 1977 yılını takiben 1983 yılında da ilkbahar ve sonbahar yağışlarının az olmasına karşın buğday üretiminde yine önemli bir düşüş olmadığı çiftlikte 86.000 tona yakın buğday elde edilmiştir.²³²

Çiftlikte ekilen alan tüm Devlet Üretme Çiftlikleri'nden daha fazla olup yine bu bu ekilen alanlardan alınan üründe aynı şekilde fazla olduğu gibi dekar başına alınan ürün miktarı da oldukça yüksek düzeydedir. 1985 yılında hem ekilen alanın hem de hem de üretimin oldukça düştüğü istatistiki verilerden anlaşılmaktadır. Çiftlik 1975 yılı ile 1985 yılları arasında en fazla verimi ve üretimi 1976 yılında elde etmiştir. Ayrıca çiftlik 1984 yılında Irak'a 10.000 ton 1985 yılında da KKTC'ne 20 ton tohum ihraç etmiştir.²³³

Tablo 23. Ceylanpınar Devlet Üretme Çiftliğinin 1975-1985 yılları arasındaki hububat üretimi

Yıl	Cins	Hasat Alanı Dk.	Üretim Kg.	Verim Kg-Dk.	Ekilişe Düşen Yağış
1975	Buğday	508.253	17.938.159	232.0	319
	Arpa	4.700	1.207.090	256.8	
1976	Buğday	497.633	146.921.180	295.2	540
	Arpa	8.802	1.401.110	159.2	
1977	Buğday	464.447	82.121.030	176.6	310
	Arpa	7.900	1.628.130	206.0	
1978	Buğday	498.583	79.346.590	159.6	335
	Arpa	9.700	1.822.650	187.9	
1979	Buğday	446.570	89.273.100	199.9	307
	Arpa	12.000	553.600	276.3	

²³⁰ Milliyet, 09.01.1974, 9

²³¹ Milliyet, 09.08.1977, 9

²³² Milliyet, 23.07.1983, 4

²³³ Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü, *TİGEM*, Bizim Buro Basımevi, Yıl 1 Sayı 1 Ankara, Ocak-Şubat 1986, 21

1980	Buğday	493.283	29.838.439	73.7	429
	Arpa	7.875	2.435.100	252.9	
1981	Buğday	450.100	97.729.930	197.3	374
	Arpa	17.211	2.789.000	161.6	
1982	Buğday	501.358	105.185.420	209.8	339
	Arpa	15.150	2.106.470	139.0	
1983	Buğday	430.000	82.558.849	192.0	315
	Arpa	16.550	2.602.810	157.2	
1984	Buğday	478.058	85.037.420	177.8	200
	Arpa	25.100	4.166.430	165.9	
1985	Buğday	436.686	54.819.190	125.5	197
	Arpa	14.533	1.393.220	95.8	

Kaynak: Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü, TİGEM, Bizim Büro Basımevi, Yıl 1 Sayı 1 Ankara, Ocak-Şubat 1986, 20

Tablo 24. Ceylanpınar Devlet Üretim Çiftliğinin 1977-1984 yılları arasındaki bilançoları

Yıllar	Kar Oranı	Zarar Oranı
1977	167.123.000	
1978	112.562.000	
1979	3.962.499	
1980	-	122.787.000
1981	155.045.000	
1982	538.060.000	
1983	1.362.510.000	
1984	3.257.463.000	

Kaynak: Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü, TİGEM, Bizim Büro Basımevi, Yıl 1 Sayı 1 Ankara, Ocak-Şubat 1986, 29

2.3.19 Gökçeada Devlet Üretim Çiftliği (Çanakkale)

Gökçeada Devlet Üretim Çiftliği, Çanakkale iline 31 mil mesafede Çanakkale Boğazı'nın Ege Denizi'ne açılan ağzına 18 mil mesafede Gökçeada'da yer almaktadır.

Çiftliğin toplam arazisi 13.444 dekar alandır. Çiftlik arazisi 1964-1965-1966 yıllarında Tarım Bakanlığı tarafından istimlak edilmek suretiyle oluşturularak Bakanlar Kurulu'nun 10.01.1967 gün ve 6/7567 sayılı kararnamesi ile ilk başta 6.000 dekarlık hazine arazisi üzerinde kurulmuş ve tesislerinin inşası için 740.000 TL. Tutarında finansman Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğü döner sermayesinde

karşılanmasına Bakanlar Kurulu kararı verilmiştir.²³⁴ Çiftlik 07.04.1967 gününden itibaren 1970-1971'e kadar sadece merkezdeki ünite ile faaliyet sürdürmüş bu tarihten sonra da Kefaloz'da ki sahanın istimlak edilmesi ile 2 ünite halinde çalışmalarına devam etmiştir.²³⁵

Çiftliğin toplam 13.444 dekarlık arazisinin 5.300 dekarlık kısmı Kefaloz'da ki arazidir. Toplama arazinin 10.725 dekarı kültür arazisi, 2.719 dekarı kültür dışı arazi şeklindedir. 1982 yılında Devlet Başkanı Orgeneral Kenan Evren beraberindeki heyetle geldiği Gökçeada Devlet Üretme Çiftliğine çeşitli incelemeler yaptıktan sonra çiftlik arazilerinden bir kısmının topraksız köylere dağıtılacağını ifade etmesi çiftlik arazilerinin azalacağına ilk işaretlerinden olmuştur.²³⁶

Çiftlikte hayvancılık, tarla ziraatı, zeytincilik, sebzeçilik, meyvecilik alanlarında faaliyet göstermiştir. Hayvancılıkta Siyah-Beyaz Alaca ırk süt sığırcılığı, İmroz ırkı süt koyunculugu olarak yapılmaktaydı. Yapılmakta olan hayvancılık faaliyetleri Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Hayvan Yetiştirme ve Su Ürünleri Bölümü ile müştereken yürütölmekteydi. 1977 itibariyle çiftliğin makine varlığı 8 traktör, 5 kamyon, 3 kuvvet santrali, 5 motor pompa, 1 biçerdöver şeklindedir.

Çiftliğin hayvan varlığı 1971 yılında 2.183 koyun, 1.398 tavuk, 130 arı kovani, şeklindeyken 1975 yılında bu oranın 3.031 koyun, 709 tavuk, 130 kovan şeklinde gelişme gösterdiği 1971'de 200 dekar alana yonca ekildiği ve bu oranın 1975 yılında 500 dekara çıkartıldığı yine 1975 yılında 600 dekar tabii çayır alan oluşturulduğu, 1971 yılında 30 dekar alanda sebzeçilik, 35 dekar alanda meyve tesisi, 100 dekar alanda bağ tesisi, 1800 dekar alanda zeytincilik, 50 dekar alanda da park bahçe ağaçlandırmanın yapıldığı 1975 yılında bu oranların sebzeçilik 60 dekara, meyve tesisi 35 dekara, bağ tesisi 100 dekara, zeytincilik tesisi 1800 dekara, park bahçe ağaçlandırmanın 50 dekar olarak devam ettiği anlaşılmaktadır.

²³⁴ CCA, 30-18-1-2 / 208 - 49- 18, 05.07.1967

²³⁵ Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, *Devlet Üretme Çiftlikleri...*, 139-142

²³⁶ Milliyet, 02.09.1982, 8

Tablo 25. Gökçeada Devlet Üretim Çiftliği'nin 1971-1975 yılları arasındaki üretim miktarları

Üretim Çeşitleri	1971	1972	1973	1974	1975
Buğday Kg.	80.605	40.000	165.000	105.000	40.500
Arpa Kg.	55.445	32.000	27.550	14.500	36.335
Çavdar Kg.	-	-	-	18.900	4.100
Yonca Korunga Ton	62	136	136	189	211
Çayırotu Ton	40	-	-	-	339
İnek Sütü Kg.	-	12.529	69.146	74.827	84.211
Koyun Sütü Kg.	64.68	74.761	126.750	80.964	102.430
Yumurta Adet	116.134	120.275	98.351	111.213	70.630
Yapağı Kg.	4.633	4.070	5.158	4.410	5.290
Bal Kg.	1.022	576	942	949	3.487
Zeytin Kg.	350.000	450.000	125.000	150.100	360.000
Sebze Kg.	41.280	99.121	143.310	90.421	127.184
Meyve Kg.	1.450	4.402	2.657	6.086	11.239

Kaynak: Tarım Gıda ve Hayvancılık Bakanlığı, Devlet Üretim Çiftlikleri, Ankara 1977, 140-141

Çiftlikte 1 idare binası, 1 misafirhane, 1 işçi yemekhane ve yatakhane, 1 müdür lojmanı, 4 adet ikili memur lojmanı, 8 adet işçi lojmanı, ayrıca Karaköy sahilinde yazlık gazino ve misafirhane ile 7 adet de plaj evi vardır. Çiftlikte 1971 yılında 300 dekarlık 1972 yılında da 150 dekarlık alanda arazi ıslah çalışması yapılmış ayrıca 1978 yılında Çiftlik Müdürü Eşref Tanış'ın çiftliğe tahsis edilen 3 ton göztaşının²³⁷ amacının dışında kullanıldığı ve piyasaya sürüldüğü konusunda soruşturma geçirmiş ve merkeze çekilmiştir. Ayrıca konu meclis gündemine taşınmış ve eleştirilere neden olmuştur. Çiftlik zeytinyağı üretiminde bölgede hatırı sayılır işletmelerden biri olup 1979 ön tahminlerine göre Gökçeada'da zeytin üretiminin 1000 ton dolayında olacağı bundan yaklaşık 300 ton zeytinyağı elde edileceği yapılacak olan bu üretimde 200 tonun 16.000

²³⁷ Bakır sülfat karışımı olan bu madde tarım alanlarında kimyasal gübrelere katkı maddesi olarak haşere ile mücadele ilaçlarında kullanılmaktaydı.

adet dolayında zeytin ağacına sahip Gökçeada Devlet Üretim Çiftliği'nden sağlanacağını gazete haberlerinde görmekteyiz.²³⁸

2.3.20 Bala Devlet Üretim Çiftliği (Ankara)

Bala Devlet Üretim Çiftliği Ankara Kırşehir yolunun 82. kilometresinin 8 kilometre güneyinde yer almaktadır. 1968 itibariyle çiftliğin 84.690 dekarlık arazisi mevcuttur. Çiftlikte sözleşmeli çiftçi programı uygulanmış olup 1966 ile 1967 yılları arasında 35 çiftçi ile sözleşmeli çiftçilik programı uygulanmış ve bu çiftçilerle 61.530 dekarlık tarım arazisine sertifikalı tohum ekilmek suretiyle ziraat yapılmıştır.²³⁹ Çiftlik 6.233.450 kg. hububat tohumunu kendisi yetiştirmiş olup 37.119.400 kg buğday tohumu 1.533.357 kg arpa ile birlikte çiftçilerle beraber üreterek ülke çapında dağıtımını sağlamıştır. Yine 1967 yılı içerisinde 48 Çiftçi ile 79.816 dekarlık araziye sertifikalı tohum ekimi sağlanmıştır. 1952 yılında çiftlikte var olan hayvan varlığı 850 adet baş koyun 200 tavuk ile sınırlıydı.²⁴⁰ 1967 yılında ise çiftliğin hayvan varlığının arttığı görülmekte ve aynı yıl içerisinde 30 baş damızlık koç 341 baş damızlık koyun 500 baş damızlık tavuk horoz 72.58 adet yumurta ile 21 baş yüksek vasıflı boğa ve ineğin dağıtımını sağlamıştır. Hindi üretim faaliyetinin de yapıldığını çiftlikte özellikle çevreden bu alana talep yoğunluğunun az olmasından dolayı bu faaliyet alanı 1976 yılından sonra terk edilmiştir.

Çiftliğin 1976 yılından önce son beş yıllık yaptığı buğday üretimlerine bakıldığında en yüksek verimin 1971 yılında dekar başına alınan 199 kg buğday olduğu yine en düşük verim oranının da 1974' te alınan dekar başına 110 kg buğday olduğu ve ortalama dekar başına 150 kg verimle üretim yaptığı anlaşılmaktadır. Aynı zaman diliminde arpa da yapılan üretimlerde en yüksek verimin 1971 yılında dekar başına 393 kg. en düşük olarak 1973 yılında dekar başına 95 kg olduğu ve ortalama dekar başına 244 kg arpa üretimi sağladığı anlaşılmaktadır.²⁴¹ 1975 yılında ise 2.404.735 kg buğday üretiminden 1.608.210 kilogramlık kısmı dağıtılmış yine aynı yıl 2.170.400 kg olan arpa

²³⁸ Milliyet, 05.01.1979, 13

²³⁹ Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğü, Haber Bülteni, Yıl 1, Sayı 6, Baylan Basım ve Cilt Evi, Ankara Nisan 1968, 2

²⁴⁰ Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, *Devlet Üretim Çiftlikleri...*, 34

²⁴¹ Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğü, Üretim, Yıl 9, Sayı 72, Şark Matbaası A.Ş., Ankara Temmuz-Eylül 1976, 10

üretiminde 961.500 kg. kısmı dağıtılmış olup 1977 yılı itibariyle sözleşmeli çiftçi sayısı 74 adet olup 16.500 dekarlık alanda ekim yapılmış ve 3.600.262 kg üretim sağlanmıştır.²⁴²

2.3.21 Gökhüyük Devlet Üretim Çiftliği (Amasya)

Gökhüyük Devlet Üretim Çiftliği, Amasya-Çorum yolu üzerinde güney kısmında Çekerek ırmağı, batısında Doğantepe vardır. Rakımı 470 metre olan çiftlik eski adıyla Geldingel Ovası olarak bilinmektedir. Çiftlik alanı eskiden %80'nı çorak ve ekilmez halde bulunmaktaydı. Bataklık alanı olduğundan dolayı zararlı sineklerle doluydu. Amasya Milletvekili Ali Kemal Yiğitoğlu tarafından zamanında satın alınan çiftlik işletmeye 20.11.1944 yılında kurularak Zirai Kombinaları devredilmiş daha sonra 1950 yılında Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğü bünyesine dâhil edilmiştir.

Çiftlikte 1944 yılında kurulan Gökhüyük Teknik Ziraat Okulu bulunmaktaydı. Okul 1946 yılından itibaren 14 ilden öğrenci almaya başlamasıyla kapasitesini arttırmış, 1958 yılına kadar 1045 öğrenci mezun etmiştir. Ayrıca öğrenci grupları ile çevre köylere uygulamalı örnek çalışmalar yapmakta, ziraat makineleri, ziraat sanatları, aşı, budama, fidan yetiştiriciliği alanlarında muayyen zamanlarda kısa süreli kurslar tertip eden faaliyetler yürütmüştür.²⁴³

Çiftlik 5.306 dekar kültür dışı arazi olmak üzere toplam arazi miktarı 26.000 dekadır. 1971 yılında 379 dekar alan muhtelif meyve ağacı 3.755 dekar alanda meyvesiz ağaç olarak kullanılmaktaydı. 1975 yılında meyve ağacı alanı 409 dekara yükselirken meyvesiz ağaç alanının 2.900 dekara düştüğü görülmüştür. 1971 yılında 500 dekar alana yonca ekilmiştir. Çiftliğin hayvan varlığı kuruluş yıllarında 100 baş sığır 2.000 adet tavuk, 100 kaz, 100 ördek, 20 tavşan ve 20 adet arı kovanı ile sınırlı iken 1970' li yıllarda bu sayının oldukça arttığı anlaşılmaktadır.

²⁴² Tarım Bakanlığı, a.g.e., 101

²⁴³ Yurtoğlu, a.g.e., 64

Tablo 26. Gökhöyük Devlet Üretim Çiftliği'nin 1971 ile 1975 yılları arasında hayvan varlığı

Hayvan Türleri	1971	1972	1973	1974	1975
Sığır (Baş)	179	177	209	101	102
Koyun (Baş)	775	784	1.105	1.475	1278
Küçük Evcil (Adet)	36.213	16.571	-	-	-
Tavşan (Adet)	72	70	70	67	107
Kovan (Adet)	-	16	16	20	18
Hindi (Adet)	-	-	-	1686	2936

Kaynak: Tarım Gıda ve Hayvancılık Bakanlığı, Devlet Üretim Çiftlikleri, Ankara 1977, 135

Çiftliğin üretim ve dağıtım miktarlarına bakıldığında da eskiden çorak ve bataklık olan alanların ıslah edilerek tarıma açıldığı ve verim rekoltesinin oldukça yükseldiği istatistik verilerden anlaşılmaktadır.

Tablo 27. Gökhöyük Devlet Üretim Çiftliği'nin 1971 ile 1975 yılları arasındaki üretim ve dağıtım miktarları

Üretim Türleri	1971	1972	1973	1974	1975
Süt	260.079 Kg.	246.992 Kg.	200.623 Kg.	213.584 Kg.	82.682 Kg.
Yumurta	391.484 Adet	130.032 Adet	29.803 Adet	61.637 Adet	57.467 Adet
Yapağı	2.000 Kg.	2.025 Kg.	1.986 Kg.	2.178 Kg.	2.049 Kg.
Peynir	17.025 Kg.	15.627 Kg.	4.013 Kg.	17.728 Kg.	2.296 Kg.
Yoğurt	82.783 Kg.	50.763 Kg.	5.305 Kg.	26.271 Kg.	-
Meyveler	205.773 Kg.	177.370 Kg.	241.923 Kg.	89.864 Kg.	460.269 Kg.
Sebzeler	108.151 Kg.	135.010 Kg.	78.421 Kg.	112.783 Kg.	42.799 Kg.

Kaynak: Tarım Gıda ve Hayvancılık Bakanlığı, Devlet Üretim Çiftlikleri, Ankara 1977, 136

Tablo 28. Gökhöyük Devlet Üretim Çiftliği'nin 1971 ile 1975 yılları arasındaki dağıtım yapılan hayvanlar ve miktarları

Hayvan Türleri	1971	1972	1973	1974	1975
----------------	------	------	------	------	------

Tavuk (Baş)	17.942	15.802	-	-	-
Koyun (Baş)	126	138	50	-	-
Sığır (Baş)	23	58	59	7	30
Hindi (Baş)	-	-	18.923	8.349	9.060

Kaynak: Tarım Gıda ve Hayvancılık Bakanlığı, Devlet Üretim Çiftlikleri, Ankara 1977, 137

Tablo 29. Gökhöyük Devlet Üretim Çiftliği'nin 1971 ile 1975 yılları arasındaki dağıtım yapılan fidan miktarları

1971	18.649 Adet
1972	10.698 Adet
1973	32.314 Adet
1974	28.821 Adet
1975	38.115 Adet

Kaynak: Tarım Gıda ve Hayvancılık Bakanlığı, Devlet Üretim Çiftlikleri, Ankara 1977,137

Çiftlik kuruluşundan sonra 2 misafirhane, 1 adet memur lokali, 1 adet işçi lokali, 1 adet öğrenci lokali ile hizmet vermiş olup ayrıca Gözde Köyü yolu üzerinde çiftliği ait kaplıca hamamı bulunmakta idi. Kaplıca hamamı suyu üzerinde yapılan sulama havuzunda yüzme havuzu olarak da faydalanılmaktaydı.²⁴⁴

2.3.22 Ulaş Devlet Üretim Çiftliği (Sivas)

Ulaş Devlet Üretim Çiftliği Sivas'ın Ulaş ilçesinde yer almakta olup Sivas'a 38 km. uzaklıkta 73.695 dekar arazi üzerine kurulmuştur. 1385 metre rakımlı çiftlik 1944 yılında Zirai Kombina adı altında kurulmuş, 1950 yılında DÜÇGM'ne dâhil olmuştur. Çiftlikte idare binası, misafirhane, sosyal konut, cami, sinema, memur lokali, işçi yatakhane ve işçi lokali bulunmaktaydı.²⁴⁵ 1971 yılında Çiftliğin kültür arazisi 50.760 dekar kültür dışı arazisi 22.935 dekadır. Çiftlikte zirai mücadele alanında uçaklardan da faydalanılmış Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğü tarafından 1965 yılında

²⁴⁴ Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, *Devlet Üretim Çiftlikleri...*, 134-138

²⁴⁵ Tarım Bakanlığı, a.g.e., 218

Ceylanpınar Alpaslan başta olmak üzere Ulaş Devlet Üretim Çiftliği bünyesinde yer alan 620.000 dekarlık sahada uçakla yabancı ot mücadele planlamış ve uygulanmıştır.²⁴⁶

Çiftlik faaliyet alanı olarak tarla, çayır-mera, yem bitkileri, hayvancılık ve çok az miktarda da bahçe tarımı alanlarında faaliyet göstermiştir. Çiftliğin hayvan varlığı 1971 yılında 4.493 baş koyun, 446 baş sığır, 2.225 adet de küçük evcil hayvan şeklindeydi. 1976 yılında bu miktar 6.584 baş koyun, 439 sığır, 1.635 küçük evcil hayvan şeklindeydi.²⁴⁷

Tablo 30. Ulaş Devlet Üretim Çiftliği'nin 1971-1975 yılları arasında yaptığı hububat ve hayvansal üretimi miktarları

Hububat-Ton	1971	1972	1973	1974	1975
Buğday	2.073	1.050	1.518	734	840
Arpa	50	58	190	546	971
Hayvansal Üretim					
Koyun Sütü Kg.	38.551	26.383	43.889	26.155	47.795
İnek Sütü Kg.	400.176	407.023	387.964	402.063	494.465
Yapağı Kg.	6.057	6.110	8.065	7.030	9.717
İnek Peyniri Kg.	-	-	-	2.306	9.675
Koyun Peyniri Kg.	21.081	9.059	14.357	7.539	17.935
Yumurta Adet	115.824	146.090	216.525	261.495	250.070

Kaynak: Tarım Gıda ve Hayvancılık Bakanlığı, Devlet Üretim Çiftlikleri, Ankara 1977, 220

Çiftlik 1975 yılında Erzurum ve Sivas illerinde bulunan toplamda 776 çiftçiyle sözleşme imzalamış ve bu çiftçilere verilen tohumluk buğdaylarla toplamda 177.632 dekar alanda ekimi yapılmıştır.

2.4 ANKARA MERKEZ ATÖLYESİ MÜDÜRLÜĞÜ

Devlet Çiftlikleri Genel Müdürlüğü'ne bağlı bir işletme olan Merkez Atölyesi devlet üretim çiftliklerinde çalışan makinelerin faaliyetlerini devamlılığını sağlamak için bir tamirhane olarak kurulmuş daha sonra bu tamirhaneye bazı eklemelerin

²⁴⁶ Cumhuriyet, 13.02.1965, 7

²⁴⁷ Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, *Devlet Üretim Çiftlikleri...*, 218-222

yapılmasıyla imalat işlerini de üstlenerek bütün çiftliklerin büyük tamir ve revizyonlarını yapmak, işletmelerin alet, makine, yedek parça vesaire hammadde ve malzemelerini bir elden tedarik ve imal etme görevini yapmış bu görevlerinin yanı sıra öğretici mahiyette kurslar açılarak çalışanlara ve çiftçilere rehberlik ettiği gibi, kuruluş kanununda belirtildiği gibi ve diğer tüm üretme çiftliklerinde olduğu gibi yaptığı işlere engellemeyecek şekilde yakın civarda bulunan çiftçilerin ziraat aletleri ve ziraat makinalarını bedeli karşılığında onarmak, imal ettiği yedek parçaları da bedeli karşılığında satmak gibi görevleri de yapmıştır.

Merkez Atölyenin İmal ettiği makineler arasında Hayvan Gübresi Dağıtma Tertibatı, Lister Tipi Tulumba, Trayler, Sabit Selektör, Tohum Deposu, Siklon Elevatör, Brillion Ot Tohum Mibzeri, Çapa Makinesi, Kembriç Merdane, 4 Soklu Pulluk, Kombine hububat Mibzeri, One-Wa, Döner Çapa, Askılı Soklu Pulluk, Çizek, Pamuk Mibzeri ve buna benzer birçok ziraat makine bulunmaktaydı.²⁴⁸

Tablo 31. Merkez Atölyesi'nin 1962- 1967 yılları arasında Devlet Üretim Çiftlikleri için yaptığı makineler ve miktarları

Makine Cinsi	Adedi
Hayvan Gübresi Dağıtma Tertibatı	20
Lister Tipi Tulumba (D.S.İ İçin)	67
Trayler 3 Tonluk	10
Sabit Selektör Tohum Deposu	46
Sabit Selektör Siklon Elevatör	460
Brillion Ot Tohum Mibzeri	10
Çapa Makinesi	21
Kembriç Merdane	72
4 Soklu Pulluk (Traktörle çekilir)	72
Kombine hububat Mibzeri	110
One-Way	67
Rotary-Hoe (Döner Çapa)	20
Askılı Soklu Pulluk	117
Çizek	15

²⁴⁸ Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, *Devlet Üretim Çiftlikleri...*, 191-195

Pamuk Mibzeri 4 Lü	10
---------------------------	----

Kaynak: Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğü Haber Bülteni, Baylan Basım ve Cilt Evi, Yıl 1 Sayı 2 Ankara Aralık 1967, 2

Tablo 32. Merkez Atölyesi'nin 1967 yılında Devlet Üretim Çiftlikleri için imal ettiği alet ve makineler ve bu alet ve makinelere ait değer fiyatları

Cinsi	Adet	Değeri Lira Kr.
4 Soklu Askılı Pulluk	67	402.000.00
4 Soklu Çekilir Pulluk	25	400.000.00
Kombine hububat Mibzeri	36	864.000.00
Çizek	15	105.000.00
Döner Çapa	10 Çift	30.000.00
One-Way	25	300.000.00
D.S.İ İçin Lister Pompa	30	200.000.00
		2.601.000.00 Lira Toplam

Kaynak: Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğü Haber Bülteni, Yıl 1 Sayı 2 Baylan Basım ve Cilt Evi Ankara Aralık 1967, 2

1970 yılında Merkez Atölyesi 18.060 adet çeşitli makine imal etmiş bu makinelerin değeri 455.665 TL tutarındadır. Merkez Atölyesi yaptığı makine imalatların her geçen yıl arttırmış 1975 yılında 218.451 makine imalatı yapmış olup bunların değeri 8.242.052 TL tutarındadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.DEVLET ÜRETME ÇİFTLİKLERİNİN FAALİYETLERİ VE MECLİSTEKİ YANSIMALARI (1950-1985)

Türkiye topraklarının %59,5 ekilebilen topraklar çayır ve meralardan oluşur. Nüfusun yaklaşık %80 ne yakınının tarım sektörüyle uğraşması sonucu tarım sektörünün devletin milli gelirinin yaklaşık %40 oluşturması ve ihracatında yaklaşık %85' nin tarımsal ürün tabanlı olması bakımından tarımsal alanda meydana gelebilecek gelişme ve sarsıntılar doğrudan ülkenin milli ekonomisini etkileyeceğinden Devlet tarımı geliştirme ve üretimi artırma için bir takım arayışlar içine girmiş ve bir takım kanunlar çıkartılarak kurumlar oluşturulmuştur. Tarım Bakanlığına bağlı olarak katma bütçeli bir kurum olarak kurulan Devlet Üretim Çiftlikleri de bu oluşturulan kurumların başında gelir.²⁴⁹

Devlet Üretim Çiftlikleri bireylerin isteklerine göre kurulan işletmeler değildir. Yasa ile kuruldukları sebebiyle kamusal hukuk kurumlarıdır. Özel teşebbüs iştirakleri değildir. Devlet eliyle kurulan diğer kurumsal işletmelerin çalışmaları sonucu elde edilen kârlar maliyeye aktarılırken devlet bütçesi veya komün bütçeleri içinde kamu yararına kullanılırken Devlet Üretim Çiftlikleri'nin elde ettiği gelirin ne kârı ne de elde edilen bu gelirin maliyeye aktarılması düşünülmüştür. Hatta ıslah edilen tohumların gerekirse maliyetten az fiyatla dağıtılması planlanmıştır. Bunun nedeni düşük maliyetle tohum, fide yetiştirip daha geniş bir topluma dağıtmakla yurt çiftliğinin gelişmesini sağlamaktır.

Devlet Üretim Çiftliklerinin çalışmaları geçici olmayıp yurt çiftliğinin yararına olması için yurdun yurdun çeşitli coğrafi bölgelerine dağılmış, bölgelerin niteliklerine göre çeşitli tarımsal üretim sağlanmaktaydı.

Devlet Üretim Çiftlikleri kâr amacıyla kurulmamışsa da işletmelerin çeşitli bölgelere dağılışı o bölgenin toprak, iklim, ulaşım gibi teknik ve ekonomik koşulların etkisi altında bazen zarar etmeleri sonucunu doğurmuştur. Üretim Çiftlikleri'nin çoğunluğu kâr etmekle beraber bir kısmı zarardan kurtulamamıştır. Özellikle doğal

²⁴⁹ Hasan Hüseyin Yaprakçı, *Modern İşletme Ekonomisi Bakımında Devlet Üretim Çiftliklerinin Yapısı ve Zararsızlık Uygulamaları*, Ankara Üniversitesi Basım Evi, 1968, 9

koşullar, Batı Anadolu, Akdeniz Bölgesinde üretimi olumlu yönde etkilerken, Doğu Anadolu'da üretimi bir takım problemlerle karşı karşıya bırakmıştır. Farklı bölgelerde kurulan çiftliklerin ürünün her türünü yetiştirmesi oldukça zordu ve bu çiftlikleri ekonomik olmaktan çıkartan bir durumdu.²⁵⁰

Devlet üretme Çiftlikleri çoğunluğu başlangıçta kuru tarım üretimi sistemine göre kurulmuş olup zamanımızda sulu tarım üretim sistemlerine çevrilmek istekleri yatırımları kamçılama, yatırım bütçelerinin doğmasını gerektirmiş yatırım bütçeleri kullanılmaz hale gelen makine, idare ve satış binalarının, sulama araçlarının yenileme ve onarım çalışmalarını da içerir. Yatırım bütçesi gelirleri, işletmenin yedek sermayesi, hurda makine ve malzemenin satış bedelleri ve 5433 sayılı Devlet Üretme Çiftlikleri Genel Müdürlüğü Görev ve Kuruluş Kanununun 18. Maddesine göre Milli bankalardan alınabilecek ödünç paralarla sağlanmıştır.

Devlet Üretme Çiftlikleri kuruluşundan itibaren ki bu dönem ülkede zirai makineleşmenin ve tarım tekniğinin benimsenmeye başlamasıyla ve iklim koşullarının mahsulün verimli olması yönünde seyretmesi sayesinde zirai ürünlerin dış ülkelere ihraç edilme koşulu doğmuş başta pamuk olmak üzere buğday, tütün ve kuru meyveler ihraç edilen başlıca ürünler olmuştur. İlk başta bu ziraat tekniklerinin benimsenmesi hemen gerçekleşmemiş ve zamanla çiftçiler bu ziraat tekniklerini benimsemişlerdir. Bu hususu D.Ü.Ç Genel Müdürlüğünde F.A.O. Uzmanı olarak çalışan Robert Cecil Gifford şu şekilde izah etmektedir; 'Zirai istihsalde yeni geliştirilmiş bir sistemin uygulamasında göz önünde bulundurulacak en önemli hususlardan birisi de bu sistemin bütünü hakkında yetiştiricilere yeterli bilgi verilmesi ve bu sistemin eksik ve güvenilmez bilgilere dayandığı hususundaki tereddütlerinin giderilmesidir. Birçok hallerde çiftçinin yeni şeylere razı olmamasının sebepleri, bunun meçhul ve denenmemiş olması faktörleridir. Türkiye hükümeti yeterli olmayan buğday istihsalini artırmak üzere yeni buğday çeşitleri tohumlarını ithal etmek ve çeşitleri uygun bölgelerde; elde mevcut en güvenilir makine, tohum, gübre ve uygulama bilgilerine dayanarak ekimine karar vermiştir.'²⁵¹

²⁵⁰ Hasan Hüseyin Yaprakçı, a.g.e., 10-21

²⁵¹ Devlet Üretme Çiftlikleri Haber Bülteni Kasım 1967, Baylan Basım ve Cilt Evi, Ankara, Yıl 1, Sayı 1,1

Devlet Üretim Çiftliği Genel Müdürü Oğuz ATALAY'ın 1967 yılında Devlet Üretim Çiftliklerini ve faaliyetlerini şu şekilde tanımlamıştır. '1 Mart 1950 de yürürlüğe giren 5433 sayılı kanunla kurulan Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğü 1937 de tesis edilen Ziraî Kombinalar Dairesi ve 1938 de kurulan Devlet Ziraat İşletmeleri Kurumu'nun ayrı bir statü halinde birleştirilmeleri ile memleket ekonomisine katkıda bulunan bir teşekkül olmuştur. Genel müdürlüğün ana görevi yetiştiriciye üstün nitelikte tohum, fidan ve damızlığı en müsait şartlarla dağıtmakta ve modern tarımın inkişafında rehberlik yapmaktadır. Büyük bir kısmı bozkırlarda ve tamamen ıssız arazilerde kurulmuş olan Çiftliklerimiz bu gün birer modern tarım merkezi hüviyetinde yetiştiriciye önderlik etmektedir.²⁵² Üretim Çiftlikleri kuruldukları ilk günden itibaren yaptıkları üretimler ile ülkenin temel sorunlardan bir olan kaliteli tohumluk sorunun çözmeye çalışmış ve bunu yaparken de çevrelerine bire rol model işletme olmaya çalışmışlardır. Çiftliklerin özellikle 1950 ile 1956 yılları arasındaki üretimi ve ülke genelinde yapılan hububat üretimi Türkiye'yi bir anda Dünyanın sayılı hububat merkezi olarak düşünülmesi sağlamıştır.

3.1. 1950-1960 DÖNEMİ

Başbakan Adnan Menderes, kurduğu 1. hükümetin programını Meclise sunarken ülke nüfusunun %80'nin ziraatla meşgul olduğunu, ziraatın millî ekonominin ticaretimizin ana kaynağını teşkil ettiğini, ziraat alet ve vasıtaları meselelerini, hastalık ve haşerelerle mücadele, iyi tohum ve tohumların ıslah mevzularını, ziraat tekniğini ilerletme çarelerini, ehemmiyetle yeni baştan gözden geçireceklerini. Küçük ve büyük sulama işlerine hız vermenin verimi süratle artıran ve yeni yeni teşebbüslere geçmek imkânı veren bir mevzu olduğuna kanaatlerinin olduğunu. Topraklandırma işini daha emniyetli, pratik ve süratli usullere bağlayacaklarını belirtmiştir.²⁵³ Bu dönem Menderes'inde belirttiği şekilde hızlı bir makineleşme, toprak dağıtımını, üretim artışı ve arazi ekiliş alanlarının arttığı bir dönem olmuştur. Türkiye'de 1938 ile 1970 döneminde

²⁵² Oğuz Atalay, 'Toprak Kendine Uzanan Eller Sever', *Devlet Üretim Çiftlikleri, Haber Bülteni, Yıl 1, Sayı 1*, Ankara Kasım 1967, 1

²⁵³ TBMM TD, D: 9, C:1, 29.5.1950, 28

tarla arazilerinin artış hızına bakıldığında bu dönemde gerçekleşen artışın %62' lik kısmı 1950 ile 1955 yılları arasında gerçekleşmiştir.²⁵⁴

Hükümetin programı ile ilgili CHP grubu adına söz alan Faik Ahmet BARUTÇU Hükümet programını eleştirerek iyi tohum ve tohumların ıslahı konularının gözden geçirileceğinin programda yer aldığını. Hâlbuki tohum ıslahı konusunun yeni olmadığını Cumhuriyetin kurulduğu ilk yıllarından hemen sonra ele alındığını, Bu işin zaman gerektiren bir iş olduğunu. Bugün kurulu bulunan ıslah istasyonlarımızın ıslah ettikleri tohumların olduğunu, Bu ıslah edilen tohumları üretmek için de 12 üretme çiftliğinin kurulu bulunduğunu ve bunların hali hazırda yılda yaklaşık 100 bin tonaja yakın ıslah edilmiş tohumu üretip dağıtacak kapasitede olduğunu, Devlet Çiftlikleri hakkında programda kararlı bir görüşe rastlamadığını ve bunun bir eksiklik olduğunu belirterek hükümet programını eleştirmiştir.²⁵⁵

Bütçe görüşmelerinden sonra Bakanlar kurulunun 23 Mart 1950 tarihli toplantısında Devlet Üretim Çiftliği Genel Müdürlüğüne ayda 175 lira temsil ödeneği verilmesi kararlaştırılmış²⁵⁶ Aynı yıl Haziran ayında da Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğü' ne Atatürk Orman Çiftliği Müdürü Numan KIRAÇ'ın atanması yapılmış²⁵⁷ ve Tarım Bakanlığı tarafından DÜÇGM'ne bağlı Altınova, Gözlu, Özden ve Polatlı çiftliklerini Ankara ve İstanbul gazete ve Ajans mümessillerine göstermek için bir gezi tertip etmiş, Tarım Bakanı Nedim ÖKMEN geziye katılacak gazetecileri makamında kabul ederek uğurlamıştır. Çiftlikleri gezecek olan gazetecilere Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdür muavini Ekrem AKÖREN iştirak etmiştir.²⁵⁸ Bu şekilde çiftliklerin faaliyetleri gazeteciler ve ajans yetkilileri sayesinde halka duyurulmaya çalışılmıştır.

Celal Bayar'ın 1 Kasım 1951 tarihli TBMM'nin açılış konuşmasında an itibariyle çiftçilerin elinde 15 bin traktör olduğunu 1952 Martına kadar ithal edileceklerle birlikte memleketteki traktörlerin sayısının 22 bini bulacağını. Çiftçilerimizin eline geçen ziraat âletlerinin uzun ömürlü olması, devamlı faydalar

²⁵⁴ Cavit Orhan Tütengil, *Kırsal Türkiyenin Yapısı ve Sorunları*, Gerçek Yayın Evi, İstanbul 1979, 94

²⁵⁵ TBMM TD, D: 9, C:1, B:4, 31.05.1951, 348-361

²⁵⁶ CCA, 30-18-1-2-122-29-18, 23.03.1950

²⁵⁷ CCA, 215- 21-1, 22.06.1950

²⁵⁸ Cumhuriyet, 11.11.1951, 3

sağlaması için, teknik eleman yetiştirilmesine ehemmiyet verilmesi gerektiğini. Bu husus için, kurslar açıldığını ve şimdiye kadar 3 bin 192 traktör makinisti yetiştirildiğini, Köylülerin kullandıkları makinelerin yedek parçalarını kolaylıkla bulması ve gerekli tamir işlerinin sağlanması üzerinde, ısrarla durulmakta olduklarını, Ayrıca, küçük ziraat alet ve makinelerinin yurt içinde yayımına çalışılmakta olduğunu, toprak verimini artırmak maksadıyla, Devlet Üretme Çiftliklerince tohumluk üretimine büyük ehemmiyet verildiğini, Çiftliklerin, bu yıl içinde köylüye dağıtmak üzere hazırladığı tohum miktarının 54 bin tonu bulunduğunu, ünümüzdeki yıl da, bu miktarın 80 bin tona ve müteakip yıllarda 200 bin tona kadar ulaştırılmak suretiyle Türkiye'nin hububat tohumluğu sorununun hal olacağını, Amerika'dan verimi fazla bir mısır tohumunun getirilmiş olduğunu ve özellikle Karadeniz bölgesinde verim tecrübeleri yapılmak üzere, meraklı çiftçilere dağıtıldığını ifade etmiştir.²⁵⁹ İstatistiki verilere bakıldığında tohumluk üretimin Celal Bayar'ın da bahsi geçtiği şekilde arttığı anlaşılmakla beraber traktör artışının tahminlerinde üstesinde olduğudur. 1940 yılında 1066 adet olan traktör varlığının özellikler Demokrat Partili yıllarda sayısının katlanarak arttığı ve 1960 yılında bu sayının 42.136'yı bulduğu anlaşılmaktadır.²⁶⁰

Tarım Bakanlığının en esaslı bir kurumu olarak teşkilatlandırılmış olan Devlet Üretme Çiftlikleri Genel Müdürlüğünün 1951 yılı bütçesi ile ilgili Kastamonu Milletvekili Tahsin Coşkan'nın Bütçe Komisyonu Başkanlığına sunduğu 19 Ocak 1951 tarihli raporda 1951 yılı Bütçesi 2.221.136 lira olarak teklif edilmiş ve 1951 yılı masrafları da 33 125 939 lira olarak belirlenmiş ve 1951 Bütçe yılı için toplam da 2.572.636 lira ödenek verilmesi kanun maddesiyle onaylanmıştır.²⁶¹

Maliye Bakanı Hasan Polatkan (Eskişehir) 1951 yılı bütçe görüşmeleri sırasında muhalefetten bazı milletvekillerinin Hükümetin Devlet Üretme Çiftliklerinden Bütçeye para alınması konusu hakkında eleştiri yapması üzerine 'Bu vaziyeti efkârı umumiyyeye Devlet; İktisadi Teşekküllerinden, Şeker Şirketinden, Üretme Çiftliklerinden para alınıyor şeklinde gösteriyorlar. Alınan para bu teşekküllerin sermayesinden değildir. Kârındandır. Milletin Hazinesinden milletin nefi ne sarf edilmek üzere alman bu paralar

²⁵⁹ TBMM TD, D: 9, C:10, T: 2, B:1, (01.11.1951), 6

²⁶⁰ Devlet Üretme Çiftlikleri, Haber Bülteni, Y:6, S:61, C:5, Şark Matbaası A.Ş. Ankara Ekim-Aralık 1973,7

²⁶¹ TBMM KD, C:33, B:53, (27.02.1951), 1023,

yurdumuzun ve milletimizin kalkınmasını temin edecektir. Şu noktayı da arz edeyim ki, Hükümetiniz, bundan sonra, Hazineden sermaye yatırılmış olan İktisadi Devlet Teşekküllerinden ve kâr temin eden mülhak bütçeli idarelerden bütçeye bir hisse almayı vazife bilecektir’ diyecek ve Devlet Üretim Çiftliklerinin karından hazineye 15.000 lira ödeneceğini belirtmiştir.²⁶² Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğü karından veyahut döner sermayesinde bu şekilde alınan nakit çıkışları ilerleyen yıllarda Tarım Bakanı Nedim Ökmen’in yargılanmasına kadar gidecektir.

Henüz yeni bir kurum olmasına rağmen üretim faaliyetlerine başlayan DÜÇ kısa zamanda üretim faaliyetlerine başlamış CHP Grubu adına Meclisin 28.02.1952 oturumunda söz alana Rıza Erten ilk başta ziraatta kullanılan makinelerin nasıl geldiğinde ve sayılarının nasıl arttığından bahsederek özellikle Marshall Yardımından sonra yaklaşık 19.700 adedini alınıp çiftçi ve kurumlara dağıtıldığını bunun makineli tarıma büyük bir katkısının olduğunu bahsettikten sonra “Devlet Üretim Çiftliklerinde takip edilmesi lâzım gelen yol, yeniden arazi açıp genişletmekten ziyade muayyen ve mahdut arazide çeşitli ziraat ve münavebe usulünü tatbik ederek daha ileri bir ziraat sistemi çerçevesi içerisinde çalışmak ve örnek olmaktır.”²⁶³ Şeklinde konuşarak Devlet Üretim Çiftliklerinin izlenmesi gereken yolun yeniden arazi açıp genişletmekten ziyade sınırları belirli arazide nöbetleşe tarım ekimi yöntemini uygulayarak daha ileri bir tarım sistemi çerçevesinde çalışıp örnek teşkil etmek olduğunu ileri sürmüştür.

25.02.1956 günü Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğü tarafından Genel Müdürlüğün amaç ve gayelerini gerçekleştirme yolunda alınacak kararlar ve hâlihazırda çiftliklerini durumları ile ilgili memleketin çeşitli bölgelerinde bulunan Devlet Üretim Çiftlikleri Müdürleri ile bazı teknik personellerin de katılacağı bir toplantı düzenlenmesi düşünülmüş toplantıya Tarım Bakanı Nedim Ökmen iştirak etmiş, toplantı Ankara Gazi istasyondaki kurs binasında 15 gün devam etmiştir.²⁶⁴

Toplantıya Alparlan, Altınova, Bala, Ceylanpınar, Çiçekdağı, Dalaman, Gelemen, Gökhöyük, Gözlu, Hatay Koçaş Malya, Konuklar, Polatlı, Türkgeldi, Ulaş

²⁶² TBMM TD, D:9, C:5, B:1, (21.02.1951), 348-364

²⁶³ TBMM TD, D:9, T:2, C:13, B:52, (28.02.1952), 1125.

²⁶⁴ Tarım Bakanlığı, *Devlet Üretim Çiftlikleri Müdürler Toplantısı 1952*, Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 1952, 9

Devlet Üretme Çiftlikleri müdürleri ile çeşitli branşlar da teknik personel katılım yapılmış yurt çiftliğini kalkındırmak için ıslah edilmiş tohumluk damızlık hayvan ve fidan yetiştirerek ihtiyacı sağlamak teknik ziraat alanında çiftçiye örneklik ve öğreticilik yapmak maksadıyla kurulmuş olan devlet üretme çiftliklerinin yapılan bu ilk toplantısını gayesi geçmiş yıllardan elde edilen tecrübeler ve bu tecrübelerinin tatbikatında elde edilen teknik ve idari neticeleri gözden geçirilmesi hangi çalışmaların temini için gereken tedbirleri müzakeresi amaçlanmıştır olup Toplantıda çeşitli hayvan kadrolarına göre yem yetiştirmek, tohumluk olarak halka verilmek üzere yem nebatı tohumu yetiştirmek prensibi kabul edilmiş, işletmelerde yetiştirilecek hayvan kadroları tespit edilerek hangi işletmenin hangi yem bitkisini ekmesi gerektiği karara bağlanmıştır.

Buna göre Altınova Devlet Üretme Çiftliği'nin kuru ot üretmesi, Bala Devlet Üretme Çiftliği'nin yulaf tohumu, Ceylanpınar Devlet Üretme Çiftliği'nin yonca ve mısır ekim yapması, Çiçekdağı Devlet Üretme Çiftliği'nin yonca ve korunga ekimi yapması, Dalaman Devlet Üretme Çiftliği'nin yonca ve korunga ekim yapması, Gelemen Devlet Üretme Çiftliği'nin yonca tohumu ekmesi, Gökhüyük Devlet Üretme Çiftliği'nin mısır ekimi yapması, Gözlu Devlet Üretme Çiftliği'nin sudan otu ekmesi, Hatay Devlet Üretme Çiftliği'nin mısır ekimi ve sudan otu ile yonca ekimi yapması, Konuklar devlet üretme çiftliğinin Devlet Üretme Çiftliği'nin yulaf, mısır ve yonca ekimi yapması, Malya Devlet Üretme Çiftliği'nin sudan otu, taş yoncası ekimi yapması, Polatlı Devlet Üretme Çiftliği'nin sudan otu ile taş yonca ekimi yapması, Türkgeldi Devlet Üretme Çiftliği'nin sudan otu ile mısır ekim yapması, Turunçgiller Devlet Üretme Çiftliği'nin ağaçlar arasında taş yonca ekimi yapması, Ulaş Devlet Üretme Çiftliği'nin mısır, hayvan pancarı, korunga, yonca ve sudan otu ekimi yapmasını, Alparslan Devlet Üretme Çiftliği'nin Hatay Devlet Üretme Çiftliği'nden gönderilecek tohumla 100 dekarlık yonca ekimi yapması kararlaştırılmıştır. Mevcut durumda bu çiftliklerde yem bitkileri ekimi yapılmakta olup toplantıda alınan kararlar bu ekilen yem bitkileri ne ilaveten olmuştur. Ayrıca yem bitkilerinin zarar veren haşere ve otlarla mücadele için çeşitli kararlar alınmış, tamamen tohumluk olarak depolanacak üretimin birbirine karışmaması için tedbirlerin alınması kararlaştırılmıştır. Buna göre biçerdöver depoları ve kamyon sandıkları tamamen temizlendikten sonra hasada geçilecektir.

Toplantıda ayrıca tohumluk olarak saklanacak ürünün çeşitlerinin temizleme ve hazırlama işleri ile ilgili var olan çiftliklerin tohum ıslah istasyonları işbirliği halinde olmaları, yine çiftliklerin ellerinde bulunan tarım makinelerinin ihtiyacı olan çiftliklere verilmesi ve bu çiftliklerin aralarında bu makinelerin değişikliğinin yapılması, hangi çiftliği ne gibi zirai alete ihtiyacı var ise bunun tespiti ve buna göre satın alınma yoluna gidilmesi kararlaştırılmıştır. Devam eden toplantıda ayrıca personel işleri, kurslar, fazla mesai konuları ele alınarak çeşitli kararlara bağlanılmış. Toplantı sonunda Tarım Bakanı Nedim Ökmen yaptığı kapanış nutkunda alınan kararlara ilgili Bakanlığın bütün imkânlarını dikkate alacağını söyleyerek toplantıya son vermiştir

Adnan Menderes Türkiye Büyük Meclisinde 1952 bütçe görüşmelerde ihracat konusunu gündeme getirerek ‘Bu memlekette 25 seneden beri hiç ini yağmur yağmadı? Arkadaşlar, 800.000 ve 1.000.000 ton hububat ihraç edebilmek imkânı bu memlekete ne zaman nasip oldu? İddia etmek mümkündür ki, yirmi beş senenin bütün ihracat yekûnu, şimdi bir senede yaptığımız ihracat yekûnuna tekabül etmez. Şunu da Söylemek isterim ki; Türkiye bununla da kalmayacaktır. Gelecek sene, vasati olarak her sene bir buçuk milyon lira, daha ileri olduğu takdirde iki milyon liralık buğday ihraç edecektir²⁶⁵ diyerek CHP iktidarının 25 yılda yapamadıkları buğday ihracatını kendilerinin 1 yılda yaptığını ve bunun ileriki yıllarda artarak devam edeceğini dile getirmiştir.

Türkiye bir taraftan buğday ihraç ederken bir taraftan da ABD ile ikili ilişkilerin gelişmesiyle buradan buğday ithal etmiştir. Özellikle ithal edilen bu buğdayların yüksek fiyata satılan un fiyatlarını düşürmesi beklenilmiştir.²⁶⁶ Hükümet 1954 da aldığı kararla elit damızlık yetiştirme için, bazı haralarla Merinos Yetiştirme Çiftliği'ne Devlet Üretim Çiftlikleri döner sermayesinden 4.000.000 liranın tahsis edilmesi kararlaştırmıştır.²⁶⁷ 1955 yılında da Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğü tarafından yurdun muhtelif bölgelerindeki üretici çiftçilere 65.000 ton ilaçlanmış yüksek vasıflı tohumluğun dağıtımını yapması sağlanmıştır. Dağıtımını yapılan söz konusu tohumluklardan 40.000 tonu diğer yabancı maddelerden tamamen temizlenerek selektörlendikten sonra analize tabi tutularak birinci sınıf tohumluk sertifikası verilerek

²⁶⁵ TBMM TD, D:9, C:13, T:2, (26.02.1952), 874

²⁶⁶ Ticaret Âlemi, Yıl 2, Sayı 481, 01.02.1960, 1

²⁶⁷ CCA, 30-18-1-2 / 136 - 60 - 15, 05.07.1954

dağıtıma hazır hale getirilmiş ve talep doğrultusunda dağıtımı yapılmıştır.²⁶⁸ Aynı yıl Aydın da Torunlar Devlet Üretme Çiftliği faaliyete başlamış hatta Başbakan Adnan Menderes Aydın Valisine konu ile ilgili bir teşekkür telgrafı çekmiştir.²⁶⁹ Devam eden yeni çiftlik kurma faaliyeti 1956 da devam etmiş ve Çankırı'nın Çerkeş ilçesinin merkez sınırları dâhilindeki arazi üzerinde Devlet Üretme Çiftlikleri kurulması Bakanlar Kurulunca karara bağlanmıştır.²⁷⁰ 21 Nisan 1956 tarihli kararname ile de Doğubayazıt bölgesindeki hayvanlar ile Iğdır Devlet Üretme Çiftliği hayvanlarının otlatılması için gerekli güvenlik tedbirleri alındıktan sonra 15 Mayıs 1956 tarihinden itibaren bu hayvanların Ağrı ve Dil yasak bölgelerine otlatılmasına izin verilmiş.²⁷¹

İstatistiki veriler incelendiğinde Demokrat Parti döneminin ilk yıllarında yani 1950 yılında Türkiye'nin yıllık buğday üretiminin 3,872 bin ton olduğu arpa üretiminin 2,047 bin ton mısır üretiminin de 628 bin ton civarında olduğu 1960 yılına gelindiğinde bu rakamların buğday üretiminin 8,450 bin ton, arpa üretiminin 3,700 bin ton ve mısır üretiminin de 1,090 bin ton şeklinde değiştiği görülmektedir.²⁷² Bu değişimde Marshall yardımları ile ziraatın makineli tarıma geçmesi Devlet Üretme Çiftlikleri'nin tohum ıslahı ve zirai alanında yapılan eğitim ve topraksız çiftçilerin toprak sahibi olmasının doğrudan etkisi vardır.

Amerika Birleşik Devletleri Uluslararası Kalkınma Ajansı hazırladığı rapora göre 1949-1952 seneleri içerisinde Türkiye 175.4 milyon dolar yardım gerçekleştirilmiştir.²⁷³ Marshall yardımları Türkiye'ye belirli bir ekonomik canlandırmak getirmesine karşın Truman Doktrini çerçevesinde alınan askeri yardımları da olduğu gibi uzun vadede dışa bağımlılığı hiç olmadığı kadar arttırmıştır.²⁷⁴ Bu yardımlar özellikle Türk tarımın gelişmesine katkıda bulunmuş, ayrıca yağışların iyi geçtiği 1950-1954 döneminde tarım alanında büyük aşama kaydedilmesi iktidardaki Demokrat Parti'yi plansız kalkınma atılımları yapmaya itecektir. Amerikalıların plan

²⁶⁸ Şark Expres Gazetesi, Yıl 1, Sayı 75, 08.11.1955, 1

²⁶⁹ CCA, 30-1-0-0/19 -108-19, 11.05.1955

²⁷⁰ CCA, 30-18-1-2 / 141 - 118 - 1, 23.01.1956

²⁷¹ CCA, 30-18-1-2-142-36-2, 21.04.1956

²⁷² Toprak Mahsulleri Ofisi Genel Müdürlüğü, *2015 Hububat Raporu*, 138; <http://www.tmo.gov.tr/Upload/Document/istatistikler/tablolari/1bugdayeuva.pdf> Erşim Tarihi: 21.03.2019

²⁷³ Mehmet Gönübol, *Olaylarla Türk Dış Politikası*, Cilt 1, 6.Baskı, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara 1987, 447

²⁷⁴ Nuri Karakaş, *Türk Amerikan Siyasi İlişkileri*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2013, 336

yapılması yolundaki istekleri göz ardı edilecek, köylü kitlelerin büyük desteğini alan Demokrat Parti Atatürk ve İnönü dönemlerinde ulusal bir sanayi için öngörülen planlı devletçiliği savunan şehirli aydınların desteğini yitirmesine neden olacaktır.²⁷⁵

1952 yılında DÜÇGM'ne bağlı Ceylanpınar Çiftliğinin arazisinin münasip yerlerinden 500 bin dekar de karının topraksız ve az topraklı çiftçilere dağıtılmak üzere tasfiyesine karar verilmiş²⁷⁶ 10 Eylül 1952 tarihli kararname ile de Kars ilinin Iğdır ilçesi sınırları içerisinde hazineye ait 120 ile 150.000 dekarlık arazi üzerinde DÜÇGM'nce bir işletme kurulması ayrıca bu bölgenin yasak bölgeden çıkartılmasına karar verilmiştir.²⁷⁷

Devlet Üretim Çiftlikleri 1949 yılında 73.669 ton olarak temizlenen tohumluk miktarı 1952 yılında 177.220 tona; 95 bin ton halde ilaçlanan tohumluk miktarı 235 bin tona yükselmiştir. DÜÇ'nin 1950-1951 yılı üretim döneminde 950 bin dönüm arazi ekiminden elde edilen mahsullerden 1951 yılında 22.900 ton buğday, 1.500 ton arpa muhtaç çiftçilere; 2.550 ton tohumluk buğday ise göçmenlere dağıtılmıştır. Ayrıca çiftçilere 14.600 ton tohumluk peşin para ile satılmıştır.²⁷⁸ Çiftlikler de üretilip çiftçilere tohumluk olarak verilen buğdayların farklı iklim bölgelerine uyumlu olmasına dikkat edilmiştir.

Yurt dışından ithal edilen ve çeşitli çiftliklerde ekilen buğday tohumları ve karakteristik özellikleri şu şekildedir;

- 1- Burt: sert beyaz kışlık buğdaydır sağlam ve yatmaya dayanıklıdır
- 2- Brevor: yumuşak beyaz kışlık buğdaydır öğütme kalitesi düşüktür fakat genel un ihtiyacı için yeterlidir
- 3- Gaines: yumuşak beyaz kışlık buğdaydır Hem kuru alanlarda hem de sulu alanlarda geniş şekilde kullanılmaktadır
- 4- Nu-Gaines: Gainesin geliştirilmiş çeşididir öğütme kalitesi daha yüksektir Türkiye'de adapte edilebilir bir buğdaydır

²⁷⁵ Çağrı Erhan, 'Marshall Planı', Baskın Oran(Ed.), *Türk Dış Politikası*, Kurtuluş savaşından Bugüne Olgular Belgeler, Yorumlar, Cilt 1, 6.Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul 2002, 542

²⁷⁶ CCA, 30-18-1-2-127-103-7, 19.01.1952

²⁷⁷ CCA, 30-18-1-2-130-73-2, 10.09.1952

²⁷⁸ Yurtoğlu,a.g.m., 593

5- Wanser: sert kırmızı kışlık buğdaydır düşük yağış alanlarında ve kumlu arazilerde daha verimli olacağı rapor edilmiştir ekmeçlik un olarak kalitesi iyidir protein değeri düşüktür.

Druchamp-warrior-gage-scout-lance gibi buğdayların da ithali düşünölmüş fakat küçük arazi parçalarında tarla denemeleri için az miktarda getirilmiştir. Erzurum Atatürk Üniversitesi bu buğdaylardan bazılarını başarıyla yetiştirmiştir. Dünyanın sayılı buğday otoriteleri Türkiye'yi ziyaret etmiş ve çeşitlerin seleksiyonundan Türk uzmanlarla beraberce çalışmıştır. Bu buğdayların çoğu geçmişte Türkiye'de ekilmiştir. Türkiye buğday üretiminin geliştirilmesi yeni ve bu buğdaylardan yeteri kadar üretmek ve bunlardan maksimum istifade için gerekli nadas sistemin uygulanması gerekli alet ve makinenin kullanılması, gübreleme ve diğer bütün faktörlerin geliştirilmesiyle mümkün olmuştur. Bu yıllarda meydana gelen ziraatte makineleşme konusu üretimi doğrudan etkilemiş 18 Temmuz 1953 yılında İstatistik Umum Müdürlüğü bünyesinde kurulan Mahsul Tahmin Komitesi'nin hazırladığı raporda Türkiye'de 1953 yılında toplam 10.832.000 hektar alanda yapılan ekimlerden 13.561.000 ton üretim beklenildiği, beklenen üretimin Cumhuriyet tarihinin en yüksek ekiliş ve üretim miktarı olduğu 1950 yılına göre ekiliş miktarını %30 arttığı, üretim miktarının da %75 olarak arttığı, özellikle müsait geçen hava koşulları ve yukarıda bahsi geçilen tarımda makineleşme oranının artması bu üretim artışına etkili olduğu, artan bu üretim artışının özellikle buğday, arpa ve çavdar mahsullerinde olduğu tahmin edilen buğday miktarının ise 7.500.000 ton civarında olduğunu belirtmiştir.²⁷⁹

Artan ekiliş ve üretimlerde Devlet Üretme Çiftliklerinin yaptığı arazi ıslah çalışmaları ve tohumluk dağıtımlarının etkisi oldukça büyük çaptadır. Bu durumun farkında olan hükümet yetkilileri 10 Nisan 1953 tarihinde aldıkları kararla Antalya Boztepe İnekhanesi arazisinden 500 dekar, Tohum Islah ve Üretme Çiftliği arazisinde 500 dekar olmak üzere toplamda 1000 dekar arazi üzerine Devlet Üretme Çiftlikleri Genel Müdürlüğü'nce bağlı lastik üretilen bitki olarak anılan Guayul bitkisi yetiştirilmek üzere Antalya'da Guayul İşletmesi kurulmasına karar vermiştir.²⁸⁰ Aynı konu ile ilgili 1956 yılında Devlet Üretme Çiftlikleri Genel Müdürlüğü 10 milyon lira

²⁷⁹ CCA, 30-10-0-0 / 25 - 144 - 6, 18.07.1953

²⁸⁰ CCA, 30-18-1-2 / 131 - 30 - 8, 10.04.1953; (İşletme 1955 yılında itibaren kauçuk imal etmeye başlamış, 13.04.1959 tarihinde de Bakanlar Kurulu kararı ile tasfiyesi yapılmıştır.)

sermayeli olarak kurulan Kauçuk Sanayi T.A.Ş' ne Zirai Donatım Kurumu ile beraber iştirakçi olarak katılmıştır.²⁸¹

16 Ağustos 1954 tarihli kararname ile 1954-1955 Ziraat yıl içinde ihtiyacı olan Çiftçilere tohumluk verebilmek için devlet üretme çiftlikleri genel müdürlüğünce üretilen topluluklardan kendi tohumluk ihtiyacı çıkarıldıktan sonraki kalan tohumlukların dağıtımına karar vermiştir.²⁸² Tohumluk dağıtma çalışmaları 1957 ve 1958 yıllarında da devam etmiş 13 Mart 1957 tarihli 4/8773 sayılı Bakanlar Kurulu kararnamesi ile de 1957 ekim mevsiminde pamuk ıslah istasyonları, üretme çiftlikleri ile üretme çiftlikleri ne bağlı sözleşmeli çiftçiler tarafından üretilen yüksek vasıflı tohumlardan 1.400.000 ton pamuk tohumluğunun Ziraat Bankası'na satın alınarak ihtiyacı bulunan bölgelerde maliyet fiyatı üzerinden bedeli karşılığında çiftçiye dağıtılması, artabilecek kısımlarında yağ fabrikalarına ve açık artırma yoluyla satışın yapılmasına karar verilmiştir. 1958 yılında da 1954 te olduğu gibi aynı şekilde 800.000 ton pamuk tohumluğunun dağıtılmasına karar verilmiştir.²⁸³ Aynı yıl Afyon il merkezinde Devlet Üretme Çiftlikleri Genel Müdürlüğünce bir işletme kurulması kararlaştırılmıştır.²⁸⁴

Cumhurbaşkanı Celâl Bayar 01 Kasım 1955 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisinde yaptığı 'Memleketimizin iktisadi ve içtimai sahada kalkınmasının, nüfusumuzun % 82'sini teşkil eden Türk köylüsünün ve istihsal unsurlarının kalkınmasına bağlı olduğu hakikatini daima göz önünde bulundurmaktayız.'²⁸⁵ Konuşmasında ülke nüfusunun %82' sini oluşturan zirai kesiminin özellikle zirai kredilerin artması zirai makinelerinin kullanımının yaygınlaşması üretimin arttığını ülke genelinde büyük bir kısmı Devlet Üretme Çiftliklerinde üreticiye temin edilen kaliteli tohumluk miktarının 1954 yılı itibariyle 280 bin tona çıktığını ifade etmiş ve burada Devlet Üretme Çiftliklerinin Zirai kalkınmadaki önemini ifade etmiştir. Bayar devam eden konuşmasında çiftçinin kredilere olan ihtiyaçlarını zamanında ve yeteri miktarda karşılamaya önem verdiklerini 1954 yılında zirai alanında kullanılan kredilerin

²⁸¹ Cumhuriyet, 28.04.1956, s3

²⁸² CCA, 30-18-1-2/136-68-17, 16.08.1954

²⁸³ CCA, 30-18-1-2 / 145 - 117 - 4, 13.03.1957; CCA, 30-18-1-2 / 148 - 10 - 9, 26.02.1958

²⁸⁴ 4/10072 sayılı kararname ile Afyon merkezde özel idareye ait 80 dekarlık fidanlık ile bu fidanlık etrafında 2.000 dekar arazinin satın alınarak Devlet Üretme Çiftlikleri Genel Müdürlüğüce bir işletme kurulması kararlaştırılmıştır. CCA, 30-18-1-2 / 148 - 13 - 15, 11.03.1958

²⁸⁵ TBMM ZC, C:8, D:10, İ:2, (01.11.1955), 8-9

toplamının 1 milyar 480 milyon liraya kadar yükseldiğini, Zirai kredi hacminin de ise 5 yıllık bir süre zarfında dört katından daha fazla bir artış olduğunu, 1954 yılında 2 bin 423 köyde 198 bin 700 çiftçi ailesine 15 milyon 589 bin dönüm toprak dağıtıldığını 1955 yılının eylül sonuna kadar, 710 köyde 10 bin 500 aileye 673 bin dönüm arazi ve mera dağıtıldığını, yılsonuna kadar 2 milyon dönüm toprağın da dağıtılacağını tahmin ettiğini ifade etmiştir. 1955 yılında Türkiye’de ekilen tarım alanlarına bakıldığında 14.205.000 hektar arazide ekim yapıldığı, bunun 6.793.000 hektarının nadasa bırakıldığı istatistiki verilerden anlaşılmaktadır.²⁸⁶

Devlet Üretme Çiftlikleri Bayar’ın belirttiği gibi bu dönemde üzerine düşen tohumluk ve damızlık üretip dağıtma görevini yerine getirmiş ve ilk kuruluş yıllarına nazaran özellikle birçok çiftlikte arazi ıslah çalışmalarının tamamlanmasıyla üretimi arttığı gibi karlılık oranları da artmıştır. Devlet Üretme Çiftlikleri’nin kâr etmesine rağmen 1954 yılında bazı İstanbul gazetelerinde bu sene mahsulün kıt oluşu dolayısıyla tohumluk sıkıntısı çekileceğini ve tohumluk fiyatlarının arttığı hakkındaki haberleri üzerine Ziraat Vekili Nedim Ökmen Anadolu Ajansı muhabirine verdiği beyanatta ‘tekrar belirtmeliyim ki 1954 hasadı 1953’ün fevkalade elverişli yılı kadar müsait şartlar göstermemiştir’ diyerek zirai üretimin hava şartlarına da bağlı olduğunu 1954 yılında her ne kadar hava şartlarının iyi olmamasına rağmen hububat rekoltesinin 10,5 milyon ton olduğunu gazetelerde yer alan tohumluk fiyatlarının arttırdığı ile ilgili haberlerin asılsız olduğunu belirtmiş²⁸⁷ olup ertesi yıl yani 1955 yılında 4/5899 sayılı Bakanlar Kurulu kararnamesiyle Devlet Üretme Çiftlikleri Genel Müdürlüğü döner sermaye yedek bütçesinde birikmiş ve birikecek olan 4.000.000 liranın kurulacak olan Türkiye Yapağı ve Tiftik Anonim Şirketi sermayesine iştirak hissesi olarak tahsis edilmesi kararlaştırılmıştır.²⁸⁸

1956 yılı sonuna doğru Devlet Üretme Çiftlikleri Genel Müdürlüğü’ne bağlı 21 çiftlik yer almaktaydı. Bunlar: Alparslan Devlet Üretme Çiftliği, Altınova Devlet Üretme Çiftliği, Bâlâ Devlet Üretme Çiftliği, Dalaman Devlet Üretme Çiftliği, Gözülü Devlet Üretme Çiftliği, Gelemen Devlet Üretme Çiftliği, Gökhöyük Devlet Üretme Çiftliği, Hatay Devlet Üretme Çiftliği, Koçaş Devlet Üretme Çiftliği, Malya Devlet

²⁸⁶ Sadun Aren, *100 Soruda Ekonomi El Kitabı*, Gerçek Yayınevi, 6.Baskı, İstanbul 1978, 153

²⁸⁷ Cumhuriyet, 08.09.1954, 1-6

²⁸⁸ CCA, 30-18-1-2 / 140 - 84 - 18, 24.09.1955

Üretim Çiftliği, Konuklar Devlet Üretim Çiftliği, Polatlı Devlet Üretim Çiftliği, Ceylanpınar Devlet Üretim Çiftliği, Çiçekdağı Devlet Üretim Çiftliği, Türkgeldi Devlet Üretim Çiftliği, Ulaş Devlet Üretim Çiftliği, Iğdır Devlet Üretim Çiftliği, Çerkeş Devlet Üretim Çiftliği, Turunçgiller İşletmesi Müdürlüğü, Merkez Atölyesi Müdürlüğü ve Antalya Guayul İşletmesi Müdürlüğü şeklindeydi aynı yıl 1956 da açılan açılan Tahirova Devlet Üretim çiftliği önce tasfiye edilmiş daha sonrada 20 yıl süreyle olmak üzere Federal Almanya ile Türkiye arasında mevcut dostluk kültürel ve sosyal münasebetleri ilerletmek Türkiye'de tarımsal üretimin gelişmesinde yardım etmek amacıyla her türlü vergiden muaf bir şekilde Türk Alman Örnek ve Tatbikat Çiftlikleri İşletmesi olarak yeniden kurulmuştur. Bu arada Yalova Devlet Üretim Çiftliğinde arazinin bir kısmı da hazineye devredilmiştir.

Cumhurbaşkanı Celâl Bayar 01 Kasım 1956 tarihinde meclis açılış konuşması sırasında konu ziraat ile ilgili kısma geldiğinde ziraatın ülke nüfusunun büyük çoğunluğunun geçim ve kazanç vasıtası olduğu, bundan dolayı iktisadi politikada ziraatın, iktisadi kalkınmanın hareket noktası olarak kabul edildiğini, zirai kredi, ziraatın makineleştirilmesi ve tohumların ıslahı gibi alınan bazı tedbirlerin neticesi olarak ta 1950 senesinde 4 milyar 472 milyon lira olan zirai gelirimizin 1955 yılında 7 milyar 584 milyon liraya yükseldiğini bu beş sene içinde %69 nispetinde bir artış olduğunu ifade etmiştir.²⁸⁹

Her ne kadar rakamlar üzerinde üretim miktarı artarken 1958 yılına gelindiğinde yukarıda da belirttiğimiz gibi fiyatlarında ki yükselme ile ilgili 1958 Bütçe görüşmelerinde CHP Meclis Grubu adına söz alan Hıfzı Oğuz Bekata ‘köylü, nüfus başına bankaya, 1950 de 20 lira borçlu iken, 1957 de 105 lira borçludur. Traktörlerin mühim kısmı randıman vermez haldedir. Makina; sulama, mücadele, gübre ve teknik bilgi ile kifayetli ve ahenkli, çalıştırılmamıştır. Bu ve benzeri sebepler yüzünden 1957 de 688.673.000 kilo ekmeçlik buğdayı dışardan satın almaya mecbur kaldık. Menderes Hükümetlerinde bir itilâ ve sonra gittikçe düşen bir inhitat münhanisi kendisini göstermiştir.’²⁹⁰ Şeklinde konuşarak geçimini topraktan sağlayan köylünün Menderes Hükümetlerinin ilk yıllarında hernekadar bir itila yani yükselme içinde olsa da zamanla

²⁸⁹ TBMM ZC, C:14, D:10, İ:3, (01.11.1956), 6

²⁹⁰ TBMM ZC, C:2, D:11, İ:1, (27.11.1958), 900

borçlandığını ve eskiden daha kötü bir duruma geldiğini vurgulamıştır. Hıfzı Oğuz Bekata'nın dediği gibi bu dönemde üretim her ne kadar artıysa da çiftçinin borcu da o kadar artmıştır. Bu dönemde üretim artışının ana taşıyıcısı özellikle hububat alanında olmuş 1949 yılında 8.990.000 hektar olan ekili arazi miktarı 1960 yılında % 70 oranında bir artışla 15.305.000 hektara yükselmiştir. Bu ekili arazi miktarı DP'nin iktidara geldiği 1950 yılı itibariyle dikkate alınacak olursa 9.868.000 hektar olan ekili arazi miktarı 1960 yılında % 55 oranında bir artışla 15.305.000. hektara yükselmiştir.²⁹¹

Demokrat Parti döneminde ziraat eğitimi alanında İzmir Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi, Erzurum Atatürk Üniversitesi ve Ziraat Fakültesi'nin kurulması Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesine ziraat alanında yeni dalların eklenmesi ile ziraat alanında ki eğitimin üniversite bazında olmasına gayret edilmiştir.²⁹²

1958 yılı Devlet Üretme Çiftlikleri bütçe görüşmelerinde CHP Meclis grubu adına söz alan Avni URAL çiftçinin geçimini zar zor sağladığını ve kredi borçlarında dolayı büyük sıkıntılar çektiğini, devlet üretme çiftlikleri tarafından üretilen tohumların köylüye yetecek miktarda ulaştırılmadığını. Bu Çiftliklere yeni birisinin ilâve edilmediğini ve halı hazırda çalışmalarına devam eden çiftliklerin rasyonel çalıştırılmadığını belirtmiş, özellikle iktidara yakın gazetelerin manşetlerinde et-süt-buğday ithalatı ile ilgili manşetlerini gördükçe teessür altında kaldığını ifadeyle Menderes Hükümetin eleştirmiştir.²⁹³ Aynı bütçe görüşmelerinde Kars milletvekili Behram ÖÇAL “peki, memleketimizde % 106 nispetinde çoğaltılarak 14 milyon 529 bin tona çıkarıldığı bildirilen hububata ne oluyor da, yine ithal mecburiyetinde kalıyoruz. Et, süt, peynir, yağ ve şeker yiyen halkın hiç olmazsa, yediği ekmeğin bir miktar azalması lâzım gelmez mi?”²⁹⁴ Diyerek yapılan ithalatlara anlam veremediği ve hükümet tarafından verilen rakamlara güvenmediğini ifade etmiştir.

Demokrat Parti Hükümeti adına söz alan Rize milletvekili Hüseyin Agün yapılan eleştirilere cevap vermiştir. Agün;

²⁹¹ Yalçın Küçük, *Planlama Kalkınma ve Türkiye*, Tekin Yayınevi, 3 Basım, Ankara 1978, 256

²⁹² Ticaret Âlemi, Yıl 1, Sayı 112, 17.11.1958, 1; Ticaret Âlemi, Yıl 1, Sayı 112, 18.11.1958, 1

²⁹³ TBMM ZC, D:11, C:2, İ:1, (27.11.1958), 983

²⁹⁴ TBMM ZC, D:11, C:2, İ:1, (27.11.1958), 986

Bir arkadaşımız 666 bin ton buğdayı Amerika'dan getirmek suretiyle memleketimiz şehirlerinin iâşe edildiğinden bahsetti. Muhterem arkadaşlar, 1950 den sonra Türkiye ve toprakları üzerinde evvela Marşal yardımı ve sonra kendi emeklerimizle 43 bin traktörü iki buçuk milyon çift hayvanın yanına yerleştirmek ve nihayet 9 buçuk milyon ton hububat istihsalini 14,5 milyon tona çıkarmak suretiyle 27 milyon nüfusumuzu beslemekte devam ediyoruz. Fakat muhterem arkadaşlar bununla iktifa edilmiş değildir. Nüfusun 35 - 40 milyona çıkmasını ve çıkacağını nazarı itibara alan iktidar Hükümetinin artan nüfus ihtiyaçlarını temin için her türlü tedbiri almış olduğunu memnuniyetle müşahede etmekteyiz. İşte bizim D.P. Hükümetlerimizi takdir ettiğimiz nokta, buradadır.²⁹⁵

Sözleri ile yapılan ithalatın gerekçelerini artan ve artacak nüfus artışına bağlı olarak alınan bir hükümet tedbiri olduğunu ifade etmiştir. Sivas Milletvekili Ahmet YILMAZ ise çiftçinin çektiği sıkıntıların ve kredi borcu sorunlarının aslında üç senedir devam eden kuraklıktan kaynaklandığını ifade etmiştir. Bu arada 11 Mart 1958 tarihli 4/10072 sayılı kararname ile Afyon il merkezini kazasında bulunan devlet üretme çiftlikleri genel müdürlüğünce kurulmuş bulunan işletmenin tasfiyesine karar verilmiştir.²⁹⁶

Fatin Rüştü Zorlu 21 Ağustos 1958 tarihinde Meclis'te yaptığı konuşmada 1950 yılında 7,5 milyon ton olan hububat üretiminin 1957 yılında 14,5 milyon tona, pamuk üretiminin 118 bin tondan 145 bin tona çıkardıklarını, ülkede ekonomik anlamda bazı sıkıntıların yaşandığını ve bu sıkıntıların oluşmasında temel sebeplerin başında Kore krizi ve devamında son üç sendir meydana gelen kuraklık ve tabii afetlere bağlamıştır.²⁹⁷

1950-1960 yılları arasında Tarım ülke ekonomisindeki payı oldukça yükselmiş olup dönem içinde tarım kesimine yönelik yatırımların toplam yatırımlar içindeki payı %22'dir.²⁹⁸ Bu yıllarda Avrupa'da Türkiye, geleceğin tahıl ambarı olarak bakılmaktadır. 1954 yılından itibaren ise tarımsal üretimde iklim koşullarına bağlı olarak büyük düşüşler yaşanmaya başlanmıştır. Bununla birlikte teknik bilgisizlik nedeniyle

²⁹⁵ TBMM ZC, D:11, C:2, İ:1, (27.11.1958), 990-991

²⁹⁶ CCA, 30-18-1-2_156-13-7, 16.08.1960

²⁹⁷ TBMM ZC, D:11, C:4, İ:1, (21.08.1958), 829

²⁹⁸ Hüseyin Şahin, *Türkiye Ekonomisi*, Bursa Ezgi Kitabevi, 2002, 103

traktörlerin bakım sorunlarının artması ve makineli tarımda gerilemeler yaşanması tarımın GSMH içindeki payının aynı hızla artmasına engel olmuştur.

Menderes Hükümetlerinin tarım kesimine öncelik veren ekonomi politikaları tarımsal kredilerin yükselmesini ve tarım alanında makineleşme olgusunu artırırken bu bir takım eleştirileri de beraberinde getirmiştir. Özellikle yapılan eleştirilerin başında kredilerin ve özellikle ithal edilen traktörlerin belli bir kesime verildiği hususudur. Nitekim dönemin ilk yarısından itibaren yapılan traktör ithalatının yaklaşık %90 'ı büyük toprak sahiplerine yaklaşık %8'i orta büyüklükteki çiftçilere ve yaklaşık %2'si devlet çiftliklerine aittir. 1950-1954 yılları arasında alınan 37.743 traktörün karşılığında yapılan ödemelerin bir kısmı Marshall Yardımı kapsamında karşılanırken geri kalan kısımları ya diğer yardımlar ile yâda ticari krediler ile karşılanmaya çalışılmıştır.

1958 yılında Ziraat Vekâleti çiftçilere ekim mevsimi gelmeden ihtiyaç tespit edilerek ilkbahar yağışlarının iyi olmadığı bazı bölgelerde çiftçilere 5254 sayılı kanun gereğince tohumluk yardımı yapılmasını emretmiş bu hususta vilayetler tohumluk ihtiyacı olan çiftçileri süratle tespit edilmesi istenilmiştir. Verilecek olan bu tohumluklar seçtörlenmiş ve ilaçlanmış olarak Devlet Üretim Çiftliklerinden Vilayetlerin İhtiyaç Komisyonlarının emrine verilmiş, tohumluk ihtiyacı ve dağıtımında Ziraat Teşkilatı, Devlet Üretim Çiftlikleri ve Ziraat Bankası sıkı bir iş birliği içinde bu işleri yürütmüştür.²⁹⁹ Tohumluk dağıtımlarına rağmen 1959 yılında Türkiye'de tarımsal alandaki olumsuz gelişmeler buğday üretiminde azalma vb. hızlı nüfus artışı ve dünya genelinde yaşanan olumsuz ekonomik hava yüzünden buğday üretimi ile doğru orantılı olarak un fiyatlarında bir yükselme gözlemlenmiş ve yurt dışından buğday ithal edilmiştir.

Amerika ile Türkiye arasında 35 milyon dolarlık zirai mahsul ve gıda maddesi anlaşması imzalanmış, Anlaşmaya göre Amerika'dan alınacak gıda maddeleri arasında 300 bin ton buğday, 50 bin ton soya fasulyesi, pamuk yağı vb. yiyecek maddeleri vardır. 3 milyon dolar nakliye ücretiyle toplamda 35 milyon dolarlık bir anlaşma yapılmıştır.³⁰⁰

²⁹⁹ Ticaret Âlemi, Yıl 1, Sayı 93, 23.10.1958, 1

³⁰⁰ Ticaret Âlemi, Yıl 2, Sayı 448, 23.12.1959, 1

1959 yılında 1958 e nazaran genel hububat üretiminde bir milyon ton eksiklik vardır. Sadece mısır üretiminde %11 e varan bir artış söz konusudur. Diğer hububat cinslerinde %2,5 ten başlayıp %20'lere kadar varan bir eksiklik söz konusudur. Örneğin 1958 de 8,5 milyon ton üretilen buğday 1959 yılında %8 eksiğiyle 7,8 milyon ton üretilmiştir. 1958-1959 mevsiminde 12,7 milyon hektara hububat ekilmiş. 1959 yılında yağlı tohum üretiminde de bir artıştan bahsetmek söz konusudur.³⁰¹ 13 Nisan 1959 tarihinde 598 sayılı kararname ile Antalya'da Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğüne kurulmuş bulunan Guayul İşletmesinin tasfiyesi yapılmıştır³⁰² bir taraftan bazı işletmelerde tasfiye yapılırken bir taraftan D.Ü.Ç.G.M. bünyesine katılan yeni işletmeler olmuştur.

1959 yılında alınan Bakanlar Kurulu kararlarınca Ziraat Vekâleti veyahut başka kurumların elinde bulunan aralarında Manisa-Beydere Teknik Ziraat Okulu'na bağlı Üretim Çiftliği, Manisa Pamuk Deneme ve Üretim Çiftliği, İstanbul-Yeşilköy Ziraat Araştırma Enstitüsü'ne bağlı döner sermaye işletmesi arazisi ile üretmeyle ilgili bir kısım tesisler, Adapazarı Tohum Islah İstasyonu, Bornova Ziraat Araştırma Enstitüsü, Erzincan Deneme İstasyonu, Alta Teknik Bahçivanlık Okulu, Eskişehir Tohum Islah İstasyonu, Yahyalı, Kilis, İskenderun, Giresun fidanlıkları, Gaziantep Ziraat Araştırma Enstitüsü, Arifiye Bahçe Kùltürleri İstasyonu, Bornova Zeytincilik Enstitüsü olmak üzere sayıları 24 bulan çeşitli çiftlik, enstitü, bahçe, fidanlık Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğü bünyesine katılmıştır.³⁰³ Bu katılımlarla teknik bilgi isteyen sertifikasyon, tohum analizi ve kùltür teknik gibi işlerde çalıştırılmak üzere 1959 bütçesinde Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğü'nce kadro tahsisi istenilmiştir.

Devlet Üretim Çiftlikleri sadece tohum ıslahı yapan damızlık hayvan yetiştiren bir kurum değildi, birçok fonksiyonu bir arada barındıran bir kampüs hüviyetindeydi. Sosyal kùltürel, teknik, eğitim alanında birçok faaliyetin yürütüldüğü çok fonksiyonlu kurumlardır. 1960'lı yıllara gelindiğinde Devlet Üretim Çiftliklerince yürütülen başlıca faaliyetlerden kısaca bahsedecek olursak; Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğü'nce Ankara Üniversitesi Ziraat Fakùltesi ve Atatürk Üniversitesi Ziraat

³⁰¹ Ticaret Âlemi, 06.02.1960, 4

³⁰² CCA, 152- 15- 20, 13.04.1959

³⁰³ CCA, 30-18-1-2 / 151 - 74 - 6, 10.02.1959; CCA, 30-18-1-2 / 152 - 19 - 5, 16.04.1959; CCA, 30-18-1-2 / 154 - 61 - 6, 03.11.1959; CCA, 30-18-1-2 / 153 - 54 - 13, 02.10.1959; CCA, 30-18-1-2 / 153 - 58 - 11, 12.10.1959; CCA, 30-18-1-2 / 154 - 59 - 12, 22.10.1959; CCA, 30-18-1-2 / 153 - 49 - 4, 31.08.1959

Fakültesinde okuyan belli sayıdaki öğrencileri burslar verilmekteydi, çiftçiye yeni ziraat usullerini ve çeşitlerini tanıtmak ve bu sahada ki bilgilerin broşür, gazete, dergi ve kitaplarla köylere kadar duyurabilmek için belli zamanlarda tarla günleri düzenlenmiş, değişen ve gelişen zirai teknikleri yerinde görmek için farklı zamanlarda yurt dışına birçok personeller gönderilmiş, çiftliklerde üretilen çeşitli mahsullerin teşhiri, mahsullerin kalitesinin artırılması için gerekli teknik bilgilerin halka duyurulması ve gösterilmesi amacıyla farklı zamanlarda sergi ve fuarlarda iştirak edilmiş ve bu şekilde tanıtımlar yapılmıştır. 1959 yılına kadar devlet üretme çiftliklerinde düzenlenen kurslara makine ve ziraat kurslarına 2.020 ve diğer kurslara da 2.517 köylü çocuğun katılımı sağlanarak onlara ziraat alanında bilgiler verilmiştir.

Zirai hayvancılık alanında Devlet Üretme Çiftlikleri'nce sağlam kemik yapılı ve süt tipine uygun olan, orta yapılı bir vücuda sahip olan ve yağlı kuyrukları olan İvesi koyunu ırkı üzerinde önemle durulmuş, ince dokuma sanayinin ihtiyacı olan kaliteli yün elde etmek amacıyla devlet üretme çiftlikleri 1953 senesinden beri Merinoslaştırma faaliyeti başlatmış ve 1959 senesinin son ayları ne kadar toplam 22.260 baş Merinos melezi koyun elde edilmiştir. Ayrıca kıvırcık, akkaraman ve kangal ırklarının saf yetiştirilmesi planları arasına alınmıştır. Aynı yıl Devlet Üretme Çiftlikleri'nin elinde muhtelif çiftliklerde ve işletmelerde 305 bin kapasiteli 32 adet kuluçka makinesi ile civciv üretim yapılmaktaydı, Devlet üretme çiftlikleri atölyelerinde atölyelerin de çiftçilerin makina ve aletleri tamir edilmekte ve piyasadan temin edilmeyen bazı alet ve yedek parçalar maliyet fiyatı üzerinden ihtiyaç sahiplerine verilmekteydi.

Ayrıca Üretme Çiftlikleri yakınında ve ya civar yerlerde örnek köyler oluşturularak köylülerin ziraatın nasıl yapıldığı ve teknik bilgilerini artırılmasına çalışıldığı gibi bilfiil yardımlarda bulunuluyordu. Çiftliklerinde kurulan elektrik tesisatlarından civar bölge halkı ve resmi kurumlar faydalandığı gibi yine çiftliklerde çalışan doktorlardan ve çiftlik devirlerinden civar köylerde yaşayan köylü hastalarda istifade ediyordu.

Tablo 33. 1950-1959 yılları arası Devlet Üretim Çiftlikleri'nce üretilen bazı ürünlerin üretimi ve dağıtımı

Türü	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959
Hububat (Ton)	95.542	96.792	101.080	152.874	74.470	101.360	96.972	132.621	111.703	74.202
Tohumluk Dağıtımı (Ton)	55.053	45.512	72.823	96.899	43.294	68.293	67.773	71.603	69.124	36.000
Yemlik ve Yemelik Dağıtımı (Ton)	10.092	9.303	10.122	19.138	8.195	8.361	7.538	6.592	10.000	10.000
Meyve Fidanı Dağıtımı (Adet)	54.334	72.078	77.065	52.330	173.274	237.680	265.212	271.298	466.450	639.842
Meyvesiz Fidan Dağıtımı (Adet)	210.244	309.556	177.223	230.649	116.666	58.710	58.710	158.615	98.450	177.133

Kaynak: Devlet Üretim Çiftlikleri, 1960 Yılı Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğü Bütçesi 1960

Devlet Üretim Çiftilikleri'nce üretilen bazı ürünlerin yıllara göre üretim ve dağıtım miktarlarına bakıldığında hububat üretiminin 1950 den 1954 yılına kadar sürekli bir artış gösterdiği en fazla üretimin 1953 yılı ile 1958 yıllarında olduğu, Üretime bağlı olarak dağıtılan tohumluk miktarının da benzer özellikler gösterdiği anlaşılmaktadır. 1950 den 1959' kadar üretilen toplam hububat miktarı 1.037.616 ton, dağıtılan tohum miktarı ise 626.374 tondur.

1960 yılının ilk aylarından itibaren ülke genelinde başlayan unlu yiyecek fiyatlarında ki artış Hükümeti ithalat yapmaya sevk etmiş, buğday fiyatları ile ilgili aynı yıl şubat ayında gazete haberlerine göre İstanbul Ticaret Borsasında ofis malı buğdaylar 59 kuruştan Tekirdağ Zahir Borsasında da 56 kuruş üzerinden işlem görmektedir. Gazete haberlerine göre buğdaya nazaran un fiyatları oldukça yüksek tutulmakta olduğu bu yüzden başta makarna olmak üzere hamurlu ve unlu yiyeceklerin fiyatının oldukça yükseğe çıkmış olduğu belirtilmiştir.³⁰⁴ İthal edilecek buğdaylar özellikle iyi ilişkiler halinde olduğumuz Amerika ile yapılmış ve Amerika'dan Türk lirası ile alınan buğdayların ilk partisi 1960 yılında İzmir Alsancak'ta bulunan buğday silolarına getirilmiş ve bu buğdaylar ile İzmir ve civarında ekmeklik buğday olarak kullanılacağı gazete haberlerinden anlaşılmaktadır.³⁰⁵ 17.02.1960 günü gazete haberlerine göre ikinci parti Amerikan buğdayının da İstanbul Limanına geldiği ve tahliyesinin yapılmakta olduğu, ayrıca 18.500 ton buğdayın daha gelmesi beklenildiği ifade edilmekteydi.³⁰⁶

Nisan 1960'ta zirai üretimin artırılması için bazı tedbirler uygulanmaya başlanmış bu tedbirlerin ilki Türkiye davet edilen OECD temsilcisi Prof. Fritz Baade'nin Türkiye tetkikleri sonucunda vereceği rapor beklenildiği gibi bir taraftan da ekim yapılan topraklar ile ilgili tahlil raporları düzenlenmiş buna göre üretimi düşük topraklarda yetiştirilecek mahsuller tespit edilecek ve verim düşüklüğü yaşanan yerlerin daha verimli olması için nadas, gübreleme gibi toprağı kuvvetlendirecek usullere önem verilmesi kararlaştırılmıştır.³⁰⁷ Zirai alanında alınan tedbirlere rağmen son resmi istatistiklere göre son 10 yıl zarfında fiyatlar devamlı olarak yükselmiş başlıca şehirlerde ekme 1950 de yılında 32 kuruştan 72 kuruşa, un fiyatları 37 kuruştan 130

³⁰⁴ Ticaret Âlemi, 01.02.1960, 1

³⁰⁵ Ticaret Âlemi, 20.01.1960, 5

³⁰⁶ Ticaret Âlemi, 17.02.1960, 1

³⁰⁷ Ticaret Âlemi, 16.04.1960, 1

kuruşa çıkmıştır.³⁰⁸ Ayrıca ekonomik tedbir olarak tarım kazançlarından vergi tahsil edilmesi da kesinleşmiş ve senelik kazancı 3.500 liradan düşük olan çiftçi vergiden muaf tutulmasına karar verilmiştir.³⁰⁹

3.2. 1960-1970 DÖNEMİ

Ekonomik anlamda Türkiye 1950-1960 döneminde programsız plansız ve devam edilemeyecek nitelikteki büyüme hızında sonra ekonominin belli planlar dâhilinde yürütülerek sürdürülmesi 1960'lı yıllardan sonra uygulanmaya başlanmış bu dönemde hazırlanan Kalkınma Planları ile karma ekonomi sistemi de benimsenerek faaliyetler yürütülmeye çalışılmış amaç doğrultusunda Başbakanlığa bağlı Devlet Planlama Teşkilatı kurulmuştur. Yapılan Kalkınma planlarında tarım sahasına birinci beş yıllık planda 10 milyar lira, ikinci beş yıllık planda 8,9 milyar lira yatırım düşünülmüştür.³¹⁰ Kalkınma planların tamamında temel amaç milli gelirin yükseltilmesi ve istikrarlı bir hızda büyüme hedefinin sağlamasıdır. Kalkınma planlarında tarım sektörü alanında özellikle buğday üretimi yönünden Türkiye'nin kendi kendine yeterli olmasını hedef almıştır.³¹¹

1960 yılında Türkiye'nin 15 milyon 305 bin hektar tarla arazisinin 7 milyon 959 bin hektarlık alanı nadasa, 782 bin hektar arazisi bağlık, 730 bin hektar meyvelik, 548 bin hektar alanda ise zeytinlik faaliyeti yürütülmekteydi.³¹²

Bu dönem de siyasi gelişmelere baktığımızda Türkiye 256 milyon dolar tutarında dış borcu ve de kucağında bir "kambiyo krizi" bulunuyordu. Dış ticaret açığı büyümüş. 1958 yılında 55,3 milyon dolar olan bütçe açığı 1959'da 266,7 milyona yükselmiş. Türkiye 1959 yılında hayat pahalılığında Brezilya'dan sonra dünya ikincisi idi. Borçlardan dolayı dış kredi alınamıyor, ithalat yapılamıyordu. Ülkedeki tesisler ithal girdileri sağlayamadıkları için kapanma noktasına gelmişlerdi.³¹³ Tarımda meydana gelen hızlı makineleşme sonucu köyden büyük kentlere göçler olmuştur. Bir diğer husus

³⁰⁸ Ticaret Âlemi, 30.05.1960, 1

³⁰⁹ Ticaret Âlemi, Yıl 1, Sayı 86, 15.10.1958, 1

³¹⁰ Ferruh Bozbeyle, *Kalkınma ve Planlama*, Ak Yayınları, İstanbul 1969, 138

³¹¹ Agâh Oktay Güner, *Verim Ekonomisi*, Damla Yayınevi, İkinci Baskı, İstanbul, 1975, 308

³¹² Tütengil, a.g.e.,93

³¹³ *Türkiye'de Ekonomik Krizler*, <https://www.paraborsa.net/i/turkiyedeki-ekonomik-krizler-ve-nedenleri/> Erişim Tarihi: 18.02.2019

ise IMF ile tanışılmasıdır. Türkiye, IMF'ye 11 Mart 1947'de üye olmuştur. IMF ile yapılan anlaşmalar 1958 de başlamış 1990'lı yılların sonlarına kadar devam etmiştir.

Yaşanan olumsuz siyasi gelişmeleri ekonomik dar boğaz ve karşıt görüşlü eylemler sonucunda 27 Mayıs 1960'ta Türkiye Büyük Millet Meclisi Askeri Komite tarafından feshedilmiş, yakalanan hükümet erkânı harbiye Okulunda muhafaza altına alınmış, Milli Birlik komitesi başkanı Cemal GÖRSEL radyo demecinde yeni bir anayasa çıkartılacağını memleketin gittiği bu feci gidişata son vereceğini, bundan dolayı devletin idaresine el koyduğunu diktatörlük hevesinde olmadığını, bütün amacının memleket te temiz ve dürüst bir demokratik nizamı kurmak ve devletin idaresini milletin iradesine terk edeceğini açıklamıştır.³¹⁴

1960 darbesinden sonra Türkiye çift meclis sistemine geçmiştir. 27 Mayıs darbesiyle Cumhuriyet Senatosu ve Millet Meclisi olmak üzere iki meclis aynı anda faaliyet yürütmüştür. Cumhuriyet Senatosu'nun bir bölümünü halkoyuyla seçilen üyeler, bir bölümünü Cumhurbaşkanı kontenjanından atanan üyeler, geri kalanını da Milli Birlik Komitesi üyeleri oluşturuyordu. Askerlerin oluşturduğu Milli Birlik Komitesi üyelerinin ömür boyu senatör olma hakkı vardı. Cumhuriyet Senatosu'nda 150, Millet Meclisi'nde 450 üye bulunuyordu. Uygulama, 1980 darbesine kadar devam etmiş daha sonra Senato kaldırılmıştır. Senato'nun kaldırılmasında ki en önemli etken işlevsiz görülmesiydi. Meclis'e hâkim olan parti Senato'ya da hâkim olabiliyordu.³¹⁵

Bu dönemde köylerde genç nüfus kalmıyordu. Tarıma dayalı ekonomik yapı dengesizleşiyordu. Makineler ile yapılan iş gücünü çoğaltıyor ama iş çeşidi azalıyordu. Şehirlerde işsizlik artıyor, suçlar çoğalıyordu. Kırsaldaki hayvancılık, 60'lı yıllardan itibaren bir hayli düşüş göstermiş. Köylerde yapılan hayvancılık, büyük oranda kırsala hitap eden bir duruma gelmiş, genç nüfus kırsaldan çekilince de ülke et vb. hayvan ürünleri ihtiyacını kısmen dışarıdan karşılar hale gelmiştir.³¹⁶

Askeri müdahaleden sonra 1960'tan itibaren Devlet Üretme Çiftlikleri arazilerinde bir tasfiye dönemi başlamış ve alınan Bakanlar Kurulu kararları ile

³¹⁴ Ticaret Âlemi, 28.05.1960, 1

³¹⁵ Türkiyede Saenato'nun Tarihi, <https://www.cnnturk.com/2008/turkiye/06/07/turkiyede.senatonun.tarihi/467902,0/index.html>, Erişim Tarihi 22.12.2018

³¹⁶ Sinan Demirtürk, "1980 Döneminde Türkiye'de Sosyo-Ekonomik Değişimin ve Dışa Yönelişin Toplumsal Dinamikleri" *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Dergisi, Cilt 4, Sayı 12*, 2015, 162

DÜÇGM'nin elinde bulunan birçok çiftlik ve işletme Tarım Bakanlığına devredilmiştir. 12 Eylül 1960 tarihli kararname ile Erzurum, Afşin Devlet Üretim Çiftlikleri, Ödemiş, Tarsus, Niğde Fidancılık İşletmeleri Bigadiç ve Zile Tavukçuluk işletmeleri Tarım Bakanlığına devredilmiştir.³¹⁷ 16 Kasım 1960 tarihli 5/540 sayılı kararname ile Halkalı, Beydere, Bursa, Yeşilköy, Çayırova, Adana, Alata, Aksu, Erzincan, Ordu Devlet Üretim Çiftlikleri, Antalya Turunç, Kütahya Tavukçuluk, Tekirdağ Bağcılık, Kastamonu Fidan, Alanya Turunçgiller, Çorum Fidancılık, Van Fidancılık, Çanakkale Bağcılık, Aydın Fidancılık, Bilecik Bağcılık, Eğirdir Fidancılık, Yahyalı Fidancılık, Kilis Bağcılık, İskenderun Fidancılık, Giresun Fidancılık, Gaziantep Fidancılık, Düzce Fidancılık, Tokat Fidancılık, Bornova Zeytincilik, Edirne Fidancılık, Manisa Bağcılık, Arifiye Fidancılık, Ankara Tavukçuluk, Malatya Fidancılık, Artvin Fidancılık, Bartın Fidancılık, Burhaniye Fidancılık, Siirt Fidancılık, Pazar Fidancılık, Sultanhisar Fidancılık, Suşehri Fidancılık, Edremit Zeytin, Rize Fidancılık işletmeleri ile Ankara B. Tohum Üretim, Sakarya B.Tohum Üretim, Samsun B.Tohum Üretim ve Eskisehir B. Tohum Üretim Çiftlikleri Tarım Bakanlığına devredilmiştir.³¹⁸

17 Nisan 1961 tarihli 5/1080 sayılı kararname ile Yalova Devlet Üretim Çiftliğine ait Millet Çiftliği adıyla anılan 1335,65 dekarlık alanın Tarım Bakanlığı'na bağlanması kararlaştırılmıştır.³¹⁹ 20 Haziran 1964 tarihli 6/3245 sayılı kararname ile de Hatay Devlet Üretim Çiftliğine bağlı Soğuksu İşletmesi'nin Amerikan Asma Anaçlığı tesislerine tahsisi ile Tarım Bakanlığı'na devri sağlanmıştır.³²⁰ Tasfiyelerin ardında 02 Ocak 1961 tarihinde kuraklık sebebiyle Kıbrıs'ta mahsulü zarara uğramış bulunan Türk çiftçisine Bakanlar Kurulu kararına göre 1.000 ton tohumluk buğday ve 500 ton tohumluk arpa yardımında bulunmağa karar verilmiştir.³²¹ Ayrıca askeri müdahaleden sonra yapılan soruşturmalarda Tarım Bakanı Nedim ÖKMEN hakkında Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğüne ait bir milyon iki yüz bin lirayı Vatan Cephesi Ocaklarına, siyasi maksatlarla kurulan cami ve okullara dağıtıldığı iddiasıyla dava açılmasına karar verilmiş³²² yine Başbakanlık Müsteşarı Ahmet Salih KORUR hakkında

³¹⁷ CCA, 30-18-1-2 / 156 - 16 - 9, 12.09.1960; CCA, 30-18-1-2 / 156 - 16 - 8, 12.09.1960

³¹⁸ CCA, 30-18-1-2 / 157 - 27 - 15, 16.11.1960

³¹⁹ CCA, 30-18-1-2 / 159 - 19 - 8, 17.04.1961

³²⁰ CCA, 30-18-1-2 / 178 - 36 - 9, 20.06.1964

³²¹ Resmî Gazete, S:10701, 07.01.196; Millî Birlik Komitesi, Genel Kurul Toplantısı, C:5, 2.1.1961, 30-

31

³²² Milliyet, 24.10.1960, 5

da Malya Devlet Üretim Çiftliği'nden aldığı 5 ton arpa, yulaf, mısır ve 30 adet koyunun parasını ödenmediğinden dolayı Yargıtay 4. Ceza dairesince zimmet davası açılmış olup davalar ilerleyen zamanda karara bağlanmıştır.³²³

Siyasi alanda ise aynı yıl yeni hazırlanan anayasa 9 Temmuzda halkoyuna sunulmuş, yapılan halk oylamasında 1961 Anayasası %61 civarında evet oyuyla halk tarafından kabul edilmiştir. Hemen ardından 4 Eylül 1961'de Kurucu Meclis lağvedilmiştir. Anayasanın kabulünden sonra 15 Ekim 1961'de genel seçimler yapılmış bu seçimlerde CHP Oyların yüzde 36,7'sini alarak 173 milletvekili çıkarırken, DP'nin devamı niteliğindeki Adalet Partisi de oyların yüzde 34,7'sini alarak 150 milletvekili çıkarmıştır. Böylece Cumhuriyet tarihi bir ilki yani koalisyon hükümetleri ile tanışmış olacaktır.³²⁴ Türkiye ilk koalisyon hükümetiyle tanışırken ülke genelinde yaşanan kış şartları ülke tarım ve hayvancılığının oldukça olumsuz yönde etkilemiş özellikle Doğu Anadolu Bölgesi'nde yaşanan sert kış meselesinden dolayı özellikle Erzurum'da bölgesinde Bir önceki sene de yaşanan kuraklık yoğun kar yağışı bölgedeki çiftçileri olumsuz yönde etkilemiş köylüler büyük bir hayvan yemi sıkıntısı yaşamış Erzurum valisinin de gayretleriyle hükümet yetkilileri hemen bazı tedbirler almış özellikle Erzurum ve civarında köylünün elinde bulunan ve beslenmesi gayri kabil olan hayvanların Et ve Balık Kurumu ve Devlet Üretim Çiftlikleri tarafından değeri düşürülmeden satın alınması karara bağlanmıştır.³²⁵

DÜÇGM'nün 1962 yılı Bütçe Kanunu görüşmelerinde Tarım Bakanı Cavit ORAL Millet Meclisinde yaptığı konuşmada ülkenin çeşitli şekillerde yaklaşık 240 bin ton tohumluğa ihtiyacın olduğunu belirterek bu konuda Devlet Üretim Çiftliklerinin üretim olarak 40 - 50 bin ton buğday tohumluğu üretiminden ibaret olduğunu. Devlet Üretim Çiftliklerinin üretimi dışında kaliteli tohum temin etmenin asla mümkün olmadığını, bunu mümkün kılmamanın çaresi olarak ta tohum endüstrisini ülkede tatbik etmek ile başarılacağını ifade etmiştir. Cavit Oral devam eden konuşmasında zamanında araştırma faaliyeti yürüten istasyonların iyi cins hububat tohumu üretimini sağladıkları fakat bu istasyonların üretimini sağladıkları bu hububat tohumlarının üretim miktarları

³²³ Milliyet, 20.04.1961, 5

³²⁴ Türkiye'de Senato'nun Tarihi, <https://www.cnnturk.com/2008/turkiye/06/07/turkiyede.senatonun.tarihi/467902.0/index.html>, Erişim Tarihi 22.12.2018

³²⁵ Cumhuriyet, 24.12.1961, 1

az olmasından dolayı geniş alanlara ekiminin yapılmadığını, eğer DÜÇ'nin elinde bulunan zirai makine ve aletlerin yenilenip tohumluk üretiminin 50 - 80 bin tona kadar çıkarmanın mümkün olacağını. Yurt çiftçisinin hal, hazırda 6 bin selektöre ihtiyacı olduğunu, fakat elde ancak 1.300 selektörün olduğunu mevcuttur. Bu sene bütçeden ayırabilecek para ile ancak 76 selektör alınabilindiğini ifade etmiştir.³²⁶ Diyerek aslında Tohum İslah istasyonlarında kaliteli tohumların üretildiğini fakat üretim miktarı az olduğundan geniş kitlelere ulaşamadığını, üretimi artırmak için Çiftliklerin ellerinden bulunan eskimiş zirai aletlerin değiştirilmesi ve sertifikalı tohumculuğun yapılması ve hali hazırda 1.300 adet civarında bulunan selektör miktarının da artırılması gerektiğini ifade etmiştir. Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğü'nün 1962 bütçesi yatırımlar dışında kalan giderleri için 8 milyon 690 bin 800 Türk lirası ve yatırım giderleri için de 340.000 lira ödenek verilmiştir.³²⁷

1963 yılı Bütçe görüşmelerinde ise CKMP Grubu adına İsmail Hakkı Yılanlıoğlu 'Devlet Üretim çiftliklerinin Türkiye'nin en verimli topraklarına, en modern zirai vasıtalarına, en bilgili personellerine sahip olduğunu. Türkiye'nin 1.200.000 ton buğday 34.904 ton arpa, olmak üzere 1,5 milyon ton tohumluğa ihtiyacı olduğunu. Buna karşılık D. Ü. Ç. 1960 yılında ancak bu ihtiyacın % 2 sini, 1961 yılında ise ancak %4'ünü karşıladığını ifade ederek sert eleştirilerde bulunmuştur. İsmail Hakkı Yılanlıoğlu Devlet Üretim Çiftliklerinin çalışma şekli ile ilgilide çiftliklerin 1960 yılında 3.312.000 lira 1961 yılın da 23.878.000 lira kâr elde ettiğini fakat bu iki yıl arasındaki kar farkının aslında üretimin artırıldığı olgusuyla hiç bir alakasının olmadığını, Çiftliklerin 3 milyon kâr temin ettiği 1960 yılında toplam üretimin 104 milyon kilo iken 23.870.000 lira kâr temin ettiği 1961 yılında toplam üretimin 103 milyon kilo olduğunu daha az üretimle daha çok gelir temin ettiğini. 1960 yılında ürettiği buğdayların %70'nin yemeklik ve yemlik olarak sattığını, artan buğday fiyatlarının etkisiyle bu yüksek kâr oranının ortaya çıktığını ifade ederek Devletin elinde bulunan bu çiftliklerin amacının çiftçiye fazla fiyatla hububat satmak olmadığını, elinde bulunan arazinin verimini artırmak suretiyle ucuz ve kaliteli ve yeteri miktarda tohumluk dağıtması gerektiğini ifade ederek Üretim Çiftlikleri'nin amacının dışında faaliyetlerde bulunduğunu söylemiştir.

³²⁶ MM, TD, D:1, C:3, T:1, (24.2.1962), 422-423

³²⁷ MM, TD, D:1, C:3, T:1, (24.2.1962), 438

Tablo 34. 1960-1961 Devlet Üretme Çiftlikleri Toplam Üretim Miktarları

Yıl/Dekar Verim	Miktar	Toplam Üretim/Kg	Kâr/Lira
1960 (1 Dekarda Verim)	102 kg	104 Milyon	3 Milyon
1961 (1 Dekarda Verim)	86.4 kg	103 Milyon	23.870 Milyon

Kaynak: Millet Meclisi Tutanak Dergisi Dönem 1 Cilt 3, Toplantı 1, 24.2.1962, 472

İsmail Hakkı Yılanlıoğlu konuşmasında Devlet Üretme Çiftliklerinin hayvancılık konusunda da iyi durumda olmadığını, Üretme Çiftliklerinin elinde bulunan mera ve araziye göre mevcut hayvan miktarı az olduğunu, mevcut bütün çiftliklerde hayvancılık sektörünün zarar ettiğini ifade ederek, kültür ırkları beslenmesine rağmen süt veriminin ancak 3 litre olduğunu, Çiftliklerin elinde 700.000 dönüm mera 10.000 dönüm anız olduğunu ve bu mera ve anızlık arazide yaklaşık 100.000 damızlık hayvanın beslenebileceğini, yaklaşık bir tavuğa 36 lira masraf eden bir işletmenin zarar etmekten kurtulamayacağını söylemiştir.

Tablo 35. 1961 Devlet Üretme Çiftlikleri'nde toplamda bazı hayvancılık kollarında 1 başa düşen masraf ve gelir

Yıl	Hayvan Cinsi	Masraf/Lira	Gelir/Lira	Zarar/Lira
1961	1 Baş Sığır	853	512	341
1961	1 Baş Koyun	96	80	16
1961	1 Baş Tavuk	36	20	16

Kaynak: Millet Meclisi Tutanak Dergisi Dönem 1 Cilt 3, Toplantı 1, 24.2.1962, 472

İsmail Hakkı Yılanlıoğlu konuşmasının sonunda Devlet Üretme Çiftliklerinin bu düştüğü durumdan kurtarılması için Meclis Genel kurulunda bazı tavsiyelerde bulunmuş bu tavsiyelerin başlıcaları şunlardır;³²⁸

1. Üretme Çiftlikleri fiyat yükselmeleriyle kârını artırmak yerine toprağın verimliliğini yükseltmek çalışmalı
2. Üretme Çiftlikleri masraflarını kısması gerektiği
3. Toprak tahlillerine dayanan gülbreliliğe önem verilmesi gerektiği

³²⁸ MM, TD, D:1, C:3, T:1, (24.2.1962), 473

4. Traktör, biçerdöğeri, motorlu taşıtlar gibi ziraat ekipmanlarından yenilenmesi gerektiği,
5. Verim artırıcı zirai teknik uygulamalarına önem verilmesi gerektiği
6. Hayvancılık verimi ve üretiminde yem ziraatine önem verilmesi gerektiğini
7. Hayvan kadrolarının imkan dahilinde iki katına çıkarılması gerektiği, ve iklim koşullarına göre hayvan ırklarının seçilmesi gerektiği,
8. Merinoslaştırma faaliyetlerine hız verilmesi gerektiği
9. Meraların yok olmasının önüne geçilmesi ve dekar başına verimi artıracak tedbirler üzerinde durulması gerektiğini ifade etmiştir.

Aynı bütçe görüşmelerinde söz alan Trabzon milletvekili Ekrem Dikmen ise;

Devlet üretme Çiftlikleri bulunduğu bölgenin ihtiyacını göz önünde bulundurmalıdır. Bu husus ihmal ediliyor. Meselâ Samsun Gelemen Çiftliği bölgenin ihtiyacı olan şeftali yerine elma fidanı yetiştirir. Halk almaz elinde kalır. Basit bir etütle halledilecek bu gibi aksaklıklar önlenmelidir. Yine üretme çiftliklerinde yetişen damızlık Mantafon boğalar daha çok para eder diye «gastre» edilip kasaba satılmaktadır. Halbuki bunların yetiştiriciye ucuz da olsa intikali lüzumlu ve çok faydalıdır. Bu damızlıkların imhasına göz yummak şayanı eseftir.³²⁹

Diyerek üretme çiftliklerinin bölgenin ihtiyacına göre hareket etmediğini mantofon boğaların daha çok para etmesinden dolayı kasaplara kasaplık et niyetiyle satıldığını ve bunun yerine bunun civar muhitlerde bulunan üretici çiftçilere satılması gerektiğini ifade ederek üretme çiftliklerinin faaliyetlerini eleştirmiştir.

1963 bütçe görüşmeleri sırasında Üretme Çiftliklerini faaliyetleri ve kar-zara konuları hakkında muhalefet kanadından sert eleştiriler gelmiş iktidar partisi grubu adına söz alan ve bu eleştirilere cevap veren Tarım Bakanı Mehmet İzmen Devlet Üretme Çiftlikleri arazilerinin aslında kötü şartlar içinde bulunan araziler olduğunu, çiftliklerin konum itibarıyla buldukları alanların pek iyi olmadığını bundan dolayı bu konunun tartışılacak bir tarafı olmadığını, Üretme Çiftliklerinin ait arazilerin ülkenin en iyi arazilerini elinde bulunduran çiftlikler olmadığını, birkaç tanesinin elinde verimli

³²⁹ MM, TD, D:1, C:13, T:2, (19.02.1963), 499

arazi olduğunu, kısacası çiftliklerin elinde iyi arazi bulunan çiftlikler olmadığını ifade ederek eleştirilere cevap vermiştir.³³⁰

Yapılan bu eleştiriler altında DÜÇGM 1963 Yılı Bütçe Kanunu Tasarısı görüşmeleri sonucunda Üretim Çiftlikleri 1963 bütçe yılı yatırımlar dışında kalan giderleri için, 10.095.633 lira ve yatırım giderleri için de 840.000 lira ödenek verilmesi kararlaştırılmıştır.³³¹ Aynı yıl Bakanlar Kurulu tarafından alınan karar ile Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğü işletmelerinin üretimlerinden elde edilen tohumlukların taksitle satış şekli ve esasları hakkında yönetmelik kabul edilerek tohumlukların taksitle satılmasının önü açılmış oldu. Hazırlanan bu yönetmelikle beraber devlet üretim çiftlikleri Genel Müdürlüğü'nün kuruluş gayesine uygun olarak elde ettiği tohumlardan 1963 yılından başlamak ve yılda tutarı 5 milyon lirayı geçmemek şartıyla taksitle satışlar yapılmaya başlanmıştır. Buna göre her ihtiyaç sahibine 1 yıl zarfında taksitle satılacak tohumluk miktarı 50 bin liradan fazla olmamasına dikkat edilmiş, genel müdürlükçe çiftçiye yardım amacıyla yapılacak olan bu taksitle satışlardan faydalanacak ihtiyaç sahipleri bu tohumlukları tahsis maksatları dışında kullanmaları ve satışını yapmaları yasaklanmıştır. Bu şekilde maksat dışı tohumluk satışından faydalanan çiftçiler bir sonraki yıl da bu hizmetten faydalanamazlardı. Kabul edilen yönetmelik hükümlerine göre Genel Müdürlük ihtiyaç sahiplerini isteklerini inceleyerek kabul veya reddedebilecek, kabul halinde tahsisi yapılacak tohumluk satışının toplam bedelinin dörtte biri peşin tahsil edildikten sonra geriye kalan 3/4 için Banka teminat mektubu ve taahhüt senedi alındıktan sonra makbuzla alıcıya teslim edilmesi sağlanmıştır. Ayrıca yapılan taksitli satışlarda taksit vadesinde yatırılmadığı takdirde %5 gecikme faizi uygulanmıştır.³³² Taksitli satışlar ile ilgili 1964 yılında yeni bir düzenleme yapılarak Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğü'nün Kuruluş gayesine uygun olarak elde ettiği tohumluklardan 1963 yılında başlamak ve yılda tutarı 20.000.000 (Yirmi milyon) lirayı geçmemek şartıyla taksitle satışlar yapılması kararlaştırılmıştır.³³³

³³⁰ MM, TD, D:1, C:13, T:2, (19.02.1963), 515

³³¹ MM, TD, D:1, C:13, T:2, (19.02.1963), 527

³³² CCA, 30-18-1-2-170-25-8, 08.05.1963; Resmi Gazete, Sayı 11419, 04.06.1963, 2-3

³³³ Resmi Gazete, Sayı 11838, 21.10.1964, 1

1964 yılında çiftçilerin göz döneminde yapılacak ekimleri için Devlet  retim  iftlikleri Genel M d rl g 'nce hazırlanan 10.000 ton hububat tohumu 9 Ekim 1964 tarihli Bakanlar Kurulu kararınca dağıtılmasına karar verilmiş, Bu dağıtılacak 10.000 ton tohumluğun tarım bakanlığınca belirlenecek bölgelerde Ziraat Bankasıncı muhtaç çiftçilere dağıtımı yapılmıştır.³³⁴ Devlet  retim  iftlikleri Müdürler toplantısı kuruluşundan itibaren her yıl yapılmasına gayret edilmiş 1964 yılı çalışma sonuçlarını değerlendirmek ve 1965 yatırımları hakkında görüŐleri tespit etmek amacıyla düzenlenen devlet üretim çiftlikleri müdürler toplantısı 08.03.1965 yılında yapılmış toplantıda bir konuşma yapan Tarım Bakanı Turhan Kapanlı, Devlet  retim çiftlikleri'nin köylüye ıŐık tutan çalıŐmalarından ve geçen yıl sağlanan 53 milyon liralık net kardan duyulan memnuniyeti etmiş ve çalışmaların daha verimli bir Şekilde gelişmesini dilerken³³⁵ aslında üretim  iftliklerinin zarardan çok k r ettiğini vurgulamıştır.

Bu arada yurt genelinde yaşanan olumsuz hava koşullarından veya baŐkaca nedenlerden dolayı 1965 ve 1966 ekim yılında bu Şekilde zarar gören çiftçilerin Devlet  retim çiftliklerine olan borçları banka teminat mektuplarının yenilenmesi veya bu borçlarının faizsiz 1 yıl süreyle ertelenmesine 22 Ağustos 1966 tarihli Bakanlar Kurulunda karar verilmiştir.³³⁶ Bakanlar Kurulu kararınca alınan karara istinaden Devlet  retim çiftlikleri bünyesinde bulunan hayvan ırklarının ıŐlahı damızlık hayvan kadrolarının takviyesi ve yetiştiricilere dağıtılması amacıyla Batı Almanya'dan ithal edilecek damızlık sığırların satın alınması için Devlet  retim  iftlikleri Genel M d rl g  Hayvancılık İŞleri Müdürü Sadi Dostoğlu ile veteriner hekim İlhan Sırrı Tarı'nın da aralarında bulunduğu bir heyetin teşkil edilmesine karar verilmiştir.³³⁷ Alınan karar kapsamında yılsonuna kadar Almanya'dan 120 baş inek, 6 Baş damızlık boğa ithal edilerek çiftliklerin ihtiyaçlarına göre dağıtımı sağlanmıştır.

1965 yılında Bakanlar Kurulunun aldığı karara göre Devlet  retim  iftlikleri Genel M d rl g 'n n 1965 yılı programına dâhil olan bazı yatırımların yapımına emaneten baŐlama yetkisi verilerek bu karar kapsamında Acıpayam Devlet  retim

³³⁴ CCA, 30-18-1-2_181-63-12, 9.10.1964; Resmi Gazete, S:11838, 21.10.1964, 2

³³⁵ Cumhuriyet, 09.03.1965, 1

³³⁶ CCA, 30-18-1-2-198-57-17, 22.08.1966

³³⁷ CCA, 30-18-1-2-187-36-3, 21.06.1965

Çiftliğinde muhtelif inşaat ve tesisatın yapılması, Ceylanpınar Devlet Üretim Çiftliğinde 2 adet Çelik Hangar veya silo inşaatının yapılması, Dalaman Devlet Üretim Çiftliğinde 2 adet lojman ve 1500 metrekaarelik pist alanının yapılması, Malya Devlet Çiftliği'nde idare binasının kalorifer tesisatının yapılması kararlaştırılmıştır. Yapılan bu projelere toplam 820.000 lira yatırım bedel ön görülmüştür.³³⁸ Bu projelerin dışında ayrıca aynı yıl içinde Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğü'nün gerçekleştireceği 64 yatırım projesi için de gerekli maddi tutarın müdürlüğün yedek sermayeden harcanmasına karar verilmiştir.³³⁹ Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğü 1965 yılı sonunda aralarında Acıpayam, Alpaslan, Altınova, Bala, Ceylanpınar, Çiçekdağı, Dalaman, Gelemem, Gökhöyük, Gözlu, Hatay, Iğdır, Koçaş, Konuklar, Malya, Polatlı, Turunçgiller, Türkgeldi, Yalova ve Merkez Atölyesi'nin de bulunduğu işletmelerde her işletmenin ihtiyacına göre toplamda 22.440.700 tutarında harcama yapılarak bu işletmelerin arazi ıslahı, çayır-mera ıslahı, yağmurlama sistemleri, bahçe tesisleri, zirai inşaatları, su tesisatları, idare binaları, yol çalışmaları, haritalandırma çalışmaları, kuyu açılması, elektrik tesisatları, ağaçlandırma çalışmaları, zirai alet ve makine ihtiyaçları ile damızlık hayvan ihtiyaçları giderilmiştir.³⁴⁰

Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğü yedek sermayesinden 3 milyon 92 bin 500 liranın Güneydoğu illerinin zirai ve iktisadi kalkınmasında gerekli olacak tesislerinin finansmanında kullanılmak üzere bu paranın Güneydoğu Sanayi ve Ticaret Anonim Ortaklığı'nın katılma sermayesi olarak ödenmesi Maliye Bakanlığının uygun görüşü de göz önüne alınarak 27 Aralık 1966 tarihli Bakanlar Kurulu kararınca kararlaştırılmıştır.³⁴¹ Devlet üretim çiftliklerinden alınan bu sermaye transferi ileriki zamanlarda meclis gündeminde sert eleştirilere sebep olacak ve Devlet Üretim Çiftliklerinden bazılarının yılsonu bilançolarını hep zararla kapatması bu şekilde yapılan sermaye aktarımlarına bağlanacaktır.

1967 yılında Devlet Üretim Çiftlikleri'ne 1966-1967 Ekim yılında tohumluk bedellerinden borçlu çiftçilerden tabii afetler sonunda en az %40 oranında zarar görenlerin borçlarının banka teminat mektuplarının yenilenmesi veya faizsiz 1 yıl

³³⁸ CCA, 30-18-1-2 / 186 - 25 - 15, 30.04.196

³³⁹ CCA, 30-18-1-2 / 188 - 49 - 20, 03.08.1965, (6/5128 kararname ile Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğü'nün bu 64 proje için harcayacağı tutar 25.088.000 lira olarak belirlenmiştir.)

³⁴⁰ CCA, 30-1-0-0 / 81 - 513 - 4, 1965

³⁴¹ CCA, 30-18-1-2 / 201 - 86 - 20, 27.12.196

süreyile ertelenmesi Tarım Bakanlığın talebi üzerine bakanlar kurulunca 02 Eylül 1967 tarihinde uygun görülmüştür.³⁴² Devlet Üretme Çiftlikleri Genel Müdürlüğü 1969 yılında 1.152.000 dekar sahada yabancı ot, 200.000 dekar sahada fare, 150.000 dekar sahada süne ve zuhuru muhtemel diğer haşerelere karşı uçakla mücadele için çalışma başlatmıştır.³⁴³ Yine bu yılda Üretme Çiftliklerinden ve sözleşmeli çiftçilerden elde edilen toplamda 212.000 ton tohumluk hububat selektörden geçilerek ilaçlanmış, Üretme Çiftlikleri envanterine 22 adet biçer döğer, 105 traktör ilavesi yapılmış, Amerika'dan ithal edilen tohumluk buğdayların ekim işinde kullanılmak üzere 16 adet mibzerin ithalatı yapılarak Polatlı, Altınova, Gözlü, Malya, Gökhöyük Çiftliklerine verilmiş, Ayrıca Merkez atölyesinin imal ettiği 35 adet mibzerde Hatay, Adana, Yalova, İzmir, Ceylanpınar, Alparslan Çiftliklerine gönderilmiştir.³⁴⁴

Amerika'dan ithal edilen buğdaylar ile ilgili 10 devlet üretme çiftliğinde ekim çalışmaları yapılmış fakat alınan üretim miktarlarında yerli buğdayların mı yoksa ithal buğdayların mı daha çok verim verdiği tam olarak anlaşılmamıştır. İthal edilen buğdayların veriminin yüksek olmasına rağmen istenilen seviyede olmadığı görülmüş bunun sebebi olarak ta iklim koşulları ve ekimin istenilen zamanda yapılmamasına bağlanmıştır.³⁴⁵ 1968 yılında alınan Bakanlar Kurulu kararınca Tarım Bakanlığı'na bağlı bazı müesseseler ile Devlet Üretme Çiftlikleri, Türkiye Zirai Donatım Kurumu ve sözleşmeli üreticiler tarafından üretilen iyi pamuk tohumlarından pamuk üreticilerine 1968 yılı ekim dönemi ihtiyaçları için 1.500 ton tohumluğun Ziraat Bankasınca satın alınarak ihtiyacı bulunan bölgelerde bedelleri üzerinden çiftçilere verilmesi ve elde kalacak tohumluklarında yağlık olarak değerlendirilmesi kararlaştırılmıştır.³⁴⁶

Yine aynı yıl Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay Milli Güvenlik Kurulu yetkileri ve devlet planlama teşkilatının karşı olmasına rağmen Ceylanpınar ve Alparslan devlet üretme çiftlikleri topraklarının büyük bir kısmının Keban Baraj sahasından ayrılacak bir kısım aileler ile bazı depremzedelere verilmesi kararlaştırılmıştır. Ancak bu ailelerden çoğunluğunun çiftlik bölgesi bölgelerine iskâna karşı oldukları ve bunu ilgililere

³⁴² CCA, 30-18-1-2/210-64-16, 02.09.1967

³⁴³ Resmi Gazete, S:13105, 20.01.1969, 14

³⁴⁴ Devlet Üretme Çiftlikleri Genel Müdürlüğü, Haber Bülteni, Yıl 1, Sayı 2, Baylan Basım ve Cilt Evi, Ankara Aralık 1967, 5

³⁴⁵ Devlet Üretme Çiftlikleri Genel Müdürlüğü, Haber Bülteni, Yıl 1, Sayı 14, Baylan Basım ve Cilt Evi, Ankara Aralık 1968, 1

³⁴⁶ CCA, 30-18-1-2 / 216 - 19 - 15, 18.03.1968

bildikleri buna rağmen özellikle Köy İşleri ile Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nın çiftlik topraklarını da dağıtmakta kararlı oldukları anlaşılmış basında yer alan haberlere göre Ceylanpınar devlet üretme çiftliğinin 160.000 dönümlük sahası ile Alparslan devlet üretme çiftliğinin 300.000 dönüm sahası dağıtılması planlanmıştır.³⁴⁷ Kasım ayında gündeme gelen yukarıda bahsi geçen Ceylanpınar ve Alparslan Devlet Üretim Çiftlikleri topraklarının dağıtılması konusu çeşitli çevrelerden gelen tepkiler üzerine toprak dağıtım konusundan vazgeçilmiş Keban Baraj sahasından gelen köylüler ile depremzedeler çiftlik topraklarının dağıtılması fikri rafa kalkmış bu konu hakkında başka çareler aranacağı bildirmiştir.³⁴⁸

3.3. 1970-1985 DÖNEMİ

1970 yılında Türkiye'de üretimde kullanılan arazi miktarı nadas hariç 15,6 milyon hektar ekili arazi, 3 milyon hektarda bağ bahçe olmak üzere toplam 18,6 milyon hektardır. Başka bir deyişle 78 milyon hektarlık coğrafi alanın ancak 1/5'inde yani %22,5'inde tarım yapılmaktaydı. Buna nadas arazisi de katıldığında 1/3'nde de tarım yapılmaktaydı.³⁴⁹

1972 yılında Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğü döner sermaye alım satım yönetmeliği yayınlanarak Devlet Üretim Çiftlikleri'nin yapacağı alım-satımlar, ihaleler ve oluşturacak komisyonlar ilgili eski düzenleme yeniden yapılandırılmıştır.³⁵⁰

1973 yılında Bakanlar Kurulu'nun aldığı karara göre Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğü'nde çalışan bazı personellere günde 3 haftada 12 saati geçmemek kaydıyla 1973 mali yılı sonuna kadar fazla çalışma yaptırılması ve bu fazla mesai ücretinin ödenmesi kararlaştırılmıştır.³⁵¹

Bazı zamanlarda devlet üretim çiftlikleri ve diğer üretici çiftçiler tarafından üretilen tohumluklar ihtiyacı karşılamamıştır. Bu gibi durumlarda Toprak Mahsulleri Ofisi stoklarında faydalanmıştır. 1973 yılında Bakanlar Kurulu'nun aldığı karara göre

³⁴⁷ Cumhuriyet 25.11.1968, 1

³⁴⁸ Cumhuriyet, 01.12.1968, s1

³⁴⁹ Tütengil, a.g.e., 94

³⁵⁰ CCA, 30-18-1-2-279-24-15, 16.03.1972

³⁵¹ CCA, 30-18-1-2-304-68-4, 15.08.1973

Toprak Mahsulleri Ofisi stoklarında mevcut tohumluğa elverişli hububat tahsis edilmesi halinde Toprak Mahsulleri Ofisi satış fiyatı, temizleme, elek altı farkı ve Ambalaj masrafları dâhil olmak üzere piyasa fiyatını 10 kuruş altında Çiftçilere dağıtılması ve Toprak Mahsulleri Ofisi maliyet fiyatı ile tohumluk satış fiyatı arasındaki farkın ise hazinece karşılanmasına karar verilmiştir.³⁵²

Devlet Üretme Çiftliklerinin ve sözleşmeli çiftçilerin ürettiği kaliteli tohumlukların ülkenin ihtiyacını bu dönemde de karşılayamadığı yapılan beyanatlardan anlaşılmaktadır. 1974 yılında Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanı Korkut ÖZAL Polatlı Devlet Üretme Çiftliğinde yapılan Hasat Bayramında yaptığı konuşmada tarımın içinde bulunduğu durumu özetleyerek yıl içinde üretilen tohumluk miktarının memnuniyet verici olduğunu ancak 500.000 ton buğdayın ithal edileceğini ve bu ithal edilecek buğdayın tedbir amaçlı olduğunu ve çiftçiye geniş imkânların verilmesi gerektiğini ifade ederek ülkenin buğday ihtiyacını belirlemiştir.³⁵³ Bakanı Korkut ÖZAL her ne kadar buğday üretiminin memnuniyet verici olduğunu söylese de halk arasında 1974 yılı yokluklar yılı olarak tanımlanmış, yağ, şeker, pirinç, margarin, filtreli sigara, gaz kuyrukları sabahın erken saatlerinde başlayıp saatlerce beklenen kuyruklardan sonra elde edilen ve karaborsanın hüküm sürdüğü bir yıl olmuştur.³⁵⁴

Artan öğrenci olayları ve grevlerde bu yıla damgasını vurmuştur. Yapılan grevlerden Devlet Üretme Çiftlikleri’de nasibini almışmış, çoğu çiftlikte üretim durma noktasına gelmiş buğdaylar tarlada kalmıştır. Bu gelişmelerin yanında aynı yıl Devlet Üretme Çiftlikleri faaliyetlerini Kıbrıs’a kadar taşımıştır. Devlet Üretme Çiftlikleri Genel Müdürlüğü tarafından hem tarım hem de hayvancılık yetiştirme teknikleri uygulamak ve çiftçileri eğitmek maksadıyla Kıbrıs'ta Devlet Üretme Çiftliklerinin kurulması planlanmıştır. Bunlardan ilki Omorfo diğeri ise Magosa'nın gününde kuruması planlanmış bu çiftlikleri Türk yöneticiler işletecek hem tohumluk hem damızlık hayvan yetiştirilecekti.³⁵⁵

³⁵² CCA, 30-18-1-2_305-73-20, 08.09.1973

³⁵³ Devlet Üretme Çiftlikleri Genel Müdürlüğü, Haber Bülteni, Yıl 7, Sayı 64, Şark Matbaası A.Ş., Ankara Temmuz-Eylül 1974 ,5

³⁵⁴ Hürriyet 30.12.1974, s

³⁵⁵ Milliyet, 05.11.1974, 7

1975 yılında Devlet Üretim Çiftlikleri Müdürleri toplantısına katılan Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanı Prof. Dr. Reşat AKTAN 1975 yılında faaliyette bulunan 21 Devlet Üretim Çiftliğinin 3,5 milyon dönümlük araziye, 1.500 traktör ve motorlu araca, 10.000 sığır 111.000 koyun 63.000 kümes hayvanına sahip olduğunu, kuruluşunda 68 milyon lira değerinde olan bu çiftliklerin an itibariyle kıymetinin milyarlarca yükseldiğini ifade ederek iyi tarımsal işlemlere Devlet Üretim Çiftliklerini örnek olarak göstermiştir.³⁵⁶ Aynı yıl Adnan Menderes Hükümetlerinde 1951-1954, 1954-1955 ve 1955-1960 yıllarında Tarım Bakanlığı, 1955-1956 yıllarında Maliye Bakanlığı yapan Nedim ÖKMEN hakkında Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğüne usulsüz ödemeler yaptırdığı gerekçesiyle açılan dava sonuçlanmıştır. Davada Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğü Teftiş Kurulu Başkanlığı'na düzenlenen 18.03.1963 gün ve 1.1 sayılı inceleme raporuna göre Nedim ÖKMEN'nin 1954-1960 yılları arasında verdiği şifahi veya yazılı emirlerle muhtelif şahıs, dernek vesaire teşekküllere Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğü döner sermaye bütçesinden ödemeler yaptırdığı, yapılan bu ödemelerin idareye zararının 1.064.755.47 olduğu anlaşılmıştır. 1967 yılında Nedim ÖKMEN'in ölmesi ve 19 mirasçısının mirası reddetmesinden dolayı 1975/400 sayılı Danıştay kararı ile davadan vazgeçilmiştir.³⁵⁷

1976 yılında Güneydoğu Anadolu Bölgemizde mayınlanarak Suriyeliler'in istifadesine bırakılan toprakların mayınlardan temizlenmesi ve bu bölgenin tarım arazisi olarak işlenir hale getirilmesi, bazı kısımlarının kısmen Devlet Üretim Çiftlikleri olarak faydalanılması ve bazı kısımlarının ise toprağı olmayan ve az toprağı olan köylülere dağıtılmasının sağlanması için bir Meclis Araştırması Komisyonunun kurulması kararlaştırılmıştır. Kurulacak bu komisyon üyelerinin gerekirse Ankara dışındaki yerlere de gitmesine karar verilmiştir.³⁵⁸ Aynı yıl Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğü'ne bağlı Ankara, Acıpayam, Alparslan, Altınova, Bala, Ceylanpınar, Çiçekdağ, Dalaman, Gelemem, Gökçeada, Gökhöyük, Gözlü Hatay, Iğdır, Koçaş, Konuklar, Malya, Polatlı, Turunçgiller, Türkgeldi, Ulaş ve Yalova Devlet Üretim Çiftlikleri'nin çiftlik merkezleriyle çevrelerinde bulunan ve buradaki araziye dağılmış halde bulunan işletmeler arasındaki haberleşmeyi sağlamak üzere telsiz cihazı kurulumu

³⁵⁶ Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğü, Üretim, Yıl 8, Sayı 66, Şark Matbaası A.Ş., Ankara Ocak-Mart 1975 ,3

³⁵⁷ CCA, 30-11-1-0/418- 61-18, 31.10.1975

³⁵⁸ Resmi Gazete, S:15154, 19.02.1975, 1

yapılması kararlaştırılmıştır.³⁵⁹ 1973 yılında olduğu gibi 1976 yılında da Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğü Merkez ve işletmelerinde görevli 635 personele fazla çalışma uygulanması kararlaştırılmıştır.³⁶⁰ Aynı yıl Devlet Üretim Çiftlikleri Müdürler toplantısına katılan Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanı Korkut ÖZAL Devlet Üretim Çiftliklerinin kuruluşundan bu güne kadar başarılı çalışmalar yaptığını ancak çiftçinin ihtiyacı olan damızlık ve tohumluk sorununu tam olarak karşılayamadığını ifade etmiştir.³⁶¹

Türkiye’de kaliteli damızlık ve tohumluk sorunu Devlet Üretim Çiftlikleri’ne rağmen bir türlü çözülememiş ve mecliste yapılan görüşmelerde sürekli tartışma konusu olmuştur. Kurulan bütün Devlet Üretim Çiftliklerinde aslında zamanın koşullarına göre modern tarımcılık ve hayvancılık faaliyeti yapılmaktaydı. Çiftliklerin verim değerlerine bakıldığında verimin eski dönemlere göre oldukça yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Fakat çiftliklerde görülen verim artışının ülkenin geneline yayılan çiftçilerde görülmediği görülse bile Devlet Üretim Çiftlikleri ile kıyaslanamaz derece olduğu anlaşılmaktadır. 1976 yılında Ceylanpınar Devlet Üretim Çiftliğini ziyaret eden Cumhurbaşkanı Fahri KORUTÜRK ‘Devlet üretim çiftliklerinin uyguladığı model tarım kuralları büyük Çiftçi kitlelerinin mal edilirse ve bu çiftliklerin çevrelerine olan katkılar daha da genişletilirse Avrupa ülkeleri seviyesinde çıkacağımızı ifade ederek konuya değinmiştir.³⁶²

1978 Bütçe görüşmelerinde bazı milletvekillerinin Devlet Üretim Çiftlikleri’nin yaptıkları faaliyetlerde başarısız olduğunu, hiçbir başarı göstermediklerini, üretim çiftliklerinde çalışanların yalnız kendileri için çalıştıklarını, çiftliklerde üretimi yapılan ürünlerin bir kısmının Ankara’daki idarecilere verildiğini iddia etmiş bunun üzerine söz alan Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanı Mehmet YÜCELER özellikle Devlet Üretim Çiftliklerinde çalışan yönetici ve teknik kadroların belki başarısız olduğunu ama suiistimal etmediklerini ceza gören çalışan sayısının çok az olduğunu, kendisinin ziraat

³⁵⁹ CCA, 30-18-1-2-352-135-13-22, 14.05.1976

³⁶⁰ CCA, 30-18-1-2_353-137-17, 20.05.1976

³⁶¹ Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğü, Üretim, Yıl 9, sayı 70, Şark Matbaası A.Ş. Ankara Ocak-Mart 1976, 4

³⁶² Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğü, Üretim, Yıl 9, Sayı 71, Şark Matbaası A.Ş. Ankara Nisan-Haziran 1976, 8

kökenli olduğunu ve üretme çiftliklerinde çalışan çoğu personeli tanıdığını ifade ederek yapılmış olan eleştirilere cevap vermiştir.³⁶³

Başbakan Bülent Ecevit imzalı 07 Mart 1978 tarihli kanun tasarısı ve gerekçesi ile DÜÇGM'nün Görev ve Kuruluş Kanununun 11. maddesinin birinci fıkrasının son cümlesinin değiştirilmesi kararlaştırılmıştır. Ecevit özellikle DÜÇGM ait 120 milyonluk liralık döner sermaye miktarının artık yetmediğini 1950 yılında faaliyete başlayan DÜÇGM'nün hem ekonomik faaliyetlerinin 1950 yılından 1978 yılına kadar oldukça büyüdüğünü, Genel Müdürlüğün 1974 yılının bitimine doğru 11.292.500 lira değerinde bir varlıkla Yapağı ve Tiftik Anonim Ortaklığı, Gima ve Güney Sanayii Anonim Ortaklığına sermaye iştirakı gerçekleştirdiğini, Çiftliklerde kuruluştan beri yapılan sulama tesislerinin, yağmurlama tesislerinin, ağaçlandırma, yol, rampa köprüler vb. için yapılan harcama miktarlarının arttığını, yapılan tasfiyeler ile çiftliklerin elindeki arazi miktarının azaldığını, çiftliklerde makine varlığının artırılmasının zorunlu hale geldiğini, çiftliklerde üretilen hayvan sayılarının her yıl arttığını ve buna bağlı olarak ham madde ve malzeme ambarı ihtiyacı doğurduğunu, mahsul ambarlarının da aynı şekilde artış gösterdiğini, Genel Müdürlüğe 1950 yılında tahsis edilen 120 milyonluk liralık döner sermayenin bu sebeplerden ve ayrıca 1950 den sonra para değerinin %60 oranında devalüasyona tabi tutulduğunu bundan dolayı 1950 yılında verilen döner sermayenin yetmediğini Devlet Üretme Çiftlikleri yatırımların her yıl aratarak devam edeceğini bundan dolayı 11. madde de yer alan 120 milyonluk döner sermayenin 750 milyon liraya çıkartılmasının iyi olacağını bu şekilde yapılacak olan sermaye artışının DÜÇGM bundan sonraki süreçte daha rahat çalışma imkânı sağlayacağı belirtilmişti.³⁶⁴ Yapılan çalışmalar ve müzakereler sonucunda talep edilen miktarın üzerinde bir artışla DÜÇGM'nün 1950 yılından beri var olan 120 milyonluk döner sermayesi 22 Haziran 1978 tarihinde kanunlaşarak resmi gazete de yayınlanmış ve döner sermayesi 1.250.000.000 lira ya çıkartılmış ve bir katına kadar artırılmasına Bakanlar Kuruluna kararına bırakılmıştır.³⁶⁵

Bu dönemde Devlet Üretme Çiftliklerinde bazı suistimallerin yaşandığı anlaşılmıştır. Cumhuriyet Senatosu Çanakkale Üyesi İsmail KUTLUK'un Çanakkale

³⁶³ MM, TD, D:5, C:4, T:1, (25.02.1978), 173

³⁶⁴ MM, TD, D:5, T:1, (07.03.1978), 1-3

³⁶⁵ Resmi Gazete, S:16331, 29.06.1978, 3,

iline bağı Gökçeada Devlet Üretim Çiftliğine 3 ton göztaşı tahsis edildiğinin doğru olup olmadığına dair soru önergesi hazırlamış ve soruyu Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanı Mehmet Yüceler cevaplamıştır.

Çanakkale Senatörü İsmail Kutluk yazılı sorusunda Çanakkale iline bağı Gökçeada Devlet Üretim Çiftliğine 3 ton göztaşı tahsis edildiğinin doğru olup olmadığını, bu göztaşının hangi hizmetler için tahsis edilmiş ve bu üç ton göztaşı çiftliğin tahsis edilen hizmetlerine harcanıp harcanmadığını, Halen çiftlik müdürü olarak görev yapan kişinin bu çiftliğe tahsis edilen, uç tonluk göztaşını karaborsaya sürdüğü ve sattığı iddialarının olduğunu ve bu iddialar doğru ise bu müdür hakkında ne gibi bir işlem yapıldığını, öğrenmek ister.³⁶⁶

Bakan Mehmet Yüceler yapılan bu yazılı soruya verdiği cevapta Çanakkale Gökçeada ilçesinde kurulu bulunan Devlet Üretim Çiftliğine Çanakkale Zirai Mücadele ve Karantina Müdürlüğünün 9.9.1977 tarihi ihtiyaç belgesi karşılığında Türkiye Zirai Donatım Kurumu Çanakkale Şube Müdürlüğünce 5.000 Kg. göztaşı tahsisi yapıldığını, Söz konusu göztaşının Gökçeada Devlet Üretim Çiftliğinin zeytin ağaçlarında görülen Halkalı leke hastalığına karşı, iki devrede kullanılmak üzere tahsis edildiğini, beş tonluk bu tahsisten sadece 500 Kg. mı Zirai Donatım Kurumu Çanakkale Şube Müdürlüğünün 26.10.1977 gün ve 664923 sayılı faturası ile çiftlikçe mubayaa edilerek bir kısmı tarımsal mücadelede kullanılmıştır. Gökçeada Belediye Başkanının şikâyeti üzerine yapılan ön incelemede tahsis edilen göztaşının tamamının tahsis amacına uygun olarak kullanılmamış olduğunu ve ilk tedbir olarak Çiftlik Müdürü Eşref Tanış'ın görevinden alınarak Genel Müdürlük merkezinde pozisyonuz bir göreve atandığını, Ayrıca Çanakkale Valiliğinin müfettiş isteğini içeren 4 Mayıs 1978 tarihli yazısının Bakanlığa intikalini müteakip 11.5.1978 günlü olurla iki müfettiş görevlendirildiklerini, Müfettişler gerek göztaşı ve gerek başka şikâyet konularım da incelemek üzere 15.5.1978 günü Gökçeada'ya giderek incelemelerini yaptıklarını ve 24.5.1978 günü Ankara'ya döndüklerini, Müfettişlerin düzenlemekte oldukları fezlekeli soruşturma raporu en kısa zamanda merciine intikal ettirileceğini, yapılan izahattan ve zikredilen tarihlerin tetkikinden de anlaşılacağı üzere anılan çiftlik müdürü hakkında derhal ve

³⁶⁶ Cumhuriyet Senatosu, Tutanak Dergisi, Cilt 38, Toplantı 17, 20.06.1978, 80-85

konunun mahiyeti itibarıyla ivedi olarak gerekli inceleme ve soruşturma yapıldığını. Soruşturma sonucu şikâyetçiye ayrıca bildirileceğini ifade etmiştir.³⁶⁷

Bu dönemde köyden kentlere göçler artmış, büyük kentlere göç eden köylü kesimi kentlerde gece konu mahalelerinde kalarak buralarda çeşitli ideolojik faaliyetlerin başlamasına veyahut artmasına araç olmuşlardır. Buna bağlı olarak artan terör olayları ve anarşi hareketleri Hükümet yetkililerini zor durumda bırakmış, bu dönem zarfında yaşanan petrol krizi de ekonomik anlamda ülkeyi zor duruma sokmuştur. Köyden kentlere yapılan göçler ve yaşanan olumsuz hadiselerle rağmen bu dönemde de tarım ve hayvancılık sektöründe elde edilen ürünler ve bu ürünlerin ihracatı oldukça yüksek olmuştur. 1970 yılından tarım ve hayvancılık ürünlerinin ihracat payı diğer sektörlerle oranı %75,4 iken 1976 yılından %64,0³⁶⁸ dolaylarına düşmesine rağmen ülkenin en büyük ihracat sektörüdür.

Türk karar vericileri ekonomide yaşanan bu sıkıntıları aşmak için IMF'nin kredi desteğine mecbur kalmış ve 24 Ocak 1980 tarihinde ekonomide radikal tedbirleri öngören kararlar alınmıştır.³⁶⁹ 24 Ocak Kararları olarak bilinen bu kararlar 1980 yılında bir azınlık Hükümeti Kuran Süleyman DEMİREL'in birçok yetkiler verdiği Turgut ÖZAL'ı ekonominin başına getirilmesinden sonra Turgut ÖZAL ve ekibi tarafından 24 Ocak kararları hazırlanmış ve uygulamaya konulmuştur. 24 Ocak Kararlarının tarım sektörü bakımından en önemli unsuru tarım ürünlerine uygulanan destekleme alımlarının sınırlandırılmış olmasıydı.³⁷⁰

Alınan bu ekonomik kararların yanında ülke genelinde zıt grupların çatışmaları bu dönemde artmış Maraş, Çorumda yaşanan alevi-sünni çatışmaları artmıştır. Yurt genelinde yaşanan ekonomik ve anarşik olayların yansımaları Devlet Üretme Çiftliklerine de sirayet etmiş 1980 yılı DÜÇGM Bütçe Kanunu görüşmelerinde Edirne Milletvekili Süleyman Sabri Özal'ın Üretme Çiftlikleri'nin halk nezdinden bir faydası olmadığını ve zarar ettiklerini, kurulan 22 adet Devlet Üretme Çiftliğinin ıslah edilmesi konusunda ve bu çiftliklerin tohum ve damızlık üretir hale getirilmesi konusundan hükümetin bir

³⁶⁷ CS, TD, C:38, T:17, (20.06.1978), 85-86

³⁶⁸ Güner, a.g.e, 337

³⁶⁹ Emin Çölaşan, *24 Ocak Bir Dönemin Perde Arkası*, Milliyet Yayınları, İstanbul 1983, 8

³⁷⁰ Ethem Kirelli, *24 Ocak Kararları*, (<https://turkiye.net/yazarlar/konuk-yazarlar/24-ocak-kararlari/>) Erişim Tarihi 18.03.2019

şey yapıp yapamayacağını yazılı soru olarak sormuş, soruya cevap veren Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanı Cemal Külahlı, Süleyman Sabri Öznal'in idea ettiği gibi çiftliklerin zarar ettiğini, bunun nedeninin özellikle 1979 yılında uygulanan yanlış politikalarından kaynaklandığı, çiftliklerin çoğunda fazladan personel alımı yapıldığını, Örnek olarak Alpaslan çiftliğinin 35 milyon liralık yıllık zararının olduğunu. Bu konuda çalışmalara başladıklarının ve Çiftliklerin bundan sonra ki süreçte zarardan kurtulacağını, çiftliklerde ülke genelinde yaşanan anarşi olaylarının benzerlerinin de yaşandığını ve çiftliklerde yaşan bu anarşi olaylarının doğrudan üretimi etkilediğini, bu konu hakkında gerekli tedbirlerin alındığını belirtmiştir.³⁷¹ Bu şekilde yurt genelinde yaşana siyasi istikrarsızlık ve anarşi hareketleri Devlet Üretme Çiftlikleri'nin hem ekonomik varlıklarının hem de üretimlerini doğrudan etkilemiştir.

Devam eden anarşi olayları ve artan suikast girişimlerinden sonra 12 Eylül 1980 tarihinde Türk Silahlı Kuvvetleri bir askeri darbe yaparak ülkenin yönetimine el koymuştur. Genelkurmay Başkanı Kenan Evren başkanlığında, Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri ile Jandarma Genel Komutanı'ndan oluşan Milli Güvenlik Konseyi, hükümeti feshetmiş, siyasal faaliyetleri yasaklamış, yeni bir hükümet ve yasama organı kuruluncaya kadar, yasama ve yürütme yetkilerini üstlenmiştir.³⁷²

Kenan Evren bu dönemde, MGK ve Genelkurmay Başkanlığı'nın yanı sıra devlet başkanlığını görevini de yapıyordu. 1982 Anayasasının halkoyuna sunulup yürürlüğe girmesi ile birlikte Türkiye'nin 7.Cumhurbaşkanı olmuştur.

Kenan Evren Devlet Üretme Çiftleri Genel Müdürlüğü harcamaları için 1.000.000.000 liralık olağanüstü ödenek verilmiştir.³⁷³ Yaz aylarında 4.000 kış aylarında da 2.500 işçiye çalışma imkânı sağlayan ve nüfusu her geçen gün artan ve bu artış üzerinde Devlet Üretme Çiftliğine borçlu olan Ceylanpınar'ın ilçe olması Meclis gündeminde gelmiş Mehmet Velid Koran'nın Ceylanpınar da kurulu bulunan Üretme Çiftliği ile ilgili;

³⁷¹ MM, TD, D:5, C:15, T:3, (26.02.1980), 276-278

³⁷² Soner Dursun, "Türkiye'nin Güvenlik Algılamasındaki Değişim: 12 Eylül 1980 Askeri Müdahalesi Sonrası Dönem" *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt 7, Sayı 16-17, 2008, 421-433

³⁷³ Milli Güvenlik Konseyi, Tutanak Dergisi, Cilt:5, 13.11.1981, 208

Devlet, burada ilk defa dünyanın en büyük çiftliklerinden birisi olan, ismine yakışır bir şekilde, Ceylanpınar Devlet Üretim Çiftliğinin temellini atmakla, Güneydoğu'da ziraatın, teknik ziraatın ne şekilde oluşacağını, o yörenin bizim gibi cahil çiftçilerine öğretmenlik yapması bakımından da büyük bir adım attı ve Ceylanpınar Devlet Üretim Çiftliği bugün muhtevası bakımından, gerek sulu ziraatın, gerek hayvancılığın ve gerekse hububatın Türkiye'de en büyük kaynağını teknik bakımdan geliştirmiş ve Türk Hazinesine milyarları kazandırmış bir büyük müessese haline gelmiştir.³⁷⁴

Sözlerinden sonra Başbakan Bülend Ulusu'da özellikle bu bölgede Devlet Çiftliği bulunması sebebiyle her geçen gün meydana gelen nüfus artışını da göz önünde bulundurarak özellikle işçi hareketlerinin izlenmesi ve güvenlik hizmetleri açısından buranın ilçe olması kararlaştırılmıştır.

1982'li yıllara gelindiğinde Türkiye'de halen bir tohumluk buğday sorunu ve verim düşüklüğü tartışmaları devam etmiş bir yandan da tarım alanında yeni teknolojik gelişmelere ayak uydurmaya çalışmıştır. 1982 yılı bütçe görüşmelerde söz alan Salih İNAL özellikle tohumluk üretiminin geliştirilmesi ve ihtiyaca cevap verebilecek seviyeye getirilmesi konusu ile ilgili özellikle Devlet Üretim Çiftliklerinin buldukları bölgelerde tam ve zamanının çiftçiye tohumluk dağıtması halinde yakın bir gelecekte yıllık buğday üretimini 19-20 milyon tona çıkarmanın mümkün olacağını bunu başarmak içinde özellikle Tarım ve Orman Bakanlığının bütçesine daha fazla olanak sağlanması gerektiğini vurgularken.³⁷⁵ Aynı görüşmelerde söz alan Tarım ve Orman Bakanı Sabahattin Özbek yeni bir proje geliştirdiklerini özellikle Türkiye de hangi ürünlerin yetiştirileceği, hangi ürünlerde tohumluk üretileceği, bölgelere göre verimlilik durumlarını ve bu ürünleri üretecek olan hangi Devlet Üretim Çiftliğinin bu üreteceği mahsulü hangi yollarla çiftçiye ulaştıracağı belirleneceği bir proje olduğunu ayrıca İstatistik Umum Müdürlüğü, Harita Genel Müdürlüğü, Gebze'deki Araştırma Müessesesi, Ege Üniversitesinde çalışan bir grup ile bir araya gelerek yine farklı bir proje geliştirdiklerini, bu projede özellikle uzaydan uydu vasıtasıyla çekilen fotoğraflarla ürünlerin üretimlerinin takip edileceğini Polatlı Devlet üretim Çiftliğinde bu projenin

³⁷⁴ Danışma Meclisi Tutanak Dergisi, Cilt 1, 24.Birleşim, 24.12.1981, 514

³⁷⁵ DM, TD, C:3, Y:1, B:46, (27.01.1982), 295-296

denendiğini ve başarılı olduğunu, Bu projeyi kullanmaktan başka çare olmadığını, hatta geçenlerde Roma'ya gittiğini FAO uzmanları ile görüştüğünü ve oradaki imkânları da temin ettiğini, yine Dünya bankasına müracaat ederek Dünya Bankasından bazı paraları bu hava fotoğraflarını satın almak için kullanır hale geldiklerini, Özellikle bu sene içinde uyudu fotoğraflamasıyla Konya mıntıkasında verim denemelerinin yapılacağını ve kısa sürede Türkiye çapına yaymaya başlanacağını belirtmiştir.³⁷⁶ 1982 yılında Orta Anadolu'da 3 Devlet üretim çiftliği pilot alan olarak seçilerek burada yapılan üretimler uzaydan çekilen fotoğraflar vasıtasıyla Tarım Bakanlığı ve TÜBİTAK ortaklaşa çalışmıştır.³⁷⁷ TÜBİTAK yetkililerinin gazetecilere verdiği bilgiye göre uzaktan algılama anlamına gelen "Uzal Bek" adını taşıyan Bu proje 15 Ocak 1982'de uygulanmaya başlanmış, proje uyarınca ABD tarafından atılan 'Lansad' uydularının çektiği fotoğraflar değerlendirilmiş, ilk uydunun 1972'de atıldığını 1975 ve 1978'de 2 ve 3 uydularının çalışmaya başladığını bildiren yetkililer halen ülkemiz üzerinde 2 uydunun her 9 günde bir fotoğraf çekerek gönderdiğini bildirmiş, 15 Ocak 1982 tarihine dek alınan fotoğrafların ABD de bir arşivde tutulduğunu belirten yetkililer bu tarihten sonra fotoğrafların ülkemizde kaldığını ve hesaplamalarda buğday ekim alanlarının temel olarak kullanıldığını kaydetmişlerdir. Yetkililerin gazetecilere verdikleri bilgilere göre bu projenin 1 Ekim 1982'de sona ereceğini tahminlerini değerlendirileceğini ve buğday Ekim alanları açısından önem taşıyan İç Anadolu bölgesinden tümünde bu projenin uygulanacağını ifade etmişlerdir.³⁷⁸ Bu şeklide alınan hava fotoğrafları ve yerden alınmış olan gerçek değerler arasındaki gerçek ilişkileri kurarak yeni bir model geliştirilerek üretim tahminlerinin gerçeğe yakınlığı hesap edilmeye çalışılmıştır.

Yapılan projeler ve öngörülen üretim rakamları bir tarafa Devlet Üretim Çiftlikleri sürekli eleştiri odağı haline gelmiş İ. Doğan GÜRBÜZ meclis te 'Dünyada da gelişmiş ülkeler buğdayda dekara 1 ton verimli tohumluklarını çiftçilerine dağıtırken, biz yerimizde saymamalıyız. Devlet Üretim Çiftlikleri köylümüzün isteğine cevap verebilecek damızlık yetiştirme gayretleri içerisinde olmalıdır' diyerek bu eleştirileri devam ettirecektir.³⁷⁹

³⁷⁶ DM, TD, C:3, Y:1, B:46, (27.01.1982), 308

³⁷⁷ DM, TD, C:4, Y:1, B:58, (22.02.1982), 121

³⁷⁸ Milliyet, 01.03.1982, 9; Hürriyet, 20.02.1983, 4

³⁷⁹ DM, TD, C:12, Y:2, B:23, (24.11.1982), 357

1983 yılında Tarım Ve Orman Bakanı Sabahattin Özbek Devlet üretme Çiftliklerinde ve haralar da bulunan kaliteli damızlık boğaların doğrudan doğruya köylüye götürdüklerini ve köylünün bakımını üzerine almak suretiyle kabullendiğini böylece kısa zaman içerisinde gerek et gerekse süt bakımından özellikle Doğu Anadolu da bu hayvanların verimlerinin aratacağını belirtmiştir. Özbek devam eden konuşmasında ‘Bunun dışında bizim Türkiye Zirai Donatım Kurumu, Türkiye Süt Endüstrisi Kurumu, Yem Sanayii, Yapağı - Tiftik ve Devlet Üretme Çiftliği gibi müesseselerimiz var. İftiharla arz etmek istiyorum ki, Süt Endüstrisi Kurumu hariç benim KİT’lerimde zarar eden bir müessese kalmamıştır; hepsi kâra geçmiştir, hiç değilse başa baş hale gelmiş ve Devlete yük olmaktan kurtulmuş; bilakis Devlete kaynak yaratan müesseseler haline gelmiştir’³⁸⁰ diyerek Devlet Üretme Çiftlerinin de zarar etmediğini, 1983 yılında Devlet Üretme Çiftliklerinde dekar başına sağlanan hububat üretiminin 230 kilograma çıkarıldığını Türkiye ortalamasının da bu düzeye getirilmesiyle yıllık buğday üretiminin yaklaşık iki kat artarak 26 milyon tona ulaşacağını, Özbek ayrıca Üretme Çiftlikleri’nin kâr için değil köylüye materyal sağlamak amacıyla çalıştıklarını belirterek bu nedenle kaliteli üretim yapmak zorunda olduklarını ifade etmiştir.³⁸¹

3.4. DEVLET ÜRETME ÇİFTLİKLERİ İLE İLGİLİ YENİ DÜZENLEMELER

3.4.1. Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü’nün Kuruluşu (TİGEM)

1983 yılların sonlarına doğru Hilmi Sabuncu mecliste yaptığı konuşmada Devlet Üretme Çiftlikleri Genel Müdürlüğü ile Haralar ve İnekhaneler Müessesesinin aynı karakterde veya çok benzer nitelikte olan ve amaçlarında birbirine uygun nitelik taşıyan iki kuruluş olduğunu, hayvancılığı geliştirmek bakımından ve her iki kurumunda benzer nitelikler arz ettiğini ifade ederek bu iki kurumun birleştirilmesi gerektiğini ifade ederek önerge vermiştir.³⁸² Mahmut Akkılıç aynı görüşmelerde söz alarak Hilmi SABUNCU’nun önergesini yanlış bulduğunu ifade ederek İnekhane ve Haraların araştırma kurumu olduğunu ve Devlet Üretme Çiftlikleri ile aralarında büyük farklar

³⁸⁰ DM, TD, C:23, Y:2, B:176, (12.10.1983), 264-265

³⁸¹ Hürriyet, 04.02.1983, 4

³⁸² DM, TD, C:22, Y:2, B:169, (04.10.1983), 159

olduğunu bu kurumlardan kârlılık beklemenin yanlış olduğunu nasıl ki sağlık bakanlığından veyahut milli eğitim bakanlığından kârlılık beklenilmiyorsa bu kurumlardan da beklenilmemesini bu kurumların araştırma müesseseleri oldukları için eski halinde bırakılması ve KÎT haline döndürülmemesi gerektiğini ifade etmiştir.³⁸³

1980’de yapılan askeri darbeden iki yıl iktidara gelen Özal Hükümeti 24 Ocak kararlarına riayet etmiş, dış ticareti artırma ve küreselleşme politikaları benimsenmiş sanayinin sektörüne verilen önem artmış ve buna bağlı olarak tarım sektörü biraz daha ikinci planda kalmıştır.

Özellikle Özal’lı yıllar ile gündeme gelen özelleştirilme çalışmalarıyla ilerleyen yıllarda eski adıyla Devlet Üretme Çiftlikleri yeni adıyla Tarım İşletmeleri de nasibini alacaktır. Özal döneminde atılan özelleştirme fikirleri günümüzde hala canlılığını korumuştur. Bu dönem de yani 1984 yılında özelleştirme konusu Meclis gündemine de gelmiş Aydın Milletvekili Ertuğrul Gökğün meclise verdiği yazılı soru önergesinde Devlet üretme çiftlikleriyle haraların satışa çıkarıldığını basından öğrendiğini, Haralar ve çiftliklerin arazileriyle birlikte tamamen mi satılacağı ve kimlere satılacağını, satılacak kimselerde ne gibi özellikler arandığını, Haralar ve çiftlikler satıldıktan sonra da beklenen görevleri ifa edip edemeyeceğini Tarım bakanının cevaplamasını istemiştir.³⁸⁴ Yazılı soru önergesine cevap veren Tarım, Orman ve Köy İşleri Bakanı Hüseyin Hüsnü Doğan hükümetin gündeminde Devlet Üretme Çiftlikleri ve Haraların satışa çıkarılması ile ilgili bir çalışma olmadığını ancak yatırımların hızlandırılmasıyla ilgili kanunda, Kamu İktisadî Teşekkülleri ile İktisadî Devlet Teşebbüslerine ait gayrimenkullerin kiralanmasına imkân verdiğini belirterek DÜÇGM ait arazilerin kiralanabileceğini ima etmiştir.³⁸⁵ Daha sonraki dönemler de görüşeceği üzere Devlet Üretme Çiftliklerine ait araziler özel şirketlere uzun yılları ihtiva eden sözleşmelerle kiralanmaya başlayacaktır.

³⁸³ DM, TD, C:22, Y:2, B:169, (04.10.1983), 160-161

³⁸⁴ TBMM, TD, D:17, C:7, Y:2, B:8, (30.10.1984), 606

³⁸⁵ TBMM, TD, D:17, C:8, Y:2, B:22, (07.11.1984), 152

TARTIŞMA

Tez çalışmam olan Cumhuriyet Dönemi Devlet Üretim Çiftlikleri ve Faaliyetleri (1950-1985) ile ilgili daha önceden üzerinde çalışılmış bir tez çalışması veyahut eser mevcut olmayıp, sadece 2018 yılında konu hakkında bir makale yayınlanmış olsa bile söz konusu makalenin 1949-1960 yılları arasında sınırlı kalması ve Devlet Üretim Çiftlikleri ile ilgili siyasi konulara değinilmemesi ve kurulan başlıca çiftliklerinin faaliyetlerinin ele alması konuyu tamamen aydınlatmamıştır. Ancak bu alanda yapılan ve ulaşılabilen ilk kaynak olma özelliği bakımından çalışma önemlidir.

Devletin doğrudan tarımsal üretime katıldığı Üretim Çiftliklerinin ve Genel Müdürlüğü'nün faaliyetleri ve siyasi yansımalarını ele aldığımız tez çalışmamız çiftlikler kurulmadan önce yapılan tarımsal politika ve ülkenin bu olanda yaşadığı sorunlardan başlayıp kapsamlı olarak Devlet Üretim Çiftliklerinin kuruluşuna zemin hazırlayan tarımsal üretim ortamı, çiftliklerin kurulması, 1985 yılına kadar yaptıkları üretimler, çiftliklerin kuruldukları bölgelerde ki tarımsal kesime etkileri, detaylı bir şekilde incelenmiştir. Çalışmamızın bu alanda ki boşluğu dolduracağı kanısındayım.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Tarım ve hayvancılık faaliyetleri eski çağlardan beri insanoğlunun üzerinde durduğu ve uygarlıkların temel besin maddelerinin ana faktörü olmuştur. Sanayi devrimine kadar bu iki sektör ülkelerin ve uygarlıkların ekonomik alanda en büyük yatırım ve girdi alanı olmuştur. Sanayi devriminden sonra bazı ülkelerde tarım ve hayvancılık her ne kadar ikinci planda olsa da çoğu ülke ekonomisinin temeli bu sektöre dayanmaktadır. Ülkemizde 1980'li yıllara kadar tarım ve hayvancılık ekonomik alanda en büyük sektör olmuş Cumhuriyetin kuruluşundan 1980'li yıllara kadar tarım ve hayvancılık ülke ekonomisinin neredeyse %80'ine denk gelmiş ve halkın çoğunluğu bu sektörlerde çalışmıştır.

Ülkemiz 1980'li yıllara varıncaya kadar ekonomik anlamda sırtını dayadığı tarım ve hayvancılık sektörü özellikle Cumhuriyetin ilk yıllarından 1950'li yıllara kadar büyük sorunlar ile cebelleşmiş, kaliteli tohumluk, damızlık, fide, fidan ve zirai makine sorunu başta gelmekteydi. Bunun farkında olan Hükümetler 12.02.1937 tarih ve 3130 sayılı kanunla ziraat aletleri, ziraat makineleri ve vasıtaları ile zirai ilaç satın alınarak çiftçilere önderlik edecek, çiftçinin zirai faaliyetlerine yardım edecek Zirai Kombinalar İdaresi'ni kurarak bu sorunları gidermeye çalışmıştır.

Zirai Kombinalar İdaresi 1940 yılına kadar ilk başta Çiftçilerin hizmetine yönelmiş ve dış ülkelerden getirilen çok sayıda ve zirai makinalarla hububat üretimine yönelmiş, teknik tarım metotlarının ülke geneline yayılmasını gayret etmiştir. İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla dünya genelinde görülen hububat ve gıda sıkıntısı Zirai Kombinalar İdaresi'ni 1940 yılından itibaren üretim yapmaya sevk etmiş, Kurum boş, verimsiz, işletilmeyen hazine toprakları üzerinde 14 adet çiftlik kurarak hem üretim sahasında hem de kullanılmayan bu toprakları canlandırması ile hem de yaşanan gıda ve hububat sorununa çözüm bulmaya çalışmıştır.

Atatürk'ün ziraat ve üretim sahasında da önderlik ve yöneticilik yapmak için kurmuş olduğu Ankara'da Gazi Orman Çiftliği, Silifke'de Tekir, Yalova'da Baltacı, Tarsus'ta Piloğlu, Dört Yol'da Karabasamak çiftlikleri ile Ankara'da Bira Fabrikası gibi modern tarım tekniklerinin kullanıldığı çiftliklerini ve fabrikalarını hazineye

bağışlamasıyla kurulan Devlet Ziraat İşletmeleri Kurumu da aynı Zirai Kombinalar gibi üretim ve örneklik çalışmalarına başlamış ve faaliyetlerini sürdürmüştür.

1950 yılında Hükümet yetkilileri yukarıda bahsi yurt çiftçisinin ihtiyacı olan kaliteli tohumluk, damızlık hayvan, fidan, fide gibi ihtiyaçlarını karşılamak çevre köylerde bulunan çiftçileri eğiticilik ve öğreticilik yapmak amacıyla, zirai kalkınma yolunda daha geniş ve çeşitli hamlelere girişmek için aynı gaye ve konularda çalışan yukarıda bahsi her iki kuruluşun bütün varlıklarını bir araya toplayıp daha güçlü ve daha verimli bir kuruluşun çiftçilerin yanında yer almasının, devletin tarımsal alanda yaptığı çalışmalarını tek elde toplamak maksadıyla Zirai Kombinalar İdaresi ve Ziraat İşletmeleri Kurumu birleştirmiş ve birleşmeden doğan Devlet Üretme Çiftlikleri Genel Müdürlüğü, bir Merkez Atölyesi olmak üzere ülkenin farklı coğrafyalarında 21 Devlet Üretme çiftliği kurarak Tarım Bakanlığını ve ülke tarımının en teşekkülü kurumu haline gelerek ülke tarım ve hayvancılığına yön vermiştir.

Devlet Üretme Çiftlikleri kuruluşundan itibaren büyük bir gelişme örneği göstermiş zamanında kullanılamaz halde bataklık-çorak ve verimsiz alanları ıslah çalışmaları yaparak bu günkü şartlara getirmiş. Çiftliklerin üreterek çiftçiye intikal ettirdikleri damızlık hayvan, tohum fidan, fide her yıl kat ve kat artmış olmasına rağmen ülke çiftçisinin bu alandaki ihtiyacını karşılayamamasından dolayı Devlet Üretme Çiftlikleri Genel Müdürlüğü Sözleşmeli Çiftçilik ve Sözleşmeli Hayvancılık adı altın projeler geliştirerek bu alandaki ihtiyacı gidermeye çalışmıştır. Çiftlikler ilk yıllarda 40.000 ile 50.000 bin ton tohumluk üretirken 1980'li yıllarda bu üretimlerinin 200.000 bin tona çıkmasına rağmen çiftçinin ihtiyacı olan tohumluk sorunu tam olarak giderilememiştir. Çiftliklerde ortalama dekar başına 200-300 kg verim alınırken normal çiftlikler bu oran dekar başına 110-120 kg şeklindedir. Hâlbuki çiftliklerde dekar başına elde edilen verim oranı ülke geneline yansımış olsaydı tohumluk sorunu diye bir sorundan bahsetmemiz söz konusu olmazdı.

Devlet Üretme Çiftlikleri'nin kuruluş amacı tarımsal faaliyetlere kârlılık olmamasına rağmen, asıl amaçlarının tarımsal üretimde verimli esas almış olmasına rağmen zaman zaman Meclis ve basına bu konu dile getirilmiş ve çiftliklerin zarar ettiği vurgulanmıştır. Ana amacı tohumluk ve damızlık üretiminde verimi artırmak olan Çiftliklerin çoğu zaman dağıttığı bu damızlık ve tohumluk fiyatları piyasanın altında

belirlenmiş bu durum işletmelerin mali yapılarına zarar vermiş bazen çiftliklerin ürettiği hububat mahsulünün Toprak Mahsulleri Ofisi'ne verilmesi Genel Müdürlüğü büyük bir mali kayba uğratmış, Genel Müdürlük sermayesinin farklı yerlerde kullanılması ve Genel Müdürlüğün bazen yeni kurulan kurumlara iştirakçi olarak katılması bu mali kaybı daha da artırmıştır. Çiftliklerde üretilen peynir, süt, meyve ve tarımsal ürünlerin kamu iktisadi teşekkülleri gibi bir satış mağazası açmak suretiyle değerlendirilmesine mevcut yasanın izin vermemesinden dolayı bu ürün ve üretimler ihale suretiyle satılmakta böyle bir değerlendirme sonucu üretme zaman zaman büyük zararlara neden olmaktadır.

Özellikle Çiftçilerin topraklandırılması konusu her gündeme geldiğinde akla il gelen yerin Devlet Üretim Çiftlikleri olması ve çiftlik arazilerinin çoğu iktidar döneminde toprağı olamayan çiftçilere dağıtılması zaten kısıtlı sayıda arazi varlığı olan çiftliklerin üretimlerini doğrudan etkilemiştir. 1983 yılında Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğü ile Cumhuriyet döneminden önce 1300'lü yıllarda Osmanlı Sarayı'nın binek at, et, süt, yapağı vb. ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulmuş olan Hara ve İnekhanelerin benzer hizmetleri görmelerinden dolayı ve ülkemiz tarımını bir çatı altında daha güçlü ve etkili hizmet vermeleri düşünülerek 20 Mayıs 1983 günü 60 sayılı kanun hükmünde kararname ile bu iki kurumun birleştirilmesi suretiyle Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Daha sonra 233 sayılı kanun hükmünde kararname ile yeniden düzenlenen Genel Müdürlük tarım ve tarıma dayalı sanayinin ihtiyacı olan temel mal ve hizmetleri üretmek ile görevlendirilmiştir

1980'de yaşanan darbenin sonucu olarak iki yıl süren askeri yönetimin ardına gelen Özal Hükümeti 24 Ocak kararlarına riayet ederek küreselleşme, dış ticareti arttırma, Türkiye'yi dünyaya açma çalışmalarını yoğunlaştırmıştır. Özal Hükümeti bunu yaparken de sırtını dayadığı sektör sanayi olmuştur. Tarım sektörü biraz daha ikinci planda kalmıştır. Özellikle Özal'lı yıllar ile gündeme gelen özelleştirilme çalışmalarıyla ilerleyen yıllarda eski adıyla Devlet Üretim Çiftlikleri yeni adıyla Tarım İşletmeleri de nasibini alacak daha sonraki dönemler de Devlet Üretim Çiftliklerine ait araziler özel şirketlere uzun yılları ihtiva eden sözleşmelerle kiralanmaya başlanacaktır.

KAYNAKLAR

ARŞİV BELGELERİ

- CCA, 30-10-0-0 / 2 - 12 – 5, 13.06.193
- CCA, 30-10-0-0 / 2 - 12 - 8, 12.06.1937
- CCA, 30-10-0-0 / 2 - 12 – 10, 13.06.1937
- CCA, 30-10-0-0 / 2 - 12 – 5, 13.06.1937
- CCA, 30-18-1-2 / 84 - 65 - 16, 14.07.1938
- CCA, 30-18-1-2 / 103 - 77 - 3, 19.10.1943
- CCA, 30-18-1-2 / 123 - 71 - 6, 14.09.1950
- CCA, 30-18-1-2 / 123 - 58 - 14, 09.07.1950
- CCA, 30-18-1-2 / 122 - 44 - 11, 12.05.1950
- CCA, 30-18-1-2 / 123 - 74 - 7, 19.09.1950
- CCA, 30-18-1-2 / 123 - 66 - 9, 09.08.1950
- CCA, 30-18-1-2 / 123 - 77 - 2, 20.09.1950
- CCA, 30-18-1-2 / 126 - 73 - 17, 10.10.1951
- CCA, 30-18-1-2 / 126 - 62 - 9, 09.08.1951
- CCA, 30-18-1-2 / 144 - 94 - 8, 23.11.1956
- CCA, 30-18-1-2 / 147 - 55 - 9, 24.10.1957
- CCA, 30-18-1-2 / 147-56-8, 26.10.1957
- CCA, 30-18-1-2 / 170-33-7, 15.06.1963
- CCA, 30-18-1-2 / 298-38-17, 17.05.1973
- CCA, 30-18-1-2 / 146 - 22 - 5, 12.04.1957
- CCA, 30-18-1-2 / 132 - 35 - 14, 28.04.1953
- CCA, 30-18-1-2 / 84 - 65 - 16, 14.07.1938
- CCA, 30-18-1-2 / 127 - 84 - 8, 15.11.1951
- CCA, 30-18-1-2 / 129-37-20, 09.05.1952
- CCA, 30-18-1-2 / 134 - 107 - 10, 18.01.1954
- CCA, 30-18-1-2 / 126 -61 -15, 09.08.1951
- CCA, 30-18-1-2 / 130-73-2, 10.09.1952
- CCA, 30-18-1-2 / 142-36-2, 21.04.1956
- CCA, 30-18-1-2 / 127-103-7, 19.01.1952
- CCA, 30-18-1-2 / 129-52-11, 17.06.1952

CCA, 30-18-1-2 /131-7-3, 30.01.1953
CCA, 30-18-1-2 / 255-59-2, 05.08.1970
CCA, 30-18-1-2 / 208 - 49-18, 05.07.1967
CCA, 30-18-1-2 /122-29-18, 23.03.1950
CCA, 215- 21-1, 22.06.1950
CCA, 30-10-0-0 / 25 - 144 - 6, 18.07.1953
CCA, 30-18-1-2 / 131 - 30 - 8, 10.04.1953
CCA, 30-18-1-2 / 136-68-17, 16.08.1954
CCA, 30-18-1-2 / 145 - 117 - 4, 13.03.1957
CCA, 30-18-1-2 / 148 - 10 - 9, 26.02.1958
CCA, 30-18-1-2 / 148 - 13 - 15, 11.03.1958
CCA, 30-18-1-2 / 140 - 84 - 18, 24.09.1955
CCA, 30-18-1-2 / 136 - 60 - 15, 05.07.1954
CCA, 30-1-0-0 / 19 -108-19, 11.05.1955
CCA, 30-18-1-2 / 141 - 118 - 1, 23.01.1956
CCA, 30-18-1-2-142-36-2, 21.04.1956
CCA, 30-18-1-2 / 156-13-7, 16.08.1960
CCA, 152 - 15 - 20, 13.04.1959
CCA, 30-18-1-2 / 151 - 74 - 6, 10.02.1959
CCA, 30-18-1-2 / 152 - 19 - 5, 16.04.1959
CCA, 30-18-1-2 / 154 - 61 - 6, 03.11.1959
CCA, 30-18-1-2 / 153 - 54 - 13, 02.10.1959
CCA, 30-18-1-2 / 153 - 58 - 11, 12.10.1959
CCA, 30-18-1-2 / 154 - 59 - 12, 22.10.1959
CCA, 30-18-1-2 / 153 - 49 - 4, 31.08.1959
CCA, 30-18-1-2 / 156 - 16 - 9, 12.09.1960
CCA, 30-18-1-2 / 156 -16- 8, 12.09.1960
CCA, 30-18-1-2 / 157 - 27 - 15, 16.11.1960
CCA, 30-18-1-2 / 159 - 19 - 8, 17.04.1961
CCA, 30-18-1-2 / 178- 36- 9, 20.06.1964
CCA, 30-18-1-2-170-25-8, 08.05.1963
CCA, 30-18-1-2 / 181-63-12, 9.10.1964

CCA, 30-18-1-2 / 198-57-17, 22.08.1966
CCA, 30-18-1-2-187-36-3, 21.06.1965
CCA, 30-18-1-2 / 186- 25- 15, 30.04.196
CCA, 30-18-1-2 / 188 -49- 20, 03.08.1965
CCA, 30-1-0-0 / 81 - 513 - 4, 1965
CCA, 30-18-1-2 / 201 - 86 - 20, 27.12.196
CCA, 30-18-1-2 / 210-64-16, 02.09.1967
CCA, 30-18-1-2 / 216 - 19 - 15, 18.03.1968
CCA, 30-18-1-2 / 279-24-15, 16.03.1972
CCA, 30-18-1-2 / 280-26-8, 31.03.1972
CCA, 30-18-1-2 / 304-68-4, 15.08.1973
CCA, 30-18-1-2 / 305-73-20, 08.09.1973
CCA, 30-11-1-0 / 418 - 61 - 18, 31.10.1975
CCA, 30-18-1-2 / 352-135-13-22, 14.05.1976
CCA, 30-18-1-2 / 353-137-17, 20.05.1976

RESMÎ YAYINLAR

TBMM Tutanak Dergisi
TBMM Kanunlar Dergisi
Millet Meclisi Tutanak Dergisi
Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi
Milli Güvenlik Konseyi Tutanak Dergisi
Danışma Meclisi Tutanak Dergisi
Resmi Gazete

GAZETELER

Akşam
Milliyet
Cumhuriyet
Hürriyet
Şark Expres Gazetesi
Ticaret Âlemi

DERGİLER

Haber Bülteni
Üretim
TİGEM

KİTAPLAR

- Aren S. (1980), **100 Soruda Ekonomi El Kitabı**, Gerçek Yayınevi, 7 Baskı, İstanbul,
- Atatürk Araştırma Merkezi,(2006) **Atatürk'ün Tamim Telgraf ve Beyannameleri**, Ankara
- Avcıoğlu D. (1974) **Türkiye'nin Düzeni**, Cem Yayınevi, Birinci Cilt, İstanbul,
- Aydemir, Ş. S. (1993). **İkinci Adam (1938-1950)**, Cilt 2, , Remzi Kitabevi, İstanbul
- Cem, İ. (2007). **Türkiyede Geri Kalmışlığın Tarihi**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul
- Cumhuriyet Halk Partisi, (1938), **On beşinci Yıl Kitabı**, Cumhuriyet Matbaası, İstanbul 1938
- Çölaşan, E. (1983). **24 Ocak Bir Dönemin Perde Arkası**, Milliyet Yayınları, İstanbul
- Erhan, Ç. (2002). **'Marshall Planı', Baskın Oran(Ed.), Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular Belgeler, Yorumlar**, Cilt 1, 6.Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul
- Eroğul, C. (1990). **Demokrat Parti (Tarihi Ve İdeolojisi)**, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara ,
- Ertan, T. F. (2012). **Başlangıcından Günümüze Türkiye Cumhuriyeti Tarihi**, Siyasal Kitabevi, Ankara
- Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı (1977). Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğü, **Devlet Üretim Çiftlikleri**, Ankara
- Gökbunar, A. R. (2014). , Hamza Kahrıman, **Karneli Yıllar Bir Savaş Maliyesi Uygulaması**, Nobel Yayınları, Ankara
- Gönlübol, M. (1987). **Olaylarla Türk Dış Poitikası**, Cilt 1, 6.Baskı, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara
- Güner A.O. (1975), **Verim Ekonomisi**, Damla Yayınevi, İkinci Baskı, İstanbul,
- Güvenç, A. Saygın M. (2019). **Türkiye'de Tarım Politikaları Ve Ülke Ekonomisine Katkıları**, Uluslararası Sempozyumu Özet Kitapçığı, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara

- Karakaş, N. (2013). **Türk Amerikan Siyasi İlişkileri**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara
- Kardaş, A. (2015). **Cumhuriyet Dönemi'nde Van Gölü Havzası'nda Yapılan Kamu Harcamaları ve Yatırımlar (1923-1950)**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara.
- Koçak, C. (2007). **Türkiyede Milli Şef Dönemi (1938-1945)**, İletişim Yayınları, Cilt II İstanbul
- Küçük, Y. (1978). **Planlama Kalkınma ve Türkiye**, Tekin Yayınevi, 3 Basım, Ankara
- Müderrişoğlu, A. (1973) **Kuruluş Savaşı Mali Kaynakları**, Maliye Bakanlığı Ellinci Yıl Yayınları, Ankara
- Öztoprak, İ. (2006). **Atatürk Orman Çiftliği'nin Tarihi**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara
- Planlama Grubu Elemanları, (1967). **Alparslan Devlet Ürete Çiftliği Master Planı**, Yeni Desen Tic.ltd. Şti. Matbası, Ankara,
- Saçlı, Y. (2009). **Türkiyede Tarım İstatistikleri Gelişimi, Sorunlar ve Çözüm Önerileri**, Ankara
- Sarı, İ. (2017). **Ziya Gökalp Makaleleri**, Nokta E-BookPublishing, Antalya
- Şahin, H. (2002). **Türkiye Ekonomisi**, Bursa Ezgi Kitabevi, Bursa
- Tarım Bakanlığı (1952). **Devlet Üretme Çiftlikleri Müdürler Toplantısı**, Devlet Üretme Çiftlikleri Genel Müdürlüğü Yayınları, Güney Matbaacılık ve Gazetecilik, Ankara
- Tekeli, İ. İlkin S. (2009). **1929 Dünya Buhranında Türkiye'nin İktisadi Politika Arayışları**, Cilt: 1, İstanbul.
-(2014). **Savaşın İçinden Geleceğine Yönelen İkinci Dünya Savaşı Türkiye'si**, C. III, İletişim Yayınları, İstanbul
- Tütengil, C. O. (1979). **Kırsal Türkiye'nin Yapısı ve Sorunları**, Gerçek Yayın Evi, İstanbul
- Türkiye İstatistik Kurumu (2006), **İstatistik Göstergeler 1923-2005**, Yayın No 3047, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Ankara,
- Ünal, T. (1977). **Tarım Kentleri**, Milli Ülkü Yayınevi, Konya

Yaprakçı, H. H. (1968). **Modern İşletme Ekonomisi Bakımında Devlet Üretme Çiftliklerinin Yapısı ve Zararsızlık Uygulamaları**, Ankara Üniversitesi Basım Evi, Ankara

Yurtoğlu, N. (2017). **Demokrat Parti Dönemi Tarım Politikaları ve Siyasi Sosyal Ekonomik Hayata Tesirleri 1950-1960**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara

Zarakoğlu, A. (1982). **1929 Dünya Ekonomik Krizi Karşısında Türk Ekonomisi ve Alınan Mücadele Tedbirleri**, Atatürk Dönemi Türkiye Ekonomi Politikası ve Türkiye'nin Ekonomik Gelişmesi, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Yayın ve Basımevi, Ankara

MAKALELER

Atalay O.(1967), 'Toprak Kendine Uzanan Eller Sever', **Devlet Üretme Çiftlikleri, Haber Bülteni**, Yıl 1, Sayı 1, Ankara Kasım

Aydın, M. K. (2018). "Chp'de Parti İçi Muhalefetin İlk Örneği: Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu Ve TBMM'de Yaşanan Tartışmalar" **Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt:1, Sayı: 4, Van.

Dalay, F. (1988). "Atatürk, Ankara Orman Çiftliği'ni Nasıl ve Niçin Kurdu", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi** Cilt 4 Mart, Sayı 11'den ayrı basım.

Demirtürk, S. (2015). "1980 Döneminde Türkiye'de Sosyo-Ekonomik Değişimin ve Dışa Yönelişin Toplumsal Dinamikleri", **21 Yüzyılda Eğitim ve Toplum Dergisi**, Cilt 4, Sayı 12,

Doğan, Z. (2015), Arslan S., Berkman A. N, "Türkiye'de Tarım Sektörünün İktisadi Gelişimi ve Sorunları" **Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Ocak, Cilt-Sayı: 8, Niğde

Doğanay, M. D. (2011). "Osmanlı'da Ziraat Eğitimi: Halkalı Ziraat Mektebi", **Uludağ Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Yıl: 12, Sayı: 21, Bursa.

Dursun, S. (2008). "Türkiye'nin Güvenlik Algılamasındaki Değişim: 12 Eylül 1980 Askeri Müdahalesi Sonrası Dönem", **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, Cilt 7, Sayı 16-17,

İnce, E. (2006). "Köylüyü Topraklandırma Kanununun Türk Siyasal Yapısının Oluşumu Üzerindeki Etkileri", **Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve**

İnkılap Tarihi Enstitüsü, Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi Cilt 5, Sayı 13, İzmir

- Kabış, S. (1958). ‘Kırk Yılda Sovhozlar’, **Dergi**, Yıl 4, No 13, Sovyetler Birliğini Öğrenme Enstitüsü Yayınları, Almanya Münih.
- Kayıran M., Metintaş M. Y. (2016). “1929 Dünya Ekonomik Krizinin Türk Tarımına Etkileri Ve 1931 Birinci Türkiye Ziraat Kongresi ”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi** Yıl: 2016/1, Sayı:23.
- Kirelli, E. (2019). “24 Ocak Kararları”, (<https://turkiye.net/yazarlar/konuk-yazarlar/24-ocak-kararlari/>) Erişim Tarihi 18.03.2019.
- Varnalı Ö.Ş, Duman. D. (2013). “1930’larda Çocuk Piyaselerinde Yerli Malı Kullanma ve Ulusal Ekonomi Bilincini Oluşturma” **International Journal of Social Science**, Volume 6 Issue 2, p. 1529-1547, E-Dergi,February 2013
- Yıldız, Ö. (tarih yok). , “Halkalı Ziraat Mektebi’nin Tarihçesi ”, (http://www.jasstudies.com/Makaleler/11260937_yildiz_ozgur_mTT.pdf),s.293-306.
- Yurtoğlu, N. (2017). “Cumhuriyet Dönemi Ziraatte Makineleşme Sürecinde Türkiye Ziraî Donatım Kurumunun (TZDK) Yeri Ve Önemi (1943-1960)” **Tarih Okulu Dergisi**, Mart 2017, Yıl 10, Sayı XXIX, (<http://dx.doi.org/10.14225/Joh1043>).
- Yurtoğlu, N. (2018). “II. Dünya Savaşı Dönemi ve Sonrasında Ziraî Kombinalar Tarihi” **History Studies**, Cilt 10, Sayı 4, 01.06.2018, s.224-225.
- Yurtoğlu, N. (2018). “Türkiye’de Kırsal Kesimin Kalkınmasında Önemli Bir Model: Devlet Üretme Çiftlikleri (1949-1960). **Tarih Okulu Dergisi**,Haziran 2018 (<http://dx.doi.org/10.14225/Joh1284>).

TEZLER

- Çeleğen, Ö. (2014). “**Sosyal Ve Ekonomik Bir Enstürman Olarak Osmanlı Devleti’nin Toprak Sistemi** ” Yüksek Lisans Tezi, Turgut Özal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ankara
- Kardaş, A. (2012). **Cumhuriyet Dönemi’nde Van Gölü Havzası’nda (Van-Bitlis-Muş) Yapılan Kamu Harcamaları Ve Yatırımlar (1923-1950)**, Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri Ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Müdürlüğü, Erzurum,

Konan, B. (2006). **“Osmanlı Devletinde Yabancıların Kapitülasyonlar Kapsamında Hukuki Durumu”** Doktora Tezi Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ankara,

Utkugün, C. (2016). **İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Türkiye’de Ekonomik Sıkıntıların Sosyal Hayata Etkileri (1939-1945)** Doktora Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar,

Yayman, H. (2005). **Türkiye’nin İdari Reform Politikası** , Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara,

İNTERNET KAYNAKLARI

<http://www.ataturk.net/cumh/izmir.html> (Reformlar Ve Atılımlar İzmir İktisat Kongresi) Erişim Tarihi 02.12.2018.

<https://www.cnnturk.com/2008/turkiye/06/07/turkiyede.senatonun.tarihi/467902.0/index.html>, Erişim Tarihi 22.12.2018

<http://www.enfal.de/otarih32.htm> Erişim Tarihi: 20.08.2018

<http://www.kultur.gov.tr/TR-96475/ziraat.html> Erişim Tarihi 02.01.2019

<http://www.mimarlarodasiansankara.org/index.php?Did=2652>) Erişim Tarihi : 28.01.2019.

<http://www.nkfu.com/arazi-kanunnamesi-nedir/> Erişim Tarihi :28.08.2018.

<http://www.tmo.gov.tr/Upload/Document/istatistikler/tablolari/1bugdayeuva.pdf> Erişim Tarihi :21.03.2019

<https://www.paraborsa.net/i/turkiyedeki-ekonomik-krizler-ve-nedenleri/> Erişim Tarihi : 18.02.2019.

<https://www.yenialanya.com/devlet-ligi-makale,13528.html> Erişim Tarihi: 18.01.2019

<http://www.ziraatliyiz.biz/t-c-ziraat-bankasi-a-s-tarihcesi/> Erişim Tarihi 03.10.2018.

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1. Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğü'nün 1950 yılından 1975 yılı sonuna kadar kâr miktarı	49
Tablo 2. Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğü'nün 1976 yılı itibariyle tüm çiftliklerindeki arazi miktarı	50
Tablo 3. Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğü'nce 1950-1975 yılları arasında dağıtılan tohumluk miktarları	51
Tablo 4. Devlet Üretim Çiftliklerinde 1971-1976 yılları arasında açılan kurs ve seminerlerde eğitilen çiftçi sayısı	54
Tablo 5. Polatlı Devlet Üretim Çiftliği'nin 1963 ile 1968 yılları arasında yaptığı buğday üretimi ve dekar başına düşen verim miktarı.....	64
Tablo 6. Tahirova Devlet Üretim Çiftliğinin 1971-1976 yılları arasında yaptığı hububat üretimleri	67
Tablo 7. Tahirova Devlet Üretim Çiftliğinin 1971-1976 yılları arasında yaptığı hayvansal üretim.....	67
Tablo 8. Tahirova Devlet Üretim Çiftliğinin 1957 yılından 1976 yılına kadar üretimden kaynaklı dağıtımları	67
Tablo 9. Tahirova Devlet Üretim Çiftliğinin kuruluş yılından 1976 yılına kadar kar-zarar durumu.....	68
Tablo 10. Altınova Devlet Üretim Çiftliği'nde 10 yıllık buğday ve arpa üretimi ve bu üretimlerin verimleri ile bu üretimlerden elde edilen kâr miktarı	72
Tablo 11. Gözlü Devlet Üretim Çiftliği'nin 1963-1967 yıllarına ait yıllık hububat üretim miktarı ve dekar başına elde edilen verim ile kâr durumu	75
Tablo 12. Gözlü Devlet Üretim Çiftliği'nin 1971- 1975 yılları arasında yaptığı dağıtımlar.....	75
Tablo 13. Türkgeldi Devlet Üretim Çiftliği'nde 1971- 1975 yılları arasında yapılan dağıtımlar.....	77
Tablo 14. Turunçgiller İşletmesi'nin 1960 -1967 yılları arasındaki üretim miktarları ..	80
Tablo 15. Turunçgiller İşletmesi'nin 1960-1967 yılları arasındaki kar-zarar oranları...	80
Tablo 16. Hatay Devlet Üretim Çiftliği'nin 1971-1976 yıllarında yaptığı bazı üretim miktarları	82

Tablo 17. Alparslan Devlet Üretim Çiftliği'nin 1968 yılında büyük baş hayvan varlığı	86
Tablo 18. Alparslan Devlet Üretim Çiftliği'nin 1968 yılı itibariyle küçükbaş hayvan varlığı.....	87
Tablo 19. Koçaş Devlet Üretim Çiftliği'nin 1971 ile 1975 yılları arasındaki hububat üretimi.....	88
Tablo 20. Acıpayam Devlet Üretim Çiftliği'nin 1966-1967 yılları arasındaki hububat üretim ve dağıtım miktarı	89
Tablo 21. Iğdır Devlet Üretim Çiftliği'nin 1971-1975 yılları arasında yaptığı bazı üretimler	91
Tablo 22. Gelemen Devlet Üretim Çiftliği'nin 1971 ve 1975 yılları arasında büyük baş hayvan varlığı	92
Tablo 23. Ceylanpınar Devlet Üretim Çiftliğinin 1975-1985 yılları arasındaki hububat üretimi.....	96
Tablo 24. Ceylanpınar Devlet Üretim Çiftliğinin 1977-1984 yılları arasındaki bilançoları.....	97
Tablo 25. Gökçeada Devlet Üretim Çiftliği'nin 1971-1975 yılları arasındaki üretim miktarları	99
Tablo 26. Gökhöyük Devlet Üretim Çiftliği'nin 1971 ile 1975 yılları arasında hayvan varlığı.....	102
Tablo 27. Gökhöyük Devlet Üretim Çiftliği'nin 1971 ile 1975 yılları arasındaki üretim ve dağıtım miktarları	102
Tablo 28. Gökhöyük Devlet Üretim Çiftliği'nin 1971 ile 1975 yılları arasındaki dağıtım yapılan hayvanlar ve miktarları.....	102
Tablo 29. Gökhöyük Devlet Üretim Çiftliği'nin 1971 ile 1975 yılları arasındaki dağıtım yapılan fidan miktarları	103
Tablo 30. Ulaş Devlet Üretim Çiftliği'nin 1971-1975 yılları arasında yaptığı hububat ve hayvansal üretimi miktarları.....	104
Tablo 31. Merkez Atölyesi'nin 1962- 1967 yılları arasında Devlet Üretim Çiftlikleri için yaptığı makineler ve miktarları.....	105
Tablo 32. Merkez Atölyesi'nin 1967 yılında Devlet Üretim Çiftlikleri için imal ettiği alet ve makineler ve bu alet ve makinelere ait değer fiyatları	106

Tablo 33. 1950-1959 yılları arası Devlet Üretim Çiftlikleri'nce üretilen bazı ürünlerin üretimi ve dağıtımı	126
Tablo 34. 1960-1961 Devlet Üretim Çiftlikleri Toplam Üretim Miktarları	133
Tablo 35. 1961 Devlet Üretim Çiftlikleri'nde toplamda bazı hayvancılık kollarında 1 başa düşen masraf ve gelir.....	133

EKLER

Ek-1 Devlet Üretim Çiftlikleri'nde yetiştirilen Malya Koyunu kuzuları

Kaynak: Haber Bülteni, Üretim

Ek-2 Koçuş Devlet Üretim Çiftliği'nde yetiştirilen damızlık Merinos Koç

Kaynak: Haber Bülteni, Üretim

Ek-3 Devlet Üretim Çiftlikleri'nde yetiştirilen Akarman kuzu sürüsü

Kaynak: Haber Bülteni, Üretim

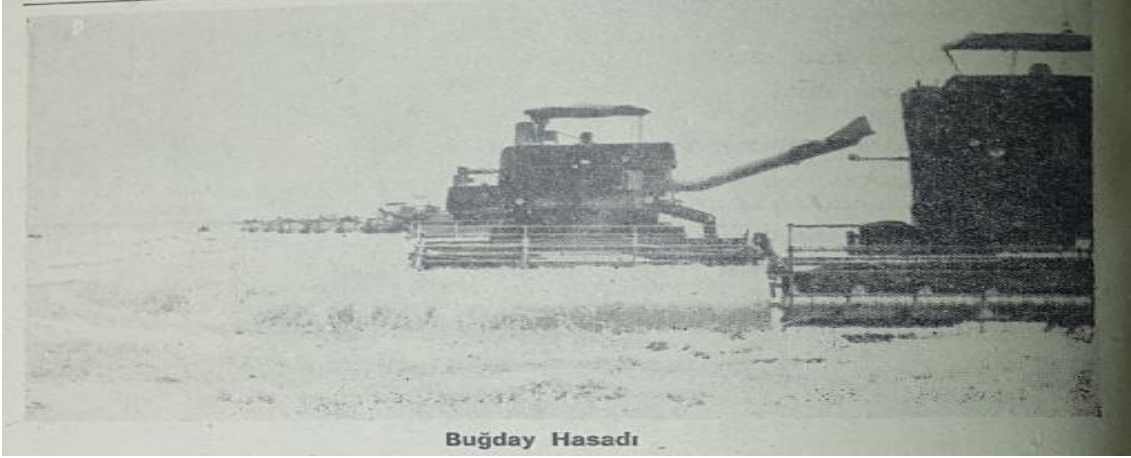
Ek-4 Devlet Üretim Çiftlikleri'nde yetiştirilen Esmer ırk boğa (ÇİÇEKDAĞ DÜÇ)

**D.Ü.Ç. Yetiştirmesi İsviçre Esmer Irkı Boğa
(Çiçekdağ)**

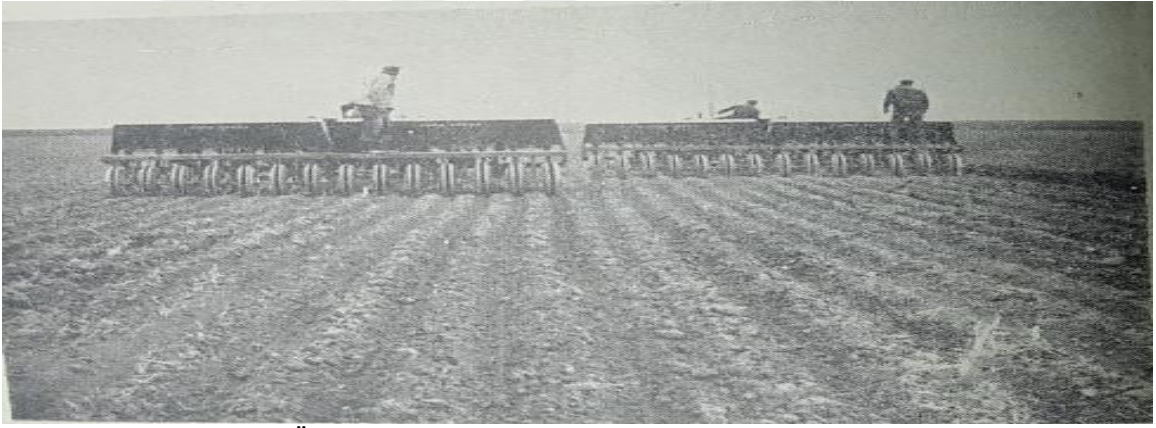
Kaynak: Haber Bülteni, Üretim

Ek-5 Devlet Üretim Çiftlikleri'nde buğday hasadı

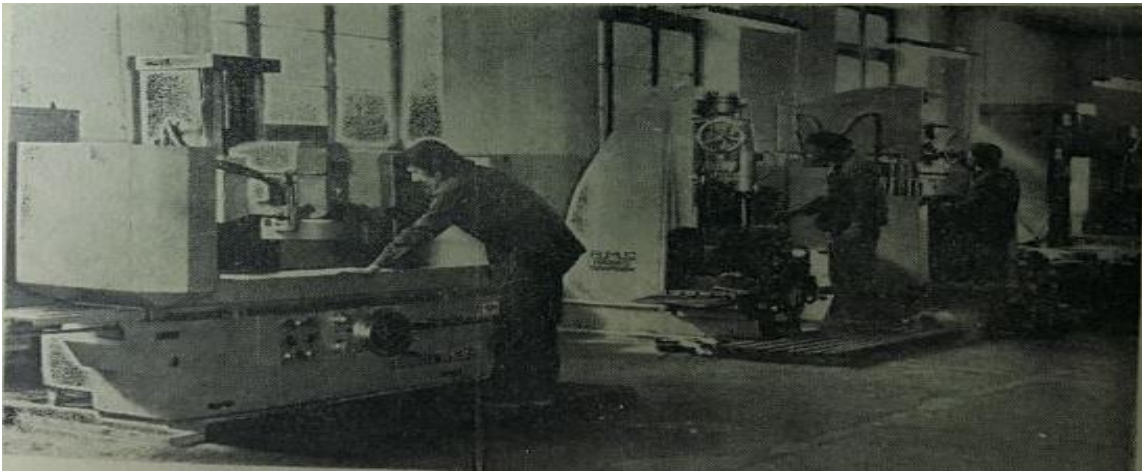
Kaynak: Haber Bülteni, Üretim

Ek-6 Devlet Üretim Çiftlikleri'nde baskılı mibzer ile ekim

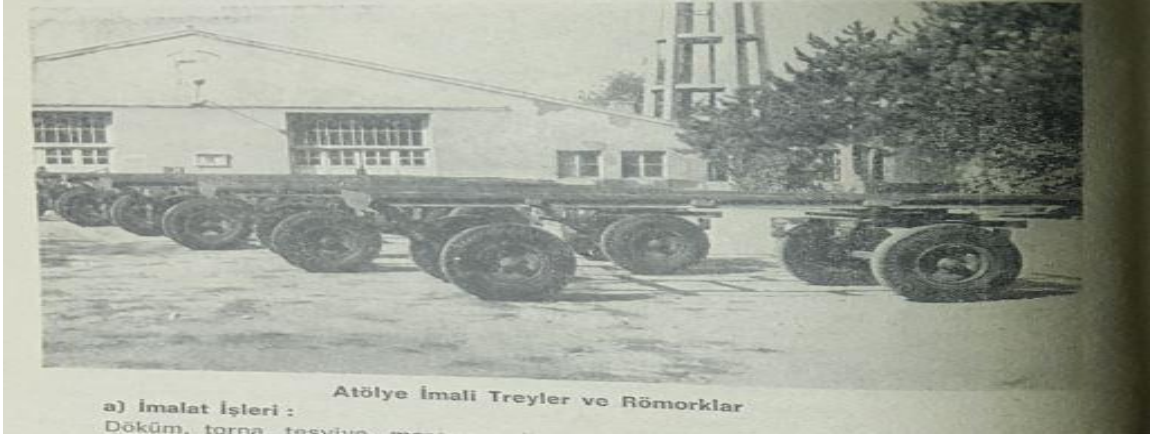
Kaynak: Haber Bülteni, Üretim

Ek-7 Merkez Atölyesi'nde İmalat Atölyesi çalışmaları

Kaynak: Haber Bülteni, Üretme

Ek-8 Merkez Atölyesi üretimleri treyler ve römorklar

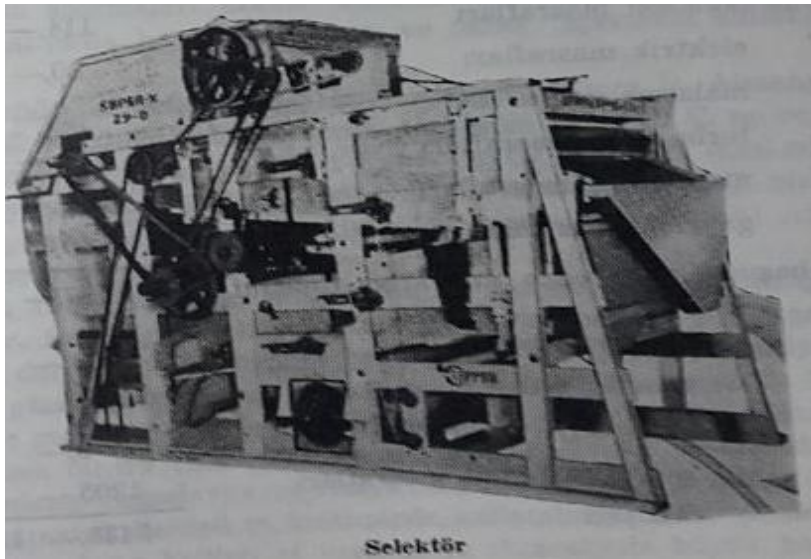
Kaynak: Haber Bülteni, Üretme

Ek-9 Merkez Atölyesi üretimi kombine hububat mibzeri

Kaynak: Haber Bülteni, Üretme

Ek-10 Merkez Atölyesi üretimi selektör

Kaynak: Haber Bülteni, Üretme

Ek-11 Devlet Üretme Çiftlikleri tarla günlerinde bir görüntü

Basın Mensupları Çiftliklerimizi Gezdiler ve Tarla Günlerine İştirak Etiler.

Kaynak: Haber Bülteni, Üretme

Ek-12 Devlet Üretme Çiftlikleri 1968 tarla günleri fihristi

TARLA GÜNLERİ	
Acıpayam15/ Temmuz/1968
Alparslan5/9/1968
Altınova5 İla 15/ Temmuz/1968
Balı15/8/1968
Ceylanpınarı24/6/1968
Çiçekdağı12/5/1968
Dalaman25/8/1968
Gelemen8/8/1968
Gökhöyük30/6/1968
Gözlü12/19/ Temmuz/1968
Hatay18/5/1968
İğdir28/6/1968
Koçaş10/9/1968
Konuklar14/7/1968
İmroz1/7/1968
Malya11/8/1968
Polatlı25/6/1968 - 5/7/1968
Turuncgiller10/7/1968
Türkgeldi15/7/1968
Ulaş13/7/1968
Yalova15/4/1968
M. Atölyesi

Kaynak: Haber Bülteni, Üretme

Ek-13 Devlet Üretim Çiftlikleri'nden ihtiyaç sahibi çiftçilerin aldıkları tohumluklar ilgili taahhüt senedi ve evrağı

Örnek : 1

İhtiyaç sahibi çiftçinin :

Adı ve Soyadı :

Adresi :

Yukarıda adı ve soyadı ile adresi yazılı
nın hğına ihtiyacı olduğu tastik olunur.

İlgili Tarım Teşkilâtı
Resmî Mühür
İmza

Örnek : 2

T A A H H Ü T S E N E D İ

Vâde tarihi Borç miktarı

.....
.....

- 1 — Hakkında Yönetmelik hükümlerinin aynen uygulanacağını,
- 2 — İhtiyacım olan kilo tohumluk
Devlet Üretim Çiftliği Müdürlüğünden tamamen teslim aldım.
lira borcumu vâdesinde Çiftliğinin Ban-
kasındaki No. lu hesabına ödeyeceğimi, ödemediğim
takdirde % 5 gecikme faizine tabi olacağımı, teminatımın paraya çev-
rilmesini ve ihtilâf halinde Çiftliğin bulunduğu yer mahkeme ve icra
dairelerinin salâhiyetli olacağını kabul ve taahhüt ederim.

B O R Ç L U

Ek-14 Cumhurbaşkanı Fahri KORUTÖRK'ün 1976'da Ceylanpınar DÜÇ'ü ziyareti

Kaynak: Haber Bülteni, Üretme

Ek-15 Başbakan Süleyman Demirel'in Dalaman DÜÇ'ü ziyareti

Kaynak: Haber Bülteni, Üretme

100

Devlet Nüshası

Belediye benzin ihtikârı hakkındaki tedkikatını bitiriyor.

AKŞAM

İşçi sigortası idaresi gelecek yıl faaliyetine geçecek.

Bono 19 — No. 0700 — Fırlı her yerde 5 kuruşPAZAR 13 Haziran 1937Telefon: 24340 (İdare)—24349 (Tahrire)— 24345 (Müdür) — 20113 (Kilise)

Atatürk bütün çiftliklerini hazineye hediye etti

Meclis, coşkun tezahüratla şükran duygularını Büyük Halâskâra bildirdi

Başvekil bu münasebetle söylediği nutukta diyor ki: "Atatürk her türlü şahsî menfaatlerin üstünde kalmış ve daima kalacak olan millî varlıktır,"

Ankara 12 (A.A.) — Büyük Millet Meclisinin bugünkü toplantısında Resulcumhur Atatürk'ün tasarruflarında bulunan çiftliklerini hazineye ihdası buyurdularına dair başvekilte gönderdikleri tezkereleri okunmuştur. Bu tezkereler şudur:

«Malum olduğu üzere, ziraat ve zirai ihtisad sahasında fenni ve ameli tecrübeler yapmak maksadıyla, muhtelif zamanlarda, memleketin muhtelif noktalarında müteaddid çiftlikler tesis edilmiştir.

13 sene devam eden çetin çalışmalarına esasen faaliyetlerini, bulundukları iklimin yetistirdiği her çeşit mahsulattan başka her nevi zirai sanatlarına da teşmil eden bu müesseseler, ilk senelerde başlıyan bütün kazançlarını kişisel olarak sarf ederek büyük, küçük müteaddid fabrika ve imalathaneler tesis etmişler, bütün zirai makine ve aletlerini yerinde ve faydalı şekilde kullanarak bunların hepsini tamir ve mühim bir kısmını yeniden imal edecek tesiat vücuda getirmişlerdir. Yerli ve yabancı bir çok hayvan ırkları üzerinde çift ve mahsul bakımından yaptıkları tetkikler neticesinde bunların mübde en elverişli ve verimli olanlarını teşhis etmişler, kooperatif teşkilî suretinde veya aynı mahiyette başka suretlerle civar köylere beraber faydalı şekilde çalış-

Atatürk Trabzondan dün hareket etti

Başvekilin çektiği telgrafta Şarkta faaliyetten takdirle bahsetti

Telgraf Mecliste okundu. Başvekil bu münasebetle mühim beyanatta bulundu

Trabzon 12 (Husulî muhabirinden) — Büyük Önder Atatürk, bu sabah saat 8,5 da TRABZON BAĞKURU candan tezahürat arasında İsmir vapuruna binerek şehrimizden ayrılmıştır. Hareketi gören, Atatürk köşkünde büyük bir çay ziyafeti verilmiştir. Büyük Önder çay ziyafetini perezilendirmiş, müfettiş umumi B. Tahsin Uzeri, generalleri şark vilayetlerinden gelen tasimat heyetlerini ayrı ayrı üfletmişlerdir.

Çay ziyafetini Büyük bir gardenpartide takibi etmiştir. Atatürk sabaha karın gardenpartide bulunanların harareti alkışları arasında mahiyeti erkinlikle beraber, otomobile binerek köyden ayrılmıştır ve iskeleye gelmiştir.

Vaktin pek erken olmasına rağmen sahiller Büyük Önderi görmek ve uğurlamak isteyen halk ile huncung dolmuş, iskeleye İsmir vapurunun demiri bulunduğu yere kadar yitirerek motor, tayık ve san-

Başvekil İsmet İnönü

Başvekil İsmet İnönü

Negüs İtalya aleyhine mahkemeye başvuruyor

İtalyanın Cibuti demiryolu eshamının satışına mâni olması bu davayı doğurmuştur

Ankaradaki maç

Rapid - Gençlerbirliği 8-5 Rapid lehine neticelendi

Ankara 12 (Telefon) — Bugünkü Rapid - Gençlerbirliği maçı, büyük duşunulmuş, beklenmeyen hatâ düştürülmesine ve beklenilmesine imkân olmayan bir netice verildi. Rakibine 8

Atatürkün Samsun yolile Ankaraya dönmesi muhtemel

Dün sabah Trabzondan hareket eden Atatürk'ün Samsuna çıkmaları ve oradan Ankaraya hareket etmeleri muhtemeldir. Ankaradan gelen habirlere göre Büyük Millet Meclisi yarınki toplantısında Hatay hakkındaki antlaşmaları müzakere edecektir. Atatürk'ün bu mühim toplantı esnasında Ankarada bulunacakları tahmin ediliyor.

Meclisle yarın Başvekil mühim bir nutuk söyleyecektir. Bu münasebetle büyük tezahürler yapılabacaktır.

Dünkü maçta Güneş Doğansporu 3-1 yendi

ilk devre bittiği zaman Güneşliler 1-0 mağlûp vaziyette idiler

(Yazın spor sahifelerindedir)

Çiftliklerin , yerine göre , araziyi islah ve tanzim etmek , muhitlerini güzelleştirmek , halka gezecek , eğlenecek ve dinlenecek sıhhi yerler , hilesiz ve nefis gıda maddeleri temin eylemek , bazı yerlerde ihtikârla fiyilî ve muvaffakiyetli mücadelede bulunmak gibi hizmetleri de zikre şayandır .

Bünyelerinin metanetini ve muvaffakiyetlerinin temelini teşkil eden geniş çalışma ve ticarî esaslar dahilinde idare edildikleri ve memleketin diğer mıntakalarında da mimasilleri tesis edildiği taktirde tecrübelerini müsbet iş sahasından alan bu müesseselerin ; ziraat usullerini düzeltme, istikbalatı artırma ve köyleri kalkındırma yolunda devletçe alınan ve alınacak olan tetbirlerin hüsnüntihap ve inkişafına çok müsait birer âmil ve mesnet olacaklarına kani bulunuyorum ve bu kanaatla tasarrufum altında ki bu çiftlikleri , bütün tesisat , hayvanat ve demirbaşlarıyla beraber hazineye hediye ediyorum .

Çiftliklerin arazisi ile tesisat ve demirbaşlarını mücmel olarak gösteren bir liste ilişiktir.

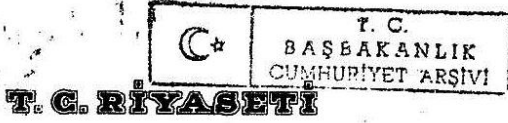
Muktazi kanunî muamelenin yapılmasını dilerim.

K. ATATÜRK

M. R. Soyak

030	10			2	112	5
-----	----	--	--	---	-----	---

2

11-6-1937

B A Ş V E K Â L E T E .

Malum olduğu üzere , ziraat ve zirai iktisat sahasında fennî ve amelî tecrübeler yapmak maksadile , muhtelif zamanlarda , memleketin muhtelif mantakalarında müteaddit çiflikler tesis etmiştim .

On üç sene devam eden çetin çalışmaları esnasında faaliyetlerini ; buldukları iklimin yetiştirdiği her çeşit mahsulattan başka her nevi ziraat sanatlarına da teşmil eden bu müesseseler ; ilk senelerden başlayan bütün kazançlarını inkişaflarına sarf ederek büyük küçük müteaddit fabrika ve imalathaneler tesis etmişler , bütün ziraat makina ve aletlerini yerinde ve faydalı şekilde kullanarak bunların hepsini tamir ve mühim bir kısmını yeniden imal edecek tesisat vucude getirmişler , yerli ve yabancı bir çok hayvan ırkları üzerinde çift ve mahsul bakımından yaptıkları tetkikler neticesinde bunların muhite en elverişli ve verimli olanlarını tesbit etmişler, kooperatif teşkili suretile veya aynı mahiyette başka suretlerle civar köylerle beraber faydalı şekilde çalışmışlar , bir taraftan da iç ve dış piyasalarla daimî ve sıkı temasta bulunmak suretile faaliyetlerini ve istihallerini bunların isteklerine uydurmuşlar ve bu gün her bakımdan verimli , olgun ve çok kıymetli birer varlık haline gelmişlerdir.

12-

030	10			2	12	5
-----	----	--	--	---	----	---

11-6-937. Sa: 16,50
Trapzon . Köşk

Hasan Rıza Soyak
Riyaseticumhur Umumî Kâtibi.

Çifliklerin devri hakkında Baş vekâlete yazılan mektup ve merbut listesi muvafıktır. İmza^m tahtında Baş vekile veriniz ben aslını imzaladım . Belediye ve idarei hususiyelere devredilecek olan emlak için yazdıklarınız münasıptır.

K. ATATÜRK

030	10			2	12	5
-----	----	--	--	---	----	---

12

Ek-21 Türkiye’de 1925-1964 yılları arası seçilmiş tarım ürünleri üretimi

Ton - Tons							
Yıl	Buğday	Arpa	Mısır	Yıl	Buğday	Arpa	Mısır
Year	Wheat	Barley	Corn	Year	Wheat	Barley	Corn
1925	1 075 287	1 251 541	523 423	1965	8 500 000	3 300 000	945 000
1926	2 469 367	1 432 735	388 677	1966	9 600 000	3 800 000	1 000 000
1927	1 333 151	629 281	129 422	1967	10 000 000	3 800 000	1 050 000
1928	1 641 072	900 127	417 586	1968	9 520 000	3 560 000	1 000 000
1929	2 718 143	1 699 114	623 221	1969	10 500 000	3 740 000	1 000 000
1930	2 586 377	1 536 589	470 744	1970	10 000 000	3 250 000	1 040 000
1931	2 992 631	1 804 558	563 755	1971	13 500 000	4 170 000	1 135 000
1932	1 935 800	1 167 607	426 354	1972	12 200 000	3 725 000	1 030 000
1933	2 671 212	1 598 553	549 646	1973	10 000 000	2 900 000	1 100 000
1934	2 713 732	1 672 348	489 093	1974	11 000 000	3 330 000	1 200 000
1935	2 521 277	1 371 511	456 333	1975	14 750 000	4 500 000	1 200 000
1936	3 853 290	2 153 636	684 729	1976	16 500 000	4 900 000	1 310 000
1937	3 693 812	2 185 699	558 085	1977	16 650 000	4 750 000	1 265 000
1938	4 278 815	2 386 717	598 845	1978	16 700 000	4 750 000	1 300 000
1939	4 191 528	2 275 460	635 855	1979	17 500 000	5 240 000	1 350 000
1940	4 067 950	2 249 314	757 309	1980	16 500 000	5 300 000	1 240 000
1941	3 483 147	1 758 246	647 467	1981	17 000 000	5 900 000	1 200 000
1942	4 263 282	2 164 781	852 828	1982	17 500 000	6 400 000	1 360 000
1943	3 509 507	1 665 322	874 265	1983	16 400 000	5 425 000	1 480 000
1944	3 148 396	1 403 049	508 296	1984	17 200 000	6 500 000	1 500 000
1945	2 189 318	934 309	294 739	1985	17 000 000	6 500 000	1 900 000
1946	3 648 383	1 653 592	594 838	1986	19 000 000	7 000 000	2 300 000
1947	3 245 904	1 511 752	530 790	1987	18 900 000	6 900 000	2 400 000
1948	4 867 093	2 167 396	695 651	1988	20 500 000	7 500 000	2 000 000
1949	2 516 523	1 246 536	724 479	1989	16 200 000	4 500 000	2 000 000
1950	3 871 926	2 047 018	627 987	1990	20 000 000	7 300 000	2 100 000
1951	5 600 000	2 700 000	850 000	1991	20 400 000	7 800 000	2 180 000
1952	6 447 000	3 189 000	837 000	1992	19 300 000	6 900 000	2 225 000
1953	8 000 000	3 640 000	759 700	1993	21 000 000	7 500 000	2 500 000
1954	4 900 000	2 400 000	914 000	1994	17 500 000	7 000 000	1 850 000
1955	6 900 000	2 985 000	855 000	1995	18 000 000	7 500 000	1 900 000
1956	6 400 000	2 900 000	858 000	1996	18 500 000	8 000 000	2 000 000
1957	8 300 000	3 650 000	750 000	1997	18 650 000	8 200 000	2 080 000
1958	8 550 000	3 600 000	900 000	1998	21 000 000	9 000 000	2 300 000
1959	7 852 000	3 300 000	1 000 000	1999	18 000 000	7 700 000	2 297 000
1960	8 450 000	3 700 000	1 090 000	2000	21 000 000	8 000 000	2 300 000
1961	7 000 000	2 948 000	1 017 000	2001	19 000 000	7 500 000	2 200 000
1962	8 450 000	3 500 000	800 000	2002	19 500 000	8 300 000	2 100 000
1963	10 000 000	4 288 000	990 000	2003	19 000 000	8 100 000	2 800 000
1964	8 300 000	3 200 000	1 000 000	2004	21 000 000	9 000 000	3 000 000
				2005*	21 500 000	9 500 000	4 200 000

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, İstatistik Göstergeler 1923-2005, Yayın No 3047, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Ankara, 2006, <http://www.tuik.gov.tr>

Ek-22 Türkiye’de 1951-1985 yılları arası işlenen tarla alanının kullanılışa göre dağılımı

Yıl Year	Nadas Fallow	Tahıl Cereals	Baklagiller Pulses	Endüstriyel	Yağlı	Yumru bitkiler Tuber crops
				bitkiler Industrial Crops	tohumlu bitkiler Oil seeds	
1951	30.59	57.65	2.87	5.89	5.91	0.89
1952	32.17	56.84	2.63	5.46	5.46	0.89
1953	30.78	58.88	2.56	4.76	4.84	0.86
1954	32.67	57.46	2.44	4.54	4.55	0.84
1955	32.35	57.52	2.47	4.68	4.56	0.79
1956	35.17	55.09	2.30	4.54	4.40	0.78
1957	35.06	55.08	2.39	4.62	4.32	0.87
1958	35.15	55.11	2.35	4.46	4.19	0.87
1959	34.52	55.31	2.37	4.60	4.15	0.93
1960	34.21	55.64	2.46	4.75	4.04	0.97
1961	34.44	55.75	2.54	4.37	4.12	0.92
1962	34.67	55.85	2.52	4.43	3.93	0.84
1963	36.12	54.43	2.36	4.59	3.76	0.86
1964	35.55	54.23	2.36	5.10	4.14	0.91
1965	35.85	54.36	2.32	4.74	4.14	0.86
1966	35.56	54.10	2.32	5.04	4.42	0.91
1967	34.97	54.55	2.31	5.12	4.47	0.93
1968	36.08	54.51	2.26	4.82	4.56	0.89
1969	35.77	54.62	2.20	4.49	4.31	0.93
1970	35.83	54.49	2.20	4.22	4.16	0.98
1971	35.01	54.33	2.19	4.99	4.93	0.99
1972	35.92	52.65	2.41	5.19	5.48	0.98
1973	35.79	53.19	2.46	4.74	5.00	1.01
1974	34.49	53.48	2.46	5.26	5.49	1.06
1975	33.49	55.73	2.32	4.85	4.90	1.03
1976	32.65	55.97	2.60	5.01	4.71	1.08
1977	32.44	55.50	2.83	5.75	5.35	1.08
1978	33.40	54.92	2.63	5.32	4.89	1.08
1979	33.56	55.10	2.71	4.69	4.77	1.01
1980	33.34	54.12	2.98	4.99	5.54	1.09
1981	32.93	54.74	3.00	5.01	5.11	1.08
1982	28.05	56.92	5.11	5.23	5.26	1.13
1983	25.36	57.88	5.93	5.76	5.57	1.17
1984	26.90	56.14	5.64	6.15	6.26	1.17
1985	25.17	57.85	5.99	5.26	6.22	1.27

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, İstatistik Göstergeler 1923-2005, Yayın No 3047, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Ankara, 2006, <http://www.tuik.gov.tr>

Ek-23 Türkiye’de 1952-1985 yılları seçilmiş tarımsal araç ve gereç sayısı

Yıl	Karasaban	Traktör	Biçer döver
Year	Wooden plow	Tractor	Combine harvester
1952	1 981 550	31 415	3 222
1953	1 896 274	35 670	4 458
1954	2 030 996	37 743	4 706
1955	2 123 750	40 282	5 618
1956	1 916 612	43 727	6 025
1957	1 968 187	44 144	6 523
1958	2 046 417	42 527	6 592
1959	2 016 073	41 896	6 281
1960	1 991 259	42 136	5 554
1961	2 065 012	42 505	5 846
1962	2 087 025	43 747	6 072
1963	1 963 632	50 844	5 931
1964	1 981 000	51 781	6 790
1965	2 031 400	54 668	6 540
1966	2 084 900	65 103	7 200
1967	2 064 300	74 982	7 840
1968	1 983 800	85 475	8 200
1969	1 908 200	96 407	8 300
1970	1 994 722	105 865	8 568
1971	1 846 360	118 825	8 662
1972	1 757 114	135 726	9 029
1973	1 555 313	156 139	10 023
1974	1 540 691	200 466	10 796
1975	1 381 142	243 066	11 245
1976	1 340 712	281 802	12 586
1977	1 126 230	320 578	19 875
1978	1 024 312	370 259	11 771
1979	984 591	440 502	12 583
1980	953 292	436 369	13 667
1981	929 135	458 714	13 100
1982	823 781	491 001	13 477
1983	803 863	513 516	13 615
1984	765 349	556 781	13 497
1985	706 324	583 974	13 615

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, İstatistik Göstergeler 1923-2005, Yayın No 3047, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Ankara, 2006, <http://www.tuik.gov.tr>

Ek-24 Türkiye’de 1965-1985 yılları sağılan hayvan sayısı

Baş - Head						
Yıl	Toplam	Koyun	Kılkeçi	Tiftikkeçi	İnek	Manda ineği
Year	Total	Sheep	Ordinary goats	Angora goats	Cows	Buffalo cows
1965	30 182 000	16 488 000	7 531 000	1 632 000	4 180 000	351 000
1966	30 918 000	17 066 000	7 373 000	1 693 000	4 423 000	363 000
1967	31 647 000	17 747 000	7 395 000	1 568 000	4 564 000	373 000
1968	32 096 000	18 149 000	7 462 000	1 584 000	4 528 000	373 000
1969	32 152 000	18 253 000	7 528 000	1 537 000	4 485 000	349 000
1970	32 086 000	18 430 000	7 442 000	1 476 000	4 402 000	336 000
1971	32 500 000	18 804 000	7 507 000	1 375 000	4 488 000	326 000
1972	33 201 000	19 675 000	7 402 000	1 244 000	4 554 000	326 000
1973	34 328 000	20 372 000	7 535 000	1 361 000	4 736 000	324 000
1974	34 544 000	20 455 000	7 603 000	1 315 000	4 844 000	327 000
1975	35 350 000	21 035 000	7 688 000	1 307 000	4 980 000	340 000
1976	35 543 000	21 233 000	7 515 000	1 302 000	5 158 000	335 000
1977	36 150 770	21 755 610	7 383 950	1 330 220	5 352 410	328 580
1978	36 911 890	22 242 510	7 453 710	1 340 190	5 538 090	337 390
1979	38 289 500	23 244 260	7 478 100	1 376 440	5 839 570	351 130
1980	39 268 620	24 048 540	7 592 180	1 352 950	5 931 240	343 710
1981	39 766 460	24 613 710	7 346 060	1 386 080	6 084 340	336 270
1982	38 821 140	24 598 480	7 138 230	1 292 530	5 525 530	266 370
1983	38 073 690	24 683 990	6 609 210	1 183 650	5 345 120	251 720
1984	34 659 100	21 839 534	5 752 343	931 695	5 882 911	252 617
1985	35 910 152	22 778 138	5 780 688	987 850	6 102 113	261 363

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, İstatistik Göstergeler 1923-2005, Yayın No 3047, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Ankara, 2006, <http://www.tuik.gov.tr>

Ek-25 Türkiye’de 1936-1970 yılları Kümes hayvanları sayısı ve tavuk yumurtası üretimi

' 000							
Yıl Year	Tavuk ve horoz			Yıl Year	Tavuk ve horoz		
	Hens and cocks	Hindi Turkeys	Tavuk yumurtası Eggs		Hens and cocks	Hindi Turkeys	Tavuk yumurtası Eggs
1936	17 099	919	1 019 300	1971	34 612	2 078	2 131 361
1937	18 378	937	1 113 231	1972	36 361	2 169	2 461 750
1938	16 757	1 053	978 643	1973	38 329	2 348	2 557 852
1939	17 666	1 119	1 020 256	1974	38 660	2 346	2 559 207
1940	18 446	1 311	1 095 288	1975	39 327	2 252	2 596 692
1941	18 068	1 250	1 054 101	1976	45 912	2 492	3 093 307
1942	17 579	1 312	956 118	1977	48 427	2 537	3 989 644
1943	18 200	1 295	850 889	1978	52 121	2 500	4 178 686
1944	17 225	1 030	847 882	1979	53 709	2 705	4 314 193
1945	17 843	1 031	850 855	1980	58 584	2 866	4 134 719
1946	18 636	1 158	876 872	1981	56 753	2 906	4 580 922
1947	18 615	1 190	895 095	1982	59 646	3 072	4 993 394
1948	18 955	1 145	852 039	1983	60 435	3 162	5 031 775
1949	20 160	1 174	841 060	1984	60 472	3 288	5 659 334
1950	19 344	1 200	919 558	1985	61 046	3 315	5 837 682
1951	20 307	1 285	935 870	1986	58 039	3 207	5 448 681
1952	21 159	1 252	978 629	1987	58 045	2 946	6 127 010
1953	22 395	1 301	1 094 269	1988	58 790	2 974	6 801 658
1954	22 887	1 379	1 113 412	1989	64 078	3 101	6 778 136
1955	23 629	1 393	1 118 421	1990	96 676	3 127	7 698 637
1956	24 196	1 454	1 165 672	1991	139 207	3 133	7 667 990
1957	25 315	1 474	1 193 350	1992	152 530	3 333	8 215 016
1958	26 320	1 602	1 238 581	1993	178 260	3 340	10 006 269
1959	26 850	1 660	1 303 550	1994	183 684	3 442	9 845 407
1960	27 164	1 675	1 322 510	1995	129 015	3 291	10 268 668
1961	26 116	1 687	1 308 033	1996	152 957	3 064	9 787 220
1962	26 514	1 716	1 349 947	1997	166 273	5 328	12 089 341
1963	26 759	1 708	1 335 043	1998	236 997	3 805	14 422 484
1964	28 315	1 669	1 359 462	1999	239 748	3 763	14 090 023
1965	29 255	1 768	1 478 894	2000	258 168	3 682	13 508 586
1966	28 449	1 796	1 455 319	2001	217 575	3 254	10 575 046
1967	30 387	1 773	1 536 189	2002	245 776	3 092	11 554 910
1968	32 020	1 955	1 760 010	2003	277 533	3 994	12 666 782
1969	32 313	2 023	1 828 268	2004	296 876	3 902	11 055 557
1970	32 306	1 983	1 914 044	2005	317 497	3 697	12 052 455

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, İstatistik Göstergeler 1923-2005, Yayın No 3047, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Ankara, 2006, <http://www.tuik.gov.tr>

Ek-26 Türkiye’de 1925-1961 yılları seçilmiş tarım ürünlerinin ekiliş payları

Yıl Year	Tahıllar - Cereals			Baklagiller - Pulses			Endüstriyel bitkiler - Industrial crops		
	Buğday Wheat	Arpa Barley	Mısır Corn	K. fasulye Dry beans	Mercimek Lentils	Nohut Chickpeas	Pamuk Cotton	Ş. Pancarı Sugarbeets	Tütün Tobacco
1925	64.6	17.8	9.8	17.2	7.9	16.3	71.3	1.5	27.2
1926	55.6	24.0	5.4	10.5	7.7	9.2	38.1	4.1	57.8
1927	59.4	24.6	4.3	15.8	6.0	16.1	46.5	4.1	41.5
1928	52.1	28.5	6.3	21.1	8.8	8.9	56.4	2.9	21.0
1929	52.8	26.3	8.8	16.0	6.4	15.5	63.8	3.7	18.2
1930	53.0	28.6	7.1	16.0	8.9	14.5	68.2	2.2	17.6
1931	53.0	27.1	7.7	19.8	6.6	16.1	60.0	4.1	20.7
1932	54.5	28.0	7.5	18.4	9.1	13.9	66.4	7.4	11.9
1933	51.0	26.2	8.5	27.2	6.7	11.5	57.6	4.0	18.2
1934	53.5	27.3	7.4	21.9	8.7	17.1	58.5	17.2	14.5
1935	53.6	26.9	6.4	16.2	8.3	17.6	62.5	7.6	16.0
1936	52.1	26.8	6.3	16.6	7.3	17.3	58.3	6.6	19.5
1937	51.6	27.3	7.4	18.4	7.7	19.5	62.6	5.7	19.2
1938	52.4	26.8	6.4	18.5	8.1	18.0	61.3	5.1	18.7
1939	52.5	26.4	6.1	17.8	8.2	17.7	61.4	7.7	16.0
1940	53.4	25.5	6.2	19.0	8.6	18.0	61.7	7.8	14.8
1941	53.8	24.9	6.1	19.8	9.3	20.2	61.7	8.3	13.5
1942	53.8	23.8	7.8	24.0	9.5	22.0	62.9	6.6	15.3
1943	53.0	22.5	9.5	23.5	8.8	22.6	56.8	11.0	15.6
1944	53.6	23.7	8.3	21.3	10.7	22.9	58.8	11.7	17.5
1945	54.3	23.6	7.4	22.0	11.5	21.7	52.7	12.6	22.3
1946	53.3	24.1	7.9	24.0	11.6	21.8	53.7	7.7	26.8
1947	54.7	23.6	7.0	24.3	10.9	21.7	45.5	9.3	29.3
1948	56.2	22.7	6.6	22.3	11.7	20.6	51.0	8.4	18.2
1949	53.3	23.4	8.0	22.2	11.7	19.5	51.6	8.6	21.5
1950	54.3	23.1	7.2	19.2	11.6	17.5	62.2	7.1	17.8
1951	54.4	23.4	7.1	19.3	12.1	17.2	71.4	5.7	13.5
1952	54.7	23.4	6.5	18.4	12.7	18.2	71.2	5.1	13.7
1953	57.9	22.0	5.6	17.8	16.3	16.0	65.7	5.7	17.3
1954	56.8	22.2	6.4	19.0	14.8	17.4	65.3	8.0	17.5
1955	58.4	21.9	5.8	19.4	16.6	15.0	63.6	9.9	17.6
1956	59.3	21.1	5.8	20.5	15.4	16.6	62.5	11.7	17.2
1957	58.6	21.5	5.8	22.8	15.5	15.8	61.0	14.0	16.6
1958	59.4	21.5	5.5	22.6	15.4	16.1	62.1	13.8	15.4
1959	59.4	21.7	5.5	22.3	14.9	15.6	59.1	15.7	16.7
1960	59.5	21.9	5.4	20.1	18.2	15.1	56.1	18.3	17.1
1961	60.0	21.7	5.5	19.4	17.2	15.2	64.3	12.9	13.9

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, İstatistik Göstergeler 1923-2005, Yayın No 3047, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Ankara, 2006, <http://www.tuik.gov.tr>

Ek-27 Türkiye’de 1962-1985 yılları seçilmiş tarım ürünlerinin ekiliş payları

Yıl Year	Tahıllar - Cereals			Baklagiller - Pulses			Endüstriyel bitkiler - Industrial crops		
	Buğday Wheat	Arpa Barley	Mısır Corn	K. fasülye Dry beans	Mercimek Lentils	Nohut Chickpeas	Pamuk Cotton	Ş. Pancarı Sugarbeets	Tütün Tobacco
1962	60.2	21.6	5.1	19.3	17.9	15.0	64.2	12.2	14.5
1963	60.3	21.9	5.1	18.6	18.3	14.5	57.2	12.3	21.5
1964	60.9	21.3	5.3	19.6	18.7	15.1	56.0	15.4	22.4
1965	61.0	21.4	5.0	19.9	18.1	15.4	60.6	14.0	19.7
1966	61.3	20.9	5.0	19.8	18.0	14.9	58.9	12.7	23.6
1967	61.5	20.9	5.2	19.2	18.1	15.4	58.8	12.3	24.3
1968	62.8	20.8	5.0	19.6	18.2	16.5	61.4	10.9	23.6
1969	64.3	19.9	4.9	20.2	18.9	16.6	57.7	9.3	28.4
1970	65.0	19.6	4.9	18.6	20.2	18.7	51.4	12.1	32.2
1971	65.3	19.5	4.8	19.0	19.6	20.5	56.3	13.0	27.4
1972	66.2	19.2	4.7	17.6	17.1	29.5	58.5	11.5	27.1
1973	66.5	19.2	4.7	16.2	19.2	30.2	57.1	13.0	27.2
1974	66.3	19.6	4.7	16.5	19.3	28.9	64.5	14.4	17.7
1975	68.0	19.1	4.4	16.6	21.9	24.7	56.5	18.1	20.4
1976	68.1	19.4	4.4	16.2	29.5	21.9	48.7	21.1	24.6
1977	68.6	19.3	4.3	15.0	34.7	19.9	55.2	17.7	19.6
1978	69.0	19.3	4.3	15.5	27.5	26.1	50.0	21.2	22.9
1979	68.3	20.3	4.2	16.3	25.9	29.6	52.2	23.0	19.8
1980	67.9	21.1	4.4	15.6	26.1	32.8	54.8	22.0	18.2
1981	67.8	21.7	4.3	14.0	34.1	26.8	52.3	28.8	14.2
1982	67.1	23.4	4.3	8.8	51.7	20.4	48.2	30.2	16.7
1983	69.3	21.8	4.1	8.8	47.6	24.5	45.7	27.2	17.3
1984	67.1	24.2	4.1	8.3	46.1	25.6	51.7	24.0	12.8
1985	67.5	24.2	4.1	10.5	41.6	27.8	52.5	25.6	14.1

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, İstatistik Göstergeler 1923-2005, Yayın No 3047, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Ankara, 2006, <http://www.tuik.gov.tr>

Ek-28 Türkiye’de 1925-1962 yılları seçilmiş tarım ürünlerine ait verimler

Yıl Year	Kg/Hektar								
	Tahıllar - Cereals			Baklagiller - Pulses			Endüstriyel bitkiler - Industrial crops		
	Buğday Wheat	Arpa Barley	Mısır Com	K. Fasulye Dry beans	Mercimek Lentils	Nohut Chickpeas	Pamuk Cotton	Ş. Pancarı Sugar beets	Tütün Tobacco
1925	344	1 450	1 102	374	393	645	437	1 752	849
1926	697	937	1 121	1 169	868	940	592	1 514	775
1927	546	623	740	424	441	437	392	2 758	786
1928	577	579	1 220	684	264	530	429	7 372	650
1929	980	1 231	1 344	1 498	663	979	344	5 203	693
1930	921	1 015	1 244	1 064	577	841	187	10 272	666
1931	1 031	1 216	1 198	1 098	1 638	939	285	17 269	684
1932	729	855	1 171	757	493	928	126	8 722	645
1933	994	1 161	1 228	348	636	767	172	16 218	787
1934	860	1 039	1 120	896	484	613	192	7 501	733
1935	735	796	1 115	755	537	550	248	17 388	666
1936	1 092	1 185	1 617	774	670	653	201	15 786	895
1937	1 118	1 251	1 183	866	858	838	218	11 862	769
1938	1 117	1 218	1 276	900	819	812	235	12 657	700
1939	1 042	1 123	1 356	875	809	1 011	220	17 218	861
1940	928	1 074	1 485	945	964	1 062	238	13 521	914
1941	792	863	1 289	837	730	755	196	13 340	761
1942	975	1 112	1 346	1 033	867	960	227	13 244	777
1943	1 002	1 117	1 394	1 133	931	1 103	244	13 567	766
1944	841	857	880	771	714	774	226	11 874	790
1945	585	575	578	551	551	600	235	10 240	710
1946	952	953	1 052	745	681	869	239	17 542	795
1947	777	838	993	761	675	830	250	14 215	709
1948	1 086	1 186	1 300	927	827	1 002	195	14 806	783
1949	628	709	1 206	901	752	798	341	15 967	786
1950	864	1 076	1 058	1 033	838	1 110	264	16 781	727
1951	1 169	1 301	1 364	1 064	1 042	1 037	234	26 831	730
1952	1 194	1 379	1 304	1 167	1 328	1 145	244	22 260	674
1953	1 248	1 494	1 224	1 258	964	1 079	230	22 243	740
1954	765	960	1 269	1 110	901	898	244	16 844	645
1955	977	1 131	1 211	1 099	895	974	251	17 814	693
1956	872	1 110	1 190	1 150	660	1 034	259	16 926	662
1957	1 159	1 387	1 057	1 008	890	1 071	216	15 331	725
1958	1 147	1 333	1 304	1 322	847	1 005	285	16 689	734
1959	1 042	1 200	1 428	1 371	913	1 117	312	20 990	731
1960	1 097	1 304	1 568	1 304	942	1 121	282	21 608	734
1961	907	1 058	1 442	1 175	831	1 011	326	22 073	721
1962	1 083	1 250	1 199	1 089	967	993	371	21 719	601

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, İstatistik Göstergeler 1923-2005, Yayın No 3047, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Ankara, 2006, <http://www.tuik.gov.tr>

Ek-29 Türkiye’de 1963-1985 yılları seçilmiş tarım ürünlerine ait verimler

Yıl Year	Kg/Hektar								
	Tahıllar - Cereals			Baklagiller - Pulses			Endüstriyel bitkiler - Industrial crops		
	Buğday Wheat	Arpa Barley	Mısır Corn	K. Fasulye Dry beans	Mercimek Lentils	Nohut Chickpeas	Pamuk Cotton	Ş. Pancarı Sugar beets	Tütün Tobacco
1963	1 273	1 504	1 477	1 266	997	1 060	410	24 376	560
1964	1 054	1 163	1 470	1 272	857	1 058	479	25 198	711
1965	1 076	1 191	1 453	1 273	900	1 047	474	21 688	596
1966	1 208	1 402	1 527	1 227	1 000	1 072	536	28 855	576
1967	1 250	1 394	1 556	1 311	1 060	1 141	551	35 122	637
1968	1 154	1 304	1 527	1 262	970	1 133	611	37 266	596
1969	1 212	1 392	1 517	1 255	1 039	1 233	626	32 702	466
1970	1 163	1 255	1 605	1 394	852	1 090	758	34 348	456
1971	1 552	1 604	1 787	1 500	962	1 209	758	37 457	518
1972	1 397	1 472	1 669	1 500	1 019	1 028	715	39 447	510
1973	1 130	1 137	1 760	1 480	566	995	757	33 257	461
1974	1 257	1 291	1 935	1 450	1 026	1 114	714	30 507	884
1975	1 595	1 731	2 000	1 649	1 083	1 229	716	32 389	828
1976	1 789	1 860	2 192	1 559	1 129	1 241	817	37 564	1 027
1977	1 785	1 813	2 181	1 538	1 083	1 304	740	36 042	897
1978	1 796	1 827	2 241	1 560	1 015	1 220	727	31 905	977
1979	1 862	1 871	2 308	1 500	1 046	1 125	778	32 493	932
1980	1 829	1 893	2 127	1 447	1 021	1 146	744	25 119	1 018
1981	1 838	1 990	2 069	1 524	1 098	1 175	747	30 987	948
1982	1 944	2 040	2 345	1 557	883	1 143	822	34 199	1 008
1983	1 777	1 871	2 691	1 458	1 000	867	863	35 440	1 019
1984	1 911	2 000	2 727	1 464	919	971	763	31 439	942
1985	1 818	1 940	3 351	1 133	1 035	1 003	785	30 486	964

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, İstatistik Göstergeler 1923-2005, Yayın No 3047, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Ankara, 2006, <http://www.tuik.gov.tr>

Ek-30 Türkiye’de 1948-1985 yılları tarım ve orman alanları

Bin hektar - Thousand hectares

Yıl Year	İşlenen tarla alanı Area cultivated			Sebze bahçeleri Vegetable gardens (1)	Bağlar Vineyards	Meyve ağaçlarının kapladığı alan Orchards	Zeytin ağaçlarının kapladığı alan Olive groves	Ormanlar Forests
	Toplam Total	Ekilen Area sown	Nadas Fallow					
1948	13 900	9 477	4 423	-	538	695	277	10 492
1949	13 264	8 990	4 274	-	556	695	284	10 492
1950	14 542	9 868	4 674	-	561	608	297	10 418
1951	15 272	10 600	4 672	-	593	620	352	10 418
1952	17 361	11 775	5 586	-	649	635	382	10 418
1953	18 812	13 021	5 791	-	671	639	397	10 418
1954	19 616	13 208	6 408	-	690	648	422	10 418
1955	20 998	14 205	6 793	-	707	660	443	10 418
1956	22 453	14 556	7 897	-	728	681	467	10 418
1957	22 161	14 392	7 769	-	743	690	476	10 418
1958	22 765	14 764	8 001	-	710	696	513	10 584
1959	22 940	15 020	7 920	-	770	711	537	10 584
1960	23 264	15 305	7 959	-	782	730	548	10 584
1961	23 076	15 128	7 948	-	775	778	586	10 584
1962	23 215	15 167	8 048	-	802	800	599	10 584
1963	23 913	15 276	8 637	-	794	806	607	10 584
1964	23 843	15 367	8 476	-	800	813	636	10 584
1965	23 841	15 294	8 547	-	800	862	643	10 584
1966	23 982	15 454	8 528	-	830	888	666	10 584
1967	23 858	15 515	8 343	-	840	900	674	12 578
1968	24 092	15 400	8 692	416	848	938	723	18 273
1969	24 672	15 848	8 824	445	838	951	726	18 273
1970	24 296	15 591	8 705	448	845	1 019	731	18 273
1971	24 527	15 924	8 603	451	847	1 044	740	18 273
1972	25 043	16 047	8 996	530	850	1 052	751	18 273
1973	25 014	16 062	8 952	530	816	1 153	775	19 136
1974	24 660	16 154	8 506	501	795	1 187	785	20 170
1975	24 418	16 241	8 177	490	790	1 163	801	20 170
1976	24 265	16 343	7 922	619	768	1 263	810	20 170
1977	24 478	16 537	7 941	592	760	1 290	816	20 155
1978	24 549	16 349	8 200	571	790	1 321	811	20 155
1979	24 995	16 607	8 388	616	850	1 352	812	20 155
1980	24 560	16 372	8 188	596	820	1 386	813	20 199
1981	24 915	16 711	8 204	568	800	1 397	833	20 199
1982	23 581	16 967	6 614	618	655	1 426	811	20 199
1983	23 018	17 164	5 854	678	655	1 453	814	20 199
1984	23 874	17 453	6 421	628	625	1 470	816	20 199
1985	23 933	17 908	6 025	662	625	1 489	821	20 199

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, İstatistik Göstergeler 1923-2005, Yayın No 3047, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Ankara, 2006, <http://www.tuik.gov.tr>

Ek-31 Türkiye’de 1961-1966 yılları arası bazı canlı hayvan miktarları

Hayvan Türleri	1961	1962	1963	1964	1965	1966
Arı Kovanı	1.487.400,00	1.498.400,00	1.522.400,00	1.632.298,00	1.661.000,00	1.620.456,00
Boğa	1.140.000,00	1.140.400,00	1.159.900,00	1.165.860,00	1.202.500,00	1.216.000,00
Sığır	12.435.000,00	12.097.300,00	12.662.000,00	12.704.000,00	13.211.000,00	13.203.000,00
Tavuk	27.164,00	26.116,00	26.514,00	26.759,00	28.315,00	28.687,00
Keçi	24.632.208,00	23.948.608,00	22.075.008,00	21.504.912,00	21.162.000,00	20.805.008,00
Koyun	34.463.200,00	33.306.896,00	31.614.000,00	32.278.976,00	32.654.000,00	33.382.000,00
Hindi	1.675,00	1.687,00	1.716,00	1.708,00	1.669,00	1.751,00

Kaynak : <http://www.fao.org/faostat/en/#data/QA> Erişim Tarihi: 23.02.2019

Ek-32 Türkiye’de 1967-1971 yılları arası bazı canlı hayvan miktarları

Hayvan Türleri	1967	1968	1969	1970	1971
Arı Kovanı	1.667.900,00	1.737.527,00	1.786.614,00	1.794.070,00	1.815.962,00
Boğa	1.253.000,00	1.248.000,00	1.257.000,00	1.178.000,00	1.117.000,00
Sığır	13.769.000,00	14.165.000,00	13.761.000,00	13.189.000,00	12.756.000,00
Tavuk	28.449,00	30.387,00	32.020,00	32.313,00	32.306,00
Keçi	20.932.000,00	20.659.008,00	20.637.008,00	20.267.008,00	19.483.008,00
Koyun	34.663.008,00	35.878.000,00	36.587.008,00	36.351.008,00	36.471.008,00
Hindi	1.796,00	1.773,00	1.955,00	2.023,00	1.983,00

Kaynak: <http://www.fao.org/faostat/en/#data/QA> Erişim Tarihi: 23.02.2019

Ek-33 Türkiye’de 1972-1977 yılları arası bazı canlı hayvan miktarları

Hayvan Türleri	1972	1973	1974	1975	1976	1977
Arı Kovanı	1.858.955,00	1.897.000,00	1.887.000,00	1.973.000,00	2.027.000,00	2.146.000,00
Boğa	1.062.000,00	1.039.000,00	1.023.000,00	1.022.000,00	1.051.000,00	1.056.000,00
Sığır	12.939.000,00	13.045.000,00	13.236.000,00	13.388.000,00	13.751.000,00	14.102.000,00
Tavuk	34.612,00	36.361,00	38.329,00	38.660,00	39.327,00	45.912,00
Keçi	19.169.008,00	18.463.008,00	18.700.000,00	18.746.000,00	18.763.008,00	18.508.000,00
Koyun	37.008.000,00	38.806.000,00	40.093.008,00	40.539.008,00	41.366.000,00	41.504.000,00
Hindi	2.078,00	2.169,00	2.348,00	2.346,00	2.252,00	2.492,00

Kaynak: <http://www.fao.org/faostat/en/#data/QA> Erişim Tarihi: 23.02.2019

Ek-34 Türkiye’de 1978-1984 yılları arası bazı canlı hayvan miktarları

Hayvan Türleri	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984
Arıkovanı	2.047.000,00	2.145.000,00	2.226.000,00	2.348.000,00	2.547.768,00	2.596.106,00	2.661.400,00
Boğa	1.012.000,00	1.023.000,00	1.040.000,00	1.031.000,00	1.002.000,00	808.000,00	758.000,00
Sığır	14.540.000,00	14.941.000,00	15.567.000,00	15.894.000,00	15.981.000,00	14.484.000,00	14.099.000,00
Tavuk	48.427,00	52.121,00	53.709,00	58.584,00	56.753,00	59.646,00	60.435,00
Keçi	18.276.000,00	18.447.008,00	18.775.008,00	19.043.008,00	18.926.000,00	18.213.008,00	16.732.000,00
Koyun	42.708.000,00	43.942.000,00	46.026.000,00	48.630.000,00	49.598.000,00	49.636.000,00	48.707.008,00
Hindi	2.537,00	2.500,00	2.705,00	2.866,00	2.906,00	3.072,00	3.162,00

Kaynak: <http://www.fao.org/faostat/en/#data/QA> Erişim Tarihi: 18.03.2019

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, Adı : KARAHAN, İlhan
Uyruğu : Türkiye Cumhuriyeti
Doğum Tarihi ve Yeri : 1984-Ağrı
Telefon : 05058941754
Faks :
E-mail : ilhankarahantr@gmail.com

Eğitim

Derece

Eğitim Birimi

Mezuniyet Tarihi

Lisans

Erzurum Atatürk Üniversitesi Tarih Ana Bilim Dalı 2004

İş Deneyimi

Yıl

Yer

Görev

2006-2019

İstanbul, Van, Eskişehir

Polis Memuru

VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

LİSANSÜSTÜ TEZ ORJİNALLİK RAPORU

TezBaşlığı/Konusu:

15.07/2019

Cumhuriyet Dönemi Devlet Üretme Çiftlikleri Ve Faaliyetleri (1950-1985)

Yukarıda başlığı/konusu belirlenen tez çalışmamın Kapak sayfası, Giriş, Ana bölümler ve Sonuç bölümlerinden oluşan toplam ...189... sayfalık kısmına ilişkin, 24.06./2019 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından ...T.C. ... intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 8..... (Sevin.....) dir.

Uygulanan Filtreler Aşağıda Verilmiştir:

- Kabul ve onay sayfası hariç,
- Teşekkür hariç,
- İçindekiler hariç,
- Simge ve kısaltmalar hariç,
- Gereç ve yöntemler hariç,
- Kaynakça hariç,
- Alıntılar hariç,
- Tezden çıkan yayınlar hariç,
- 7 kelimededen daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç (Limit match size to 7 words)

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Lisansüstü Tez Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılmasına İlişkin Yönergeyi İnceledim ve bu yönergede belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal İçmediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim.

15.07/2019
İlhan KARAHAN

Adı Soyadı : İLHAN KARAHAN

Öğrenci No : 159201125

Anabilim Dalı : T.C. ...

Programı : LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ÖZETİM PROGRAMI

Statüsü : Y. Lisans Doktora

DANIŞMAN

Doç. Dr. Abdulaziz KARDAŞ

...../...../2019

ENSTİTÜ ONAYI

UYGUNDUR

16.08./2019

Doç. Dr. Bekir KOÇLAR

Enstitü Müdürü